

CURIER

Revistă de cultură și bibliologie

*25 de ani
de la apariție*

Număr aniversar

Biblioteca Județeană "Ion Heliade Rădulescu" Dâmbovița
Târgoviște • An XXV - Nr. 2 (50) 2019

CUPRINS

MESAJE LA UN SFERT DE SECOL

- Un sfert de secol de la apariția revistei „Curier”, Erich Agnes Terezia / 3
- Mesajul Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit NIFON cu ocazia împlinirii a 25 de ani de apariție neîntreruptă a revistei „Curier” a Bibliotecii Județene „Ion Heliade Rădulescu” din Târgoviște / 4
- Doina Banciu / 5
- George Coandă / 5
- Cristina Popescu / 5
- Un sfert de veac în slujba Culturii, Mihai Stan / 6
- Victor Petrescu / 7
- Mircea Regneală / 7
- Adriana Szekely / 7

INTERFERENȚE CULTURALE

- Note despre apariția orașului Târgoviște, Mihai Oproiu / 8
- Cantacuzinii români, Ștefan Ion Ghilimescu / 10
- Politica externă a lui Constantin Brâncoveanu față de Imperiul Habsburgic, Alexandru Ștefănescu / 13
- Unirea principatelor în context internațional, Victor Spinei / 16
- Mentalități și stări de spirit la Târgoviște în preajma Marii Uniri, Gabriela Istrate / 19
- Anul 1918. Voința ardelenilor: „Vrem Unirea cu România!”, Marian Curculescu / 21
- Primele tipărituri de pe teritoriul românesc din sec. al XVI-lea, Dumitra Bulei / 28
- Contribuția lui Antim Ivireanul la dezvoltarea tiparului târgoviștean, Victor Petrescu / 29
- Orașul Târgoviște și prima generație de tipografi români, Gheorghe Buluță / 30
- Activitatea tipografică din timpul lui Antim Ivireanul, la Râmnic și Târgoviște, Costea Marinoiu / 32
- Paralelă privind arta grafică a manuscriselor românești și a tipăriturilor din sec. al XVI-lea, Agnes Erich / 34
- Despre biblioteca Văcăreștilor, Victor Petrescu / 37
- Un spirit care și-a depășit veacul, Udriște Năsturel, Petre Gheorghe Bârlea / 39
- Carte românească de secol XVII din colecțiile bibliotecii județene „I.H. Rădulescu” Dâmbovița, Agnes Erich / 46
- Carte străină de secol XVII în colecțiile bibliotecii județene „I.H. Rădulescu” Dâmbovița, Alexandru Ștefănescu / 49
- Poeți târgovișteni previzionari ai Revoluției de la 1848, Victor Petrescu / 50
- Presa târgovișteană la începutul secolului XX, George Coandă / 52
- Centenarul liceului militar de la mănăstirea Dealu (1912-2012), Cornel Mărculescu / 53
- Unele observații asupra academiei domnești brâncovenesti, Radu Ștefan Vergatti / 56
- Literatura noastră s-a născut la Târgoviște acum 475 de ani, Dan Zamfirescu / 59
- Din activitatea editorială a lui Ion Heliade Rădulescu, Eugen Marinescu / 61
- Elena Văcărescu la Mănăstirea Dealu, Ion Benone Petrescu / 62
- Vladimir Streinu și „episodul dâmbovițean”, Emil Vasilescu / 63
- Heliade și „heiadismul” moldavobasarabean, Mihai Cimpoi / 65
- I.L. Caragiale în lumina unor amintiri puțin cunoscute, Constantin Manolescu / 68
- Șerban Cioculescu istoric, Barbu Cioculescu / 70
- Un neoclasic: lancu Văcărescu, Tudor Cristea / 71
- Mircea Horia Simionescu și Bibliotheca, Mihai Stan / 73
- Aurelian Chivu – linii pentru exegeză, George Toma Veseliu / 75
- Eminescu și poezia de azi, Daniel Cristea-Enache / 78
- La raftul bibliotecii – mălăieși în călcâieși, Nicolae Georgescu / 80

* **Notă:** Autorii își asumă cele prezentate în cadrul articolelor din punctul de vedere al resurselor bibliografice consultate.

BIBLIOLOGIE

- **75 ani de lectură publică la Târgoviște**, Victor Petrescu / 82
- **Informație și cultură**, Ion Stoica / 84
- **Bibliotecile județene, centre multifuncționale de informare pentru cetățeni**, Doina Banciu / 86
- **Management de bibliotecă**, Silvia Nistorescu / 87
- **Bibliologia – știința cărții**, Zenovia Niculescu / 89
- **Profesia de bibliotecar în perspectiva noului mileniu**, Sultana Craia / 91
- **Aspecte manageriale în bibliotecă publică**, Octavian Mihail Sachelarie / 92
- **Înființarea societății române de bibliofilie – un remarcabil act de cultură**, Ion Gavrilă / 94
- **Rolul bibliotecii în formarea culturii informaționale**, Elena Tîrziman / 96
- **Profesia de bibliotecar în context contemporan**, Mircea Regneală / 98
- **Bibliotecile și noile paradigme de instruire profesională**, Lidia Kulikovski / 102
- **Extinderea serviciilor electronice: reconsiderări în servirea utilizatorilor bibliotecii**, Nelly Țurcan, Natalia Cheradi / 105
- **Științele informării și comunicării în contextul societății de azi**, Octavian Mihail Sachelarie, Victor Petrescu / 107
- **Zile de sărbătoare**, Carmen Vădan / 109
- **Nerva Hodoș, 140 de ani de la nașterea bibliologului și bibliografului român**, Loredana Spînu / 110
- **Bibliografia – sursă de informare esențială în procesul cunoașterii**, Cristina Popescu / 113
- **Biblioteca publică – spațiu al educației permanente**, Ileana Faur, Florina Rotaru / 118
- **Conservarea – restaurarea colecțiilor de bibliotecă în societatea guvernată de cunoaștere**, Aurelian Cătălin Popescu / 119
- **Biblioteca „Târgoviște” de la Chișinău. realizări și perspective**, Ludmila Gajos / 122
- **Biblioteca și școala**, Alina Cojanu / 124
- **Secția periodice-legislație „Elena Văcărescu” a bibliotecii județene „I. H. Rădulescu” Dâmbovița**, Cristina Papoe / 125
- **Cartea – obiect de patrimoniu sau destin al bibliotecii secolului XXI**, Daniela Iordache / 126
- **Biblioteca vie – o șansă să cunoști și să te cunoști**, Claudia Chebac / 127
- **Creativitatea și inovația puse în slujba bibliotecii județene prin proiectul Ineli-Balkans**, Vlăduț Andreescu / 128
- **Despre seara de carte**, Pompiliu Alexandru / 129
- **Dialog între actualii și viitori dascăli: programul „Pedagogia – de la clasici la contemporani”**, Alexandru Ștefănescu / 130
- **Rolul bibliotecii în educația nonformală**, Agnes Erich / 131

TABLETE DE SCRITOR

- **Târgul Târgoviștei în Țara Lilipușilor**, Ștefan Ion Ghilimescu / 134
- **Excurs sentimental târgoviștean**, Mircea Horia Simionescu / 135
- **Visând, la Târgoviște**, Theodor Nicolin / 136
- **După o jumătate de veac**, Alexandru George / 137
- **Târgoviștea**, Lucian Penescu / 138
- **Târgoviștea – o floare a darurilor**, Gheorghe Tomozei / 139
- **Târgoviște – destin românesc**, Mihai Cimpoi / 139
- **Eseu sentimental**, Toma Biolan / 140
- **Târgoviștea, în octombrie**, Costache Olăreanu / 141
- **Confesiune**, Alexandru Mircescu / 142
- **Târgoviștea – între ieri și azi**, Tudor Cristea / 143
- **Târgoviștea – a doua capitală a locurilor mele natale...**, Constantin Voicu / 144
- **Târgoviște, dragostea mea**, Nicolae Neagu / 145
- **Târgoviștea, așa cum am cunoscut-o**, Mircea Angheliescu / 146
- **Târgoviștea de ieri și de azi**, Corneliu Popescu / 147
- **Orașul crizantemelor de aur**, Costache R. Ilie / 148
- **Monăstirea Dealului**, Duiliu Zamfirescu / 149
- **Pentru că există Târgoviște**, Dan Gîju / 150
- **Poezia ruinelor Târgoviștei**, Ion Negoescu / 152
- **Nicolae Iorga despre Târgoviște**, Victor Petrescu, Mihai Stan / 153

MESAJE LA UN SFERT DE SECOL

Un sfert de secol de la apariția revistei „Curier”

În urmă cu 25 de ani, în spațiul publicistic dâmbovițean își făcea apariția un periodic inedit, denumit CURIER. De-a lungul timpului subtitlul

acestuia s-a modificat de la inițialul buletin biblioteconomic, trecând prin denumirea de buletin bibliologic, pentru ca în prezent să fie cunoscut cu informația la titlu de ”revistă de cultură și bibliologie”.

Cei care au avut această inițiativă au fost Victor Petrescu, director al Bibliotecii Județene ”I. H. Rădulescu” Dâmbovița la acel moment, fiind și redactorul coordonator al acesteia, alături de Florin Dragomir, Serghe Paraschiva, Cornel Albuț și Minodora Gulie. Începând cu anul 2004 se adaugă colectivului redacțional nume noi, tineri care aleseseră să facă parte din distinsa tagmă a bibliotecarilor: Vlăduț Andreescu, Daniela Stoica, Alexandru Ștefănescu, Ileana Faur, Loredana Spânu, Dana Iordache etc. În prezent, revista l-a păstrat ca redactor fondator pe Victor Petrescu iar redactor șef a devenit Erich Agnes Terezia, pentru ca în colectivul de redacție să fie aduși ca seniori editori: Radu Vergatti și Gh. Buluță.

Revista și-a propus, încă de la primele numere, să readucă în atenția publicului cititor aspecte legate de cultura noastră națională și locală, dar mai ales să dezbată problemele cu care se confrunta mediul biblioteconomic de la acea dată. După o perioadă destul de îndelungată în care bibliotecile au fost lăsate departe de tot ceea ce însemna noutate (sub aspect tehnologic, dar și profesional), revista Curier dorea să recreeze acest spațiu profesional punându-și la dispoziție ”platforma” proprie, devenind o ”Agora” a specialiștilor în bibliologie. Astfel, în paginile acesteia au publicat nume importante ale acestui domeniu: Ion Stoica, Mircea Regneală, Gheorghe Buluță, Doina Banciu, Zenovia Niculescu, Eugen Marinescu, Octavian Sachelarie, Victor Petrescu, Silvia Nestorescu,

Florin Rotaru, Cristina Popescu, Aurelian Popescu, Elena Tîrziman etc. La aceștia se adaugă nume sonore din sfera culturală dâmbovițeană.

Curierul reflectă, în același timp, o istorie instituțională (a Bibliotecii Județene ”I. H. Rădulescu” Dâmbovița), precum și una a destinelor profesionale ale colaboratorilor revistei, mulți dintre ei jucând un rol important la așezarea acestui domeniului pe făgașul meritat. De asemenea, putem spune cu tărie că este și catalizator al tuturor inițiativelor culturale locale.

Faptul îmbucurător este că această revistă a ajuns a sărbători 25 de ani de existență neîntreruptă, ceea ce semnifică importanța și nevoia publicului specializat pentru un astfel de demers cultural. Revista noastră a ajuns la stadiul în care a demonstrat ceea ce era de demonstrat. În condițiile în care presa scrisă tradițională este într-un declin evident, faptul că o publicație de specialitate reușește să se mențină pe piața editorială este un lucru benefic pentru ”sănătatea” noastră publicistică. De acum înainte revine actualei generații de specialiști ai domeniului bibliologic să continue acest demers laudabil.

Numărul de față este unul omagial în care am căutat să aducem în prim plan câteva dintre cele mai importante contribuții publicate în paginile revistei. Articolele selectate au fost organizate pe trei capitole mari: Interferențe culturale, Bibliologie și Tableta de scriitor, în ultima rubrică apărând articolele cu referire predilectă la vechea Cetate de Scaun, Târgoviște. Ordinea acestora în economia periodicului este una cronologică, nu întâmplător aleasă, ci pentru a oferi cititorului oportunitatea de a observa mutațiile care au avut loc de-a lungul timpului în domeniul biblioteconomic.

La ceas aniversar adresăm revistei ”Curier” o urare din mediul academic – VIVAT, CRESCAT, FLOREAT!

prof. univ. dr. Erich Agnes Terezia

Mesajul Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit NIFON cu ocazia împlinirii a 25 de ani de apariție neîntreruptă a revistei „Curier” a Bibliotecii Județene „Ion Heliade Rădulescu” din Târgoviște

Aniversarea celor 25 de ani de apariție neîntreruptă a revistei de cultură și bibliologie Curier, a Bibliotecii „Ion Heliade Rădulescu” din Târgoviște reprezintă pentru comunitatea

noastră locală un prilej de sărbătoare spirituală și culturală.

De-a lungul timpului, revista a găzduit între paginile ei articole și studii ale unor importante personalități ale spațiului nostru cultural local și național, reușind să capteze atenția a numeroși cercetători, ori iubitori ai valorilor noastre naționale.

Apariția acestei reviste, aici, la Târgoviște reprezintă un simbol și o celebrare a efervescenței spirituale, în istorica cetate a tiparului românesc. Actul cultural este legat, la noi la români, dar nu numai, de misiunea Bisericii care, încă de la început, a patronat apariția școlilor, a universităților și a bibliotecilor, pentru că spațiul cultural și educațional este unul în care se manifestă cu putere inspirația dumnezeiască și creativitatea umană, fiind un ajutor indispensabil pe drumul descoperirii propriului sens în viață și al

urmării acestuia, pentru fiecare dintre noi.

Târgoviștea este un exemplu glorios de dezvoltare culturală sub patronaj eclezial, deoarece, aici, a fost tipărită prima carte de la noi și din sud estul Europei (Liturghierul lui Macarie-1508), aici a apărut cel mai important cod de legi medieval (Pravila cea Mare-1652), dar și instituția ce a anunțat apariția primei universități din Muntenia (Scholae graeca et Latina).

Ieromonahul Macarie, Sf. Voievod Neagoe Basarab, Dimitrie Liubavici, Diaconul Coresi, Matei Basarab, Sf. Ier. Martir Antim Ivireanul, ori Sf. Voievod Martir Constantin Brâncoveanu sunt numai câteva din personalitățile ecleziale de mare anvergură culturală care, cu osârdie și bunăvoință, au lăsat o puternică amprentă culturală și spirituală, aici, la Târgoviște. De aceea, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, publică an de an, volume destinate promovării acestor personalități istorice, a unor instituții sau evenimente fundamentale pentru viața, trecutul și principiile noastre, românești și creștine.

Fie ca Bunul Dumnezeu să reverse, cu generozitate, asupra ostenitorilor acestei reviste multă bucurie, sănătate, pace și împliniri realizări!

Cu binecuvântări,

†NIFON,
ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT

De-a lungul existenței, „Curier – revistă de cultură și bibliologie”, a adunat în paginile sale remarcabile nume din rândul specialiștilor și al oamenilor de cultură români. Timp de 25 de ani, una dintre puținele apariții editoriale în d o m e n i u l

biblioteconomiei și al științei informării, a reușit să aducă în fața cititorilor teme din cele mai diverse, cu un conținut care viza aspecte noi

în domeniul cultural și științific. În această tendință se remarcă frecvența crescândă a articolelor vizând Noile Tehnologii ale Informației și Comunicației, precum și aspecte diverse vizând rezultatele cercetării și dezvoltării în domeniul Științelor Informării. Avem convingerea că specialiștii care susțin revista Curier vor avea forța profesională și resursele necesare de a putea continua demersul său atât de util în societatea contemporană.

*Prof. univ. dr. ing.
DHC Doina Banciu*

Academia Oamenilor de Știință din România

Într-un moment de redefinire a destinului românesc când, în urmă cu un sfert de veac, până și viața culturală a țării traversa un deșert spulberat de tăvălugul tranziției de la un tip de societate la un alt tip, al democrației liberale, era un gest de curaj, mai ales în provincie, de a veni pe piața publicațiilor cu un produs nou. Și acest gen de curaj l-a operaționalizat cu succes omul de cultură Victor Petrescu, director pe atunci al Bibliotecii Județene „Ion Heliade Rădulescu”, inițiind revista acestei instituții, sugestiv titrată „Curier”. Un curier, în fond, al Cunoașterii în varii orizonturi – o educație prin cunoaștere enciclopedică – și al formării profesionale în domeniul bibliotecar, al valorificării acribice a moștenirii culturale și istorice târgoviștean-dâmbovițene.

Iar azi, preluând ștafeta, încă tânărul om de cultură, reputat istoric al Cărții, respectat universitar, Agnes Erich, duce mai departe această Flacăra a spiritului, revista „Curier” înscriindu-se printre cele mai reprezentative ale domeniului la nivel

național, fiind, în spațiul publicistic dâmbovițean, un pattern de prestigiu. Vivat! Crescat! Floreat!

Prof. dr. George Coandă

Superior al Ordinului Ziariștilor
Președinte al Filialei „Ion Heliade Rădulescu” Dâmbovița a
Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România

Revista *Curier* ne-a obișnuit cu prezența sa constant luminoasă în peisajul publicistic dâmbovițean din acest sfert de veac datorită unor oameni dedicați frumoasei strădanii de a așterne febril în pagini ecoul bibliotecii pe meleaguri târgoviștene.

Aflat în pragul nunții de argint cu Biblioteca Județeană „Ion Heliade Rădulescu”, *Curierul*,

riguros organizat, cultivă și rodește bucuria permanentului recurs la cultură sub diversele ei forme, la reperatele profesiei peste timp, desigur și prin nelipsita îndrăgită tabletă de scriitor și motivarea atât de benefică a tinerelor condeie.

La mulți și buni ani *Curierului* și celor dăruți lui!

Cale lungă să vă fie hărăzită, cu o primire mereu caldă și avidă de cultură!

Conf. univ. dr. Cristina Popescu

Prodecan la Facultatea de Litere,
Universitatea din București

Un sfert de veac în slujba Culturii

Nu greșesc dacă afirm că cea mai vizibilă, mai aproape de cetățeni dintre entitățile culturale ale fostei Cetăți de Scaun este Biblioteca Județeană numită inspirat Ion Heliade Rădulescu – scriitorul, filologul, jurnalistul, unul dintre corifeii Revoluției de la 1848, primul președinte al Academiei Române, târgovișteanul sadea (n. 6 ian. 1802 la Târgoviște), personalitate proteică a cărei amprentă este reprezentă ubicuu în cultura scrisă târgovișteană și națională. Nu întâmplător revista Bibliotecii Județene – „Curier. Revistă de cultură și bibliologie” – are un nume ce amintește de acelea ale întemeietorului presei românești: „Curierul Românesc” (1829) sau de „Curierul de ambe sexe” (1837)

Înființată în 1994 de unul dintre cei mai importanți bibliologi contemporani – l-am numit pe profesorul Victor Petrescu, cel mai longeviv director de bibliotecă județeană din țară – „Curierul” adună 25 de ani de apariție neîntreruptă perioadă în care a direcționat științific cele 96 de biblioteci publice din Dâmbovița. Profesorului Victor Petrescu i se datorează calificarea bibliotecarelor din județ la Universitatea „Valahia”. În progresul în aliniere științifică, în digitizarea, modernizarea, în celelalte aspecte de noutăți și progres ale profesiei de bibliotecar un rol esențial l-a avut/îl are conducerea Bibliotecii Județene (editorul revistei „Curier”), prof.univ.dr. Agnes Erich care a ridicat „Curierul” la rangul de tribună a modernizării muncii bibliotecarilor, obiectiv urmărit cu obstinație de colegiul de redacție al „Curier”-ului, revistă de referință în bibliologia contemporană.

Colegiul de redacție:

Director fondator: Conf.univ.dr. Victor Petrescu

Redactor-șef: Prof.univ.dr. Agnes Erich, director Biblioteca Județeană „Ion Heliade Rădulescu” Dâmbovița

Seniori editori: Prof.univ.dr. Radu Ștefan Vergatti; Dr. Gheorghe Buluță

Redactori: Dr. Alexandru Ștefănescu; Vlăduț Andreescu; Daniela Iordache

Procesare computerizată: Ileana Faur; Mariana Briceag

Tehnoredactare: Loredan Marcu

Remarcabilă implicarea Bibliotecii Județean „I.H. Rădulescu” – și prin „Curier” – în cultura municipiului Târgoviște: aniversări, comemorări ale unor scriitori, lecturile publice, marcarea fastuoasă a Zilei Culturii Naționale, atragerea tineretului spre lectură, prin concursuri literare („Moștenirea Văcăreștilor”, „Primăvara Albastră” etc.)

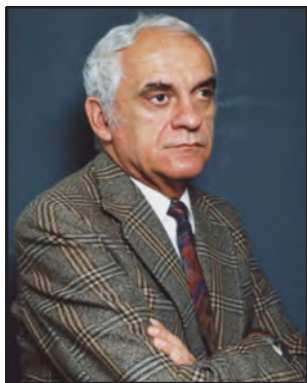
Nu există domeniu cultural în care „Curierul”, Biblioteca Județeană să nu fie prezente. Printr-un management de înalt profesionalism cele două entități culturale se confundă cu ceea ce numim „cultura târgovișteană”.

Alături de „Eroica” și de „Litere”, „Curier” este una dintre cele mai vizibile reviste de cultură din spațiul dâmbovițean și național.

Urăm „Curier”-ului, colegiului de redacție viață lungă spre bucuria cititorilor marcând, în același timp, contribuția revistei, a colaboratorilor săi la dezvoltarea bibliologiei naționale.

Mihai Stan

Redactor-șef „Litere”

Cu 25 de ani în urmă, în toamna lui 1994, hotăram să edităm, cu mijloace modeste, un buletin biblioteconomic intitulat „Curier”. Se dorea să fie un „curier” pentru c u n o a ș t e r e a preocupărilor, a sistemului de biblioteci ale județului Dâmbovița, în mediul nostru cultural, dar și al țării. Având o personalitate rezonabilă

(semestrială) este relevant faptul că am asigurat o apariție neîntreruptă, pe parcursul a 5 luștri.

Datorită calității activității, a colaboratorilor, începând din anul 2000, el a devenit „Curier. Revistă de cultură și bibliologie”. Ce se urmărește de fapt? O

îmbogățire continuă, teoretică și practică, a zestrei spirituale a Târgoviștei, a județului Dâmbovița în domeniu, a preocupărilor, în timp, creionând astfel o viitoare istorie a cărții și bibliotecii. De asemenea, reliefarea trecutului și prezentului, a unor personalități care au îmbogățit spiritualitatea acestor plaiuri, încărcate de istorie, și prin ea pe cea românească.

Aflată în contact cu nume de importante cercetători, bibliologice românești, cu scriitori, cercetători ai fenomenului cultural la nivel național, dar și locul, biblioteca și revista sa au devenit în timp, o oază de lumină, iradiind profesionalism, competență, devotament.

Tuturor, dar în mod special celor ce au compus, în acești ani, colegiul redacțional, cuvenitele mulțumiri și gratitudinea noastră!

Victor Petrescu

Vara aceasta, răsfoind prin mulțimea de reviste pe care le am în casă, am dat peste un număr al publicației *Curier*, editată de Biblioteca Județeană „Ion Heliade Rădulescu” din Târgoviște. Găsesc acolo un articol, cu tentă istorică, plin de interes, bine documentat și argumentat. Deși îl mai citisem cândva, articolul mi-a produs o mare plăcere. Se vorbea acolo de o personalitate a Târgoviștei, rolul pe care aceasta l-a avut în relațiile culturale româno-franceze, legătura cu pictori importanți din Paris etc. Asemenea studii serioase, dense găsești aproape în fiecare număr al revistei. Este meritul conducerii bibliotecii că, prin acțiuni de voluntariat, reușește să editeze o asemenea publicație în care se vehiculează informații culturale sub semnătura unor importanți oameni de cultură și, deopotrivă, se cultivă tinere talente.

Aflu acum că revista împlinește un sfert de veac de la apariție. La ceas aniversar, doresc să transmit colegilor din Dâmbovița mult succes în activitatea pe care o desfășoară cu atâta ardoare pe tărâmul cărții. Revista pe care o sărbătoresc este dovada vie a faptului că atunci când profesia se îmbină cu pasiunea, nu pot rezulta decât lucruri valoroase și durabile în timp. De-a

lungul acestor ani, 25 la număr, au răspuns apelului editorilor revistei *Curier* numeroase personalități culturale, semnături ai unor valoroase articole, cu opinii originale și pline de interes, idei ce se constituie într-o certă motivație pentru comunitatea locală dâmbovițeană privind perfecționarea demersului cultural și bibliologic. Este meritoriu pentru capitala țiparului românesc să editeze o revistă deținută de o bibliotecă și dedicată specialiștilor în domeniu și nu numai. Considerăm că nobila trudă a făuritorilor acestei publicații trebuie continuată și încurajată, meritând respectul breslei celor care lucrează cu cartea.

Prof. univ. emerit Mircea Regeană

Facultatea de Litere
Universitatea din București

La ceas aniversar, membrii Asociației Bibliotecarilor din România urează *Curierului* o existență cât mai îndelungată, la același nivel profesional ridicat. În numerele editate pe parcursul celor 25 de ani de existență neîntreruptă, redactorii și colaboratorii acestei publicații au

dovedit o mare deschidere către nou, dezbătând problemele privind reevaluarea rolului bibliotecilor în comunitățile pe care le deservesc. De asemenea, o atenție sporită a fost acordată rolului important pe care îl au asociațiile de profil în tot ceea ce înseamnă profesionalizarea meseriei de bibliotecar. Suntem convinși că acest demers va continua în aceeași direcție și la aceleași standarde ridicate, drept pentru care urăm colegilor noștri la cât mai multe numere!

Adriana Szekely

Președinte Asociația Bibliotecarilor din România

INTERFERENȚE CULTURALE

Note despre apariția orașului Târgoviște

Orașul Târgoviște se află situat în apropierea paralelei de 45° (44°56') latitudine nordică și a meridianului 25°28' longitudine estică.

În contextul reliefului, orașul se găsește așezat la limita zonei de contact dintre dealurile de încrețire și câmpie, având o altitudine de la nivelul mării de 280,52 m. Depresiunea intracolinară în care a apărut și s-a dezvoltat o intensă activitate omenească este străbătută de râurile lalomița, Ilfov și Dâmbovița care au favorizat o locuire timpurie încă din orânduirea comunei primitive.

Săpăturile arheologice sistematice, aflate la început au scos la iveală în zona cartierului Suseni, în partea de nord a orașului, urmele unei așezări datând din secolele III-V e.n. ce aparțineau populației dacilor liberi, care se afla însă în circuitul economic al lumii romane. Săpăturile arheologice efectuate în aceeași zonă în anul 1977 au adus la lumină noi urme materiale care atestă o locuire în secolele X-XI și aparținând culturii Dridu.

În condițiile create la sfârșitul secolului al X-lea și începutul celui următor, se observă cu claritate revitalizarea economică a vechii așezări. Credem că în strânsă legătură cu aceste noi condiții de viață economică trebuie căutate începuturile așezării feudale permanente din cuprinsul Târgoviștei.

Se pare că ultimul val al popoarelor migratoare n-a întrerupt dezvoltarea așezării din Suseni, deși datele despre existența ei sunt încă puține. Marea invazie tătară din 1241 nu a atins decât vremelnic aceste regiuni și nu putea întrerupe dezvoltarea firească a așezării devenită acum statornică. Există posibilitatea ca întreaga activitate să se fi încetinit doar pentru o perioadă relativ scurtă, dar viața și-a urmat cursul în perimetrul viitorului oraș în mod ascendent, în secolele XIII-XIV întâlnindu-se urme intense de locuire.

Situarea așezării la zona de interferență dintre câmpie și deal, în apropierea lalomiței, permite să se presupună că la sfârșitul secolului al XIII-lea - începutul secolului al XIV-lea, așezarea să joace rolul de loc de schimb, la început modest, având rază de influență asupra întregii zone din împrejurimi. Este posibil ca așezarea, care a căpătat cu timpul un caracter preurban, să concentreze schimbul de produse pentru întreaga vale a lalomiței. Se observă acum înmulțirea locuințelor care se deosebesc tot mai mult de simplele bordeie.

Sporirea rolului și a importanței drumului ce trecea

pe Valea Dâmboviței către Brăila prin diploma acordată de Vlaicu I în 1368, a constituit o premisă de mare importanță pentru creșterea economică a așezării din Suseni Noul privilegiu „întărea brașovenilor „libertăți” de comerț pe care le aveau din vechime. Se specifică, însă, că spre deosebire de alte drumuri, mărfurile transportate pe aici se bucurau de o situație preferențială, plătindu-se vamă decât o dată la Câmpulung.

Se realizau astfel pe vechea cale de comerț, târguri periodice stabilite la date precise, ce contribuiau la dezvoltarea așezărilor. În acest fel, se impunea încă din această perioadă un târg cu caracter periodic, a cărei importanță va fi în continuă creștere. Prin stabilirea acestui loc de schimb în zona de contact dintre deal și câmpie ne obligă să considerăm că începuturile s-au datorat tocmai schimbului local, din zona imediat învecinată.

Paralel cu dezvoltarea așezării din Suseni, care a căpătat trăsături cu caracter urban în cursul secolului al XIV-lea, a prins contur și așezarea situată în Târgul de Jos. Cu ocazia cercetărilor efectuate în cursul anului 1979 s-a putut observa că în a doua jumătate a secolului al XIV-lea așezarea se conturase fiind formată din mai multe locuințe de suprafață ce aveau pivnițe încăpătoare. Unele din ele aveau două încăperi și coridor ceea ce dovedește că și aici se făcuseră pași importanți spre urbanizare. Ca și în așezările din Târgul de Jos, aici s-au descoperit mai multe cuptoare de ceramică situate în jurul așezării.

Se observă cum datorită dezvoltării economice, numărul populației a sporit, determinând ca aria așezării să se extindă, ceea ce a făcut ca distanța dintre cele două așezări să se micșoreze.

Sporirea importanței economice, situarea celor două așezări într-un loc strategic, a făcut ca atenția domniei să se îndrepte spre ele. Creșterea importanței drumului de pe Valea Dâmboviței impunea intervenția domniei pentru supraveghere. De aceea, credem că trebuie privită cu interes știrea transmisă de Giacomo di Pietro Lucari,

care a venit în Țara Românească în 1605 reamintindu-și faptul că și strămoșul său Nicolae Lucari venise pe acele locuri, ca sol la curtea lui Vladislav I. Cu această ocazie strămoșul său aflase că „Negru vodă... Întemeiasă orașul Câmpulung și a tras câteva întărituri de cărămidă la București, Târgoviște...”. Tradiția izvorâtă din această mărturie este deosebit de interesantă și este confirmată și de alte izvoare.

Faptul că domnia a inițiat lucrări în vatra Târgoviștei a fost sesizat pentru prima dată de către Nicolae Iorga care a intuit, că pe aceste locuri s-a dat bătălia din 1368 dintre voievodul Transilvaniei și pârcălabul Dragomir.

În urma săpăturilor arheologice din anul 1976 desfășurate în incinta Curții Domnești „zidul orientat spre NNV SSE”, din sectorul A, se consideră a fi anterior primei incinte care forma nucleul viitoarei curți domnești ctitorită de Mircea cel Bătrân.

Se avansează ideea că domnia a acordat atenție vechii vetre a orașului încă înainte de Mircea cel Bătrân „întăriturile de cărămidă arsă”, despre care vorbea Lucari, fiind astfel materializate.

Realizarea unei fortificații în această regiune era necesară. Construită probabil în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, fără să fie atestată încă arheologic avea ca scop în primul rând supravegherea drumului comercial al Câmpulungului, a cărui importanță se afla în continuă creștere. Măsura se înscrie de altfel într-un complex mai amplu, în care intra nu numai fortificația Câmpulungului și a Târgoviștei, ci și a Branului, ale căror începuturi se fac tot acum.

Având o importanță în continuă creștere, drumul Câmpulungului și al Branului se înscria între căile ce legau orașele din centrul Europei cu porturile de la Dunărea de Jos și se impunea ca ei să fie supravegheați și administrați cât se poate, de bine.

În felul acesta observăm cum prin măsurile luate de domnie, încă înainte de Mircea cel Bătrân se conturează o nouă și prosperă așezare urbană, care în ultimul sfert al secolului al XIV-lea se impune ca fiind una dintre cele mai importante din cuprinsul Țării Românești.

În contextul schimbărilor profunde care au cuprins societatea feudală din Țara Românească, în urma întemeierii statului feudal independent și de sine stătător, s-a urmărit cu stăruință organizarea unui cadru propriu de dezvoltare, care să reziste tendințelor permanente de expansiune ale noilor state vecine.

Devenit domn al Țării Românești într-un moment când independența țării era grav amenințată de turci, Mircea cel Bătrân s-a străduit în permanentă să organizeze apărarea și consolidarea țării, construind cetăți, înființând noi dregătorii, reorganizând întregul sistem militar.

Noile condiții istorice, dezvoltarea deosebită pe care o cunoscuse cele două așezări din actualul teritoriu al orașului, l-au determinat pe Mircea cel Bătrân să-și îndrepte atenția spre aceste locuri.

Mutarea capitalei la Târgoviște nu a reprezentat doar un moment de conjunctură, ci s-a realizat printr-o

politică bine chibzuită, presupunând o îndelungată perioadă de timp.

Încă de la începutul domniei, atenția lui Mircea cel Bătrân a fost îndreptată spre Târgoviște, căci în 1395, când Schiltberger trecea prin Țara Românească preciza că, a vizitat și „cele două capitale ale ei, care sânt numite Argeș și Târgoviște”. În știrea transmisă de călătorul german, apare menționată reședința care corespunde atât din punct de vedere a vechilor condiții și împrejurări interne și internaționale cât și una nouă care apare curând.

Analizând condițiile dezvoltării orașului, putem observa cum domnia a acordat atenție așezării de aici, ridicând fortificații, încă din perioada anterioară, dar numai Mircea cel Bătrân în domnia sa de maximă dezvoltare a statului muntean și ca întindere teritorială și ca putere militară a hotărât să stabilească la Târgoviște reședința voievodală.

În această domnie se iau măsuri energice pentru construirea unei adevărate reședințe domnești compusă din casa propriu-zisă, o biserică și ziduri de incintă. Casa domnească a fost construită într-un plan dreptunghiular, cu dimensiunile exterioare de 29 x 32 m și cuprindea beciuri spațioase și parter.

În apropierea casei domnești a fost construită o biserică, cu plan trilobat, decorată cu firide subliniate la partea superioară de discuri ceramice smălțuite. De jur împrejur se aflau ziduri de incintă realizate din bolovani de râu și turnuri de apărare la colțuri. Pe latura de vest și sud se realiza un șanț de apărare de mari dimensiuni, întărit cu val și palisadă.

Întregul ansamblu reprezenta pentru vremea aceea o mare realizare, folosind procedee nemaiîntâlnite până atunci în arhitectura muntenească.

După 1418 Târgoviștea a continuat să se mențină ca principală reședință domnească. Importanța orașului a fost în continuă creștere, determinând pe Dan al II-lea să acorde orașenilor mari privilegii, acordându-le dreptul să umble și pe la Severin și prin toate târgurile și la Brăila și prin toată țara, plătind vamă doar la Târgoviște.

Aceste privilegii au permis orașenilor să devină negustori pricepuți și să obțină însemnate profituri. Din scrisoarea lui Vlad Dracul adresată brașovenilor aflăm că târgoviștenii ajunseseră să mânuiască însemnate sume de bani, fapt ce stârnea invidia negustorilor brașoveni.

Din Târgoviște, în tot cursul primei jumătăți a secolului al XV-lea s-au confirmat vechile privilegii acordate orașelor transilvane și în primul rând Brașovului. Tot aici se îndreptau atacuri în căutare de pradă, soldate cu distrugerii cum s-a petrecut la 1443.

Fără nici o tăgadă, în cursul primei jumătăți a secolului al XV-lea, orașul devenise cel mai important centru economic, administrativ și militar.

Mihai Oproiu

Articol publicat în nr. 1/1995

Cantacuzinii români

Fără excepție, marile dicționare de personalități politice definesc Cantacuzinii ca familia din aristocrația bizantină care a dat împărați ai Bizanțului, despoți ai Mistrei și domni în Principatele Române.

Datorită multelor idiosincrasii și prejudecăți naționaliste ale vremurilor, ca și atâtor dificultăți de informare, greu surmontabile, deși cunoscută unor istorici ai Evului Mediu - și în special lui Nicolae Iorga - legă tura de sânge dintre ramura domnitorilor cantacuzini din Principate, împărații bizantini și despoții Moreei peloponeziace a fost puțin subliniată și încă și mai puțin pusă în evidență. Fără pretenția de a epuiza subiectul și de a fi în posesia adevărului absolut, voi încerca să subliniez și să sintetizez în cele ce urmează informația, încă lacunară și azi, cu privire la unii dintre cantacuzinii care s-au ilustrat în istoria Principatelor Române.

Astfel, primul cantacuzin pomenit de cronici în Țara Românească este Constandin; boier de mare audiență și influență în sfatul țării; ajunge în vremea lui Matei Basarab, prin merite personale, la rangul de postelnic și se căsătorește cu domnița Elina, fata fostului domnitor Radu Șerban Basarab. Postelnicul și-a găsit de tânăr refugiu în Țara Românească, împreună cu frații săi, Toma și lordache, stabiliți, ulterior, în Moldova, după ce au fost nevoiți să vândă și să împartă între ei toată averea tatălui lor de la Țarigrad (Constantinopol), în urma uciderii acestuia, surghiunului, și persecuției la care familia a fost supusă de către sultanul Selim I (1512-1520) și de către urmașul său, Suleiman. Constandin/ Constantin Cantacuzino s-a stabilit în Muntenia așadar, determinat de persecuțiile teribile la care erau supuși creștinii în genere în fostul Imperiu Bizantin, la un secol chiar de la căderea Constantinopolului (29 mai 1453), și mai ales sfetnicii din anturajul ultimului împărat bizantin, printre care, la loc de cinste, s-a prenumărat și Ioan Cantacuzino stratopedarhul (conducătorul taberei militare a Constantinopolului) - un apropiat al împăratului Constantin - ca și protostratorul Dimitrie Cantacuzino (cel care împreună cu învățatul Xenachis va recurge, mai târziu, la o stratagemă, inventând și probând cu martori dreptul unei părți a bisericilor ortodoxe din Constantinopol de a-și păstra religia, privilegiu acordat, chipurile, de însuși

Mehmet al II-lea Cuceritorul (vezi și Dimitrie Cantemir, Istoria Imperiului Otoman). Este de notorietate în istorie faptul că sultanul Selim I, un fanatic islamist, considera că toți creștinii din Imperiu trebuiau aduși la mahomedanism iar bisericile lor transformate în geamii.

Prin acest Constantin Postelnicul, neîndoielnic, - o afirmă și Nicolae Cartoian, de altfel, specialist eminent al genealogiei și istoriei acestei familii - Cantacuzinii români se trag direct din spița împăraților bizantini așa ziși de planul al doilea, al cărui prim exponent este împăratul Ioan Cantacuzino al VI-lea (1344-1355), sfetnic apropiat o vreme al despotului Andronic al III-lea al Constantinopolului. Ioan Cantacuzino este cel care, în 1341, a provocat războiul civil cu regenții care conduceau țara în numele împăratului nevârșnic Ioan al V-lea și care, profitând de împrejurare, s-a înscăunat împărat; mai apoi a devenit socrul împăratului Ioan al V-lea care, deși a pierdut tronul de trei ori, uzurpat de socrul său, de fiul său și de un nepot (!), a domnit nu mai puțin de 50 de ani. Din stirpea împărătească de planul al doilea așadar, urmașă a lui Ioan Cantacuzino al VI-lea, care a dat și despoții bizantini ai Moreei (Peloponezului), Elena Cantacuzena, soția împăratului David al Trapezuntului (ultima capitală a Bizanțului, căzută în mâna turcilor în 1461) își îngropa cu „mâna sa”, cum zice cronicarul, șase copii și soțul, uciși din porunca sultanului în 1463. Singurul copil, scăpat ca prin minune, George, avea în 1463 doar trei ani, scrie istoricul englez Steeven Ruciman în *The Fall of Constantinople*. „Acesta a crescut la început în legea musulmană, dar, mai târziu, a fugit la sora sa în Georgia, s-a făcut din nou creștin, s-a căsătorit și a avut copii”.

Tatăl postelnicului Constantin Cantacuzino, urmaș direct pe linia George Cantacuzino din împăratul Ioan Cantacuzino al VI-lea, a fost unul dintre creștinii care nu numai că nu și-au renegat credința, dar care, spre deosebire de un Mihail Cantacuzino Șeitanoglu (dracul, în turcă), profitor versat al noii puteri, încât ajunsese, cum spune la

cronică, de numea la sfârșitul secolului al XV-lea domnitori în Țările Române, păstrându-se departe de anturajul sultanului, a fost considerat până la urmă uzurpator și ucis, o parte a familiei alungată și nevoită să se refugieze în Creta ori aiurea...

Ajuns la această încheiere, trebuie spus că, de-a lungul timpului, s-au exprimat și îndoiele privitoare la filiația directă a domnitorilor cantacuzini români din împărăția Bizanțului. Mai aproape de noi, e de luat în seamă opinia bizantinologului Donald M. Nicol, combătută indirect cu argumente solide de genealogistul de mare reputație Ioan C. Filitti, sau de către Petre Șt. Năsturel în articolul „De la Cantacuzinii Bizanțului la Cantacuzinii Turcocrăției și ai Țărilor Române”, în Arhiva genealogică, 1-2/1994, pag. 171-175. Personal împărtășim un punct de vedere istoric, exprimat și susținut cu tărie de reprezentanții cei mai de seamă ai acestei celebre familii de mari cărturari umaniști!

Din căsătoria postelnicului Constantin Cantacuzino cu doamna Elina, fata domnitorului Radu Șerban Basarab, s-au născut șase băieți și, după unele contribuții genealogice, cinci fete. Matei Cantacuzino, boier cu vădite înclinații artistice, ctitor al Mănăstirii Sinaia, e pomenit de cronici însoțind-o în pelerinaj la Sfântul Mormânt pe mama sa, domnița Elina, după moartea postelnicului ucis din porunca domnitorului Grigore Ghica, în urma uneltirilor partidei boierilor Băleni. Se știe astăzi că era foarte respectat la curtea nepotului său, domnitorul Constantin Brâncoveanu. Despre Drăghici Cantacuzino, al doilea fiu al postelnicului, în Letopisețul cantacuzinesc se scrie că a fost omorât de către aceeași dușmani ai familiei, boierii Băleni; în schimb, în Cronica Bălenilor se afirmă că ar fi murit de ciumă. Cel de al treilea băiat născut în familia postelnicului este Constantin Cantacuzino (Stolnicul), cel care a fost sfetnicul și inspiratorul politicii a cel puțin trei domni: a fratelui său, Șerban Cantacuzino, a nepotului său, Constantin Brâncoveanu și a fiului său, Ștefan Cantacuzino. Constantin Cantacuzino Stolnicul, una dintre cele mai fascinante personalități ale Evului Mediu românesc, s-a născut în 1650, iar primele cunoștințe de scriere și citire le-a dobândit la Târgoviște în celebra Schola greca e latina care funcționa aici pe vremea lui Matei Basarab. Datorită prigoanei la care a fost supusă familia sa, după moartea tragică a postelnicului, Constantin va studia la Constantinopol și Padova, devenind unul dintre cei mai învățați și mai respectați cărturari ai vremii. Mărturie stă în acest sens și celebra sa bibliotecă adăpostită în conacul de la Mărgineni (azi, I. L. Caragiale), cuprinzând peste 400 de

manuscrite și cărți rare, multe dintre ele păstrându-se și astăzi în fondul Bibliotecii Academiei Române.

De la Constantin Cantacuzino Stolnicul ne-a rămas o celebră hartă a Valachiei, prima de acest fel pentru ținutul muntenesc, cunoscută și în Occident și o foarte interesantă Istorie a Țării Românești. Constantin Cantacuzino Stolnicul a murit împreună cu fiul său, domnitorul Ștefan Cantacuzino, ucis la Constantinopol de Gin Ali pașa, călăul și al lui Constantin Brâncoveanu și al celor patru fii ai săi. Vel spătarul Mihail Cantacuzino, ucis împreună cu fratele său, Constantin Stolnicul și nepotul său, domnitorul Ștefan Cantacuzino, s-a ilustrat ca istoric; de la el rămânându-ne o Genealogie a Cantacuzinilor și o Istorie a Țării Românești care reflectă cu lux de amănunte domnia fratelui său, Șerban Cantacuzino. Mihail Cantacuzino este și ctitorul celebrei Școlii românești de la Colțea, organizată după modelul Școlilor similare românești de la Târgoviște și Câmpulung. Toma Spătarul, al patrulea copil al lui Constantin Cantacuzino Postelnicul este cel care, trecând în lupta de la Stănilești de partea rușilor, grăbește mazilirea și moartea lui Constantin Brâncoveanu, ca și accesul la tron, de ce să nu o spunem?, a nepotului său, Ștefan Cantacuzino.

Șerban Cantacuzino Basarab, primul domnitor muntean dintre cantacuzini, a domnit între anii 1678-1688. Grație căsătoriei tatălui său, postelnicul, cu doamna Elina, fiică de Basarabi, el a putut fi adus la domnie în virtutea dreptului ereditar, întărit, de altfel, prin adoptarea în coroană a numelui Basarabilor. Șerban Cantacuzino s-a ilustrat îndeosebi ca protector al culturii, fiind ctitorul Academiei de la Sfântul Sava din București; pe vremea lui s-a tradus pentru prima oară integral în românește Biblia (BIBLIA de la București a lui Șerban Cantacuzino). A zidit mănăstirea de la Cotroceni, a înființat două tipografii, a Episcopiei Buzăului și a Mitropoliei din București. Organizându-și după principii moderne armata, care număra nu mai puțin de patruzeci de mii de oameni și 38 de tunuri, Șerban Cantacuzino ambiționa să reîntemeieze Imperiul Bizanțului, când a murit pe neașteptate, probabil otrăvit!

Dintre fetele lui Constantin Cantacuzino Postelnicul cea mai cunoscută este desigur Stanca Cantacuzino, căsătorită cu Papa Brâncoveanu - mama viitorului domn Constantin Basarab Brâncoveanu (1688-1714). După moartea marelui voievod, caracterizat ca și înaintașul său prin nenumărate fapte de cultură, la tron a urmat Ștefan Cantacuzino (1714-1716), fiul Stolnicului Constantin Cantacuzino, mort împreună cu tatăl

său, urmând într-un fel destinul unchiului său, uciși cu toții de năprasnicul Gin Ali pașa. Domnia lui Ștefan Cantacuzino este consfințită în istorie ca ultima domnie pământească, după care au urmat așa zisele domnii fanariote.

Fii lui Ștefan Cantacuzino, Gheorghe Cantacuzino, lordache Cantacuzino - „Beizadea” - și Drăghici Cantacuzino, deși puternic sprijiniți de boierii munteni, care doreau reinstaurarea domniilor pământene, n-au mai ajuns niciodată la domnie! De altfel, prin căsătoria fiicei biv vel spătarului Radu Cantacuzino, fiul stolnicului Constantin Cantacuzino cu un Constantin Mavrocordat, împăcarea celor două familii a fost consfințită și cearta cu „fanarioții” încheiată. Asemenea „politice” erau de altminteri obișnuite în acele vremi; în 1688, prin căsătoria domnișei Smaragda, fiica domnitorului Șerban Cantacuzino, cu boierul Grigore Băleanu se stinge și vechiul conflict dintre cele două familii, „zâzanie” ce dura de pe vremea morții prin sugrumare în Biserica din Snagov a Postelnicului Constantin Cantacuzino.

Șeităneștii (drăculeștii), cum îi porecliseră boierii Băleni pe Cantacuzini, pe care-i considerau urmași direcți ai lui Mihail Cantacuzino Șeitanoglu, nu s-au ilustrat mai puțin în viața politică a Moldovei. Este cunoscut faptul că mama lui Ioan Neculce era fiica lui lordache Cantacuzino Stolnicul, fiul lui lordache Cantacuzino Vistiernicul, frate așadar al lui Constantin Cantacuzino Postelnicul din Muntenia. Lordache Cantacuzino, împreună cu fratele său, Toma, s-a stabilit, așa cum am mai spus, după peregrinarea prin Muntenia, în Moldova. Cei doi frați, după unele cronici, au fost opozanți deschiși ai domnitorului Vasile Lupu; din cauza uneltirilor lor Vasile Lupu fiind în două rânduri închis la Constantinopol. Un Todirașcu Cantacuzino, pomenit de Grigore Ureche în Letopisețul său, fiu al lui Toma Cantacuzino, probabil, a fost conducătorul cancelariei latine a aceluiași Vasile Lupu. Din bizantina-moldovlahă familie de boieri cantacuzini se trăgea și mama lui Antioh Cantemir, soția domnitorului Dimitrie Cantemir - Casandra Cantacuzino, fiica domnitorului Șerban Cantacuzino Basarab. Vornicul Toma, fratele Postelnicului Constantin Cantacuzino se pare că a fost însurat cu sora mamei lui Miron Costin, ceea ce explică protecția specială de care s-a bucurat faimosul cronicar din partea celor doi influenți frați cantacuzini.

Pe tronul Moldovei se pare că a fost un singur domnitor din stirpea Cantacuzinilor! El se numea Dumitrașco Cantacuzino (1674-1676) și a fost impus de turci, nu fără consimțământul secret al

partidei cantacuzinilor munteni, cunoscută la acele vremi ca foarte influentă. Dumitrașco Cantacuzino a fost după toate probabilitățile fiul fratelui lui Constantin Cantacuzino Postelnicul, rămas singurul în capitala fostului imperiu, după bejenia celor trei frați în Principatele Române. Pentru acesta, potrivit lui Ioan Neculce, Constantin Postelnicul a nutrit o slăbiciune evidentă, deși nepotul nu e câtuși de puțin străin până la urmă de moartea unchiului. Un adevărat capitol de roman pitoresc scrie Ioan Neculce în legătură cu mazierea domnitorului „grec”, care, zice cronicarul, deși bătrân, își lăsase la Țarigrad soția și trăia cu o Anița, fiica unei rachierite din Iași. După maziere a luat-o cu el la Constantinopol, dând-o după o slugă! Acest Dumitrașco care a avut fantezia, scrie același „șugubăț” Neculce, de a ieși din curtea palatului domnesc, în momentul mazierei, în sunet de trâmbițe, a rămas în istorie și prin necugetata arestare a învățatului viitor mitropolit Dosoftei, doar pentru că acesta îl sprijinea la domnie pe voievodul rămas fără tron, Petriceicu-Vodă. În cronici se mai pomenește și de un Ilie Cantacuzino, care era mare vistiernic în Moldova pe vremea domniei lui Mihai Racoviță.

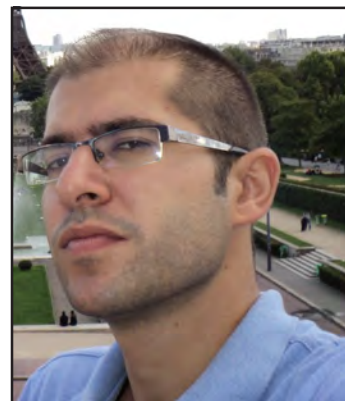
Din spița bizantină a familiei Cantacuzinilor (!), în celebrul Dicționar Universal de personalități al lui Lazăr Șăineanu, autorul indică în linie directă încă patru Cantacuzini: Gheorghe Grigore Cantacuzino (zis Nababul), 1837-1913, a fost șeful Partidului Conservator și prim-ministru; Ioan Cantacuzino, cunoscut drept întemeietorul și creatorul Școlii române de microbiologie; George M. Cantacuzino, celebru arhitect și eseist; Constantin (Băzu) Cantacuzino, pilot temerar și automobilist... Aceștia li s-ar mai putea adăuga, printre altele multe nume: prozatorul Alexandru Cantacuzino, prieten apropiat al lui Vasile Alecsandri și Ion Ghica; George Mathei Cantacuzino, de la a cărui naștere s-au împlinit recent 100 de ani, eseist, estetician și memorialist, remarcabil poet de limbă franceză; poetul și traducătorul Ioan Cantacuzino; Scarlat Cantacuzino, însărcinatul cu afaceri al României în Franța (1918), poet de limbă franceză apreciat în mod cu totul special de Mallarmé și Valéry.

Firele atât de prolifici și tot pe atât de însemnatei familii a Cantacuzinilor români nu se rup, evident, rămurișul arborelui lor genealogic fiind încă verde în momentul de față și deosebit de stufos.

Ștefan Ion Ghilimescu

Articol publicat în nr. 2/1999

Politica externă a lui Constantin Brâncoveanu față de Imperiul Habsburgic

Eșecul armatelor turcești în fața Vienei în anul 1683 este considerat de către majoritatea istoricilor un moment de cotitură pentru istoria universală, având consecințe deosebite pentru schimbarea echilibrului de forțe în zona Europei sud-estice. Înfruntarea de mai bine de trei secole dintre Imperiul Otoman și Imperiul Habsburgic intra acum într-o nouă fază, marcată de supremația celui din urmă și de decăderea accentuată a puterii turcești. În următorii șaisprezece ani habsburgii austrieci vor ocupa treptat sudul Ungariei și Transilvania, exercitând o influență tot mai mare asupra Țărilor Române extracarpatice. Afirmarea supremației Austriei, creșterea importanței Rusiei ca putere europeană și ambițiile regalității poloneze - aflată în ultima fază a măririi ei - ofereau domnilor celor două Țări Române iluzia obținerii independenței politice.

În această epocă confuză, urcă pe tronul Țării Românești Constantin Brâncoveanu (1688-1714), considerat ultimul mare voievod al Evului Mediu românesc. Figura acestuia s-a detașat nu numai ca o personalitate aparte în domeniul ocrotirii artelor și culturii, care în timpul domniei sale au cunoscut o înflorire deosebită, ci și prin marile sale merite pe tărâmul politico-diplomatic¹. El s-a menținut în scaunul de domnie aproape 26 de ani - stabilitate nemăintâlnită din vremea lui Matei Basarab. Secretarul cancelariei domnești, florentinul Anton Maria del Chiaro, a lăsat o succintă analiză a situației geopolitice a Țării Românești la momentul urcării pe tron a lui Brâncoveanu: „Valahia este așezată între două împărății. Acestea formează o balanță: cel care e principe trebuie să-și îndrepte toată politica sa spre a o ține într-un echilibru perfect. Dacă balanța se apleacă mai mult decât trebuie în partea turcilor,

apare pericolul să-și piardă principatul și libertatea din partea nemților (austriecilor n.n.). Dacă dimpotrivă, (se apleacă n.n.) de partea nemților (...) acest fapt le e de ajuns turcilor, și ca fals pretext, pentru a-l lipsi de principat, de avere și în cele din urma de viață”.

Imperiul Otoman, slăbit prin neconținutele războaie purtate de mai multe decenii în Mediterana, Polonia și Ucraina și minat în interior de o serie de contradicții de ordin socio-economic și politic, se afla în inferioritate în fața ambițiosului stat al Casei de Austria, dispunând de resurse mult mai vaste, de o economie bazată pe principii mercantiliste și de o armată echipată cu o tehnică modernă de luptă. Renunțând la supremația în vestul continentului, unde extinderea îi era barată de Franța lui Ludovic al XIV-lea, Imperiul Habsburgic și-a îndreptat privirile spre est, în vederea cuceririi de noi teritorii. Monarhiei austriece i s-a asociat și Polonia, care, deși slăbită din cauza anarhicului regim nobiliar de conducere, emitea pretenții de expansiune în spațiul danubiano-pontic. Deși rivale, cele două puteri aliate contra turcilor se înțeleșeseră în privința împărțirii teritoriilor otomane, încheind la Linz (5 martie 1684) „Liga Sfântă”, sub oblăduirea statului pontifical și cu participarea Veneției, dornică de a redobândi dominația asupra coastei Dalmației și arhipelagului grecesc, și, mai târziu, a Rusiei (ce se alătură la 24 iunie 1686), putere ce dorea neutralizarea tătarilor din Crimeea și obținerea unei ieșiri la Marea Neagră². Diferențele dintre aliați nu vor întârzia să apară, pe măsură ce austriecii înregistrau succese răsunătoare și ocupa noi teritorii. Polonia nu reușise să se impună în Moldova, forțele sale fiind imobilizate de către tătari, aliații turcilor. În schimb, habsburgii

ocupaseră Buda (2 septembrie 1686), iar Transilvania se pusese sub protecția împăratului Leopold I (28 iunie 1686) și acceptase instalarea garnizoanelor imperiale în principalele orașe ale sale, în detrimentul autonomiei provinciei și a micșorării considerabile a atributelor princiare (Tratatul de la Blaj, 27 octombrie 1687).

În Țara Românească, Șerban Cantacuzino, deși avea puternice motive politice și personale de a se apropia de habsburgi, nu dorea să riște nici distrugerea țării, printr-o acțiune prematură și nici alipirea ei la Imperiul Habsburgic. După numeroase tratative purtate cu solii imperiali, el a hotărât să închine țara habsburgilor cu condiția păstrării autonomiei ei și doar după ce oștile acestora i-ar fi alungat pe turci peste Dunăre și i-ar fi ținut la respect pe tătari. Interesele diferite ale habsburgilor nu au permis însă încheierea unei înțelegeri definitive. Chiar și așa, „Șerban Vodă făcuse gătire mare, de oști în Țara Muntenească, și făcuse câteva vase, șeice, la Argeș, cu zaherea de sta gata să se coboare pe Dunăre³”. În semn de putere, pentru a forța mâna domnului muntean, o armată imperială a pătruns demonstrativ în Țara Românească în 1688, fiind nevoie de trimiterea mai multor delegații muntene (în frunte cu marele logofăt Constantin Brâncoveanu) și de promisiunea că Țara Românească va trimite o solie la Viena pentru negocieri, pentru a obține retragerea acesteia la Brașov (septembrie 1688) și evitarea unei intervenții turco-tătare⁴.

Moartea neașteptată a domnitorului Șerban Cantacuzino (29 octombrie 1688) și preluarea tronului Țării Românești de către Constantin Brâncoveanu a determinat o modificare a politicii externe a țării. Ca și cei care l-au impus pe tron, frații răposatului domn, stolnicul cărturar Constantin și marele spătar Mihai Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu a preferat o temporizare a acțiunilor politicii externe, evitând trecerea imprudentă de partea austrieilor. Solia trimisă acestora de fostul domnitor pentru încheierea unui tratat de alianță antiotomană⁵ își va dovedi inutilitatea politică, complicând situația prin înțelegerile secrete pe care marele agă Constantin Bălăceanu (ginerele lui Șerban Cantacuzino) le-a generat. Războiul era departe de a fi decis, iar turcii și tătarii reprezentau încă, o serioasă amenințare la hotarele principatului. Mai mult, țara

era amenințată să devină un teatru de luptă și trebuia să se facă față presiunilor Vienei și Istanbulului, ce o doreau implicată militar, fiecare de partea sa.

Ca urmare, soliei trimisă de Șerban Vodă la Viena i s-au trimis instrucțiuni ce condiționau trecerea Țării Românești de partea imperialilor de obținerea unor anumite garanții, spre a nu expune principatul represaliilor pustiitoare ale turcilor și tătarilor. Solia și-a depășit mandatul, iar aga Constantin Bălăceanu a solicitat, necondiționat, sprijinul habsburgilor pentru înscăunarea tânărului său cumnat Gheorghe Cantacuzino. Nerăbdători să pătrundă în Valahia, austriecii au trimis o oștire împotriva lui Brâncoveanu în iarna anului 1689, sub comanda generalului Donat Heissler, ce a ocupat Bucureștiul. Refugiat în Prahova, domnul a încercat zadarnic să negocieze părăsirea țării de către austrieci. Rămas fără opțiuni el acceptă sprijinul seraskierului otoman, Cerkez Ahmed și al lui Gazi Ghirai, fiul hanului tătar Selim Ghirai, silindu-i astfel pe austriecii să se retragă peste munți (ianuarie 1690).

În același an conflictul se mută pe teritoriul Transilvaniei, unde moartea principelui Mihai I Apafi (13 aprilie 1690), lăsa vacant tronul Transilvaniei. Brâncoveanu s-a grăbit să intervină cu oaste în ajutorul conducătorului rebelilor curuți, pretendent la tron ostil Casei de Austria, Imre Thokoly. El spera astfel să îndepărteze primejdia pe care o reprezentau trupele lui Heissler, ce susțineau acum pretențiile la domnie ale marelui agă Constantin Bălăceanu și să păstreze scaunul de domnie al Țării Românești în fața eventualelor ingerințe. Oștile imperiale sunt bătute la Zărnești⁶ (11/21 august 1690), de către Thokoly, cu sprijinul turcilor, tătarilor și al oștilor Țării Românești și Moldovei. Generalul Heissler a fost făcut prizonier, iar aga Bălăceanu ucis. Victoria a permis înscăunarea lui Thokoly ca principe al Transilvaniei la Cârștian, lângă Sibiu, la ceremonie asistând și Brâncoveanu.

În toamna aceluiași an însă, noul principe și aliații săi sunt alungați la sud de Carpați în urma unei puternice contraofensive a forțelor imperiale sub conducerea generalisimul lor, markgraful Ludwig von Baden. Brâncoveanu a trecut munții pe la Teleajen, permițând însă curuților să-și instaleze tabere de iarnă în Țara Românească, în apropiere de Târgoviște și București⁷. Pentru

moment el reușise să mențină autonomia țării, refuzând, în măsura posibilului, o cooperare militară activă cu turcii, dar ferindu-se, totodată, să accepte schimbarea dominației otomane cu cea austriacă.

Anii următori aduc îmbunătățirea relațiilor cu Imperiul Habsburgic, domnul român întreținând o corespondență secretă cu unii generali și demnitari imperiali, dar mai ales sprijinind negocierile de pace inițiate în 1691 de către reprezentanții diplomați ai Angliei și Olandei la Istanbul (lordul William Paget și contele Jakob Colyer), interesați de finalizarea conflictului austro-turc, pentru ca monarhia habsburgică să-și poată concentra întreaga forță contra Franței. Tot în secret au fost primiți la București și negociatorii imperiali, contele Luigi Ferdinando Marsigli sau consilierul aulic Franz Ulrich von Kinsky în 1691-1692, cărora Brâncoveanu le-a transmis și unele informații cu caracter politic și militar asupra turcilor.

În replică, imperialii au acordat domnului român titlul de Principe al Sfântului Imperiu (30 ianuarie 1695), i-au îngăduit achiziționarea de proprietăți la Brașov și clădirea unei reședințe la Sâmbăta de Sus, iar mai târziu au fost emise diplome imperiale ce-i dădeau dreptul de a se refugia în Transilvania, în caz de primejdie din partea turcilor. În același timp, au fost adormite bănuielile Porții, prin coruperea celor mai importanți dregători otomani. Așa se explică de ce, în timpul negocierilor finalizate prin semnarea Tratatului de Pace la Karlowitz (16/26 ianuarie 1699), statutul Țării Românești nu a fost pus în discuție, regimul de autonomie față de Poarta otomană rămânând neschimbat⁸.

În perioada următoare activitatea diplomatică a domnului român a fost centrată pe strângerea relațiilor cu Rusia lui Petru cel Mare, putere tânără care părea să constituie factorul determinant în alungarea turcilor la sud de Dunăre. Eșecul campaniei ruso-moldovene din 1711 a dus la năruirea acestor speranțe și domnul Țării Românești reia eforturile intense spre a-și reînnoi legăturile cu Viena, întreținând corespondență cu generalul conte Stephan de Stainville, căutând să-și extindă proprietățile din Transilvania prin cumpărături, sporindu-și depozitele de bani la Brașov (încredințate cunoscutului său om de afaceri Manu Apostol) și obținând de la împăratul

Carol al VI-lea întărirea permisiunii de a se refugia cu întreaga familie în Transilvania, în caz de primejdie. Dar toate aceste inițiative ale lui Brâncoveanu nu se mai încadrau într-o politică coerentă, constituind doar paliative și încercări de supraviețuire⁹.

În final, pregătirea unui conflict turco-austriac - ce se dorea o revanșă otomană la cel desfășurat în primii ani de domnie - a grăbit sfârșitul lui Constantin Brâncoveanu. După succesul obținut contra rușilor în 1711, turcii reiau politica agresivă (promovată acum de marele vizir Ali pașa, ginerele sultanului Ahmed al III-lea) și pregătindu-se de reluarea ostilităților cu imperialii, au hotărât mazilirea lui Brâncoveanu în martie 1714, folosindu-se de acuzațiile furnizate de către Cantacuzini. Dar înlocuirea domnilor pământeni în cele două țări române extracarpătice nu a adus o întărire a poziției Porții în sud-estul Europei. Războiul cu Austria și Veneția, declanșat în 1714, se va încheia cu Pacea de la Passarowitz (21 iulie 1718), ce statua o și mai puternică penetrație habsburgică în Serbia și Transilvania.

NOTE

1. Nicolae Iorga consideră că „Brâncoveanu a izbutit să păstreze nu numai Țara Românească, ci întreaga noastră națiune, ca trup politic, ca suflet românesc, timp de mai bine de un sfert de veac”, Nicolae Iorga, *Valoarea politică a lui Constantin Brâncoveanu*, Vălenii de Munte, 1914, p. 15.
2. Pentru detalii v. Mustafa Ali Mehmed, *Istoria turcilor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, pp. 236-240.
3. Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei* (ed. Iorgu Iordan), Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1955, p.168.
4. Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *Constantin Vodă Brâncoveanu*, Editura Științifică, București, 1969, pp. 46-47.
5. Radu Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod (1688-1704)* (ed. Aurora Ilieș), Editura Academiei RSR, București, 1970, p. 55.
6. Un studiu amănunțit al evenimentelor este Constantin Rezachevici, *Constantin Brâncoveanu. Zărnești 1690*, Editura Militară, București, 1989.
7. Paul Cernovodeanu, *Imre Thokoly et ses liens avec les Pays Roumains*, în „Revue roumaine d'histoire”, XXI (1982), nr. 1, pp. 62-66.
8. *Istoria Românilor*, vol. V, (coord. Virgil Cândea), Editura Enciclopedică, București, 2003, pp.260-261.
9. Paul Cernovodeanu, *Coordonatele politicii externe a lui Constantin Brâncoveanu*, în Constantin Brâncoveanu, (coord. Paul Cernovodeanu, Florin Constantiniu), Editura Academiei RSR, București, 1989, p.137.

Alexandru Ștefănescu

Articol publicat în nr. 1/2014

Unirea Principatelor în context internațional

Dacă este să discutăm de contextul internațional al unirii Principatelor Române de la 1859, poate este cazul să amintim un fapt ce uneori este ignorat referitor la oferta de 30 de milioane de franci făcută Turciei, în numele Țarului, de către contele Orlof la încheierea Tratatului de la Adrianopol din 1829 pentru cedarea Principatelor, ceea ce dovedește perseverență în fructificarea proiectelor expansive prin orice mijloc. Puterile occidentale nu puteau consimți în 1853 la o depreciere a propriilor interese și la ruperea echilibrului de forțe în Europa de Sud-Est. Replica pregătită de aliați a fost întrucâtva neașteptată, pentru că nu și-au desfășurat forțele pe teatrele de operațiuni de la Dunărea de Jos, ci în Crimeea, anexată de Rusia, încă la 1787, zonă de cea mai mare importanță strategică atât în vechime, cât și astăzi.

Potrivit convingerilor politicianilor formulate de-a lungul timpului, cine stăpânește Crimeea controlează întregul bazin pontic. Cu toată ardoarea angajării în luptă a soldaților ruși, zugrăvită cu măiestria binecunoscută de Lev Tolstoi, Rusia a fost înfrântă și a trebuit să suporte condiții de pace defavorabile. Pentru a i se obtura accesul la axul fluvial dunărean, sudul Basarabiei a fost restituit Moldovei, din păcate nu pentru mult timp, și s-a decis crearea așa-numitelor divanuri ad-hoc, menite să consulte localnicii în legătură cu opțiunile lor politico-administrative.

Această oportunitate a fost folosită, precum se știe, de elementele cele mai conștiente ale societății din cele două Principate, pentru a realiza unirea prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, nu fără anumite dificultăți și reticențe venite din interior și exterior, căci, nu o dată, în decursul vremurilor, s-au găsit grupuri care să se opună cursului firesc al istoriei, din atașament pentru meschine profituri personale sau din incapacitatea

de a percepe interesele majore ale națiunilor. În mod ciudat și astăzi mai răzbat vocile răzlețe, mai cu seamă în Moldova, care deplâng pierderea calității de capitală a lașilor și a altor prerogative, ceea ce reflectă, evident, o viziune desuetă.

Nu suntem la curent dacă nostalgii de acest fel se exteriorizează la Frankfurt, ori la Munchen pentru că Berlinul a devenit capitala Germaniei, sau la Torino pentru că a pierdut calitatea de reședință regală, cu toate că unitatea teritorială a Italiei s-a coagulat în jurul Piemontului.

Multă lume și-a exprimat uneori nedumerirea că în cele două Principate nu s-au manifestat tendințe tranșante de unire, exceptând momentul Mihai Viteazul, decât la nivelul secolului al XIX-lea. Contopirea lor s-ar fi putut realiza în anumite circumstanțe pe cale militară. Astfel, devreme ce Mircea cel Bătrân a reușit să-l detroneze în anul 1400 pe Iuga Vodă și să-l înscăuneze pe Alexandru cel Bun, este de la sine înțeles că domnul muntean ar fi fost în măsură să preia el singur puterea în Moldova, după cum și Ștefan cel Mare, care și-a susținut în mai multe rânduri proprii protejați la Târgoviște, ar fi putut să se instaleze pe tronul Țării Românești. Nici Mircea cel Bătrân și nici Ștefan cel Mare nu au cutezat însă să-și asume prerogative voievodale în țara vecină, din respect imprescriptibil pentru cutumele feudale ce presupuneau acceptarea tradiției dinastice rânduită odată cu fondarea celor două state sub sceptrul Basarabilor și al Mușatinilor.

Pluralitatea statală nu a afectat pregnant legăturile economice și culturale inter-românești, iar unitatea lingvistică și confesională s-a dovedit de o viabilitate multiseculară grație transferurilor de colectivități umane și a altor factori.

Semnificativ este și faptul că la traducerea Bibliei de la 1688, așa numita Biblie a lui Șerban Cantacuzino, carte fundamentală pentru cultura

românească, au colaborat cărturari moldoveni și munteni, mai exact Nicolae Milescu Spătarul și respectiv Șerban și Radu Greceanu.

Precum se știe, destrămarea unor state s-a datorat în bună parte tocmai lipsei unității de credință. Este cazul petrecut relativ recent implicând fărâmițarea Iugoslaviei, ale cărei componente regionale fuseseră integrate în Evul Mediu și în perioada modernă unor ansambluri politice diferite. Această compartimentare cu ascendență milenară ce a generat tradiții specifice, dar poate și în mai mare măsură, apartenența Serbiei la ortodoxism, a Croației și Sloveniei la catolicism, și a Bosniei la islamism, s-au soldat cu tensiuni interetnice virulente și, prin concursul neavenit al unor puteri externe, cu dezmembrarea statului apărut pe harta continentului după primul război mondial.

Realizarea unirii Principatelor asigura o stabilitate politică mai mare, în sensul că o eventuală tentativă de anexare ar fi fost mai dificilă și ar fi susceptibilizat puterile europene și îndeosebi imperiile din proximitate. În viziunea realistă a cercurilor diplomatice apusene, prin unirea lor, Principatele ar fi fost de natură să reprezinte o barieră mai eficientă în calea planurilor expansioniste ale unor imperii precum Rusia și Austria.

Înfăptuirea unirii de bază a pavat drumul spre obținerea independenței și desăvârșirii Marii Uniri. Fără unirea din 1859 ar fi fost imposibilă crearea statului național unitar, eveniment cardinal din devenirea istorică a românității. În afară de condițiile externe favorabile în realizarea actului unirii, românitătea a avut nevoie de o elită politică tenace și responsabilă, animată de sentimente patriotice și dotată cu dexterități diplomatice. Țările mici nu-și pot asuma inițierea unor demersuri politice cu reverberații continentale, precum cele ce vizează trasee ale granițelor naționale, de aceea ele trebuie să profite de circumstanțele favorabile spre a-și materializa aspirațiile. Numai astfel s-au putut fructifica unirea de bază, independența și Marea Unire.

Dacă în urmă cu aproape trei decenii am fi dispus de o clasă conducătoare decisă și abilă, atașată neșovăielnic năzuințelor naționale pe ambele maluri ale Prutului, s-ar fi putut profita de colapsul Uniunii Sovietice. Posturile letargice nu au reprezentat niciodată soluții adecvate, fiind necesare implicări hotărâte, cu riscurile de rigoare,

întrucât împlinirile majore reclamă eforturi, determinare și eroism. Cine nu este capabil de sacrificii se complăce într-o stare larvară, la periferia curentelor robuste ale istoriei. Uneori și înfrângerile eroice merită tot atâta considerație precum victoriile.

Considerând că o compresibilitate a modului de înfăptuire a actului unirii statale în diverse alte spații ar fi oportună, am propune o foarte lapidară și selectivă survolare retrospectivă a acestor procese, fără a ne asuma veleitarismul de a oferi sentințe universal valabile. Statele lumii s-au creat în mod diferit, unele state, cele mai mari, imperiile, au derulat expansiuni în teritorii uriașe, alte state s-au creat în urma destrămării unor imperii, altele, în sfârșit, au avut și niște parcursuri cumva asemănătoare cu unirea celor două Principate. Foarte pe scurt, voi evoca doar cazul Italiei și al Germaniei. Italia modernă a avut drept epicentru unificator regatul Sardiniei și Piemontului, cu toate că nu era aureolat de blazon medieval la fel de prestigios precum cel reprezentat de Roma, Florența, Veneția sau Milano. Preluând programul și determinarea mișcării Risorgimento și având pretutindeni partizani activi, Sardinia-Piemont a uzat pentru împlinirea idealului unificării atât de forță, a se vedea acțiunile lui Garibaldi, cât și de diplomație, cazul ministrului de externe Cavour. Aproximativ în aceeași perioadă în care se prefigura unirea Principatelor și a Italiei s-au derulat și evenimente ce au condus la unificarea teritoriilor germane în jurul Prusiei, pregătită moral de exponenții curentului Sturm und Drang și finalizată prin consens mutual realizat datorită prestigiului covârșitor dobândit de statul prusac în vremea când frânele puterii erau deținute de brațul ferm al cancelarului Bismarck. Mutatis mutandis, tot fără mijloace coercitive s-a înfăptuit, după 120 de ani, într-un context internațional total diferit și cu alți actori principali pe scena politică, reunificarea Germaniei, orchestrată de data aceasta de cancelarul Helmut Kohl.

Nu toate popoarele lumii au fost în măsură să-și creeze propriul nucleu statal; și astăzi mai sunt comunități etnice foarte numeroase care nu au un stat propriu: curzii, bascii, osetinii. Nu putem să uităm nici comunitățile neolatine damnate din Balcani, numărul istroromânilor și meglenoromânilor a rămas cu totul insignifiant, iar aromânii sunt și ei supuși unui proces accelerat și duplicitar de deznaționalizare, în

indiferența prelungită și greu de calificat a autorităților de la București.

Dacă ar fi să identificăm paralelele cele mai apropiate ale unirii principatelor cu evenimente de aceeași natură din alte părți ale Europei, ne-am cantona căutările în stadiul crepuscular al Evului Mediu, în două extremități ale continentului. Mă refer, în acest caz, la unirea prin căsătoria marelui cneaz Vladislav Jagello cu moștenitoare tronului polon Hedviga de Anjou (1386). O altă căsătorie prin care s-a parafat unirea dintre două state s-a consumat în 1463 în Peninsula Iberică, unde ceremonia matrimonială s-a consumat între Fernando al II-lea de Aragon și Isabela I de Castilia. Dacă unificarea Italiei precum și a Germaniei s-au realizat în jurul unui pol de putere predominant reprezentat, precum spuneam, de Piemont și respectiv de Prusia, unirea Valahiei cu Moldova înjumătățită, la fel ca și cea a Poloniei cu Lituania și a Castiliei cu Aragonul s-au produs prin liberul consimțământ între două entități statale cu prerogative egale. Paralelismele nu merg spre identitate, căci precum nu există similitudini absolute între două ființe umane cu atât mai mult nu se pot reliefa identități la nivelul marilor conglomerate demografice.

Ca prețuire pentru demersurile colectivităților umane de a-și uni forțele în scopul traversării momentelor critice și pentru materializarea năzuințelor comune, am adunat mai multe proverbe și cugetări de la diverse popoare, care reliefează importanța unirii. Dintre ele, poate cea mai faimoasă este sentința asupra temei abordate inserată în drama schilleriană Wilhelm Tell: „Și cei slabi, dacă sunt uniți devin puternici”.

Luciditatea pretinsă unui exponent al cinului istoricilor împiedică cantonarea în retorica euforică prilejuită de cuantificarea succintă și neîndoios lacunară a acestor împliniri majore, deoarece planează apăsarea memorării obsesive a unor realități curente care înnegurează parțial aniversarea de astăzi, 24 ianuarie 2018. Astfel, nu ne putem reprima mâhnirea că în prezent ne evidențiem drept o lume lipsită de repere, fără coagularea consensului în probleme vitale, că se adâncește demobilizarea elitelor, că dispare respectul pentru profesionalism, pentru componentele intelectuale și capătă audiență sporită retorica neîncrederii și negativismul generalizat, că se abandonează propriile interese în favoarea celor străine, că în condițiile

expansiunii tendințelor de globalizare sporește primejdia pierderii identității naționale pe fondul proliferării antagonismelor cu tentă bellum omnium contra omnes, lucru care nu s-a întâlnit la generațiile care au făcut unirea din 1859 și Marea Unire.

Valorile culturale din vestul Europei, absorbite cu mult folos de societatea românească, mai cu seamă în ultimele două veacuri, nu mai inspiră aceeași venerație și emulație ca în trecut, producând reticență și debusolare, astfel că Occidentul tinde să-și diminueze statutul de călăuzitor al civilizației mondiale. Suspiciunile și neîncrederea decurg, desigur, din abjurarea păgubitoare a preceptelor creștine, manifestată concomitent cu acceptarea iresponsabilă a implantărilor unor colectivități alogene total refractare și ostile tradițiilor locale. Cu toate acestea, mirajul condițiilor de trai mai bune și dezamăgirea față de ineficiența programelor de guvernare performantă și de stopare a fenomenelor de corupție provoacă un exod galopant a milioane de oameni spre meridiane mai prospere, de o amploare fără precedent în istoria țării, iar dezechilibrul demografic se profilează a fi unul dintre cele mai mari pericole pentru însăși dăinuirea poporului român. Fără îndoială că stările din trecut au fost mult diferite comparativ cu cele de astăzi, chiar dacă anumite disfuncționalități sau perpetuat în mod nefast.

Cu toate acestea, păstrăm sentimentul că generația ce a plămădit unirea Principatelor, în pofida faptului că a fost confruntată cu dificultăți dintre cele mai apăsătoare pe plan intern și extern, a dat dovadă de responsabilitate și vitalitate atunci când a fost pusă în situația de a veghea la bunul mers al modernizării țării. Strânsele conexiuni cu cercurile politice influente de dincolo de hotare s-au dovedit benefice, iar prin această strategie s-a obținut sprijin consistent pentru materializarea liniilor programatice preconizate. Iar devoțiunea elitelor pentru împlinirea idealurilor naționale a insuflat încredere compatrioților pentru un viitor mai bun. Împărtășim reticența elvețianului Max Frisch atunci când conchidea că „nimic nu e mai greu decât să lauzi”, dar în cazul artizanilor unirii Principatelor dispunem de altă alternativă?! Să le eternizăm memoria într-o indefectibilă recunoștință!

Victor Spinei

Articol publicat în nr. 1/2018

Mentalități și stări de spirit la Târgoviște în preajma Marii Uniri

La începutul secolului al XX-lea, societatea târgovișteană cunoaște un proces accelerat de modernizare și definire a identității comunitare.

Această tendință vine în opoziție cu atitudinea nostalgică din veacul anterior, când rememorarea tradiției voievodale a orașului consuma energiile locale. Apogeul procesului de redeșteptare va fi atins în timpul evenimentelor legate de primul război mondial și de realizarea României Mari. Este momentul consacrat descoperirii și punerii în valoare a specificului național și local, cu elementele sale de solidaritate: limba, cultura, credința, tradițiile, valorile și instituțiile românești.

O primă constatare a observării mentalităților târgoviștene din preajma evenimentelor amintite, ne dezvăluie frământări și neliniști firești. De pildă, politicienii cu rol de conducere în administrația locală vor adopta atitudini de asumare a liniei politice naționale, dar și de manifestare a unor poziții particulare, determinate de contextul socioeconomic autohton. Dacă în jurul idealului național, în sensul intrării României în război împotriva Austro-Ungariei, pentru eliberarea Transilvaniei, nu a existat o cvasiunanimitate, iar elita intelectuală târgovișteană s-a împărțit între partizanii și adversarii unei asemenea intervenții, în schimb crearea României Mari a reprezentat dezideratul întregii comunități. Mai toți profesorii, în frunte cu Ilie Angelescu se aflau în rândurile asociațiilor „Acțiunea Națională” și „Federația Unionistă”, semnând apeluri repetate pentru intrarea României în război de partea Antantei și de solidaritate cu frații români din provinciile aflate sub dominația străină.

Starea de spirit care a caracterizat viața târgoviștenilor în timpul războiului a fost o reflectare a celei exprimate la nivel național.

Astfel, în vara anului 1914, mari dispute s-au desfășurat prin saloanele fruntașilor politici pe marginea temei implicării României în război.

Germanofili, puțini la număr, invocau pericolul rus, trecutul sinuos al relațiilor noastre cu Imperiul Țarist. Antantofili - majoritari, tratau problema dintr-o viziune unificatoare și prin raportare la tradiționalele relații cu Franța, în mod special. Din punct de vedere al proiectului național românesc, intrarea României în război împotriva Puterilor Centrale avea o evidentă justificare. Era pasul decisiv spre crearea României Mari - un stat național care s-a dovedit viabil. Foarte interesant că toate aceste calcule erau făcute din perspectiva politicii de partid, cele trei

opțiuni corespunzând celor trei partide importante. Practic, fiecare și-a ales culoarul, de-o parte sau de alta, ori neutralitatea, în funcție de convingeri și de rolul pe care înțelegeau să-l joace în opoziție cu celelalte.

Conservator-democrații, în frunte cu Mihai Deșliu și C. Olănescu prezentau soluția intrării imediate în război de partea Antantei, pentru eliberarea Transilvaniei, din considerente patriotice. Liberalii, conduși de C. Dimitriu și C. I. Nicolaescu¹, aduceau argumente în favoarea neutralității, cea mai potrivită cu responsabilitatea guvernării, pe care PNL o exercita în 1914. Neutralitatea oferea scopuri mai puțin precise, dar s-ar fi putut dovedi o soluție corectă și nu poate lipsită de beneficii. În mod evident, ar fi scutit România de imense pierderi umane și materiale. Contează până la urmă și viața oamenilor, a fiecărui om în parte, nu numai marile proiecte naționale!

Conservatorilor le rămânea, în principiu culoarul progerman, cu anumite nuanțe. Opinia publică târgovișteană era total ostilă unei alianțe cu Austro-Ungaria, din pricina problemei transilvănene.

Toate aceste calcule pe marginea intrării României în război sunt oprite în vara anului 1916 de ultimatumul reprezentanților Antantei, care au solicitat sprijin imediat prin mesajul: „Acum ori niciodată!” Pe străzile din Târgoviște, locuitorii își manifestă bucuria sosirii deznodământului legat de idealul național. Devenise obsesie națională dorința eliberării Ardealului și a unirii lui cu țara. În cercurile politice, în schimb, se exprimă îngrijorarea cu privire la iminența războiului și nivelul dotării armatei.

Entuziasmul târgoviștenilor a durat doar câteva zile. În decembrie 1916 Târgoviștea este atacată de armata inamică germano-austro-ungară. Se organizează apărarea compusă din trupele Diviziei a 22-a, din elevii și profesorii Liceului Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu. Însă orașul va fi ocupat. Calvarul înfrângerii este urmat de exodul spre Moldova, nu numai a armatei, dar și a civililor - inclusiv femei, bătrâni, copii - într-o dezordine totală. Mulți au murit pe drum de foame și frig, dar și mai mulți de tifos exantematic.

În urmă va rămâne un oraș cu străzi pustii, cu oameni ascunși în case, credincioși câini de pază, atenți la fiecare mișcare, îndurerați de starea de lucruri și de vremurile grele ce apăsau țara. „Sinistrul îl agravau strigătele speriate ale populației nevoiașe, care-n haine unse și murdare treceau dinspre fabrici încărcate de tinichele și vase cu gazul ce curgea pe șanțul șoselei. Umbrele lor luminate de para focului, păreau stafii eșite din mormânt să joace danțul macabru al ielelor la miezul nopții”²

Printre participanții la refugiul din Moldova, se afla și un tânăr târgoviștean, Lazăr V. Petrescu, elev al Gimnaziului Ienăchiță Văcărescu, care va ține un jurnal de front, consemnând cu multă fidelitate traseul urmat, evoluția operațiunilor militare, locurile și oamenii întâlniți. Refugiul din Moldova, condițiile precare de igienă, asprimea iernii și continuarea rezistenței sunt surprinse în jurnal în descrieri extrem de realiste, cu multe imagini cutremurătoare.³

La 15 ani, Lazăr Petrescu va deveni șeful de grupă al Cercetașilor din Cohorta Aviator Negel. Numele a fost dat după aviatorul Gheorghe Negel care, în data de 28 septembrie 1913, și-a găsit sfârșitul în timp ce încerca să aterizeze pe câmpul de manevră al Școlii de Cavalerie din Târgoviște.⁴ Tânărul cercetaș va însemna în jurnal întreaga agitație a refugiului, starea de neliniște, zvonurile care circulau despre luptele crâncene, bombardarea capitalei și ocuparea unei părți însemnate din teritoriul românesc.

Impresionante sunt descrierile stărilor sale sufletești, dorul de casă, teama de ororile războiului și incertitudinea fiecărei zile de pe front. Sentimentele frumoase de iubire de țară sunt zdrobite de cruzimile războiului. Sub cerul plumburiu, în șirurile de tranșee, adăposturi și cazemate ce se întindeau pe sute de kilometri, totul este trist și cenușiu.

Lazăr trăiește practic între două lumi: lumea de acasă - frumoasă, cu amintiri duioase care îi alină dorul de cei dragi și lumea dramatică a frontului, cu ororile ei nesfârșite. Condițiile în care se luptă armata noastră sunt inumane, echipamentele deteriorate, iar noroiul bălțește peste tot.⁵ Ostașii stau chirciți în tranșeele umede, de unde nu văd decât stelele de deasupra capului. Mizeria, pericolul întâlnit la tot pasul, lipsurile și condițiile precare au făcut din cei doi ani petrecuți în refugiul din Moldova, un coșmar de nesuportat pentru tânărul de 15 ani. Zidurile cenușii ale clădirilor distruse, noroiul negru și lipicios, sârma ghimpată, soarele puternic sau ploile reci, cadavrele intrate în putrefacție, toate aceste imagini l-au marcat ireversibil pe Lazăr.

După război, chiar dacă istoria își va relua cursul normal, teama și incertitudinile îl vor urmări adeseori. În schimb, speranța va renaște, deși faptele trecutului nu puteau fi ușor uitate.

În vara anului 1918, evoluțiile militare aduc treptat speranța în tabăra aliaților. Primul război mondial avea să ia sfârșit la 11 noiembrie 1918 prin înfrângerea Germaniei. La Târgoviște, trupele de ocupație părăsesc în cursul nopții orașul, dispărând, după cum mărturisește un localnic, pr. Ioan Constantinescu: „ca praful înaintea vântului, pierind pomenirea lor...”⁶

„Nădejdea reînvierii neamului n-a părăsit nici un suflet. Suntem liberi! Singurii stăpâni ai scumpei României. Nu mai vedem casca și haina cenușie, nu mai auzim pasul greoi și vorba dușmănoasă a tiranului. Și aici ca și peste Carpați, lanțul a căzut. Frații ne-au întins mâna și o horă mare veselă se întinde: de la Nistru pân-la mare, Tisa, Dunărea-s hotare strămoșești în veci păzite, iar acum recucerite, de-un sfânt sânge vitejesc, scumpul sânge românesc! Trageți hora frați de-o ginte, hora largă

tot-nainte, când opinca va sălta pasul sprinten lom purta: pe la Turda, Alba Iulia, Clij, Suceava, Putna veche, ca lui Ștefan și Mihai glasul nostru de-nfrățire, hora mare de unire să le vie la ureche, să le fie somnul rai!”⁷

Este reintrodusă administrația românească, sub conducerea prefectului Polizu Dragomirescu. Îndată sunt adoptate măsuri de urgență: asigurarea cu lemne a populației și aprovizionarea cu alimente de bază. Regimentul III Dâmbovița Nr. 22, în frunte cu comandantul și cu drapelul de luptă, se deplasează din Moldova la București pentru a lua parte la festivitatea de intrare în Capitală a regelui Ferdinand I.⁸

Vor urma vremuri înălțătoare: Marea Unire din 1918, edificarea României Mari și reorganizarea țării pe fundamente democratice, în spiritul valorilor monarhiei constituționale. La Târgoviște, presa vremii reliefează că anul 1918 este considerat încununarea necesară și obiectivă a întregii istorii anterioare.

Când la Alba-Iulia se vota unirea Transilvaniei cu România, pentru a celebra acest act istoric, pe străzile orașului au loc manifestări pline de entuziasm: întruniri și demonstrații. La Biserica din Curtea Domnească se oficiază un Te Deum întru slava neamului și a eroilor, printre aceștia fiind înscriși și mulți târgovișteni care s-au jertfit pe câmpurile de bătălie pentru desăvârșirea statului național unitar român. Ulterior, se va adopta o moțiune de susținere a actului unirii și de apărare a României Mari, semnată de personalități importante ale vieții publice locale: Christache Georgescu - președintele Asociației Profesorilor Secundari, profesorul Vasile Haneș, de la Liceul Militar „Nicolae Filipescu”, profesorul Ion Ciorănescu (Partidul Țărănesc), Grigore Tollea (Partidul Național Liberal) și generalul Lăzărescu.

Așadar, Marea Unire de la 1918 a adus și aici, lângă Turnul Chindiei, mutații importante. Târgoviștenii au reacționat prompt și firesc la problematica națională, au trudit pentru reîntregirea României și au vegheat la apărarea ei, dovedind spirit de sacrificiu, realism și asumare.

NOTE

1. Marian Curculescu, *Viața politică în Județul Dâmbovița între anii 1918 - 1947*, Editura Times, București, 1996, p. 13
2. Mihai Oproiu, Alexandru V. Ștefănescu, *Târgoviștea sub ocupația germană. 1916-1918*, Editura Transversal, Târgoviște, 2006, p.13
3. Arhivele Naționale, Filiala Dâmbovița, Colecția de documente „Arh. C. Ionescu” Târgoviște, Nr. actului 13, 2 ian. 1916-14 ian. 1917, Lazăr V. Petrescu, însemnările mele, p.1-12
4. Mihai Oproiu, Georgeta Toma, Jozsef Pildner, *Pledoarie pentru o statuie*, Editura Pildner, Târgoviște, 2007, p. 59
5. Vlad Georgescu, *Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre*, Editura Humanitas, 1995, p. 187
6. George Coandă, *Istoria Târgoviștei*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2014, p. 331-332
7. Mihai Oproiu, Alexandru V. Ștefănescu, *op. cit.*, p.34
8. *Idem*

Gabriela Istrate

Articol publicat în nr. 1/2018

Anul 1918. Voința ardelenilor: „Vrem Unirea cu România!”

Anul 1918 a împlinit speranța de unitate teritorială românească. După istoricele decizii luate la Chișinău pe 27 martie și la Cernăuți pe 28 noiembrie, prin care Basarabia și Bucovina se integrau statului național român, a venit rândul Transilvaniei.

În Transilvania, situația era complexă, căci după trecătoarea bucurie din vara anului 1916 determinată de acțiunea eliberatoare a armatei române, a urmat o perioadă grea în urma succeselor militare ale Puterilor Centrale. În acest context, autoritățile maghiare au luat măsuri severe împotriva românilor: arestări, internări în lagăre, deplasări de populație, munca forțată, confiscări ale unor averi, destituiri din funcții, intensificarea deznaționalizării, suspendarea presei¹ etc. Toate aceste măsuri nu au putut anula speranța de unire cu România, ci dimpotrivă, „ideea unei uniri posibile cu frații de dincolo de Carpați a pătruns în satele cele mai îndepărtate ale Transilvaniei”². Credința populației că acest teritoriu se va uni cu patria-mamă a devenit tot mai puternică în anii 1917-1918, fiind susținută de mai mulți factori: înfrângerile suferite pe front de Puterile Centrale, afirmarea principiilor wilsoniene, faptul că românii „fuseseră prea multă vreme rău tratați” de Ungaria, ceea ce făcea imposibilă o rămânere în granițele acestei țări³, evenimentele din Basarabia și Bucovina (finalizate prin unirea cu România) care însemnau pentru ardeleni „un izvor de nouă nădejde și tărie în biruința cauzei românești”⁴, solidaritatea și sprijinul României, lupta pentru drepturi naționale a popoarelor din Austro-Ungaria.

În octombrie-noiembrie 1918, pe fondul prăbușirii Austro-Ungariei, când - nota I. Clopoșel - „totul era la voia întâmplării”⁵, lupta maselor din Transilvania a cunoscut cote înalte, fiind susținută de diverse categorii sociale: militari, intelectuali, țărani, muncitori, studenți.⁶ Încercarea împăratului Carol de Habsburg de a-și salva Imperiul austro-ungar prin propunerea de federalizare, formulată în manifestul „Către popoarele mele credincioase”, din 16 octombrie 1918 (stil nou), nu a avut ecou în Ardeal.⁷ Mai mult, în numele ardelenilor, la 18 octombrie 1918, deputatul Alexandru Vaida-Voevod

a citit în parlamentul maghiar declarația de independență a populației românești din Transilvania: „Națiunea română care trăiește în monarhia austro-ungară așteaptă și cere, după multe suferințe de veacuri, afirmarea și valorizarea drepturilor ei nestrămutate și inalienabile, la deplina viață națională.”⁸ Lupta pentru unire cu România intra în linie dreaptă. În frunte s-au aflat politicieni ca Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, George Pop de Băsești, Alexandru Vaida-Voevod, Ștefan Cicio-Pop.⁹ Așa de pildă, Ion Clopoșel, reliefând influența acestor personalități asupra mentalității populației, nota despre Vasile Goldiș: „În acele zile revoluționare a captat conștiințele și a galvanizat toate energiile maselor țărănești, muncitoare și ale păturii intelectuale.”¹⁰ Forțele sociale s-au adunat în jurul Partidului Național Român, care la 12 noiembrie 1918 (stil nou) proclama independența națiunii române. Un rol important l-a avut și Partidul Social Democrat.

La 30 octombrie/12 noiembrie 1918 s-a constituit Consiliul Național Român Central cu sediul la Arad, care a devenit organul central al luptei românilor pentru unire. În jurul său s-au grupat și s-au organizat largi categorii sociale, de la cei cu multă știință de carte și până la simplii țărani, cu gândul și cu speranța de unire cu patria-mamă. Un sprijin important l-a dat intelectualitatea (profesori, învățători, avocați, medici, ziariști, scriitori, preoți ș.a.) care, prin diferite modalități (întruniri, articole în presă, deplasări la sate¹¹, contribuții la constituirea și conducerea consiliilor și a gărzilor naționale etc.), a mobilizat și a organizat populația pentru exprimarea în forme democratice, plebiscitare, a voinței de unire.¹² La sate, păstrând și întărind speranța țăranilor de unire cu Patria Mamă, învățătorii organizau coruri și îi învățau pe localnici cântece naționale¹³, iar preoții introduceau în slujbele religioase rugăciuni pentru unitatea tuturor românilor.¹⁴ Astfel, învățătorii și preoții au avut un important rol în „glorioasa sarcină de a organiza poporul de la sate.”¹⁵ Între intelectualii de seamă ai Ardealului s-au remarcat Amos Frâncu, Andrei Bârseanu, Nicolae Bălan, Eugen Goga, Silviu Dragomir, Tiberiu Brediceanu, Gheorghe

Dima, Valeriu Braniște ș.a.¹⁶ Îndemnul lor, gândurile lor, au ajuns până în cele mai îndepărtate sate, atât prin întâlnirile cu localnicii, cât și prin intermediul presei: „Românul”, „Unirea”, „Telegraful român”, „Libertatea”, „Glasul vremii”, „Gazeta poporului” etc.¹⁷

Intelectualitatea a avut un rol important în promovarea toleranței față de minorități și în special față de minoritarii bogăți, susținând că obiectivul prioritar nu era răzburarea, ci concentrarea efortului în scopul înlăturării principalului obiectiv: unirea cu România. „Intelectualii români - nota un document al Consiliului Dirigent - îndeplinind o operă uriașă, au alergat în cursul revoluției din sat în sat, pentru ca să lumineze poporul și să-l îndemne a cruța viața proprietarilor unguri și evrei, în care țăranul român vedea pe adevăratul lui exploatare feudal.”¹⁸

Studentii ardeleni s-au integrat în efortul pentru unire, promițând „să aducă orice jertfă pentru binele neamului din care fac parte”.¹⁹ Cercurile studențești românești din Cluj, Târgu Mureș, Oradea, au alcătuit manifeste care pledau pentru unitate și au desfășurat la sate o intensă activitate, mobilizând masele și explicându-le modalitățile democratice de exprimare a voinței de unire. Acțiunea lor era încurajată de solidaritatea pe care o exprimau studenții din București²⁰, Iași²¹, Budapesta, Viena²². Tineretul de la sate și-a exprimat speranța de unire prin diferite forme: a participat la constituirea gărzilor naționale și a consiliilor locale, a arborat tricolorul, a învățat și a intonat cântece patriotice etc.²³

Un rol mobilizator l-au avut miile de soldați români din Ardeal care, în toamna anului 1918, se întorceau de pe front „cu o vădită nerăbdare” de a ajunge acasă.²⁴ În anii grei ai războiului, ei au înțeles inutilitatea luptei în numele împăratului, după cum au înțeles necesitatea jertfei în numele idealului național românesc. De aceea, unii au dezertat din armata austro-ungară, formând așa-zisele detașamente ale „cadrelor verzi” care sprijineau cauza națională, luptând în munții și în pădurile din Ardeal²⁵; alții au trecut munții și s-au înrolat în armata română. Prizonierii ardeleni din Rusia au format unități de voluntari care-au luptat împotriva Puterilor Centrale. În octombrie-noiembrie 1918, când Imperiul austro-ungar era în agonie²⁶, mii de militari români, inclusiv marinarii de la bazele din Marea Adriatică, s-au alăturat luptei naționale.²⁷ Un martor ocular relatează: „Strigăte de libertate sunau din sute de mii de piepturi: «Jos stelele», «Jos ruja» [emblema], «Toată lumea să meargă acasă», «Gata războiului».”²⁸ Ziarul „Românul”, evidențiind această realitate, scria: „Băjbâie străzile de lume liberă, soldați care fără șovăială își rup rozetele de pe chipiuri, își aruncă puștile, își rup sulizele, resturile sclaviei și a măcelului în care au fost purtați

pentru stăpâni. Jurământul dat împăratului este nesocotit într-o clipă spontană și înlocuit cu cel mai sublim și puternic instinct de om: libertate.”²⁹ La Viena, în noiembrie 1918, s-a format Senatul central al ofițerilor și soldaților români din fosta armată austro-ungară, având ca scop încurajarea idealului național, a „cauzei sfinte a națiunii române”³⁰. Militarii care reveneau acasă au contribuit la instaurarea administrației românești în Ardeal, la alegerea și funcționalitatea gărzilor naționale și a consiliilor locale.³¹ Mulți dintre ei au mers prin sate susținând ideea unirii, s-au ocupat de confecționarea și distribuirea drapelului național și, în semn de rupere cu trecutul, au aruncat insignele și rozetele imperiale, înlocuindu-le cu însene tricolore.³²

Țărănimea, care forma majoritatea populației, împletind revendicările sociale cu cele naționale, a trecut la înlăturarea vechilor autorități și la împărțirea pământurilor, a cerealelor, a lemnului etc., alungându-i pe jandarmi și pe moșieri. „Lumea săracă - nota I. Clopoșel - a crezut că a sosit ceasul să se răzbune pe aceia care i-au supt seva sângelui secole de-a rândul, să spargă grânările, să împartă moșiile, fabricile, cirezile de vite ale marilor domenii.”³³ Pentru pământ acționau și țărani din rândul minorităților: maghiari, sași, secui, sârbi.³⁴ În entuziasmul lor, sătenii arborau tricolorul, cântau marșuri patriotice, purtau panglici tricolore, înlăturau inscripțiile în limba maghiară, strigau „Trăiască România”, „Trăiască revoluția”³⁵, aruncau însemnele Imperiului austro-ungar. Aveau loc entuziaste întruniri unde se striga: „Jos cu împăratul”, „Trăiască unirea tuturor românilor”, „Trăiască România Mare”³⁶; în același timp, participanții declarau cu hotărâre că „noi de acum suntem ai României pe veci”³⁷. La sate se dădeau semnale prin tunice, prin clopote, vestind apropierea unirii.³⁸ În Maramureș, localnicii cutreierau satele ducând apeluri pentru unire, iar în Munții Apuseni moșii făceau călătorii cu alai vestind din goarnă că a sosit libertatea.³⁹

Țăranii participau cu bucurie și cu responsabilitate la adunările de constituire a consiliilor locale și a gărzilor naționale, organisme reprezentative ale administrației românești. La aceste adunări se cântau „Deșteaptă-te române”, „Pe-al nostru steag” iar oamenii, îmbrăcați de sărbătoare, purtau panglici tricolore și steaguri.⁴⁰ Avocatul Simeon Chețian din Agnita scria că „însuflețirea în popor pentru unirea cu România este mare până la exaltație”⁴¹. În multe localități, sătenii nu mai așteptau instrucțiuni de la Consiliul Național Român Central, ci se organizau singuri. Același avocat Chețian relatează: „Oamenii cereau neîncetat ca să facem ceva și aici după ce în toate părțile se fac pași pentru organizare”⁴²

Evidențiind atmosfera de sărbătoare și de

responsabilitate în care sătenii participau la adunările locale, ziarul „Românul” scria, referindu-se la localitatea Vidra (satul unde s-a născut Avram Iancu): „Se aud cântările și strigătele de bucurie ale poporului; porți de triumf, flori și mulțime de steaguri[...]. În inimile celor peste 2000 de moși prezenți, simțămintele cele mai sublimă. Cu toții înțeleg însemnătatea zilelor istorice de acum. Hainele lor de sărbătoare sunt decorate cu tricolor, flori și brad, din ochi strălucesc bucuria și însuflețirea.”⁴³ Toate aceste adunări se încheiau cu jurământul participanților de a lupta pentru unirea cu România și cu strigătul „Să trăiască România Mare”.⁴⁴

Între cei care au luptat și au sperat pentru înfăptuirea revendicărilor de ordin național și social s-au aflat și muncitorii.

Acțiunile lor s-au amplificat în perioada septembrie-noiembrie 1918, concretizându-se în diverse forme: înlăturarea autorităților austro-ungare, greve, demonstrații, întruniri unde se arăta că „națiunea independentă română trebuie să-și croiască singură soarta”⁴⁵ și unde se striga „Jos războiul”, „Vrem pace și pâine”, „Drepturi pentru popor”⁴⁶, înlăturarea însemnelor care aminteau de Imperiul austro-ungar (distrugerea unor statui care-i reprezentau pe generalii austrieci), alegerea consiliilor muncitorești și a gărzilor muncitorești care sprijineau instaurarea administrației românești etc.⁴⁷

Erau organizate mari manifestații sub lozincă „Unirea cu România”, exprimându-se încrederea în Consiliul Național Român Central și în „dezrobirea națională a neamului românesc”⁴⁸. Ziarul „Adevărul”, care milita pentru unire scria: „Sunt în curgere tocmai acum nenumărate adunări populare la care muncitorimea română declară că se alătură cu trup și suflet la Consiliul Național Român Central și așteaptă ca acest consiliu să fie la înălțimea chemării, lucrând atât pentru dezrobirea națională a neamului românesc din Ungaria și Transilvania, cât și pentru ridicarea la o treaptă socială mai bună a poporului muncitor român și a țărănimii române.”⁴⁹ Muncitorimii române din Ardeal i s-au alăturat unii maghiari (mai ales din zona Văii Jiului),⁵⁰ precum și muncitorii români de la Csepel (Ungaria).⁵¹

Lupta pentru unirea Ardealului cu patria-mamă era sprijinită și de liceeni (care doreau să facă parte din gărzile naționale)⁵², de femei⁵³, de ardelenii (intelectuali, militari, voluntari) aflați în Basarabia⁵⁴, de diferite organizații politice și culturale. Această luptă a fost încurajată de solidaritatea exprimată de populația din celelalte teritorii românești, prin variate modalități: întruniri⁵⁵, articole de presă⁵⁶, articole sau comentarii ale unor personalități culturale (Barbu Șt. Delavrancea, Mihail Sadoveanu, Nicolae Iorga, Ioan Cantacuzino etc.)⁵⁷,

îndemnuri din partea guvernului de la Iași (exemplu: scrisoarea lui Ionel Brătianu din 5/18 noiembrie 1918)⁵⁸ și a Asociației pentru drepturile civile și politice a femeilor⁵⁹ etc. Unirea era susținută și de românii care acționau în străinătate (Franța, Italia, Anglia, S.U.A.) prin diferite forme: conferințe, presă, memorii, unități de voluntari.⁶⁰

După eșuarea tratatelor de la Arad (13-15 noiembrie 1918) dintre reprezentanții Consiliului Național Central și cei ai guvernului Tisza, starea de neliniște a populației românești a crescut din cauza acțiunilor violente ale ungarilor.⁶¹ În acest context a fost convocată Adunarea națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, unde cei 1228 de delegați ce urmau a fi aleși trebuiau să exprime voința populației privind unirea cu România. Ziarul „Românul” scria: „Toate neamurile din preajma noastră și-au determinat viitorul prin rezoluțiuni în conformitate cu sufletul lor național. E rândul nostru acum.”⁶²

Adunările pentru alegerea acestor delegați au avut un caracter democratic, plebiscitar, căci erau prezente toate categoriile sociale. Au fost desemnați ca delegați țărani, muncitori, avocați, învățători, medici, preoți, studenți⁶³, care erau împuterniciți prin procese-verbale și credenționale semnate de sute și mii de oameni, să voteze unirea. Semnificativ pentru starea de spirit de atunci este credenționalul locuitorilor din comuna Holdea (Comitatul Hunedoara), în care se preciza: „Obștea poporului românesc din comuna Holdea (Comitatul Hunedoara), din îndemn propriu și fără nici-o silă sau ademenire din vreo parte, dă la iveală dorința fierbinte ce însuflețește inima fiecărui român și declară că voința noastră nestrămutată este: voim să fim alăturați, împreună cu teritoriile românești din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș la România. În această hotărâre a noastră așternem tot ce au dorit strămoșii noștri, tot ce ne încălzește pe noi, cei de față și tot ce va înălța pururea pe fiii noștri și pe nepoții noștri.”⁶⁴ Desemnarea delegaților a fost un prilej pentru populație de afirmare a voinței de unire cu România. Se cântau cântece naționale, se striga: „Vrem unirea cu România”, „Trăiască România Mare”, „Trăiască neamul românesc”.⁶⁵

În istorica zi de 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia, au venit peste o sută de mii de oameni din toată Transilvania, pentru a fi alături de Adunarea națională și a susține unirea cu patria-mamă. Toți erau entuziasmați de marea idee a dezrobirii⁶⁶ și sperau ca aceasta să se împlinească în „cetatea suferinței lui Horea iobagul”⁶⁷. Redând atmosfera acelei zile, studentul Eugen Hulea scria: „Când au început să pătrundă satele, micul orășel a fost pur și simplu năpădit, străzile stăteau parcă să plesnească sub presiunea șuvoiului omenesc; în

piață nu se mai putea arunca un vârf de ac pe locul liber, dezlănțuirea entuziasmului, sub toate formele lui consacrate, avea ceva elementar.⁶⁸ Participanții au venit îmbrăcați în haine de sărbătoare, cu steaguri tricolore, cu tarafuri de lăutari; ei cântau cântece patriotice și strigau: „Trăiască Unirea”, „Trăiască România Mare”. Fanfarele cântau „Deșteaptă-te române” și „Marseilleza”⁶⁹. Entuziasmul era mare iar lumea - nota Laurențiu Oanea - „era înflăcărată în cel mai justificat patriotism”⁷⁰, încât Alba Iulia avea „înfățișarea unui mare plebiscit popular”⁷¹. Toți erau în așteptarea hotărârii pe care urma să o ia Adunarea națională (1228 de delegați aleși), întrunită în Sala Cazinoului militar. Delegații, în unanimitate, prin aclamații, au votat unirea Ardealului cu România.⁷²

Bucuria era enormă. Ioan Bordea scria: „Ochii tuturor erau înrouați de lacrimi [...] «Unirea fără condiții», repetau miile de glasuri din sală, și, ca un ecou din depărtare, «fără condiții», se auzeau zecile de mii de glasuri care manifestau în afară de sală. Se făcea că trăim pe altă lume și nu ne mai puteam da bine seama dacă e vis sau realitate.”⁷³ Vestea unirii a fost primită cu emoție și cu entuziasm de cei peste o sută de mii de oameni sosiți la Alba Iulia cu scopul de a fi „bine informați în legătură cu ceea ce s-a hotărât în Sala festivă”.⁷⁴ Emil Pop relatează că la auzul Hotărârii de unire „un tunet prelung, izbucnit din o sută de mii de piepturi a cutremurat văzduhul, tunetul unanimității, al bucuriei, al istoriei descătușate”⁷⁵. Lumea era cuprinsă de o mare satisfacție și striga: „Trăiască România Mare”. Se „aclama cu pălării și căciuli, doamnele fluturau în aer cu batistele, plânsete și hohote de bucurie, un entuziasm indescrisibil”⁷⁶, „tunete de urale despiceau văzduhul”⁷⁷. În ochii tuturor erau lacrimi de bucurie, oamenii se îmbrățișau.⁷⁸

Emil Isac nota: „Un lanț s-a sudat între inimi. El nu mai poate fi sfărâmat. Ceea ce a urmat mi se pare un vis. Ștafetele călări duc știrea. Răsună trâmbițele orchestrelor, este difuzat imnul român și masa pornește acum în jos. S-a înfăptuit. Un popor s-a eliberat.” Vestea unirii a fost primită cu bucurie de toată populația Ardealului. În sate și în orașe aveau loc slujbe religioase, se cânta „Deșteaptă-te române”, erau trase clopotele bisericilor. Pe 1 Decembrie 1918 și în zilele următoare, au fost organizate adunări locale, considerate „mici Albe Iulii”, în care populația saluta acest mare eveniment. În biserici, preoții aduceau la cunoștință că prin unire s-a realizat „învierea neamului și împlinirea vremurilor”⁸¹. Relatând starea de spirit a ardelenilor, I. Bordea scria: „Praznice se făceau în toate satele. Codrii răsunau de cântece de bucurie, câmpiile păreau că au îmbrăcat haina albă de sărbătoare. Copiii alergau în toate părțile strigând «Trăiască România Mare». Țăranii și intelectualii

se salutau cu aceste trei cuvinte, fetele și femeile la fel. Ceva feeric se petrecea în întreg Ardealul.”⁸²

Entuziasmul unirii se regăsea și în fostul Regat, în Bucovina, în Basarabia⁸³, precum și în țările unde se aflau emigranți sau soldați români⁸⁴. La Alba Iulia și la Sibiu, pe adresa Consiliului Dirigent soseau mii de scrisori și telegrame de felicitare, din diferite locuri și de la oameni de diverse profesii.⁸⁵ La Iași și la București, studenții⁸⁶, profesorii, presa, Academia română⁸⁷, evidențiau împlinirea marelui vis al românilor. Personalități ale culturii laudau înțelepciunea poporului român (Alexandru Vlahuță, Alexandru Brătescu-Voinești, Ion Agârbiceanu, Octavian Goga etc.). Aveau loc întruniri care salutau unirea, iar lumea discuta cu bucurie despre acest mare eveniment. În București - scria Gheorghe Pătăceanu - „nu auzeam decât cuvinte de laudă și însuflețire pentru Adunarea națională. Domnișoare drăguțe cu cocarde naționale în piept, dame, tineri, bătrâni, toți vorbeau despre Alba Iulia ca despre locul celei mai frumoase manifestări naționale și regretau că nu au putut să ia parte și să fie în mijlocul ardelenilor iubiți.”⁸⁸ Regina Maria⁸⁹ și regele Ferdinand, în telegrame trimise ardelenilor, i-au felicitat pentru împlinirea gândului de unire: „Precum am fost părtași cu voi în suferințe, părtași suntem și la bucuria voastră, care e bucuria tuturor românilor. Trăiască România are, una și nedespărțită”⁹⁰.

Bucureștenii, în zilele de 13-14 decembrie 1918 au făcut o primire sărbătorească delegației ardelenilor, venită pentru a înmâna regelui Rezoluția Unirii⁹¹. Lumea striga: „Trăiască frații noștri”, „Trăiască Ardealul”. În fața palatului regal s-a jucat Hora Unirii în care, alături de o „mulțime entuziastă”, s-au prins și politicienii în frunte cu Ionel Brătianu⁹². La statuia lui Mihai Viteazul, în prezența a mii de români (profesori, elevi, studenți, muncitori, soldați, ofițeri, politicieni) „într-o însuflețire de nedescris”⁹³, s-au ținut discursuri, s-a cântat „Pe-al nostru steag” și „Hora Unirii”⁹⁴. Presa relatează că delegației ardelenilor i s-a făcut „o primire grandioasă cum n-a văzut Bucureștiiul.”⁹⁵ Era bucuria firească a faptului că, după atâtea suferințe, românii își vedeau visul împlinit: România Mare. Acest vis trăise în mintea și în inima atâtor generații și, în ciuda vitregiilor istoriei, „puterea sentimentelor noastre a păstrat totdeauna impulsurile sale suverane”⁹⁶. Decretul regal din 18 decembrie 1918 a ratificat unirea Ardealului cu România.⁹⁷

Care era starea de spirit a minorităților din Transilvania? Minoritarii au avut opinii diferite privind unirea cu România, unii acceptând-o, alții respingând-o. În octombrie-noiembrie 1918, maghiarii, secuii, sașii, au constituit consilii și gărzii naționale proprii⁹⁸ (din care în unele localități au făcut parte și români⁹⁹). Au fost situații când minoritățile au refuzat să recunoască consiliile naționale românești.¹⁰⁰

În rândul ungarilor, părerile și opiniile erau diferite. Mulți au înțeles mersul istoriei¹⁰¹ și au avut o atitudine constructivă. Astfel, la 8 noiembrie 1918, muncitorii maghiari, adresându-se românilor, declarau: „Nu vă punem piedici în calea realizării unității voastre naționale”¹⁰². Unii intelectuali¹⁰³, o parte a presei ca „Reggeli Ujság” (Sibiu), „Aradi Kazlony”, „Aradi Hirlap” (Arad), „Ujság”, „Ellenzek” (Cluj) etc., îi îndemnavă pe unguri să colaboreze cu românii.¹⁰⁴ Țărani, muncitori, intelectuali maghiari, au votat împreună cu românii în adunările de alegere a delegaților pentru Adunarea națională de la Alba Iulia. La 28 noiembrie 1918, adunarea populară de la Târgu Mureș organizată de Consiliul Național Maghiar (condus de Antalfy Endre), a dezaprobat „Ungaria istorică”, a recunoscut principiile wilsoniene și a hotărât să sprijine hotărârile de la Alba Iulia.¹⁰⁵ Unii unguri trăiau încă cu nostalgia „Ungariei istorice”¹⁰⁶. Aceștia, grupați în jurul Consiliului Național Maghiar din Cluj, au trecut la agitații naționaliste¹⁰⁷, au constituit gărzile care „au început să terorizeze satele românești și să provoace anarhie”¹⁰⁸ în Ardeal. Deși Rezoluția Unirii de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 prevedea pentru minorități „deplina libertate națională”¹⁰⁹, în cursul lunii decembrie 1918 au existat acțiuni ale unor unguri, ostile unirii, continuate în perioada următoare.¹¹⁰

Și în rândul sașilor, în toamna anului 1918, părerile erau împărțite. Astfel, unii, inspirați de Consiliul Național German din Ungaria, pledau pentru autonomia culturală a Ardealului în cadrul „Austriei Mari”.¹¹¹ Cei mai mulți erau însă pentru unire cu România. Este sugestiv că Consiliul Național Săsesc, întrunit la Sibiu la 21-22 noiembrie 1918, a hotărât să colaboreze cu Consiliul Național Român Central.¹¹² La 9 decembrie 1918, sașii din București au aprobat unirea și i-au îndemnat și pe cei din Ardeal să facă la fel.¹¹³ Mulți intelectuali, presa („Kronstadter Zeitung”, „Mediascher Zeitung”, „S. D. Tageblatt” etc.) salutau hotărârea de la 1 Decembrie 1918 adoptată la Alba Iulia.¹¹⁴ La 1 ianuarie 1919, o delegație condusă de Rudolf Brandsch s-a prezentat la Sibiu la Consiliul Dirigent, arătând că „poporul săsesc ia act de un proces istoric de importanță mondială.”¹¹⁵ Întrunit la Mediaș la 8 ianuarie 1919, Consiliul Național Săsesc preciza: „Ne considerăm de azi începând ca un membru al Regatului român, ca fii și fiice ale statului român”¹¹⁶. Pe aceeași linie, Rudolf Brandsch declara în parlament la 18 decembrie 1919: „Neam unit statului român prin libera hotărâre și îi vom aparține ca cetățeni credincioși și leali sub sceptrul dinastiei.”¹¹⁷

Salutând unirea cu România¹¹⁸, sașii apreciau că poporul român era „bun, îngăduitor, tolerant chiar, prietenos și leal”¹¹⁹ și sperau că le vor fi

respectate drepturile naționale, politice, economice și culturale.¹²⁰ Presa săsească a respins acuzațiile unor ziare din Ungaria, arătând că adeziunea la unire a fost o opțiune liberă și nu impusă prin constrângere.¹²¹

La rândul lor, șvabii au privit în mod diferit ideea unirii Banatului cu România, existând trei orientări:

- O primă orientare o reprezentau cei ce priveau spre „Ungaria istorică”. La 31 decembrie 1918, în cadrul unei mari demonstrații la Timișoara, a fost proclamată autonomia regională a Banatului în cadrul Ungariei.¹²² Această atitudine era o consecință a politicii de maghiarizare și a neîncrederii în statul român. Tot în această primă orientare pot fi incluși și acei șvabi care, pe fondul disputei asupra Banatului dintre România și Serbia, cereau unirea cu Serbia.¹²³

- O a doua orientare o reprezentau cei ce cereau „autonomia suverană” a Banatului și organizarea unui plebiscit care să hotărască apartenența acestui teritoriu.¹²⁴

- Cea de-a treia orientare aparținea șvabilor care priveau spre România și care înțelegeau mersul istoriei, aceștia fiind cei mai mulți.¹²⁵ În noiembrie 1918, ei au constituit consiliile naționale șvăbești și au ales Consiliul Național care a luat legătura cu Consiliul Național Român Central.¹²⁶ O serie de ziare ca „Banater Bote”, „Deutsche Wacht” ș.a. Încurajau ideea unirii.¹²⁷ La 16 noiembrie, profesorul Iosef Striegl, președintele Consiliului Național Șvăbesc, declara: „Va lua ființă o Românie Mare independentă, suverană și liberă. Principiile wilsoniene fac posibilă o asemenea Românie Mare.”¹²⁸ În ciuda opoziției șovinilor și a autorităților militare sârbești, peste o mie de șvabi au participat la Alba Iulia la marea adunare din 1 decembrie 1918.¹²⁹ În contextul eliberării Banatului de către armata română (august 1919), șvabii, în cadrul unei întruniri organizată la Timișoara la 10 august 1919, au exprimat adeziunea la unirea cu România¹³⁰, socotind-o ca pe o „adevărată emancipare națională”¹³¹. În favoarea unirii s-au declarat și evreii, rutenii, armenii, țigani, slovacii din Banat¹³⁴, secuii.

Așadar, la 1 Decembrie 1918 s-a încheiat lungul drum de luptă, de jertfă și de speranță al națiunii române, înfăptuindu-se România Mare. Hotărârile adoptate la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia au fost și rămân sinonime cu valoarea unor acte plebiscitare ale unanimității locuitorilor din vatra străbună a Daciei. Lupta în anii Primului Război Mondial, rezistența împotriva dominației străine în Ardeal, Basarabia și Bucovina, solidaritatea românească, contextul extern favorabil, au creat starea de spirit care a dus la Marea Unire. Unirea din 1918 a fost un ideal susținut de toate forțele societății românești, indiferent de

opinia politică, de starea socială sau de credința religioasă¹³⁵, a fost o puternică afirmare a voinței colective a națiunii române.¹³⁶

Nicolae Iorga scria că marea izbândă din 1918 „s-a impus ca un imperativ categoric. Mulțimile, milioanele de oameni au aclamat-o, de la plugarul de lângă Tisa pierdut în uncurime, până la gospodarul de pe malurile Nistrului”¹³⁷. Evidențind rolul țărânimii, care forma majoritatea populației și care, alături de muncitori, intelectuali, studenți, a luptat pe front și în spatele frontului pentru unire, Octavian Goga spunea: „Vrednicii noștri țărani, cu bunul lor simț și cu înțelegerea atât de reală a intereselor neamului, care i-a caracterizat în toate luptele noastre, și-au dovedit și de astă dată, adâncă lor înțelepciune.”¹³⁸ A existat o unitate de voință și de acțiune care a cuprins un spectru larg de categorii și grupuri sociale, de la cetățenii cu multă carte la țărâni simpli¹³⁹, încât „autorul Unirii nota I. Agârbiceanu - este însuși poporul român în totalitatea lui, cu toate energiile din trecut, cu toți semănătorii de prin veacuri, cu toți dascălii și apostolii, cu toți dascălii și apostolii de ieri, cu întreaga jertfă a uneia din generațiile sale”.¹⁴⁰ Alături de români s-au aflat (cu unele excepții) și naționalitățile conlocuitoare, care - scria N. Iorga „prinse nu numai de simțul celor mai adevărate interese ale lor, dar și de contagiunea marilor porniri ale spiritului dezrobii, și-au dat-o deplină și impresionantă adevăzare”¹⁴¹.

La 29 decembrie 1919, Parlamentul României a votat legile care ratificau Marea Unire din 1918¹⁴². Începea așadar, o etapă nouă în care lumea își punea mari speranțe, căci Unirea era considerată „ca un ceas al mântuirii de toate nevoile, de toate ostenele și de toate frământările”¹⁴³ și apreciată ca „ziua reînvierii obștii românești”.¹⁴⁴

NOTE

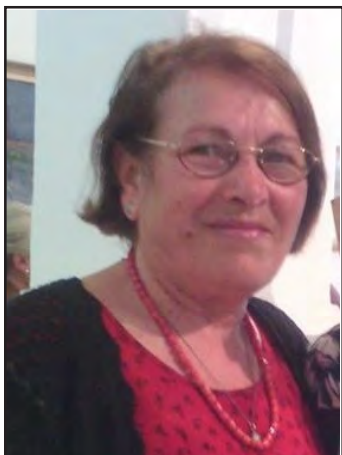
1. Dumitru Preda (coord.), *În apărarea României Mari*, București, Ed. Enciclopedică, 1994, p. 82
2. *Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională, vol. III, București, Ed. Enciclopedică, 1986, p. 28*
3. Nicolas Nagy Talavera, *Fascismul în Ungaria și România*, București, Ed. Hasefer, 1996, p. 47
4. „Republica Basarabia”, f.a., în „România Mare”, I, nr. 18 din 16 noiembrie 1917, p. 2
5. I. Clopoșel, *Amintiri și portrete*, Timișoara, Ed. Facla, 1973, p. 53
6. *Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională, vol. III, București, Ed. Enciclopedică, 1986, p. XV*
7. Tiron Albani, *Memorii*, București, Ed. Științifică, 1969, p. 47
8. C. Căzănișteanu (coord.), *Documente ale unirii (1600-1918)*, București, Ed. Militară, 1984, p. 369; vezi și „Gazeta poporului”, I, nr. 43 din 27 octombrie 1918, p. 1
9. M. Mușat, I. Ardeleanu, *Viața politică în România (1918-1921)*, Ediția II, București, Ed. Politică, 1976, p. 21
10. I. Clopoșel, op. cit., p. 21
11. Ion Iacoș, „Intelectualitatea - componentă organică a mișcării

- național-populare pentru unire,” în „Anale de istorie”, nr. 5/1988, p. 57
12. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Consiliul Dirigent, dos. 48/1918, p. 55
 13. M. Constantinescu, Șt. Pascu (coord.), *Desăvârșirea unificării statului național român*, București, Ed. Academiei, 1968, p. 265
 14. Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, vol. II, București, Ed. Academiei, 1983, p. 150; vezi și „Drapelul”, XVIII, nr. 122 din 15/28 noiembrie 1918, p. 1
 15. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Consiliul Dirigent, dos. 48/1918, p. 55
 16. Ion Iacoș, art. cit., p. 64
 17. Ibidem.
 18. *Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională, vol. V, București, Ed. Enciclopedică 1986, p. 406*
 19. „Românul”, VII, nr. 4 din 31 octombrie/13 noiembrie 1918, p. 3
 20. Ștefan Pascu, op. cit., vol. II, p. 133
 21. Ion Iacoș, art. cit., p. 63
 22. „Românul”, VII, nr. 4 din 31 octombrie/13 noiembrie 1918, p. 3
 23. M. Constantinescu, Șt. Pascu (coord.), op. cit., p. 241
 24. *Ion Bordea, Amintiri din zile mari, în Marea Unire a românilor în izvoare narative, București, Ed. Eminescu, 1984, p. 153*
 25. Clara Cușmir Mihailovici, Fl. Dragne, Gh. Unc, *Mișcarea muncitorească din România. Făurirea P.C.R.*, București, Ed. Politică, 1982, p. 85
 26. Tiron Albani, op. cit., p. 46
 27. „Românul”, VII, nr. 4 din 31 octombrie/13 noiembrie 1918, p. 3
 28. apud M. Constantinescu, Șt. Pascu (coord.), op. cit., p. 238
 29. *apud A. Deac, Contribuția clasei muncitoare la formarea statului național unitar român, București, Ed. Politică, 1986, p. 88*
 30. C. Gh. Marinescu, *Epopoea Marii Uniri*, Galați, Ed. Porto-Franco, 1993, p. 325; vezi și M. Ionițiu, *Amintiri și reflecții*, București, Ed. Enciclopedică, 1993, p. 171
 31. Dumitru Preda (coord.), op. cit., p. 91
 32. Ștefan Pascu, op. cit., p. 75
 33. *I. Clopoșel, Revoluția din 1918. Unirea Ardealului cu România, Cluj, 1926, p. 51*
 34. M. Constantinescu, Șt. Pascu (coord.), op. cit., p. 251
 35. C. Corbu, „Contribuția țărânimii la făurirea României Mari din 1918”, în „Anale de istorie”, nr. 5/1988, p. 44
 36. I. Bordea, op. cit., p. 154
 37. Ștefan Pascu, op. cit., p. 82
 38. *M. Știrban, Din istoria României (1918-1921). Probleme ale vieții politice, economice și sociale, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1987, p. 53*
 39. M. Constantinescu, Șt. Pascu (coord.), op. cit., p. 265
 40. „Românul”, VII, nr. 2 din 28 octombrie/10 noiembrie 1918, p. 4
 41. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Consiliul Dirigent, dos. 48/1918, p. 63
 42. Ibidem
 43. „Românul”, VII, nr. 21 din 18 noiembrie/1 decembrie 1918, p. 1
 44. „România nouă”, II, nr. 211 din 8 noiembrie 1918, p. 1
 45. „Drapelul”, XVIII, nr. 117 din 1/14 noiembrie 1918, p. 1
 46. William Marin, *Unirea din 1918 și poziția șvabilor bănățeni*, Timișoara, Ed. Facla, 1978, p. 53
 47. Ștefan Pascu, op. cit., p. 74
 48. C. Căzănișteanu (coord.), op. cit., p. 380
 49. „Adevărul”, XIV, nr. 43 din 28 octombrie/10 noiembrie 1918, p. 1
 50. A. Deac, op. cit., p. 103
 51. Ștefan Pascu, op. cit., p. 55
 52. Ibidem, p. 110
 53. „Românul”, VII, nr. 19 din 16/29 noiembrie 1918, p. 2
 54. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dos. 17/1918, p. 44
 55. „Românul”, VII, nr. 10 din 7/20 noiembrie 1918, p. 3
 56. C. Gh. Marinescu, op. cit., p. 335
 57. Ion Iacoș, art. cit. p. 63

58. Ioan Scurtu, *Alba Iulia. 1 Decembrie 1918*, București, Ed. Sport-Turism, 1988, p. 55
59. „România nouă”, II, nr. 212 din 10 noiembrie 1918, p. 2
60. Marcel Știrban, op. cit., p. 51
61. Dumitru Preda (coord.), op. cit., p. 125
62. „Românul”, VII, nr. 11 din 8/21 noiembrie 1918, p. 1
63. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Consiliul Dirigent, dos. 48/1918, p. 74
64. apud A. Deac, „Caracterul plebiscitar al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918” în *Contribuții la studierea istoriei contemporane a României*, vol. I, București, Ed. Politică, 1980, p. 20
65. C. Căzănișteanu (coord.), op. cit., p. 390
66. I. Clopoțel, *Lupta pentru democrație în România de la actul unirii încoace*, Brașov, Tipografia „Gazeta Transilvaniei”, 1921, p. 5
67. Gh. Tulbure, *Praznicul unirii neamului*, Oradea Mare, 1919, p. 6
68. apud. Ștefan Pascu, op. cit., p. 185
69. „România Mare”, II, nr. 26 din 7 ianuarie 1919, p. 4
70. Laurențiu Oanea, „Memorii. Am semnat pergamentul Unirii”, în „Magazin istoric” XXXII, nr. 12/1988, p. 17
71. C. Kirilășcu, *O viață, o lume, o epocă*, București, Ed. Sport-Turism, 1979, p. 230; vezi și George Sofronie, „Voința hotărâtă de unire”, în „Magazin istoric”, XXXI, nr. 12/1997, p. 4
72. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dos. 19/1919, p. 33
73. Ion Bordea, *Amintiri din zile mari, în Marea Unire a românilor în izvoare narative*, București, Ed. Eminescu, 1984, p. 160
74. Tiron Albani, *Memorii*, Buc., Ed. Științifică, 1969, p. 98
75. apud I. Scurtu, op. cit., p. 150
76. G. Cazacliu, „Prin Bucovina și Ardeal”, în „Sfatul Țării”, I, nr. 202 din 13/26 decembrie 1918, p. 1
77. „Cum a fost la Alba Iulia”, f.a., în „Românul”, VII, nr. 39 din 14/27 dec 1918, p. 2
78. „Neamul românesc”, XIII, nr. 325 din 24 noiembrie 1918, p. 4
79. apud. Marcel Știrban, op. cit., p. 79
80. „Românul”, VII, nr. 41 din 16/29 decembrie 1918, p. 3
81. Ștefan Pascu, op. cit., p. 214
82. I. Bordea, *Din acele mărețe zile ale neamului. Unirea cu Ardealul*, București, 1919, p. 25
83. „România nouă”, II, nr. 220 din 20 noiembrie/1 decembrie 1918, p. 2
84. Marcel Știrban, op. cit., p. 90
85. C. Gh. Marinescu, op. cit., p. 341
86. C. Petculescu, *Istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România*, București, Ed. Politică, 1987, p. 59
87. I. Bodunescu, *Diplomația românească în slujba independenței*, vol. II, Iași, Ed. Junimea, 1982, p. 124; vezi și „Românul”, VII, nr. 28 din 30 noiembrie/13 decembrie 1918, p. 1
88. Gh. Pătăceanu, „În București”, în „Românul”, VII, nr. 33 din 6/19 decembrie 1918, p. 2
89. „Românul”, VII, nr. 28 din 30 noiembrie/13 decembrie 1918, p. 2
90. „România Mare”, II, nr. 26 din 7 ianuarie 1919, p. 4
91. Marcel Știrban, op. cit., p. 92
92. Vasile Canticov, *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului mondial*, vol. II, București, Atelierele Societății „Universul”, 1921, p. 703
93. „Românul”, VII, nr. 32 din 5/18 decembrie 1918, p. 1
94. „Actul Unirii”, f.a., în „România Mare”, II, nr. 26 din 7 ianuarie 1919, p. 1
95. „Românul”, VII, nr. 34 din 8/21 decembrie 1918, p. 3
96. Octavian Goga, *Ne învață Mărășeștii*, Iași, Ed. Junimea, 1983, p. 182
97. Marcel Știrban, op. cit., p. 98
98. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Consiliul Dirigent, dos. 48/1918, p. 73
99. Ștefan Pascu, op. cit., p. 108
100. *Ibidem*
101. Viorel Stoica, Nicolae Teglaș, „Și eu am fost la Alba Iulia”, în „Revista de istorie militară”, nr. 6/1995, p. 5
102. C. Căzănișteanu (coord.), op. cit., p. 379
103. I. Iacoș, art. cit., p. 64
104. Ștefan Pascu, op. cit., p. 150
105. Vasile Ciobanu, „Fii ai aceleiași patrii”, în „Transilvania”, XVII, nr. 11/1983, p. 16
106. „Românul”, VII, nr. 38 din 13/26 decembrie 1918, p. 2
107. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Alexandru Vaida-Voevod, dos. 31, p. 1
108. Gheorghe Magherescu, „Antonescu - purtătorul decorației de pe pieptul regelui”, în Gh. Buzatu, *Istorie interzisă*, Craiova, Ed. Curierul Doljean, 1990, p. 66
109. Ioan Scurtu, C. Mocanu (coord.), *Pagini de istorie. Culegere de texte. Istoria românilor*, vol. III, București, Tipografia Universității București, 1993, p. 187
110. „Românul”, VII, nr. 37 din 12/25 decembrie 1918, p. 2
111. Ștefania Mihăilescu, „Adeziunea tuturor cetățenilor din România, fără deosebire de naționalitate la marele act al Unirii din 1918”, în „Anale de istorie”, nr. 5/1988, p. 84
112. C. Gh. Marinescu, op. cit., p. 347
113. „Românul”, VII, nr. 35 din 9/22 decembrie 1918, p. 2
114. Carol Gollner, *Muncă și năzuință comune*, București, Ed. Politică, 1972, p. 87; vezi și „Românul”, VII, nr. 27 din 29 noiembrie/12 decembrie 1918, p. 2
115. apud Ștefania Mihăilescu, art. cit., p. 85
116. „Îndreptarea”, II, nr. 5 din 7 ianuarie 1919, p. 2
117. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, nr. 15, ședința din 18 decembrie 1919, p. 182
118. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 21/1918, p. 2
119. „Sașii și românii”, f.a., în „Îndreptarea”, II, nr. 2 din 3 ianuarie 1919, p. 1
120. I. Scurtu, L. Boar (coord.), *Minoritățile naționale din România (1918-1925)*, București, 1995, p. 128
121. „Românul”, VIII, nr. 6 din 9/22 ianuarie 1919, p. 2
122. William Marin, *Unirea din 1918 și poziția șvabilor bănățeni*, Timișoara, Ed. Facla, 1978, p. 63
123. Ștefania Mihăilescu, art. cit., p. 86
124. *Ibidem*
125. Carol Gollner, op. cit., p. 85
126. William Marin, op. cit., p. 70
127. Carol Gollner, op. cit., p. 92
128. apud William Marin, op. cit., p. 72
129. Ștefania Mihăilescu, art. cit., p. 86
130. I. Scurtu, L. Boar (coord.), op. cit., p. 8
131. Vasile Teodorescu, *Transilvania sub unguri și români*, București, 1941, p. 103
132. C. Căzănișteanu (coord.), op. cit., p. 426
133. Ștefan Pascu, op. cit., p. 243
134. *Ibidem*, p. 247
135. Viorica Moiscu (coord.), *Probleme de politică externă a României (1918-1940)*, Buc., Ed. Militară, 1977, p. 15
136. George Sofronie, „Voința hotărâtă de unire”, în „Magazin istoric”, XXXI, nr. 12/1997, p. 4
137. „Neamul românesc”, XIII, nr. 329 din 28 noiembrie 1918, p. 1
138. O. Goga, op. cit., p. 58
139. „Țara nouă”, II, nr. 263 din 10 februarie 1921, p. 1
140. apud Ștefan Pascu, op. cit., p. 223
141. „Neamul românesc”, XIV, nr. 108 din 2 iunie 1919, p. 1
142. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dos. 19/1919, p. 11
143. O. Neamțu, „Intensificarea vieții românești din orașele ardelenene”, în „Sfarmă piatră”, II, nr. 7 din 2 ianuarie 1936, p. 5
144. „Telegraful român”, LXVI, nr. 131 din 23 noi/6 decembrie 1918, p. 1

Marian Curculescu

Articol publicat în nr. 2/2018

Primele tipărituri de pe teritoriul românesc din secolul al XVI-lea

Târgoviștea - capitală și reședință voievodală timp de aproape trei secole, de la Mircea cel Bătrân și până la Constantin Brâncoveanu, a jucat un rol important în istoria Țării Românești, atât din punct de vedere politic, economic, social, administrativ, militar, strategic cât și cultural.

Spre sfârșitul secolului al XVI-lea cultura în statele feudale cunoaște o perioadă de înflorire. Acum apar capodopere ale arhitecturii în Țara Românească și Moldova citorii binecunoscute precum mănăstirile din nordul Moldovei, mănăstirile de la Curtea de Argeș și Dealu, care constituie focare de cultură medievală. Este perioada manuscriselor de o valoare artistică deosebită (Evangheliarul de la Humor, la curtea domnitorului Ștefan cel Mare, Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie, culmi ale literaturii epocii) și a folosirii din ce în ce mai mult a limbii române în scris.

În acest context de avânt cultural se încadrează fenomenul apariției în Țara Românească, la începutul veacului al XVI-lea, a tiparului, moment important în dezvoltarea culturii. Înființarea tipografiei în Țara Românească se înscrie printre măsurile lui Radu cel Mare (1496-1508) de centralizare și punere sub controlul domniei a vieții bisericești.

Prima tipăritură din Țările Române „Liturghierul” în limba slavonă, limba cancelariei domnești și a bisericii în acea vreme - apare în 10 noiembrie 1508 (la o jumătate de secol după invenția lui Gutenberg) - la Târgoviște prin osteneala ieromonahului tipograf Macarie, adus de Radu cel Mare la M. Dealu. Acesta învățase meșteșugul tiparului la Veneția iar între anii 1493-1496 desfășurase o intensă activitate tipografică la Cetinje, la curtea voievodului muntenegrean Gheorghe Ternoievici.

În 1510 de sub teascurile acesteia va ieși un „Octoih” iar în 1512 un „Evangheliar”, sublimă tipăritură apărută sub oblăduirea lui Neagoe Basarab (în vremea căruia cultura românească atinge culmi noi de dezvoltare) care este considerată capodopera tipăriturilor noastre din secolul al XVI-lea.

Materialul tipografic folosit de Macarie la imprimarea primelor tipărituri în Țara Românească este diferit de cel folosit de acesta în tipăritura de la Cetinje, de proveniență venețiană, litera din tipăriturile de la Dealu fiind mult mai înaltă, mai pronunțată și modelată după scrierile vechilor manuscrise românești.

Rezultatul este o splendidă operă imprimată în două culori cu vignete și inițiale ornate, împletituri de linii duble, frontispicii din linii înlănțuite.

De format mijlociu, patru mic cu 15-22 rânduri pe pagină, ele nu au foaie de titlu, începând direct cu textul, precum incunabulele și manuscrisele. Tipăriturile macariene nu au paginație și nici foi numerotate, ci numai caiete însemnate cu cifre în chirilică. Legăturile acestor cărți sunt executate, probabil, în atelierele mănăstirești, ornamentele și tehnica fiind asemănătoare cu cele ale manuscriselor slavo-române.

Prin măiestria execuției, cărțile lui Macarie imprimate în Țara Românească, stau cu cinste alături de cele mai artistice tipărituri europene ale epocii, de perfecționare și răspândire a tiparului, ridicându-se deasupra lucrărilor vremii în limba slavonă. „Liturghierul” va fi prototipul unor ediții viitoare din care se cunosc cinci exemplare redactate în medio-bulgară în România.

A existat o continuitate între tipografia lui Macarie și întreaga operă tipografică, atât cea din Țara Românească cât și cea de la Brașov în tot secolul al XVI-lea. Cărțile lui au fost reeditate, fiind păstrat stilul artei tipografice, ornamentele servind ca model pentru podoabele care înfrumusețează mai târziu tipăriturile lui Filip Moldoveanu, ale diaconului Coresi și ucenicilor acestuia.

Prin tipărirea celor trei cărți de către Macarie la M. Dealu la începutul secolului al XVI-lea, Țara Românească devine cel de-al treilea centru tipografic din Europa, fiind urmat apoi de Praga (1517), Veneția (1519 - fondator fiind Bojidar Vukovici), Wilno (1525) etc.

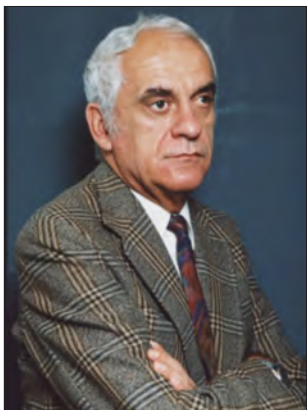
Apariția tiparului la Târgoviște trebuie încadrată în istoria generală a dezvoltării sociale și culturale și a legăturilor existente între Țara Românească și voievodatul Muntenegrului. Instalarea tipografiei la Mănăstirea Dealu poate fi legată de ipoteza cea mai aproape de adevăr, conform căreia voievodul Radu cel Mare vroia să dea o nouă strălucire ctitoriei sale de aici.

Concluzionăm prin a spune că primele tipărituri sunt rezultatul politicii de întărire și atragere a bisericii ortodoxe pentru sprijinirea acțiunii de centralizare a statului feudal. Ele se adresau tuturor românilor, întregului sud-est european ortodox, devenind cărți fundamentale pentru biserică.

Primele noastre tipărituri, cu o largă circulație, fundamentează o tradiție tipografică ce va fi continuată în Țara Românească, Moldova și Transilvania sau în centre europene (Belgrad), făcând dovada aspirațiilor românilor spre cultură, cu specificul nostru geografic, integrându-se în valorile creatoare de artă ale poporului român ca parte componentă importantă a culturii medievale din sud-estul Europei.

Dumitru Bulei

Articol publicat în nr. 1/1995

Contribuția lui Antim Ivireanul la dezvoltarea tiparului târgoviștean

Una dintre cele trei etape prin care a trecut viața culturală și editorial - tipografică a Târgoviștei între 1508-1830, este cea din primii ani ai sec. al XVIII- lea, în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, fiind o continuare a epocii de efervescență culturală a sec.al XVII-lea. Aceasta s-a manifestat pregnant în varii domenii: broderie, pictură bisericească și laică, sculptură, arhitectură (mănăstiri, palate, biserici) și nu în ultimul rând în tipărituri și miniatura manuscriselor. În această perioadă se ilustrează nume reprezentative ale spiritualității românești: Varlaam, Stolnicul Cantacuzino, Antim Ivireanul, Dimitrie Cantemir.

Personalitate remarcabilă a începuturilor literaturii române moderne Antim Ivireanul a fost un iscusit tipograf și editor, miniaturist și sculptor, ctitor de lăcașuri sfinte, un mare predicator și orator.

Adus în Țara Românească de Constantin Brâncoveanu, este mai întâi gravor al tipografiei domnești, iar după călugăria sa, Antim urcă pe cele mai înalte trepte bisericești. Este egumen al mănăstirii Snagov, episcop de Râmnic (1705-1708), iar apoi mitropolit al țării (1708) până la sfârșitul său tragic din 1716.

Necesităților impuse de peisajul politic și social din vremea lui Constantin Brâncoveanu, Antim le răspunde printre altele tipărind 30 de cărți în limba greacă, 24 cărți în limba română, o carte în limba slavonă, 8 cărți bilingve, dintre care 5 slavo-române, 2 greco-arabe și una greco-română. Tot atunci apare o lucrare tipărită în trei limbi (grecește, slavonește și românește).

De activitatea sa este legată revigorarea tiparului târgoviștean. Timp de peste cinci decenii, din 1652, la Târgoviște nu se mai tipăresc cărți. În acest interval de timp se înființează în Țara Românească noi tipografii: la București (1678), Buzău (1691), Snagov (1696), Râmnicu Vâlcea (1705). Târgoviștea în anul 1668 încetează de a mai fi sediul Mitropoliei Ungrovlahiei, care se mută la București. Încă de pe vremea lui Mircea Ciobanul (1545-1553), domnii țării ședeau o bună parte a anului la București. În aceste condiții viața culturală a Târgoviștei decade. Însăși frumoasa mitropolie se ruinase, zugrăveala i se stricase încât domnitorul Constantin Brâncoveanu luă măsuri pentru repararea edificiilor din jur, a pardoselii, a zugrăvelii, iar la 30 septembrie 1707 lucrările de restaurare au fost terminate.

În 1708 s-a instalat pe lângă mitropolia din Târgoviște o nouă tipografie, de data aceasta mai bogată decât cea din vremea lui Matei Basarab, pentru că avea secție de limba grecească precum și alta de limbă românească. Mentorul culturii și literaturii religioase din această

perioadă a fost mitropolitul țării, Antim Ivireanul. Activitatea editorial-tipografică a fost bogată și s-a desfășurat până la 1715 ieșind de sub presele tipografice numeroase și importante cărți grecești și românești. S-au zămislit de sub teascurile tipografiei târgoviștene 19 cărți grecești, slavonești și românești. Ele sunt importante pentru studiul ideologiei societății feudale de la început de secol.

Meșterii tipografi care au strălucit în această vreme sunt: Mitrofan Gregoraș, Gheorghe Radovici și ieromonahul Filothei. Acum se continuă intens alcătuirea și publicarea cărților de slujbă bisericească în limba română: Serviciul bisericesc întreg (1709), Moltvenice (1708-1712, 1713, acesta după originalul grecesc tipărit în 1691, de N.Glykis, la Veneția), Psaltire (1713,1714), Octoih (1712, primul tipărit în românește), Rugăciuni (1712, cu cheltuiala unui mirean, Mănu Apostol), Liturghii (1713) și două Ceasloave (1714, 1715). Apar însă și genuri noi de literatură laică: romanul popular Alexandria (1713): antologii de cugetări ale filozofilor antici: Maxime Filozofești (1713; ediție românească și ediție grecească); lucrări cu conținut istorico-literar: Panoplia dogmatică (1710), important izvor pentru cunoașterea doctrinei ereziilor în special ideologia bogomililor). Proschinarul Sfântului Munte Sinai, (1710) un fel de ghid istoric și turistic local și opera lui Hrisant, Despre oficii, clerici și ceremoniile bisericești (1715). Observăm că se dezvoltă treptat un proces nou: Biserica, în depistarea izvoarelor de bază ale literaturii religioase de ritual și de citire, nu se mai îndreaptă spre originale slavone, ci spre cele grecești.

Importante sunt și micile lucrări ale mitropolitului Antim Ivireanul: Capete de poruncă (1714), și Învățătura bisericească (1710), menite a ridica prestigiul preoțimii, impunându-i totodată și un stil de viață mai demnă. Preoții sunt amenințați cu pedeapsa dacă nu vor împlini „cu fapte” ce scrie mitropolitul. Iar cine va arde și va pierde cărticica, „să va da în rândul țăranilor”, adică vor plăti iar dări și bir (unul din „capete” anunțase scutirea de dări a preoților și diaconilor).

Această perioadă târgovișteană a tiparului se circumscrie în mod fericit eforturilor depuse pentru înflorirea tiparului în Țara Românească în epoca brâncovenească, alături de alte centre tipografice (București, Snagov, Râmnic, Buzău) sau pentru dezvoltarea acestuia în alte spații geografice (Gruzia, Siria). Personalitatea lui Antim Ivireanul, rămâne astfel una de prim rang în istoria culturii românești.

Victor Petrescu

Articol publicat în nr. 2/1996

Orașul Târgoviște și prima generație de tipografi români

„Modelul editorial-tipografic macarian” a avut o certă influență asupra cărții românești a secolului al XVI-lea, atât în cea manuscrisă, cât și în cea tipărită (Filip Moldoveanu, Coresi și Lorinț, mai ales în Tetraevangheliarele ieșite de sub teascurile ultimilor doi meșteri, în Țara Românească și Transilvania).

Cât privește ecoul extern al tiparului macarian, în aria culturală sud-slavă, acesta constituie un capitol important al relațiilor tradiționale româno-sârbe. Semnificativ este cazul tiparniței de la Gorazde, în Herțegovina, unde în 1511, Fjodor Ljubavic, la îndemnul starețului Bozidar, a tipărit: Liturghierul (1519), Psaltirea (1521) și Molitvenicul (1523). În aceste cărți se găsesc elemente ornamentale inspirate de modelul macarian, cum ar fi imaginea unui frontispiciu-vignietă din Liturghierul și Tetraevangheliarul lui Macarie, copiată de tipograful din Gorazde. Fiul acestui tipograf sârb, Dimitrie Liubavici, înființează în 1554 la Târgoviște, unde a adus presa și literele, cea de-a doua tipografie chirilică românească a secolului al XVI-lea. Astfel este continuat modelul macarian în Țara Românească, după o trecere pe la Gorazde. Identitatea lui Dimitrie Liubavici, logofăt și „nepotul lui Bozidar” cum singur se numea, într-una din tipăriturile sale, suscită totuși discuții.

Viața sa reprezintă un adevărat destin renașcentist, plin de aventură, ambiții și contradicții (vezi studiul lui Matei Cazacu, intitulat „Dimitrie Liubavic - vers 1520-1564 - et les premiers contacts entre l'Orthodoxie et la Reforme”).

Tipograf și aventurier, secretar domnesc (logofăt) și diacon, prieten apropiat și chiar presupus frate al lui Iacob Heraclid Despot, (dacă se consideră că toate mențiunile

semnalate se referă la aceeași persoană), Dimitrie Liubavici pare a fi totuși fiul lui Fjodor Ljubavic, tipograful din Gorazde. După unele date, Dimitrie ar fi studiat, împreună cu Iacob Heraclid în Creta la școala lui Hermodoros Lestarcos. În Genealogia lui Iacob Heraclid, publicată la Brașov, acesta îl recunoaște pe Dimitrie ca frate. În Viața lui Despot Vodă scrisă de Johannes Sommer, se arată că Iacob Heraclid intenționa să-l instaleze pe tronul Țării Românești pe acest Dimitrie, care, după moartea lui Despot, în 1563, este prins și predat lui Petru cel Tânăr (1554-1568), fiul lui Mircea Ciobanul. Doamna Chiajna, văduva acestuia din urmă, ordonă ca Dimitrie să fie decapitat și, la un banchet, aruncă pe masă capul însângerat, ca un avertisment pentru adversari.

Un sfârșit și o scenă de plină Renaștere, ce dă o imagine a atmosferei epocii și o existență itinerantă ce trece prin Creta, Târgoviște, Brașov (unde Dimitrie Liubavici este trimis în 1552 pentru a învăța latina cu Valentin Wagner, unde va mai reveni ulterior; și aici se pare că posedă o bibliotecă importantă). Același personaj călătorește în 1561 la Viena, în Italia, în Moldova cu Despot Heraclid, și apoi din nou în Țara Românească.

Despre originea sa etnică există mențiuni care îl consideră grec, bulgar și chiar „ex nobilis Valachiae stirpe orindus”.

Cert este că, împreună cu Moise tipograful, Dimitrie Liubavici a tipărit la Târgoviște un Molitvenic (1545), și singur un Apostol (1547).

Din epilogul Molitvenicului tipărit de Moise în 1545 (terminat la 10 ianuarie), rezultă că editorul și proprietarul tipografiei era Dimitrie, Moise fiind doar tipograful executant („eu păcătosul și mai micul dintre sfinții călugări,

Moisi, m-am trudit la această scriere cu matrițele lui Dimitrie Liubavici”). Dimitrie Liubavici tipărește deci la Târgoviște cărți la comandă, susținut fiind de domnie.

În cadrul acestui „model editorial” timpuriu nu s-a produs încă diviziunea precisă a muncii tipografice. Inițiator și comanditar este domnitorul, acesta fiind „editorul” oficial. Editorul propriu-zis și proprietar este în acest caz tipograful care executa și toate operațiunile: pregătirea literelor, gravura, ornamentele; el prepară cerneala și tot el realizează, imprimarea propriu-zisa. Tipograful acestei epoci este un meșter complet, care realizează singur sau ajutat de un număr redus de ucenici, întregul proces de tipărire a cărții („am muncit cu ucenicii mei Oprea și Petre” - Apostol). Din acest motiv tipărirea durează timp îndelungat. Ceea ce interesează este faptul că în atelierul lui Dimitrie Liubavici se formează prima generație de tipografi români, iar orașul Târgoviște devine primul centru iradiant al meșteșugului de carte românească.

Astfel, provenit după toate probabilitățile dintr-o familie cu tradiții intelectuale care a dat între 1517 și 1538 mai mulți grămăticici și logofeți ce semnează acte emise în cancelariile domnești de la Târgoviște și București, Coresi s-a format ca tipograf la Târgoviște în climatul meșteșugăresc al tipografiei lui Dimitrie Liubavici. În 1557 el este amintit ca ajutor al lui Oprea logofătul în epilogul Octoihului slavon tipărit la Brașov cu matrițele lui Dimitrie Liubavici, carte comandată de Johann Bekner, judele orașului. Aceasta va fi fost o călătorie a lui Coresi ca tipograf itinerant începător, angajat temporar, ca ucenic al altui meșter tipograf, pentru că în 1557-1558 el se află din nou la Târgoviște unde execută, alături de alți zece ucenici Triodul- Penticostar slavon, comandat de Pătrașcu cel Bun și terminat sub domnia lui Mircea Ciobanul.

Începuturile activității sale la Brașov capătă semnificație aparte în contextul interesului manifestat pentru cartea tipărită de domnitorul Pătrașcu cel Bun, care în anul 1556 solicita de la brașoveni un exemplar din Catehismul românesc de la Sibiu. Neavând un volum la îndemână, conducerea orașului trimite un sol la Sibiu care aduce cărticică cerută, fiind mai apoi expediata la Târgoviște.

În 1545 Liubavici tipărește la Târgoviște un Molitvenic slavon, iar în 1547 un Apostol slavon, din care s-au „tras” două ediții, una la comanda lui Iliăș II Rareș, domnul Moldovei, iar cealaltă, pentru Mircea Ciobanul. Editura era la această dată o întreprindere particulară protejată de stat, reprezentat prin domnitor, și cu existența asigurată de comenzile acestuia. Opțiunile pentru titlurile cărților tipărite sunt dictate de comanditar și fac parte dintr-o schiță de program politic și cultural în a cărei concepție este implicată profund biserica.

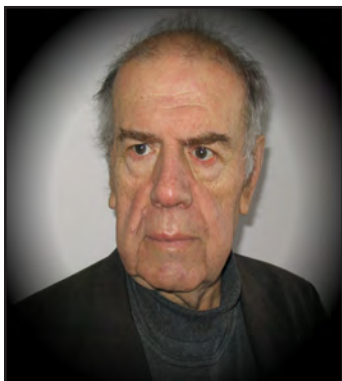
În Molitvenicul din 1545, la fel ca în tipărițile macariene, apar frontispicii inspirate din cartea manuscrisă, cu organizare geometrică a unor elemente stilizate zoomorfe și vegetale. Inițialele imită literele ornate din cărți manuscrise și documente de cancelarie, cu duet aerat și elegant. Sunt elemente preluate din arta scriptoriului medieval românesc care introduc dimensiunea tradiției artistice în forma revoluționară a cărții imprimate prin mijloace tehnice.

Primul „model editorial” funcționează pentru întregul teritoriu românesc, întrucât sub aspect cultural și religios frontierele politice nu fragmentează unitatea românească. Cărțile tipărite de Dimitrie Liubavici cunosc și ele o vie circulație nu numai în Țările Române, ci, datorită tipăririi lor în limba slavona, în întreaga arie balcanică ortodoxă, acesta fiind de altfel și unul din scopurile tipăririi lor.

Cartea tipărită în slavonă din Țara Românească are un caracter și un aspect românesc, deși se adresează întregii comunități sud-est europene, relațiile româno-sârbe manifestându-se prin influențe reciproce importante. Sub aspect tehnic ea este parțial îndatorată tiparului chirilic venețian care a iradiat modele în întreaga Europă, dar sub aspect grafic și-a creat un stil propriu, nutrit de tradiția atât de durabilă a cărții manuscrise. Sub aspectul istoric și al mentalității, aceasta ilustrează locul și rolul domnilor români în lumea ortodoxă, aspirația lor la hegemonie spirituală exercitată prin ctitorii, înzestrări și imprimare de carte, precum și conștiința unei vechi tradiții aulic-bizantine, cultivate cu orgoliu.

Gheorghe Buluță

Articol publicat în nr. 2/1997

Activitatea tipografică din timpul lui Antim Ivireanu, la Râmnic și Târgoviște

Râmnic și Târgoviște, două cetăți importante ale istoriei și culturii românești, așezări în care flacăra sacră a cărții arde de peste 500 ani.

Râmnic și Târgoviște - capitale ale tipografilor și cărții - ale cuvântului scris în dulcele grai al patriei străbune.

Două așezări la începutul secolului al XVIII-lea, timp de un deceniu, sub sceptrul marelui cărturar Antim Ivireanu - devenit de doi ani patron spiritual al Râmnicului. Episcop la Râmnic și apoi mitropolit al Țării Românești, marele ierarh va pune bazele unor tipografii, va reuși să contribuie în mod decisiv, prin cărțile tipărite, la triumful limbii române în biserică, în viața politică și culturală a țării.

Cele două capitale au o bogată și legendară istorie.

Râmnicul, oraș străvechi, este așezat pe malurile Oltului la 3 km de vestita cetate romană - Buridava. Este încărcat de mărturie și istorie. „*Multe și minunate lucruri are de văzut călătorul în Vâlcea*” - menționa, la începutul secolului al XX-lea, scriitorul Alexandru Vlahuță.

De-a lungul timpului, domnitorii români - ctitori de țară și neam, vor dura temelii trainice acestui ținut. De numele lui Mircea cel Bătrân se leagă atestarea documentară a Râmnicului ca „*oraș domnesc*” (4 septembrie 1389), ridicarea pe malul Oltului, la Călimănești a celei mai falnice ctitorii - Cozia.

Dau strălucire aparte acestor locuri Mihail Voievod, Dan al II-lea, Vlad Călugărul, Radu cel Mare, Mihnea Voievod, Neagoe Basarab, Radu de la Afumați, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Constantin Brâncoveanu. La Râmnic se va pune bazele celui mai vechi centru eparhial din Țara Românească.

Lucruri deosebite, emoționante se pot rosti și despre Târgoviște - vechea capitală a Țării Românești, atestată în documente pentru prima oară în 1394, ca reședință domnească. Este capitală a țării în timpul lui Mircea cel Bătrân - din secolul XV-lea - până în prima jumătate a celui de-al XVII-lea veac. Devine astfel cel mai însemnat centru economic, politic și cultural al Țării Românești. Cunoaște o adevărată înflorire în epoca domniei lui Matei Basarab (1632 - 1654) - cel ce astăzi își doarme somnul într-un cadru natural deosebit - la Arnota vâlceană. În jurul anului 1660, sub domnia lui Gheorghe Ghica, capitala Țării Românești se mută la București.

Târgoviștea, cu trecutul ei glorios, mândră capitală, „păstrătoare a oaselor unui șir de domnitori” te impresionează prin vestitele ziduri ale Curții Domnești, prin Turnul Chindia. „Fericit loc Târgoviștea!” - exclama Ion Ghica -

Din ea, din jurul ei, din zarea ei apar la începutul veacului al XIX-lea spiritele mari ale regenerării noastre naționale : Văcăreștii, Eliade, Cârlova, Alexandrescu”.

Cea dintâi poezie despre ruinele Târgoviștei este „*Primăvara amorului sau o zi și o noapte la Văcărești*” a lui Iancu Văcărescu (1819) :

„Se întinde o câmpie Pe supt poale de Carpați Câmp deschis de vitejie La Românii lăudați”.

Dacă acesta este cadrul istoric, cultural și natural al celor două așezări, trebuie să amintim că în primul deceniu al secolului al XVIII-lea fosta capitală cunoaște o adevărată reverberație sub cârmuirea lui Antim Ivireanu, episcop de Râmnic și mitropolit, cu reședința aici.

Antim Ivireanu era un om învățat. Cunoștea multe limbi. A fost în același timp un iscusit meșter tipograf, un adevărat artist : gravor, xilograf, desenator, pictor, miniaturist, caligraf, istoricul N. Dobrescu considerându-l „*Singurul Vlădică de mai multe ori artist*”.

La Râmnic (1705 - 1708), unde a trăit și lucrat, Antim Ivireanu va lăsa nobile însemne de cultură. La 16 martie 1705, la Mitropolia din București este „*ridicat în scaunul episcopal*” al Râmnicului. A doua zi - 17 martie este hirotonit episcop, de către mitropolitul Teodosie.

La Râmnic, Vlădica Antim va pune bazele unei tipografii de sub teascurile căreia va scoate 10 cărți - temelii solide ale culturii române vechi. Prima carte scoasă de sub teascurile tiparului râmnicean este „*Tomul Bucuriei*” - în septembrie 1705. Tot în acest an mai tipărește *Antologhion și Învățătură pre scurt pentru taina pocăinței*.

La Râmnic a stat, după cum va mărturisi mai târziu, aproape trei ani „Am șazut și acolo 3 ani fără doao luni. Ce am lucrat și acolo este vederat tuturor”.

După activitatea fructuoasă desfășurată în scaunul eparhial al Râmnicului, la 27 ianuarie 1708, Antim Ivireanu este ales ca mitropolit al Bisericii Ortodoxe Române. Vorbind (la 21 februarie 1708) despre calitățile deosebite ale acestui înalt ierarh, patriarhul ecumenic Ciprian, care îi dă „*aprobarea pentru <strămutarea> canonică de la Eparhia Râmnicului în scaunul mitropolitan*”, menționa că era „*bărbat de cinste și evlavios și împodobit cu virtuțile ce se potrivesc cu vrednicie arhierescă*”. Mai târziu (1712), Antim Ivireanu evocând acest moment, amintea: „*Mitropolia n-am luat-o cu sila, nici cu... rugăciuni..., ci așa au fost plăcut înaintea Sfântului Dumnezeu*”.

La Târgoviște, Antim Ivireanu pune bazele unei noi tipografii (după 57 ani de la apariția ultimei

lucrări). Tipografia își începe activitatea în 1709. Prima carte tipărită aici este : *Serviciul bisericesc* (1709) - 36 p., în limba greacă. La Târgoviște în intervalul 1709 - 1715, Antim Ivireanul tipărește 21 cărți. Dintre lucrările imprimate 14 sunt în limba română, 5 în limba greacă și câte una în limbile slavonă și română. În perioada sa de activitate eclesiastică se tipăresc un număr însemnat din cărțile utile efectuării slujbei religioase în biserica ortodoxă română.

„Practica <cântărilor la strană> în limba română este consemnată pentru prima oară în Țările Române de Paul de Alep (1653)”¹.

La Râmnic, Antim Ivireanul a reușit să tipărească 4 cărți de literatură liturgică (din care două în limba română) : *Molitvenic* (1706) și *Octoih* (1706). *Molitvenicul* și *Litughierul* (publicate împreună) „sunt primele traduceri integrale în românește a acestor cărți făcute din limba greacă de Antim Ivireanul”².

La Târgoviște, Antim Ivireanul va reedita în 1713 *Litughierul* și *Molitvenicul* (ediția I la Râmnic) „cu textul integral în limba română”. Sub îndrumarea sa se mai tipăresc și cărțile : *Octoihul* (1712 - ediția I la Râmnic). Tot el mai editează *Catavasierul* în două ediții (1714 și 1715) și *Ceaslovul* (1715).

Retipărirea acestor cărți „la scurt interval vorbește atât despre efortul de a impune limba română ca limbă de cult, cât și despre succesul acestui demers”³.

Rolul bisericii în viața culturală a Țării Românești este unul „de excepție”. De asemenea, cel al limbii române crește tot mai mult. Vorbind despre acesta, Antim Ivireanul menționa în predoslovia *Gramaticii Slavonești* (1697) : „limba slavonă, limba pe care o întrebuițăm nu ca pe a noastră, ci ca pe una străină și împrumutată”.

Rânduiala și desfășurarea slujbelor bisericești este deficitară. Preoții - spunea Matei al Mirelor, în cartea sa scrisă la Bistrița vâlceană - „nu știu să boteze, nu știu să facă liturghie, când le vorbești de misterele (tainele) credinței stau și se miră ca și cum le-ai vorbi de lucruri de pe altă lume”⁴.

Această situație a determinat pe Antim Ivireanul să tipărească două cărți de cult importante ce se constituie în adevărate abecedare de învățatură. Ca episcop realizează la Râmnic „*Învățătura bisericească pentru taina pocăinței*” (1705) iar ca mitropolit tipărește la Târgoviște „*Învățătura bisericească*” (1710).

Antim Ivireanul subliniază rolul pe care îl joacă în viața omului știința de carte. Cel ce „nu știe carte ca să citească Sfânta Scriptură și cărțile bisericii noastre se aseamănă cu dobitoacele cele necuvântătoare”. Omul este deci, conchide episcopul Antim, „orb și nu simte ce pricepe”⁵.

Înaltul ierarh pledează pentru îmbunătățirea comportamentului preotului în viață și societate, în ridicarea calităților sale morale : „Drept aceea dară, să lăsați toate pricinile într-o parte, că sânt deșărtăciuni, și nu vă feriți de a face osteneală, nici va daț leneviei, căci vei cădea în blestem...”⁶.

Antim Ivireanul este un mare artist al tiparului românesc. Cărțile apărute sub directă sa îndrumare - la Râmnic și Târgoviște - se disting prin calitățile tipografice deosebite. Frontispiciile sunt alcătuite din motive botanice aparte, își au obârșia în modelele lucrărilor secolului al XVII-lea. „*Artă tiparului românesc* - subliniază Mircea

Tomescu - *se ridică la o treaptă superioară în vremea lui Antim Ivireanul. Cărțile imprimate în această perioadă se disting prin combinația cu gust a ornamentelor și ilustrațiilor cu textul și printr-o elegantă punere în pagină”⁷.*

Antim Ivireanul a înființat o adevărată școală tipografică. El a fost nu numai un mare tipograf ci și un deosebit dascăl care a transmis din generație în generație meșteșugul acesta străvechi.

Vorbind de această școală Antonio Maria Del Chiaro subliniază rolul ei în perpetuarea meseriei de tipograf : „*Lucrătorii tipografii sunt români de neam și au deprins meseria de la persoane care au fost învățate însă de acel arhiepiscop*”, care este chiar Antim Ivireanul.

Pentru continuitatea artei tipografice Antim Ivireanul lansează un apel cu iz de blestem : „Las ca blestem și aceasta să aibă datorie tipografului să învețe meșteșugul tipografiei unul de la altul, pentru ca să nu piară acest meșteșug”⁸.

Doi dintre tipografii săi, Mihai Istvanovici și Gh. Radovici se disting prin calitățile artistice deosebite, îl însoțesc și îl susțin în toate demersurile sale. Aceștia sunt și iscusiți mânători ai cuvântului - unii chiar realizatori de stihuri - cum este cazul lui Mihai Istvanovici.

Predosloviile cărților lui Antim Ivireanul, versurile pe care le alcătuiește ne confirmă un mare talent. El s-a străduit - așa cum amintește în Predoslovia *Molitvenicului* din 1706 să dea strălucire cuvântului tipărit : „și după cât ne-au fost puțină și întru înțeles și întru rânduiale am așezat pre alocurea aur și ados în tălmăcire pentru scurtarea limbii românești”.

Este primul teoretician al versului românesc. „Dacă cumva dorește să facă versuri și aceasta și-o însușește prin prosodia făcătoare de versuri”⁹.

Despre cartea veche românească, activitatea marilor cărturari, Mihai Eminescu vorbește cu mare respect. Cartea a încălzit cu flacăra ei sacră inima și pana-i măiastră. „*Trecutul m-a fascinat întotdeauna* - spunea poetul. *Cronicile și cântecele populare formează, în clipa de față, un material din care culeg fondul inspirațiilor*”¹⁰.

Creator deosebit, poet și mare eseist, meșter iscusit în arta tipografică, Antim Ivireanul rămâne un cărturar însemnat al secolului al XVIII-lea, făurar de limbă și i literatură românească medievală.

NOTE

1. Vezi Doru Badără, *Tiparul românesc la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea*, Brăila, 1998, p. 28.
2. *Ibidem*, p. 80.
3. *Ibidem*, p. 82.
4. *Ibidem*, p. 23.
5. *Învățătura pe scurt...*, Râmnic, 1705.
6. *Învățătura bisericească*, Târgoviște, 1710.
7. Mircea Tomescu, *Istoria cărții românești de la începuturi până la 1918*, București, 1968, p.
8. *Învățătura bisericească*, Târgoviște, 1710.
9. *Gramatica slavonească*, 1697.
10. Mihai Eminescu, *Despre cultură și artă*, Iași, Editura Junimea, 1970, p. 246.

Costea Marinoin

Articol publicat în nr. 2/2000

Paralelă privind arta grafică a manuscriselor românești și a tipăriturilor din secolul al XVI-lea

Este știut faptul că manuscrisele din Țările Române își găsesc originea în universul culturii bizantine. În secolul al XIV-lea, în teritoriile locuite de români, se caligrafiau manuscrise bogat ornamentate și înluminate. La scriere se folosea pergamentul, caligrafiera făcându-se cu chinroz negru sau roșu și cu aur. Inițialele erau bogat împodobite cu motive geometrice sau vegetale, foarte rar apelându-se la motive zoomorfe, ca și în codexurile bizantine. Uneori în manuscrise apăreau portrete sau scene religioase, tratarea artistică fiind deosebită.

În perioada 1404 - 1405 este transcris în Țara Românească, de către călugărul Nicodim, *Tetraevanghelul*, primul manuscris slavon cu dată sigură, copiat pe teritoriu românesc. Lucrarea este executată pe pergament și a fost mai târziu ferecată în argint. Nu are ilustrații, dar ornamentația sa împrumută stilul lucrărilor bizantine de același gen din secolele X-XII. Motivele ornamentale folosite sunt cele vegetale, puțin stilizate, dispuse într-o schemă rigidă, geometrică. Frontispiciile sunt încadrate într-un chenar care uneori se întrerupe, iar alteori taie desfășurarea motivului. Sunt utilizate pe scară largă și motive zoomorfe (păsări), care aduc oarecare înviorare rigidității schemei geometrice. O caracteristică a sa este aceea că motivele florale sunt realizate în culori clare, folosindu-se mai mult albastrul, ceea ce face să apară o mai mare detașare față de fondul auriu strălucitor.

Penuria de lucrări manuscrise pe pergament ne împiedică să tragem o concluzie netă asupra caracteristicilor și stilului acestora în diversele regiuni locuite de români. Totuși, se poate spune că există o diversitate certă și că, în afara concepției locale, în lucrări apar influențe bizantine. Cartea copiată de Nicodim se deosebește clar de celelalte două tetraevanghele executate în Țara Românească în secolul al XV-lea. Ornamentația este de tip geometric și are la bază motive din codexurile de origine bizantino-balcanică. Ca motiv ornamental de bază se utilizează o înlănțuire de cercuri întretăiate de benzi dispuse în X. Auriul intră într-un alt echilibru cu celelalte culori, dintre care albastrul ocupă un loc important. Culorile au o mică strălucire, dar nu din lipsa de măiestrie a caligrafilor artiști, ci din cauza calității lor și a faptului că s-a utilizat ca material-suport hârtia.

Un rol de mare importanță în dezvoltarea scrierii, îl ocupă centrul de la Neamț, unde s-a remarcat personalitatea lui Gavriil Uric, copist, caligraf și miniaturist. Este celebru *Tetraevanghelul* său din 1429, comandat artistului de către doamna Marina, soția lui Alexandru cel Bun, pentru folosința ei personală. Din cele 12 manuscrise păstrate de la Gavriil, acesta este singurul împodobit cu miniaturi, care, deși poartă o amprentă antică pregnantă, dovedesc influența și rafinamentul picturii bizantine. De o valoare deosebită sunt și chenarele ornamentale, precum și cele patru frontispicii care preced textele. Motivul de bază este palmeta. Cât privește cele patru frontispicii, ele reprezintă improvizații pe o temă de origine bizantină: cercuri și linii întretăiate.

Până în 1450 Gavriil Uric a copiat mai mult de 14 manuscrise. Prin diversitatea sa, opera de caligraf și miniaturist și cărturar a sa a influențat decisiv evoluția artei manuscrisului în Moldova, el fiind considerat întemeietorul școlii moldovenești de artă a cărții.

O dezvoltare rapidă și un progres real în realizarea artistică a manuscriselor se produc în prima parte a secolului al XVI-lea, în Țara Românească.

Între cele două școli de carte manuscrisă din Țările Române există asemănări și deosebiri. Astfel, cărțile moldovenești prezintă la frontispicii dreptunghiuri late, compuse din două sau mai multe șiruri de cercuri legate între ele prin continuarea motivului, pe când cele muntene prezintă o singură bandă, formată dintr-un singur șir de cercuri. Din această cauză, suprafața ocupată de motiv este întotdeauna la manuscrisele muntene de forma unui dreptunghi alungit. De asemenea, trebuie subliniat faptul că în manuscrisele muntene lipsește decorația figurativă, dacă în prima parte a secolului al XVI-lea manuscrisele muntenești urmau unele elemente ale școlii moldovenești, folosite de către Gavriil Uric la mănăstirea Neamț, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea manuscrisele muntene se vor îndepărta de tradiția moldovenească, urmând un drum propriu.

Scrierea și cartea manuscrisă au cunoscut o mare înflorire în secolele al XV-lea și al XVI-lea în Moldova și Țara Românească. De numele lui Ștefan cel Mare sunt legate o serie de lucrări, cum ar fi scris de Nicodim în 1473, conținând un portret al domnitorului, și scrierea

cronicii Moldovei, inclusiv a domniei lui, operă marcând începuturile istoriografiei românești originale.

Pentru scrierea manuscrisă, sfârșitul secolului al XVI-lea găsește în Țara Românească ca figură reprezentativă pe Ioan de Cratovo, care a lucrat la Craiova, în 1583. Lucrările acestuia prezintă o vioiciune a coloritului în ciuda complicației florale a decorației. Ornamentația combinată cu ilustrația, îndesate pe fondul de arhitectură cu aspect de jucării, își găsesc de astă dată locul în medalioanele polilobate din centrul frontispiciului.

O personalitate remarcabilă în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea a constituit-o mitropolitul cărturar Anastasie Crimca. La Dragomirna, acesta crea cel mai important centru de caligrafie a manuscriselor, o adevărată școală a genului, cu specific și stil propriu. Alături de ornamentele geometrice, de chenarele și literele din împletituri tradiționale, se așează motivele florale delicat stilizate, portretul lui Crimca, fundaluri cu acoperișuri asemănătoare celor moldovenești, scene cu numeroase personaje. De fapt, se utilizau vechile modele bizantino-bulgare, într-un colorit viu, în care predominau roșul, albastrul și verdele.

Pentru Țara Românească scrierea manuscrisă ilustrată cu miniaturi prezintă tendințe diverse: unele lucrări, cum ar fi cele realizate în timpul domniei lui Matei Basarab de către diaconul Mihail sau cele ale grămăticului Radu, sunt apropiate de miniaturile protopopului sârb Ioan din Cratovo; altele reiau motivele geometrizzante mai vechi, iar altele își iau modele din arta Orientului musulman.

În Transilvania, manuscrisele românești păstrează vechea ornamentație geometrică (cercuri și împletituri).

Ornamentarea cărții românești din acest secol al XV-lea cunoaște două tipuri de inițiale mari ornate. Primul a fost în nuiele, care s-a statornicit odată cu apariția tiparului macarian în Țara Românească. La mijlocul secolului al XVI-lea pătrunde cel de-al doilea tip de inițială ornată și anume inițiala mare în chenar în *Octoih-ul* din 1510 și apoi în *Apostolul slavonesc* al lui Dimitrie Liubavici din 1547. Acest tip de inițiale pătrund la noi prin intermediul tiparului muntenegrean și sârbesc. Le întâlnim și în *Triodul Penticostar* din 1559.

Ornamentele celor trei tipărituri macariene vădesc unele influențe bizantine, dar mai ales asemănări izbitoare cu cele ale manuscriselor lucrate de monahi și i grămătici din vremea lui Ștefan cel Mare.

Toată această bogăție de ornamente este cuprinsă în același stil-flamboyant bizantin - adică un stil în care exuberanța de ornamente se aliază cu stilizarea de gen bizantin a elementelor florale.

Hasdeu a fost cel dintâi care a căutat să rezolve problema originilor, a modelelor, ornamentelor din cărțile macariene. Conform afirmațiilor sale, inițialele și frontispiciile derivă din ornamentarea manuscriselor slave din țările noastre (școala miniaturistilor moldoveni) - aceeași formă dreptunghiulară a frontispiciului, aceeași

vrejuri împletite și stilizate, formând cercuri întretăiate și aceeași ramuri de o parte și de alta a dreptunghiului, fără coroane (la manuscris).

Primul frontispiciu are forma unui dreptunghi cu vrejuri împletite și cu câte o coroană de o parte și de alta. Al doilea este format din vrejuri de plante care alcătuiesc două cercuri care se întretaie. Al treilea frontispiciu cuprinde stema țării, vulturul cu crucea în cioc într-un pătrat lat alcătuit tot din vrejuri stilizate.

Inițialele ornate sunt formate din împletituri de vrejuri florale și de plante iar Nicolae Iorga admite și apropierea unor influențe venețiene.

În acea epocă în Țara Românească se ridică Mănăstirea Dealu și Mănăstirea de la Curtea de Argeș. Aceste două monumente-arhitectonice se disting de cele dinaintea lor prin ornamentația bogată în piatră, în genere aurită, cu cercuri și pătrate împletite în vrejuri de plante stilizate observându-se influența armenească prin ornamentația florală și nu geometrică ca în arta Renașterii italiene. Stilizarea este specială pentru Răsărit și se deosebește de cea apuseană mai puțin legată de formele de bază ale plantelor.

Meșterii tipografi din Țara Românească folosesc în ornamentarea cărților lor același stil ca al ornamentației în piatră din epoca respectivă.

În unica planșă din *Octoih* care cuprinde figuri umane avem de-a face cu sfinți bizantini, cu draperii fără umbre și lumini. Perspectiva nu este de Renaștere, ci cavaleră și biserica din fundal este una bizantină.

Studiul tiparului macarian din Țara Românească în contextul tiparului chirilic european de la sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea a demonstrat că tiparnița macariană nu a fost adusă pur și simplu de undeva de afară. Ea se definește în contextul tiparului chirilic printr-o individualitate bine conturată și bine înrădăcinată în tradiția cărții manuscrise autohtone. Încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea cărturarii români au remarcat asemănarea dintre *Tetraevanghelul* lui Macarie - 1512 și tetraevanghelele manuscrise de origine moldovenească din perioada lui Ștefan cel Mare (B. P. Hașdeu, N. Iorga).

Arta grafică la Coresi în *Triodul Penticostar* de la Târgoviște (1558) continuă vechea tradiție românească cu frontispicii florale cu vignete, adăugând și ornamentații lineare (încadrări în pagină) de compoziție tipografică. În această tipăritură apar pentru prima dată *gravurile în ciclu*, ca în cărțile germane și olandeze din același secol (*Die grosse Passion*). Este vorba de 11 gravuri săpate în lemn, fiecare umplând o pagină întregă reprezentând scene din viața și patimile Mântuitorului. În reprezentarea figurilor găsim uneori un realism pronunțat sau o grație a gesturilor, puțin obișnuite în iconografia hieratică ortodoxă (arătarea lui Hristos înaintea Mariei). Decorul îl formează munți înalți așezați în terase, ca în picturile medievale italiene. Alteori, casele și palatele au o arhitectură orientală ciudată. Literele și inițialele sunt mărunte, împodobite cu ornamentații florale foarte fine

și rânduite simetric. Totul este încadrat într-un patruleter, pe fond negru, sugerând de aproape modelul acestor inițiale în arta Renașterii italiene.

Coresi a împrumutat de la tipăriturile macariene inițiale, câteva vignete și unele frontispicii. „*Tetraevanghelul*” din 1506 - 1561 și „*Apostolul*” - 1563 au multe caracteristici comune cu tipăriturile macariene.

„*Sbornicul*” tipărit la Sebeș în 1580 prezintă unele gravuri și vignete de factură bizantină, împrumutate dintr-o carte venesiană anterioară: *Sbornicul* lui Bojidar Vucovic din 1536. Gravurile reprezintă figuri de sfinți (Sfântul Cuvioasa Paraschiva) și unele **sărbători ortodoxe cum ar fi Nașterea** Domnului, Duminica Tomii, Ziua Crucii. De exemplu, pentru cea din urmă reprezentarea este o cruce cu trei brațe horizontale, dintre care cel din mijloc înclinat (o înfățișare slavă din Balcani); în dreapta se află buretele iar în stânga sulita cu care a fost împuns Hristos.

Motivele decorative sunt doar câteva vignete înguste, un fel de palmetă stilizată sau combinații cu motive de împletituri. La gravuri cadrul este simplu. În cazul gravurii crucii cadrul este format dintr-un șir de două mărgelile sferice și alta elipsoidală.

Motivul acesta cu mărgelile este un element caracteristic *roman* și care poate fi urmărit în arta grafică românească până în secolul al XVIII-lea, precum și în motivele tipografice din Lvov și Lotse (Slovenia).

„*Sbornicul*” venețian are linia mai fină, desenul mai clar, gravarea (în lemn) mai îngrijit făcută. Dimensiunile sunt aceleași, la cel din 1536 motivul este dispus pe lățimea coloanei, iar la cel din 1580 în mijlocul paginii, având pe cele două laturi, flori stilizate și frunze de acant și de stejar, iar la bază, vigneta îngustă, care este plasată în mai multe locuri în cadrul tipăriturii - fie la baza gravurii fie la începutul unei slujbe a unei zile din calendar.

Am afirmat că motivul cu mărgelile este un motiv roman deoarece îl găsim și pe câteva metope de pe monumentul Tropaeum Traiani de la Adamclisi.

Motivul îl introduce Dosoftei în „*Viețile sfinților*” (1683 - 1686), la „*Psaltirea în versuri*” - 1673 și în „*Paremiile*” - 1683. De asemenea este folosit de Popa Ioan din Vinti în: *Sicriul de aur* (1683), *Rânduiala diaconstvelor* (1687), *Molitvenic* (1689).

În secolul al XVIII-lea este întâlnit în *Evanghelia* de la București (1683), *Biblia* lui Șerban Cantacuzino (1688), *Chiriadodromion* de la Bălgrad (1699).

Urmărind circulația motivului cu mărgelile semnalăm următoarele centre tipografice care le-au întrebuițat la împodobirea grafică a tipăriturilor lor:

1. București:

- Evanghelie – 1742
- Liturghier – 1743
- Carte de rugăciuni – 1747
- Pravoslavnică mărturisire – 1745
- Cazanie – 1768

- 2. Râmnic
- Psaltire – 1743

3. Iași

- *Evhologhion* – 1747
- Psaltire – 1743

4. Buzău

- Catavasier – 1768

5. Rădăuți

- *Ceaslov* – 1745

6. Blaj

- Floarea adevărului – 1756
- Strastnic – 1753
- Liturghii – 1756
- Octoii – 1760

7. Buda

- *Acatist* - 1807

Hașdeu argumenta că gravorul a fost român pentru că nu știa bine slavonește și pentru că în gravura „*Arătarea lui Hristos înaintea Mariei*” gardul de nuiele era românesc. V. Molin combate această teorie și adaugă că dacă gravorul ar fi fost român, nu putea fi decât un monah, unul care și-a desfășurat activitatea la una din mănăstirile noastre și care e greu de crezut că n-ar fi știut slavonește. În mod cu totul contrar, dacă gravura a fost făcută de un laic străin era firesc ca acesta să nu cunoască slavona. În ceea ce privește gardul de nuiele specific românesc, argumentul nu este acceptat de alți autori pentru motivul că acesta este identic cu elemente din gravura germană (*Historia destructionis Troiae*, ediția germană, Augsburg - 1488).

Triodul lui Coresi reproduce frontispiciile după „*Evangheliarul*” slavonesc macarian. În afara inițialelor în același stil, unele inițiale latine amintesc de inițialele incunabilelor venețiene.

Xilogravurile reprezintă imagini ale ciclului cristologic, permițând intuirea a doi autori, dintre care unul mai puțin experimentat („gravurile dovedesc o înțelegere primitivă a proporțiilor și perspectivei”). Întregul set este influențat de pictura bisericească de canoane. Pentru sensibilitatea vremii, xilogravurile aduc un fior grav trezit de reprezentarea adâncurilor pământului prin masiva pată neagră a cernelii tipografice. Se observă îmbogățirea gamei de frontispicii cu motive inspirate din tradițiile miniaturii muntenești și învierea frontispiciilor macariene cu elemente vegetale.

În încheiere putem trage concluzia că arta grafică a tipăriturilor din secolul al XVI-lea a fost influențată în mare parte de către arta manuscriselor românești, în special a celor moldovene.

Agnes Erich

Articol publicat în nr. 2/2000

Despre biblioteca Văcăreștilor

Vechea familie a boierilor Văcărești a lăsat multe secole urme adânci în viața politică, socială, economică și culturală a Țării Românești. Mulți dintre ei au fost ctitori de biserici sau au contribuit la repararea și înzestrarea acestora. De asemenea, reprezentanți ai acestei familii (Stanislav, Constantin, Ștefan) au avut și preocupări istorice, literare.

În privința bibliotecii familiei Văcăreștilor ne-am axat documentarea noastră mai întâi pe listele de cărți existente în colecțiile Bibliotecii „V. A. Urechia” Galați¹ (dintre care unele cu ex-libris). Cum au ajuns cărțile aici? În darea de seamă pe anul 1894, bibliotecarul Valeriu Surdu specifica „Cu suma de 1000 lei pusă în bugetul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, s-au procurat prin D-l V. A. Urechia, biblioteca lui N. și E. Văcărescu, precum și rari atlase, cărți vechi românești, referindu-se la istoria patriei - 261 opuri și 348 volume”².

De asemenea, a fost cercetată lucrarea „Documentele Văcăreștilor”³, a lui Mihai Cărătașu ca și alte acte aparținând acestei familii, existente în colecțiile Bibliotecii Academiei Române, în special manuscrisul 1651 (f. 185, 189, 226, 228). Aria de investigație este în curs de extindere (ne referim la colecțiile Bibliotecii Naționale, Bibliotecii Județene „I. H. Rădulescu” Dâmbovița, Colegiului Național „Ienăchiță Văcărescu” din Târgoviște sau fondurile Direcției Județene Dâmbovița a Arhivelor Naționale)⁴.

O parte a fondului bibliotecii lui Ienăchiță Văcărescu, transmis urmașilor, se pare că este de proveniență moldovenească, după cum afirmă Nicolae Iorga în studiul „Originea moldoveană a lui Ienăchiță Văcărescu”⁵. Acesta subliniază greutățile procesului pe care Sanda, sora cronicarului Ion Neculce, măritată cu Donea Vistiernicul (căpitan de margine din Țara Românească, ajuns mare vistier sub Nicolae Mavrocordat), „îl purta cu rubedeniile ei

moldovene pentru cărțile grecești ale tatălui său” [Enache Grămăticul, n.n.] care era tatăl vitreg al lui Neculce. Sanda avusese o fiică, Ecaterina, care se măritase cu Ștefan Văcărescu⁶ [tatăl viitorului poet, n.n.]. Susținea că Enache grămăticul a fost om „spudeos”, că ei „i-ar fi trebuit acele cărți, în timp ce cumnatu-său, preocupat mai mult cu afaceri n-au avut nici o treabă cu dânsle”⁷.

Analizând listele cu cărți ale **Bibliotecii** lui Ienăchiță înclinăm să credem că cele tipărite la Lipsca, de exemplu, ar putea avea o asemenea proveniență, moldovenii având legături durabile cu acest centru comercial și cultural.

De asemenea, Ștefan Văcărescu cu o cultură deosebită, având talent poetic dar și oratoric, a sporit desigur și el zestrea acestei biblioteci insuflând copiilor săi Maria, Ștefan și Ianache, dar mai ales celui din urmă, dragostea pentru carte, ca purtătoare a civilizației umane. Argumentația noastră se sprijină pe faptul că Ștefan se afla în anturajul domnului Constantin Mavrocordat, care a lăsat la rândul său o bogată bibliotecă⁸.

Ce a adăugat în timp, la acest fond, Ienăchiță și urmașii săi? Vom răspunde având în vedere anumite criterii: **locul unde au fost tipărite** (urmărindu-se aria de proveniență); **întinderea în timp**; **autorii preferați**; **problematica abordată**.

Privitor la **locul apariției**, cele mai multe sunt din Paris (67), Viena (31), Veneția (17), Amsterdam (7). Alături de acestea apar ca loc de tipărire: Roma, Geneva, Haga, Frankfurt, Metz, Lyon, Bâle (Basel), Anvers, Rouen, Avignon, Londra, Bruxelles, Liege, Hamburg, Lausanne, Praga, Padova, Patavia, Berlin, Lipsca, Pesta, Moscova, Gottingen. Totodată semnalăm și lucrarea lui Dimitrie Cantemir „Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu Lumea sau Giudețul Sufletului cu Trupul”, apărută la Iași, în

1698 (cu însemnarea: „*Ianache Văcărescu ot mahalaua Popa Soare, 1799*”), precum și un exemplar din „*Învățătura creștinească*”, tipărit la București, în 1809.

Din punctul de vedere al *țărilor unde au apărut cărțile* se remarcă faptul că cele mai multe sunt din Franța (Paris, Marseille, Metz, Lyon, Rouen), Italia (Veneția, Padova, Roma), Imperiul Habsburgic (Viena, Pesta), ceea ce explică preferința Văcăreștilor spre cultura acestor țări. Sporadic apar Germania, Anglia, Țările de Jos, Rusia.

Studiind **întinderea în timp**, cea mai veche achiziție a lui Ienăchiță Văcărescu este „*De situ orbis Libri, XIII*” de Strabon, apărută în 1552 la Amsterdam, urmată apoi de cele care poartă ex-librisul lui Nicolae Văcărescu: „*Culegere de fabule (basmе), nuvele și alte poezii fugitive sau ierbar moral*”, de M-me Genlis, apărută la Viena în 1816, și „*Arta de a judeca / considera caracterul bărbaților după scrisul lor*”, Paris, 1816.

În acest interval remarcăm: din secolul al XVI-lea, 2 volume; secolul al XVII-lea, 8 volume; secolul al XVIII-lea, 50 de volume; prima parte a secolului al XIX-lea, 99 de volume. Multe din lucrările cumpărate de Nicolae Văcărescu, în special cele semnalate de Mihai Caratașu, nu sunt datate ca apariție, ele identificându-se doar prin loc.

În colecțiile Bibliotecii „V. A. Urechia” Galați erau menționate 109 titluri în 204 volume (dintre care 26 sunt cu ex-libris și însemnări manuscrise de la Ienăchiță Văcărescu, Nicolae și Alecu). Se păstrează și astăzi 153 de volume, reprezentând 94 de titluri, restul dispărând în timp.

În privința celor de la Academia Română, cercetate de noi, sunt 42 de titluri în 104 exemplare, iar în „*Catalogul manuscris*” al cărților, în limba greacă, aflate în posesia lui Nicolae Văcărescu, 70 de titluri în 170 de volume.

După propria-i mărturisire, Ienăchiță Văcărescu a folosit în special pentru „*Istoria prea puternicilor împărați othomani*”, cărți ale învățaților europeni „greci, latini, franțezi, și itali, dintru ale căror istorii cu multă băgare dă seamă făcând o adunare, arătă pă scurt toate câte ar putea da o idee pă deplin la cititori dă curgerea, starea și ocârmuirea împăraților othomani”⁹. Pe margine el consemna numele lui „Nichifor, Zamora, Laonic, Leungravie, Ladvocat, Cantemir, Volter, Busing”¹⁰. În cărțile sale cu autograf mai apar, nume ca: Maftei Scipione, Giovanni Veneroni, Cicero.

Analizând atât „*Catalogul manuscris*” al cărților în limba greacă ale lui Nicolae Văcărescu cât și

cele cu însemnări manuscrise existente în colecțiile Bibliotecii Academiei Române sau ale Bibliotecii „V. A. Urechia” Galați, paleta autorilor se diversifică mult. Sunt menționați: Homer, în versiunea lui Gheorghios Russiades, Tucidide, Strabon, Platon, Aristotel, Varinus, Bernardino Pianzola, Lucian din Samosata, Tasso, Fenelon, Diderot, Lessing, Carlo Goldoni, A. R. Lesage, A. Prevost ș.a.

Este interesant de semnalat **autorii preferați** ai lui Iancu Văcărescu, în special din literatura franceză: Millevoeye, Gilbert, Parny, J. B. Rousseau, Voltaire, Dellile, La Fontaine, Doamna de Genlis, Scribe, Dupeuty, Florian, Pauqueville, M. Condorcet, Condillac, M. Anquetil.

Din punct de vedere **tematic** observațiile asupra acestei biblioteci sunt utile pentru creionarea profilului cultural, evidențiind cunoștințele pe care le-au avut membrii familiei Văcăreștilor în numeroase domenii. Astfel, întâlnim lucrări istorico-geografice, social-politice, lingvistice, științifice și beletristice.

Ienăchiță Văcărescu prefera cartea italiană și apoi pe cea franceză. Nicolae Văcărescu, mare iubitor de carte, de formație clasică (cel care împrumuta la 1 aprilie 1817 de la dascălul Ioan Mavromati Kerkireu suma de 2098 de groși, pentru „niște cărți cumpărate”)¹¹, a îmbogățit biblioteca în special cu lucrări grecești.

NOTE

1. Cf. V.A. Urechia, *Catalogul general al cărților, manuscriselor și hărților aflate la 1890*, în Biblioteca „V.A. Urechia”, *Supliment nr. 3, București, Tip. F. Gobl, 1890, p. 100-105, 140.*
2. Constanța Bădic, Lucia Gheorghiu, *Cărți din biblioteca poezilor Văcărești*, existente în Biblioteca „V.A. Urechia” Galați, în Biblioteca, nr. 1-2, 1985, p. 52.
3. Mihai Caratașu, „*Documentele Văcăreștilor*”, București, Editura Litera, 1975, p. 284-287.
4. Cf Anexe ale lucrării prezintă unele din cărțile existente.
5. Nicolae Iorga, „*Originea moldoveană a lui Ienăchiță Văcărescu*”, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, tom X, 1929, p. 345 - 351.*
6. *Ibidem*, p. 346.
7. Cf. D. Velciu, *Un diac din sec. al XVIII-lea. Enache grămaticul, în Limbă și literatură, an XX, București, 1969, p. 199 - 207.*
8. Nicolae Iorga, *Catalogul bibliotecii lui C. Mavrocordat, în Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, tom XXXVII, 1914 - 1915, p. 85-120.*
9. *Opere. Poezii Văcărești*, Ediție Cornel Cârstoiu, București, Editura Minerva, 1982, p. 187.
10. *Idem*.
11. *Pachetul CMXXXI/204*, Biblioteca Academiei Române.

Victor Petrescu

Articol publicat în nr. 1/2002

Un spirit care și-a depășit veacul, Udriște Năsturel

Udriște Năsturel a fost, fără îndoială, cel mai învățat dintre cărturarii munteni din prima jumătate a secolului al XVII-lea, deschizător de drumuri în ceea ce putem numi „umanismul românesc”. Cu toate acestea, nu se cunosc prea multe detalii despre viața sa, ceea ce este explicabil, dată fiind lipsa unui corpus de acte originale referitoare la starea civilă, demografie, afiliere religioasă etc. În Țara Românească și în Moldova secolelor al XVI-lea - al XVII-lea¹. Mai grav este faptul că personalitatea sa și rolul pe care l-a avut în istoria spiritualității românești sunt pe cât de complexe, pe atât de puțin cunoscute de către generațiile care i-au urmat, în paginile de față ne propunem să găsim posibile explicații ale acestei stări de fapt.

Receptarea defectuoasă a operei lui Udriște Năsturel, pentru care nu se mai poate invoca „spațiul alb”, căci scrierile sale au avut șansa de a fi tipărite, în majoritate, încă din timpul vieții autorului, se datorează, pe de o parte, dificultăților de difuzare (de „circulație”) a textelor scrise, românești sau într-o altă limbă, în epocă. Pe de altă parte, motivația esențială a fenomenului despre care vorbim aici rezidă tocmai în nivelul înalt al demersurilor sale cărturărești, care au precedat spiritul veacului și au depășit posibilitățile de înțelegere ale contemporanilor și chiar ale generațiilor din imediata posteritate.

Născut într-o familie din aristocrația autohtonă veche și autentică, din Țara Românească, Udriște a beneficiat de studii pe măsura rangului său. Părinții, logofătul Radu Năsturel ot Herești (în vechime, Fierești, din jud. Ilfov de astăzi) și jupâneasa Despina (de asemenea, din neam de mari boieri munteni) au tocmii profesori particulari pentru cei patru copii ai lor - Udriște, Șerban, Cazan, Elina -, intelectuali sosiți atât din Occidentul catolic, cât și din Răsăritul ortodox. Copiii dobândesc solide cunoștințe de umanioare (istorie și literatură greco-latină, retorică, gramatică, limbile latină, slavonă, greacă etc.). De remarcat că părinții i-au facilitat aceste studii inclusiv fiicei lor, dovadă a unei concepții evoluat despre educație și familie, căci, altfel, nu era în spiritul vremii ca fetele să învețe carte, nici măcar în casele marilor dregători². Setos de învățătură, Udriște a fost singurul dintre cei patru care și-a continuat instruirea prin călătorii în străinătate, prin schimburi de cărți cu alți cărturari ai

vremii și prin ceea ce astăzi am numi „autoperfecționare”. Se crede că a fost unul dintre protectorii, dacă nu chiar profesorii Școlii slavo-române de la Târgoviște, ce a funcționat în capitala Țării Românești pe la 1640³.

Matei Basarab, domnitorul care a reușit să mențină cea mai lungă perioadă de pace și stabilitate în zonă, i-au permis să-și valorifice darurile native și înclinațiile spre studiu⁴. În calitate de sfetnic de taină al voievodului⁵ și de diplomat al Curții Domnești de la Târgoviște, are ocazia să cunoască o seamă de oameni de cultură din lumea întreagă, fie cu ocazia vizitelor acestora la Târgoviște, fie prin călătoriile diplomatice pe care el însuși le întreprinde în marile orașe din Europa și din Orient”. Același context îi permite să îmbogățească biblioteca pe care o va fi moștenit din familie, cu lucrări de mare valoare⁷. Această bibliotecă, precum și contribuțiile sale științifice sunt considerate de către istorici „prefigurări” ale umanismului românesc întruchipat de către Constantin Cantacuzino Stolnicul⁶.

Activitatea cărturărească cu cel mai mare impact asupra contemporanilor a fost axată, cum era de așteptat, pe scrierile cu caracter cultural-religios. Udriște Năsturel se afirmă într-o epocă de puternice confruntări teologice, cu implicații politice și culturale, între Biserica Răsăriteană și Biserica Apuseană. Încercările papalității de a-și extinde sfera de influență în sud-estul Europei, prin unirea bisericească cu Roma, s-a lovit de refuzul categoric al ierarhilor din Țara Românească și Moldova, ca și al celor din Serbia, Bulgaria, Rusia, Ucraina etc. Strategiei difuzării tipăriturilor religioase în rândurile știutorilor de carte - clerici și mireni - apărătorii tradiționalismului ortodox i-au răspuns cu aceeași strategie. Udriște îl convinge pe voievod să aducă în țară două tipografii - una instalată la Câmpulung, iar cealaltă la Govora. Cea dintâi, obținută de la Kiev, prin mijlocirea mitropolitului ucrainean de origine română, Petru Movilă, era dintre cele mai modeme din epocă: „întreagă, desăvârșită, cu litere de cincisfeluri... și cu tipograf iscusit împreună cu ea, anume Timotei și cu alții” - se spune în predosloviea Molitvelnicului slavonesc de la Câmpulung, editat în 1635. Între 1635 și 1650 s-au tipărit aici, sub conducerea egumenului Melchisedec din Pelopones, patru cărți și mai multe hrisoave, ultima carte importantă fiind Psaltirea din 1650.

Cea de-a doua tiparniță, la fel de performantă, a fost mutată de la Mănăstirea Govora, unde lucrările erau supravegheate de către egumenul Meletie Macedoneanul, la Mănăstirea Dealu, din marginea Târgoviștei. În 1646, este adusă în clopotnița Mitropoliei din centrul Târgoviștei, unde se tipărește un Slujbelnic slavon, în 1647 este reinstalată la Dealu, iar 1649 este re-adusă în oraș, funcționarea ei fiind atestată până în anul 1652, când este consemnată imprimarea Târnosaniei slavo-române. De sub teascurile celor două tiparnițe⁹ au ieșit, în total, 21 de cărți religioase, pe lângă alte categorii de cărți, mai ales legiuiri (între care celebră a rămas Pravila de la Govora, primul text legislativ tipărit în Țara Românească)¹⁰.

În procesul de editare al celor mai multe dintre aceste cărți, Udriște Năsturel a fost implicat direct și în multe ipostaze: staroste de carte (ceea ce însemna coordonator, producător, redactor de carte - în terminologia actuală); traducător; prefațator și îngrijitor de ediție; autor și coautor al unor texte originale. Este vorba, practic, despre un act de „patronat cultural”, exercitat alături de domnitor, parte componentă a unei politici împotriva expansiunii catolice și reformate occidentale, pe de o parte, dar și a influențelor otomane, pe de altă parte. Cărțile erau selectate, prefațate cu texte lămuritoare și tipărite pentru uzul creștinilor valahi și moldoveni, dar și pentru cei din Transilvania, pentru țările sud-dunărene și pentru întreaga creștinătate ortodoxă, aflată în confruntare dogmatică desfășurată pe multiple planuri. Unele texte originale sunt semnate de autor cu numele Udriște, Uriil sau Orest Năsturel. Alteori, semnatarul convențional este comanditarul cărții - Doamna Elina, sora cărturarului, egumenul Melchisedec, voievodul Matei Basarab însuși -, dar conținutul de idei și stilul textelor probează că ele aparțin, în fapt, aceluiași Udriște Năsturel¹¹.

Întrucât cele mai multe dintre aceste scrieri sunt redactate în slavonă, mai precis, în varianta mediobulgară, cu elemente ucrainene și rusești, limbă devenită „oficială” pentru tipăriturile religioase muntenesti din această epocă, nu ne putem pronunța asupra limbii și stilului lor¹².

Predoslovia din Evanghelia învățătoare din 1642, acea Cazanie care a trecut prin atâtea variante până la ediția „definitivă” din 1644, este un exemplu de propagandă anticalvină, ca și predoslovia din Triodul Penticostal, care apare sub semnătura surorii sale, Doamna Elina, dar îi aparțin cu certitudine lui Udriște. Oricât de partizane ar fi aceste scrieri, ele evidențiază disponibilitatea pentru dialog a intelectualului autentic. Există în rândurile scrise o anumită deschidere spre problemele general-umane, un spirit irenic în tratarea chestiunilor dogmatice, în ale căror detalii preferă să nu intre, cum o va face Varlaam, căci Udriște considera că nu avea pregătirea de specialitate a acestuia. În ceea ce îl privește, amestecul savant de citate biblice cu citate

și idei extrase din clasicii greco-latini - Homer, Teognis din Megara, Simonides din Keos, Aristofan, Platon, Aristotel, Strabo, Plutarh, Lucian din Samosata, Diogene Laerțiu - (mai ales în prefața la Triodul Penticostal)¹³ - reprezintă mai degrabă opțiunea pentru idealul umanismului medieval de sorginte antică - al omului „bun și frumos”. Numai că este vorba despre o viziune creștină a kalokathiei, în sensul că pietatea, componentă esențială a acestui ideal, este transferată din Pantheonul politeist antic în Cetatea lui Dumnezeu, văzută - și aceasta - în spirit ecumenic, manifestat cu toată discreția, date fiind vremurile.

De altfel, întreaga învățătură sorbită din marile izvoare ale culturii universale, este adaptată, după caz, condițiilor concrete ale epocii sale și este prezentată ca atare contemporanilor. În 1635, precuvântarea la Molitvelnicul tipărit la Câmpulung poartă semnătura lui Matei Basarab, dar ideile și cuvintele îi aparțin lui Udriște Năsturel. Dintre acestea, ideea „avuțiilor spirituale” spre care trebuie să râvnească omul va reveni și în textele semnate de cărturar însuși, precum se întâmplă în prefața aceluiași volum¹⁴.

Autorul nu disprețuiește nici agoniseliile lumefști, pământești, dar le pune în legătură cu o mare calitate, generozitatea. Exemplul concret este, evident, domnul Țării Românești, care s-a situat, în deplină cunoștință de cauză, în fruntea programului cultural ce a dominat epoca.

O altă temă a acestor scrieri este aceea a glorificării trecutului istoric, mai precis, a cultului strămoșilor. Din nou, teoria generală este aplicată familiei domnitoare, în ultimă instanță, familiei sale înseși. Matei Basarab își cultiva cu multă râvnă ascendențele nobile autohtone, în numele cărora se și ridicase până la cea mai înaltă demnitate în stat și în siajul cărora înțelegea să promoveze o anumită politică, un anumit program social-economic și cultural. Evident, retorica encomiastică¹⁵, de sorginte bizantină, dar general-umană, în ultimă instanță - trebuie să repetăm această constatare banală - nici nu putea lipsi din acest tip de scrieri. Este de presupus că învățatul și diplomatul subtil care a fost Udriște Năsturel știa să vadă și calitățile și defectele celor din lumea în care trăia, iar efectele unora dintre cele din urmă avea să le suporte el însuși, în ultimii ani de viață.

În sfârșit, două idei-pivot care revin în aceste texte însoțitoare ale cărților tipărite între 1635 și 1652 se referă la latinitatea limbii române și romanitatea poporului român, pe de o parte, și la unitatea românilor de pe teritoriul vechii Dacii, pe de altă parte. Ideea latinității românești este afirmată pentru prima dată în Precuvântarea la Molitvelnicul din 1635. Udriște Năsturel (sau, în orice caz, autorul Precuvântării) este printre cei dintâi cărturari români care afirmă că între latină și română există o relație de filiație directă. Afirmăția fusese deja făcută, de fapt, cu numai câțiva ani înainte, de către cronicarul moldovean Grigore

Ureche, dar în alți termeni. Mai exact, acesta vorbea despre „derivație”, nu despre înrudire. Pe de altă parte, Udriște Năsturel nu avea cum să fi citit cronică la Ureche, rămasă în manuscris, având, deci, o circulație restrânsă zeci de ani, apoi copiată cu interpolări de către Simion Dascălul. Abia mai târziu, de la Miron Costin, ideea capătă consistență în conștiința intelectualilor epocii. Până atunci, Udriște va reveni asupra acestei teme în prefața la traducerea cărții *De imitatione Christi*, de Thomas a Kempis, dedicată lui Varlaam. În această prefață traducătorul vorbește despre dragostea munteanului față de „limba rîmlenească sau latinească, nouă vădit înrudită” (**subl. noastră**, P. Gh. Bârlea).

Preluată și dezvoltată de către destinatar, ideea va prinde contur în scrierile vremii, dată fiind autoritatea lui Varlaam, mitropolitul Țării Moldovei, în toate ținuturile locuite de români.

O altă componentă a activității cărțurărești a lui Udriște Năsturel ar fi cea poetică. Mai multe dintre tipăriturile vremii sunt însoțite, pe lângă prefețele despre care tocmai am vorbit, și de așa-numitele „stihuri închinătoare” sau „stihuri la stema țării”. Ele fac parte, încă mai vizibil, din aceeași specie encomiastică a dedicațiilor către puternicii zilei, recte, către domnitor, care era și principalul finanțator al cărții (simbolul bunurilor spirituale), dar și al tipografiei, ca și al așezămintelor monahale ce le adăposteau.

În principiu, putem vorbi despre Udriște Năsturel, și în această privință, ca despre un deschizător de drumuri. Delimitând bine faptele și menținând cu obiectivitate evaluarea făcută, autoarea „intrării” Udriște Năsturel din D.L.R. 1900, s.v. afirmă:

„N(ăsturel) este, înaintea lui Varlaam, cel dintâi versificator cult ale cărui stihuri se răspândesc la noi prin intermediul slovei tipărite”.

În fapt, ele se reduc la următoarele producții, care totalizează câteva zeci de versuri:

- La prealuminata stemă a milostivilor domni Basarabi (Publicată în fruntea Molitvelnicului, Câmpulung, 1635, și reluată în Pravila de la Govora, 1640);
- La prealuminata stemă a prealuminatei case a mărilor lor, domnilor Basarabi (Publicată în Antologhion, Câmpulung, 1643);
- Stihuri în stema domniei Țării Românești, neam casei Băsărăbească (Publicată în Evanghelie învățătoare, Mănăstirea Dealu, 1644);
- Epigrama către doamna Elina (Publicată în Triod Penticostar, Câmpulung, 1649);
- A tot binecinstitoarei stăpânei noastre (Publicată în Carte despre imitarea lui Hristos, Mănăstirea Dealu, 1647);
- Distihurile introductive din romanul Varlaam și loasaf (Rămase în manuscris, până la publicarea traducerii, în 1904).

Din păcate, nici acest segment al operei lui Udriște

Năsturel nu poate fi analizat sub aspectul artei literare, căci stihurile sunt scrise tot în slavonă, ca și predosloviile. Numai cele 6 versuri care apar sub stema țării pe frontispiciul ediției din 1644 a Evangheliei învățătoare sunt scrise în limba română. Ele reprezintă o traducere în rezumat după versiunea slavonă publicată în 1635 (Molitvenic) și reluată în 1640 (Pravila). Mai grav este faptul că traducătorul nu este Udriște însuși, căci nu semnează versurile, ci o altă persoană, probabil vreun călugăr- tipograf slav, căci versiunea românească sună de tot căznit, cu construcții gramaticale și cu lexic nefirești pentru un vorbitor nativ de limba română, care transformă „poezia” într-un text nu numai prozaic, ci de-a dreptul neliterar.

Nici conținutul de idei nu poate fi analizat, căci toate versurile semnate de către Udriște Năsturel reiau temele comune, motivele și imaginile standard din tipăriturile ucrainene care au stat la baza celor realizate în Țara Românească, în această perioadă.¹⁶ Numai pe alocuri se simte câte o notă personală, precum sentimentul de dragoste fraternă ce răzbate, discret, din Epigrama către Elina Basarab - Udriște (Triod Penticostar, 1649). Specialiștii în filologie slavă au analizat, totuși, acest corpus de texte, stabilindu-i locul cuvenit în conturarea personalității lui Udriște Năsturel și, respectiv, în istoria literaturii române¹⁷.

În sfârșit, a treia componentă a activității literar-culturale a lui Udriște Năsturel constă în traduceri realizate din latină, din/în slavonă etc.

O primă atestare a încercărilor de traducere pare să dateze din 1642, când învățatul muntean s-a alăturat, în ultima clipă, echipei ieromonahului Silvestru, pentru „izvodirea” Evangheliei învățătoare de la Govora. În prefață, Udriște spune clar că s-a străduit să contribuie la realizarea acestui proiect „de o am primenit de în limba rusească prin limba rumânească...”. Totuși, nu se știe cât a reprezentat contribuția sa la alcătuirea versiunii românești, care nu este deloc lipsită de calitate. În a doua ediție (Dealu, 1644), care o completează pe prima (neterminată), cu pagini întregi preluate din Cazanica lui Varlaam, apărută între timp (1643), numele lui Udriște nu mai este menționat.

Cea mai cunoscută operă de tălmăcire realizată de către Udriște Năsturel are ca text-bază cartea *De imitatione Christi*, o faimoasă lucrare cu caracter mistic și moral, atribuită călugărului german Thomas Hamarken van Kempen (1379-1471)¹⁸. Cartea a circulat și mai circulă și astăzi, în sute de versiuni răspândite în întreaga lume creștină, mai ales în Biserica Apuseană, dar și în Răsăritul Ortodox. Este suficient să spunem că în spațiul spiritual românesc cartea a avut parte de zeci de reeditări și de numeroase versiuni diferite, în secolele al XIX-lea - al XX-lea, interesul față de ea manifestându-se și astăzi la fel de viu, după cum o dovedesc edițiile și studiile recente¹⁹.

Pornind de la ediția Sommalius (1615), după câte se pare, pe care o va fi primit de la vreunul dintre

cărturarii prieteni din Occident, Udriște Năsturel nu o traduce în limba română, cum era de așteptat, ci în limba slavonă, sub titlul *O Podrajanii Iisus Hristu, Mănăstirea Dealu, 1647*. Deși versiunea este cunoscută sub numele românesc „Carte despre Imitarea lui Hristos”, ea se adresa, ca și alte lucrări datorate cărturarului muntean, întregii lumi creștine din Răsărit, căci acestuia i s-a părut că o lucrare de asemenea importantă merită să fie cunoscută de un cerc foarte larg de cititori²⁰. Patetismul cu care este prezentat conținutul acestei lucrări de ascetism medieval, retorica bogată, imagistica și simbolistica textului au solicitat, desigur, din plin calitățile de filolog ale lui Udriște Năsturel, care echivala un text dificil, pretențios, dintr-o limbă străină (și moartă) într-o altă limbă străină (și moartă!), limbi pe care le iubea deopotrivă, după cum mărturisește în Prefață, și care în sufletul lui erau la fel de vii ca și româna. Dar pentru cauza acesteia din urmă, imensul efort al traducătorului nu a însemnat mare lucru...

Un câștig se poate să fi avut lungă și trudnică zăbavă pe paginile latino-slavone chiar și pentru limba română, totuși.

Exercițiul lingvistico-teologic finalizat în 1647 trebuie să-i fi folosit lui Udriște în 1649, când încheie prima traducere românească a romanului popular „Viața Sfinților Varlaam și Ioasaf”. Ne aflăm, așadar, din nou în fața unei premiere și, încă o dată, în fața unei scrieri de circulație universală. La origine, celebrul roman popular a fost o culegere de povestiri religioase indiene, reunite în cartea *Lalitaviștara*, cunoscută încă din sec. al VI-lea a. C.²¹, ca o popularizare legendară a vieții lui Budha (cf. ser. *Badhisattva* „aspirant la demnitatea lui Budha”). Ajunsă în Persia, povestea a fost modificată în conformitate cu credința creștină răspândită aici. Personajele capătă denumiri cu rezonanțe creștine, iar textul este împănăt cu citate biblice. Tradusă în arabă, legenda a pătruns în Siria, apoi în Gruzia, Palestina și în Ierusalim. Aici călugărul Ioan (de la M-rea Sfântul Sava, dar confundat adesea cu Ioan Damaschinul) a alcătuit o versiune în limba greacă, după care s-a realizat și prima versiune latină. Astfel a pătruns romanul în Europa și în spațiul creștin slavon. În țările române s-a răspândit prin aceste din urmă trei limbi.

Nu se cunoaște vreun manuscris autograf, care să dateze chiar din timpul vieții lui Udriște Năsturel. Grămăticul domnesc Fota, care a copiat, între anii 1671-1673, traducerea românească a lui Udriște în trei exemplare, susține că acesta realizase mai întâi o traducere din greacă în slavonă și abia după aceea a tălmăcit textul din slavonă în română. Nu există însă nicio dovadă în acest sens. Există, însă, la Biblioteca Academiei, două dintre manuscrisele vechi (BAR, Mss. 2470 și Mss. 588). După acestea, s-au mai realizat altele, care au circulat și s-au multiplicat destul de mult, ca atare, dat fiind faptul că în aceeași colecție de manuscrise ale B.A.R. existau, după

informațiile lui Al. Piru, circa 15 exemplare copiate de mână, din diverse epoci²².

Versiunea lui Udriște Năsturel, păstrată destul de bine în câteva copii din deceniile următoare, este un amestec de stiluri, care probabil că urmează caracterul eteroclit al originalului slav de la care a pornit²³, precum și stilul obișnuit al oricărei lucrări populare de mari dimensiuni care reprezintă, de obicei, compilații din epoci și redacții diferite.

Unele pasaje sunt plate, greoaie, împănate cu citate biblice, introduse neinspirat în text, cu accente de predică și de stil didactico-moral, iar altele reprezintă scene vii, parabole captivante (de exemplu, parabola Inorogului), descrieri plastice (precum descrierea Raiului, din visul lui Ioasaf) etc. Deși prima ediție s-a tipărit târziu, abia în 1904, și în condiții deloc favorizante pentru buna receptare a textului²⁴, lucrarea a circulat mult înainte și după această dată, fiind valorificată din plin de către beneficiari. De fapt, încă din vechime, cărți celebre includ în structura lor fragmente din Varlaam și Ioasaf, în versiunea lui Udriște Năsturel. În cartea, de asemenea foarte cunoscută în epocă, *Viața patriarhului Nifon*, se regăsește scena Inorogului, preluată aproape fără vreo schimbare, ceea ce i-a făcut pe unii cercetători să considere că Udriște este unul dintre coautorii acestei hagiografii. O altă carte de căpătâi din aceeași epocă, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său, Teodosie*, include părți întregi din Varlaam și Ioasaf, fapt care a determinat cam același tip de comentarii printre exegeții textului. „Cântecul lui Ioasaf”, la intrarea în pustie, a devenit colind de stea, în numeroase variante, una dintre ele fiind inclusă într-o culegere a lui Anton Pann, *Versuri muzicești ce să cântă la nașterea Mântuitorului...*, 1830. O copie din 1673, dintre cele trei datorate lui Fota Grămăticul, a ajuns la folcloristul G. Dem. Teodorescu, cel care i-a dat-o generalului Petru V. Năsturel, pentru ediția tipărită sub „îngrijirea” acestuia, în 1904. Un alt exemplar vechi (Mss. BAR nr. 588) a fost cercetat de către Al. I. Odobescu, care a început să-l publice în serial, în paginile unei reviste. Aceeași copie a fost cunoscută de către Mihail Sadoveanu, care o valorifică în anul 1926, în romanul *Varlaam și Ioasaf*, prelucrat împreună cu D. D. Pătrășcanu. O altă prelucrare modernă a fost publicată de către I. Mihălcescu. O copie ceva mai recentă, din 1814, se afla în posesia lui Mihai Eminescu.

Este ciudat că singura lucrare cunoscută, dar netipărită a lui Udriște Năsturel a avut un destin atât de frumos? Credem că nu. Este vorba, de astă dată, despre o lucrare realizată în limba română. Chiar dacă avem de-a face cu o simplă h aducere, Udriște și-a valorificat din plin disponibilitățile lingvistice. Este adevărat că ediția slavono-ucraiană avută la îndemână, aceea a lui Petru Movilă, realizată la Mănăstirea din Rutein, i-a și oferit un model lingvistic și stilistic mai viu, mai viguros, dându-i tălmăcitorului

prilejul să utilizeze elemente, de limbă populară, expresii și imagini viguroase, naturale, chiar dacă întrețesute de mai-sus amintitele pasaje oarecum catihetice.

Acum putem înțelege mai bine și de ce personalitatea lui Udriște Năsturel nu a fost apreciată la justa valoare în epocă și, de aici, în posteritate.

În plan teologic, s-a situat categoric pe pozițiile creștinismului pravoslavnic, dar a manifestat o viziune irenică și ecumenică, pentru care veacul său nu era încă pregătit.

În plan lingvistic, literar și cultural, a trecut destul de greu, alături de Matei Basarab, de la slavonismul pus în slujba întregului Răsărit Ortodox la românismul moderat, impus de deșteptarea conștiinței naționale și de constatarea unității românilor vorbitori de limbă neolatină. Este semnificativ faptul că, în timp ce în Țara Românească se scot puține cărți în română (Pravila de la Govora, 1640, este una dintre ele), în Moldova lui Vasile Lupu apar (este drept, ceva mai târziu decât în Muntenia) numai cărți românești, niciuna slavonă²³.

Viziunea panbalcanică, cultivată la Curtea Domnească din Târgoviște, nu a fost nici ea înțeleasă, în vechime, ca și mai târziu. Cel de-al treilea curent cultural al epocii (alături de cel filoslavon și de cel tradițional românesc), și anume, cel greco-bizantin, nu a fost luat în considerare de către Udriște Năsturel. Cunoștea greaca veche și bizantină, după câte se crede, aprecia eforturile profesorilor, clericilor și traducătorilor greci, dar nu colabora cu ei, dată fiind politica lui Matei Basarab.

Cunoscând toate aceste condiții istorice în care s-au putut afirma calitățile intelectualului de înaltă ținută Udriște Năsturel, putem înțelege mai bine dificultățile de receptare în contemporaneitatea lui și chiar în posteritate. Cât privește importanța demersurilor sale scriitoricești, ne putem ralia regretelor formulate de către Al. Piru: păcat că un asemenea mănăitor al condeiului nu a scris o operă originală în limba română !

NOTE

1. Despre nașterea învățatului muntean s-au pronunțat Petre V. Năsturel, în „Genealogia Năstureilor”, studiu amplu publicat în Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie (RIAF), X, 1909, p. 1-25; XI, 1910, partea I, p. 37-71; partea a II-a, p. 282-330, XII, 1911, partea I, p. 7-43, XIII, 1912, partea I-II, p. 46-90, XV, 1914, p. 81-119, XVI, 1922, p. 81-136, precum și Dan Floria Mazilu, în monografia Udriște Năsturel, București, Minerva, 1974. Cu privire la data morții au făcut cercetări, între alții, același vlăstar al familiei Năstureilor, generalul Petre V. Năsturel, în Prefața la volumul Viața sfinților Varlaam și Ioana, București, Editura Universală, 1904, p. I-LXVII; autorii capitolului consacrat literaturii și culturii române din sec. al XVII-lea, în Istoria literaturii române, I, București, Editura Academiei, 1964, p. 346-349; Adolf

Armbruster, în Romanitatea românilor. Istoria unei idei, București, Editura Academiei, 1972, p. 184-188, informațiile fiind sintetizate în mai sus pomenita monografie datorată lui Dan Horia Mazilu. Ca persoană publică, Udriște Năsturel este menționat pentru ultima oară în documentele vremii la 12 iulie 1658, ca vtor logofăt „logofăt al doilea”. Cunoscutul istoric Nicolae Stoicescu, specialist în genealogii românești, analizează ideea - bazată pe deducții rezultate din studierea unor documente istorice - că imediat după această dată, cumnatul lui Matei Basarab ar fi fost ridicat la rang de „mare spătar”, dregătorie de care nu a apucat să se bucure decât vreo zece-unsprezece luni, căci la 12 iunie 1659 s-a aflat printre victimele masacrului boierilor de la Mănăstirea Dealu, pusă la cale din ordinul domnitorului Mihnea Radu al III-lea, cf. N. Stoicescu, Dicționarul dregătorilor, s.v. (p. 214-216). În treacăt fie spus, cele două masacrări ale boierilor, care au marcat începutul și sfârșitul scurtei domnii a voievodului muntean (1658-1659), dovedit perfect omolog al moldoveanului Alexandru Lăpușneanu, intrat în memoria publică prin nuvela omonimă a lui Costache Negruzzi, s-a scris mai puțin în literatura modernă. Mai degrabă conflictele pe care le-a avut cu boierii, în continuare, apriga sa soție, Doamna Chiajna (fiica lui Petru Rareș și nepoata lui Ștefan cel Mare), i-a inspirat pe scriitori (cf., între alții, Al. I. Odobescu, Doamna Chiajna). În schimb, episoade similare mai vechi, precum cele două petrecute din ordinul voievodului Mircea Ciobanul (1545 și 1552) au fost evocate prin pana lui Cezar Bolliac, în drama istorică (astăzi pierdută) Tăierea boierilor la Mănăstirea Dealu, și a lui Dimitrie Bolintineanu, în poemul istoric Sorin sau tăierea boierilor la Târgoviște. Mai ales masacrul din 1552, în care au pierit, conform cronicilor, 47 de boieri, adică exact ca și la curtea lui Lăpușneanu, face obiectul acestor reconstituiri literare. Din păcate, romanticii munteni s-au dovedit mai puțin inspirați decât confratele lor moldovean, astfel încât, deși tragismul faptelor trebuie să fi fost același, întâmplările de la Târgoviște nu au intrat în conștiința cititorilor cu atâta forță ca cele petrecute în capitala Moldovei.

2. Deși n-a beneficiat mult timp de această concepție luminată cu privire la educația fetelor și de șansa educației în familia de cărturari căreia îi aparținea, căci a fost măritată devreme (la 16 ani) cu boierul oltean Matei Basarab, viitorul domn al Țării Românești, Elina își va valorifica pe deplin roadele instruirii de care a beneficiat, susținând o intensă activitate culturală internă și internațională, cu efecte diplomatice directe asupra lungii și înțelepte domnii a soțului ei, cf. P. Gh. Bârlea, „Corespondența doamnei Elina Basarab”, în: Valachica.

3. Despre studiile lui Udriște Năsturel și despre rolul său în istoria învățământului românesc, cf. P.P. Panaitescu, 1926, p. 36 - 48; Gh. Pârnuță, 1971, p. 35, 54, 57-60, 70-73, 82, 88-89, 94- 97, 103; D. H. Mazilu, 1974. Despre școlile de nivel elementar și mediu-superior din

- Târgoviște au scris documentate studii cercetătorii târgovișteni Gabriel Mihăescu și Eugen Fruchter, precum și Mihai Oproiu, Victor Petrescu ș.a.
4. Deși era foarte priceput în mânuirea armelor, Matei Basarab a știut să valorifice avantajele păcii. Întreaga sa domnie, de aproape 22 de ani, este marcată de paradoxuri, benefice pentru țară, de altfel: descendent din neamul Basarabilor și Brflncovenilor, nu favorizează întotdeauna partida marilor boieri (este adevărat, conflictele sale interne au avut ca țintă mai ales categoria boierilor „venetici”); deși el însuși era puțin instruit, a cultivat știința și artele, prin intermediul celor îndrituiți s-o facă, mai ales prin cumnatul său, Udriște Năsturel, și prin soția sa, Elina.
 5. Cariera de „sfetnic de taină” și-o începuse încă din 1628, când era doar diac la curtea lui Iliăș Vodă. Matei Vodă se încrede cu atât mai mult în el, ridicându-l la rang de vtorilogofăt, în 1632. Timp de 24 de ani, Udriște Năsturel a fost, de fapt, șeful Cancelariei domnești de la Târgoviște. Din epoca lui Matei Basarab s-au păstrat aproape 1300 de hrisoave originale, semn că aici se desfășura a intensă și complexă activitate, cu efecte în plan intern și extern asupra istoriei Țării Românești (cf. N. Stoicescu, 1982, p. 206).
 6. În calitate de șef al misiunilor de politică externă, Udriște Năsturel s-a întâlnit cu regele Poloniei, cu împăratul de la Viena, cu principii maghiari din Ungaria și din Transilvania, a rămas prieten cu solii ruși și ucraineni veniți la Târgoviște, cu mitropolitul Varlaam al Moldovei, probabil cu Paisie, patriarhul Ierusalimului (1650), dar și cu cărturarul catolic Rafael Levacovici, emisarul Papei Urban al VII-lea în țările române.
 7. Teologul rus Arsenij Suhanov povestește că a găsit în biblioteca lui Udriște Năsturel un exemplar din Gramatica lui Meletie Smotrițki, prima gramatică slavonă, ediția 1619.
 8. R[odica] Ș[uiiu], 1979, s.v. Năsturel Udriște.
 9. Unii cercetători, printre care și istoricul literar Ștefan Ciobanu, consideră că este vorba despre o singură tipografie, strămutată de la Câmpulung la Govora (cf. Șt. Ciobanu, 1992, p. 284). Ni se pare că, dacă am fi de acord cu acest punct de vedere, ar trebui să acceptăm prea multe tribulații pentru o astfel de instalație, mai ales că cea din Govora a avut parte, într-adevăr, de numeroase reinstalări la Dealu și Târgoviște. Unele cărți chiar reflectă soarta tiparnițelor: imprimarea Evangheliei învățătoare a început la Govora, în 1642, și s-a finalizat la Mănăstirea Dealu, Târgoviște, în 1644. Același Ștefan Ciobanu acceptă, totuși, că în 1642 „se înființase o nouă tipografie” la Câmpulung, pe lângă Mănăstirea Adormirea Maicii Domnului (Ibidem, p. 284). Este vorba, evident, despre una și aceeași „veche” tipografie, instalată la Câmpulung încă din 1635.
 10. Dintre cele 23 de cărți tipărite numai sub domnia lui Matei Basarab, deci legate, într-un fel sau altul, și de Udriște Năsturel, cărți cu caracter teologic, moral- didactic, juridic, 12 sunt slavonești, 9 - românești și 2 - slavono-române (cf. I.L.R., I, p. 338).
 11. Pe de altă parte, trebuie să precizăm că în cazul multor cărți din această perioadă, rolul de editor și de prefațator este asumat de către cei doi egumeni-tipografi, Melchisedec, respectiv Meletie, de către mitropoliți, domnitor, domniță sau, la fel de frecvent, de către înșși tipografii-lucrători - Ioan Glebkovici, Proca Stancovici, Radu Stoicovici. Deseori cărțile aveau două precuvântări, dintre care numai una îi aparține lui Udriște Năsturel, iar în unele cazuri, semnatarul prefeței se schimbă de la un set de exemplare la altul (vezi: Moltfelnicul din 1635, cu unele exemplare prefațate de către I. Glebkovici, iar altele de către Ivașco Băleanu).
 12. Specialiștii afirmă că textele slavone care îi aparțin se caracterizează prin concizie, sobrietate și artă savantă, semn că autorul a transpus modelele greco-latine, în cealaltă limbă „soră”, față de care își declarase dragostea în tinerețe.
 13. Tocmai aceste referințe constituie o dovadă a faptului că adevăratul autor al textului este Udriște Năsturel.
 14. Antologhion, Câmpulung, 1643, este o culegere de texte redactate în slavona de tip mediobulgară cu elemente rusești (ILR, I, 374). Cartea are o Predoslovie, închinată domnitorului Matei Basarab, ctitorul Mănăstirii, semnată cu numele lui Meletie Macedoneanul, dar și o „prefață către cititori”, semnată de către Udriște Năsturel. Ambele au fost scrise de către acesta din urmă, după cum rezultă din ideile formulate și din stilul textelor - aproape identic.
 15. Cf. P. Gh. Bârlea, «„Cu cinste mare și cu izbândă” - retorica encomiastică în Letopisețul Cantacuzinesc», în: Curierul. Revistă de cultură și bibliologie, B.J.D., Târgoviște, an XI, nr. 1 (20), 2004, p. 3-7.
- „Generozitatea”, calitatea din tinerețe și de la maturitate, pentru care îl gratula pe drept cuvânt Udriște pe slăvitul său cumnat, se va transforma la bătrânețe în cumpătare, iar apoi, în zgârcenie. Cronicile vremii relatează că răscoalele seimenilor de la Curtea Domnească, mișcări de la care i s-a tras și sfârșitul, au fost provocate, printre altele, de faptul că voievodul „uita” cu lunile să plătească solda cuvenită acestor mercenari din oastea țării. În privința ascendențelor ilustre, dacă filiația din neamul Brâncovenilor era în afară de orice îndoială, relația cu legendarul Neagoe Basarab este, după unii istorici, învăluită în vultele unui „mit genealogic” (cf. R. Ș., 1979, s.v.)
16. Șt. Ciobanu dovedește, pe baza unor comparații pe text, că aproape toate tipărișurile muntenești din această perioadă reproduc, destul de fidel, ediții realizate la Kiev, la Lemberg sau în alte centre tipografice ucraineanopolone, sub oblăduirea mitropolitului Petru Movilă (Op. cit., p. 285-286).
 17. Cf. Dan Horia Mazilu, „Umanistul român Udriște Năsturel, autor de versuri în limba slavonă”, în Analele Universității din București, seria Limbi slave, T. XXI, 1972. Același filolog a selectat și a tradus versurile „Recapitulatio” (din Varlaam și Ioasaf) în monografia

- Udriște Năsturel, 1974.
18. Operă de devoțiune modernă, cartea este reprezentativă pentru curentul de primenire spirituală manifestat în Țările de Jos, încă de la sfârșitul secolului al XIV-lea, sub numele de „devotio moderna”. Născut la Kempen, o mică localitate din dioceza Koln, Germania, Thomas Hamarken, învățat călugăr de la Mănăstirea „Sfânta Agnes de pe Munte” de lângă Zwolle, ținutul Overijssel, Țările de Jos, și-a expus ideile impregnate de această doctrină în mai multe cărți. Scrise toate în limba latină, ele au fost publicate integral, în șapte volume masive, abia la începutul secolului al XX-lea, cf. Thomas a Kempis, Opera omnia, vol. I-VII, Freiburg am Briesgau, 1902-1922.
19. Cf. Thomas a Kempis, Devoțiunea lui Cristos, Traducere... de Andrei Bârseanu, București: Arhiepiscopia Romano-Catolică, 1995. Lucrarea a început să circule, sub formă de copii manuscrise, în secolul al XV-lea, încă înainte de apariția tiparului. Chiar și prima traducere atestată într-o limbă străină - engleza - precede forma tipărită. Prima versiune tipărită a apărut, de asemenea, în traducere - franceză, de data aceasta - , în 1462. În 1488 a apărut și o versiune tipărită în italiană. Între timp, însă, este consemnată și *editio princeps*, un incunabul latin din 1472 (aceiași an din care datează și prima ediție a Divinei Comedii, a lui Dante Alighieri). Apoi cartea a beneficiat de atâtea traduceri și ediții, pe toate meridianele globului pământesc, încât nimeni nu a putut să pretindă că reușit, practic, să le inventarieze pe toate. Ea a devenit un obiect de cult nu numai pentru slujitorii bisericii, ci și pentru cele mai luminate spirite laice ale omenirii. Corneille, de exemplu, a dat o versiune franceză în versuri, iar Fontanelle afirma că aceasta este “cartea cea mai frumoasă scrisă de mâna omului”. Și în spațiul spiritual românesc, ediția lui U. Năsturel a fost urmată de altele. Foarte cunoscute sunt cele datorate cărturarilor iluminiști Samuil Micu, A Thomii de la Câmp: De urmarea lui Hristos, patru cărți, Blaj, La Tiparul Seminarului, 1812, respectiv Gavril Munteanu, Thomas a Kempis, Urmarea lui Iisus Hristos, București, Tipografia I. Kopainig, 1845, reeditată în 1901, 1938, 1944 etc. Alte tălmăciri românești au apărut în 1902, la Bacău, semnată cu inițialele P.N. și editată de „Frații franciscani”; în 1932, la Iași, Institutul „Presa Bună”, semnată, de asemenea, cu inițiale - I.B. ș.a.m.d.
20. „Cartea despre Imitarea lui Hristos, scoasă cu porunca și cu cheltuiala prealuminată și dreptcredincioasei Doamne Elina, cu osteneala rudei sale, Orest Năsturel, al doilea logofăt, tradusă acum din latină în limba slavonă, v Dealscom monastiri, 1647” (216 p.).
21. Al. Piru, 1977, p. 84-85. De fapt, astăzi sunt inventariate la B.A.R. peste 40 de copii manuscrise, reprezentând diferite traduceri, din diferite epoci, după ediții grecești, latinești, slavone etc., cf. D.L.R.1900, s. v. Varlaam și Ioasaf. Pentru alte aspecte și detalii ale problemei, cf. D. H. Mazilu, «„Viața Sfinților Varlaam și Ioasaf” în versiunea românească a lui Udriște Năsturel (geneza traducerii)», în: RITL, XXII, 1973, precum și vol. „Varlaam și Ioasaf” - istoria unei cărți, București: Minerva, 1981.
22. Al. Piru, loc. cit.
23. Se pare că Udriște a avut în față ediția slavonă publicată în anul 1637 la Kuteinski, de către mitropolitul Kievului, Petru Movilă, aceeași personalitate de la care provin atâtea alte cărți tipărite în Țara Românească, în timpul lui M. Basarab și U. Năsturel (cf. ILR, 374).
24. P.V. Năsturel, un stră-strănepot al cărturarului umanist din secolul al XVII-lea, publică vol. Udriște Năsturel, Viața Sfinților Varlaam și Ioasaf. Îngrijire și prefață de..., București: Tipografia Universală, 1904.
- După cealaltă versiune românească, anonimă, din sec. al XVIII-lea, nu s-a realizat nici o ediție tipărită. În schimb, traducerile din italiană - una realizată de logofătul oltean Vlad Boțulescu, în 1764, alta de iluministul Samuil Micu, au fost tipărite. Din aceste alte versiuni există la B.A.R., circa 25 de copii manuscrise.
25. Șt. Ciobanu, 1992, p. 284.

BIBLIOGRAFIE

- ***, 1964, Istoria literaturii române, vol. I, București: Editura Academiei.
- CIOBANU, Ștefan, 1992, Istoria literaturii române vechi, Chișinău: Hyperion.
- DUȚU, Alexandru, 1972, Cărțile de înțelepciune în cultura română, București: Editura Academiei.
- MAZILU, Dan Horia, 1974, Udriște Năsturel, București: Minerva.
- MAZILU, Dan Horia, 1976, Barocul și literatura română din secolul al XVII-lea, București: Minerva
- MAZILU, Dan Horia, 1981, „Varlaam și Ioasaf” - istoria unei cărți, București: Minerva.
- PANAITESCU, P. P. 1926, L'influence de l'oeuvre de Pierre Mogila, archeveque de Kiev, dans les Principautés roumaines, Paris: Gamber.
- PĂRNUȚĂ, Gheorghe, 1971, Istoria învățământului și gândirea pedagogică din Țara Românească. Sec. XVII-XIX, București: Editura Didactică și Pedagogică.
- PETRESCU, Victor; PARASCHIVA, Serghie, 1999, Dicționar de literatură al Județului Dâmbovița (1508-1998), Târgoviște: Bibliotheca.
- PIRU, Al., 1977, Istoria literaturii române de la origini până la 1870, București: E.D.P.
- SIMONESCU, Dan; PETRESCU, Victor, 1972, Târgoviște - vechi centru tipografic românesc, Târgoviște: M.J.D.
- STOICESCU, Nicolae, 1971, Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, București: Editura Enciclopedică Română.
- STOICESCU, Nicolae, 1982, Matei Basarab, București: Editura Militară.
- Ș(UIU), R(odica), 1979, „Năsturel, Udriște”, în: Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900, București: Editura Academiei, s.v.

Petre Gheorghe Bârlea

Articol publicat în nr. 2/2002

Carte românească de secol XVII din colecțiile bibliotecii județene „I.H. Rădulescu” Dâmbovița

Cartea românească din secolul al XVII-lea este legată de figurile luminate ale lui Matei Basarab, Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu, domni ai Țării Românești, și ocupă un loc aparte în colecțiile speciale ale Bibliotecii Județene Dâmbovița. Sub Matei Basarab (1632-1654) se tipărește cel mai important cod de legi, *Îndreptarea legii*. Sub Șerban Vodă Cantacuzino (1678-1688), în tensiunea conflictului dintre turci și creștini, cultura ia un nou avânt, culminând prin traducerea și tipărirea în limba română a *Bibliei* de la București (1688). În lunga domnie a lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714), nepotul lui Șerban Vodă, se desăvârșesc tendințele anterioare ale culturii naționale, cât și triumful definitiv al culturii eline asupra celei slavone. Se continuă traducerea cărților de cult în limba română, se accentuează influența occidentală italiană, dar se menține și cea răsăriteană, polono-kieviană, iar artele capătă un nou avânt în dezvoltare. Este perioada în care funcționează în Țara Românească tipografiile de la București, Câmpulung, Govora, Snagov, Buzău, Târgoviște, în Moldova cea de la Iași, iar în Transilvania cele de la Alba Iulia, Sebeș și Sibiu unde se imprimă mai puține cărți în limba slavonă și mai multe în limbile română, greacă și arabă.

În prezentul articol dorim să aducem la cunoștința cititorilor noștri cartea românească de secol XVII prezentă în colecțiile Bibliotecii Județene „I. H. Rădulescu” Dâmbovița.

EVANGHELIA ÎNVĂȚĂTOARE, Mănăstirea Dealul, 1644

Ev[an]gh[e]lie învățătoare / duminecelor preste tot anul și la praznice / domnești, și la sfinți mari aleși / cu porunca și cu cheltuiala Prea luminatului creștin Matei Basarab / Voevod Domn și Biruitoriu a toată Țara Rumânească / și cu nevoința sfântului Chir Theofil / mitropolit a toată Țara Rumânească / tipăritusau întru Dumnezeiască / Lavra, cese cheamă chiamă Monastirea Deal / care iaste Hramul Sfântul Niculae / Văleat / 1644. [4], 708 p.: ilustrații; în folio (30 x 18 cm.) + [3] f. ms, 19R și 29R. (25 x 15 cm.)¹

BRV I (46), p. 144-147; BRV IV (46), p. 190.

Una din cele mai importante cărți aflate în patrimoniul bibliotecii noastre este *Evangelia învățătoare*, tipărită la Mănăstirea Dealul în 1644, numită și *Cazanie*. Începutul imprimării ei s-a făcut la Govora în 1642, și s-a încheiat la Mănăstirea Dealu, la 2 septembrie 1644, „cu voia părintelui, și cu demnare fiului, și cu săvârșitul duhului sfântu, pre luminat întru dreptu slavitoru, și credincios întru părintele născutu, și întru fiul dela părintele născutu, ..., Creștinul Mateiu Basarab Voevodu”², fapt ce rezultă din prefața tipăriturii.

Cei care s-au ostenit pentru tipărirea acesteia au fost Ioan Cunotovici, Proca Stanciovi, Tudor Dumitrovici și Lupin Dumitrovici Popești. Traducerea a fost realizată de către ieromonahul Silvestru „din limba rusească pre limba rumânească”, de ajutor fiindu-i și Udriște Năsturel. Din punct de vedere biblioteconomic lucrarea este importantă pentru că este prima carte tipărită în Țările Române cu pagini numerotate. Însă, numerotarea paginilor și a foilor acestei tipărituri are numeroase greșeli.

Lucrarea este în format in folio, titlul fiind încadrat într-un chenar simplu, având și un frontispiciu ornat fitomorf realizat din ramuri înfrunzite dispuse simetric.

Tiparul este executat în negru și roșu, cu caractere de două mărimi.³ Pe verso-ul titlului se află stema Țării Românești și versurile închinare. Este reprezentată pasărea heraldică cu crucea în cioc, cu zborul deschis și capul orientat spre stânga, încadrată de lună și soare. Scutul este susținut de două acvile, deasupra fiind așezată mitra mitropolitană. Totul apare încadrat într-o coroană de spice cu ciucuri și panglici, de factură barocă.

Vignetele sunt reprezentate tot cu motive fitomorfe, cu ramurile pornind dintr-o torsadă sau rodie centrală sau prezintă lujeri subțiri cu frunze albe pe fond negru.⁴ Există și o vinieta nouă, fitomorfă, în care doi lujeri înfrunziți, pornind dintr-un nod central se termină în fructe de ananas.

Litelele sunt ornate cu elemente zoomorfe (berbec, cal), avimorfe (pelican), antropomorfe (îngeri, preoți, sfinți, soldați) sau cu umbre realizate din linii paralele pe care apare câte o floare.

În ceea ce privește gravurile, acestea sunt de tip pline page și îi reprezintă în stil bizantin pe sfinții Ioan Zlataust, Vasile cel Mare și Grigorie, în veșminte cu falduri. De asemenea, apar două gravuri, *Fiul risipitor* și *Întoarcerea fiului risipitor*. Se pare că model pentru artistul gravor a fost, printre alții, și Albrecht Durer.⁵ Însă, artistul a autohtonizat peisajul și arhitectura, în plan îndepărtat apărând un grup de case și copaci, precum și un țăran care ară pământul.

Exemplarul deținut de noi are [1] f., respectiv 787 pagini, starea de conservare precară, foile -2 desprinse, respectiv 41-47. Coperta este din lemn, îmbrăcată în piele, cu încuietori, lipsind una din ele.

Îndreptarea Legii, Târgoviște, 1652

Evangelia învățătoare Stema Țării Românești

Îndreptarea legii cu Dumnezeu care are toată judecata Arhierescă și împărătească: Pravila Sfinților Apostoli: Lângă aceasta și ale sfinților Dascăli ai lumii: Teologhia Dumnezeștilor Bogoslov / cu porunca și

învățătura Blagocestivului împărat Ioan Comnenul, Alexie Aristinu; cu nevoița și osârdua și cu toată cheltuiala a prea sfințitului Ștefan. - Iar acum de întâi prepusă toată de pre elinește pre limba rumânească. - [24]f., 794p.: ilustrații; in folio (29 x 19 cm.) + [12] f. mss + 1 f. cu gravură, 36 R.⁶

BRV I (61), p. 190-203; BRV IV (61), p. 201.

Îndreptarea Legii, tipărită la Târgoviște în 1652, cunoscută și sub denumirea de *Pravila Mare*, pentru a se deosebi de *Pravila mică* de la Govora, este o altă lucrare bibliofilă deținută de Biblioteca Județeană Dâmbovița. Spre deosebire de *Pravila* de la Govora, în care normele de drept laic apăreau în mod aleator, în *Îndreptarea legii* dreptul laic ocupă, în prima ei parte, un loc predominant, constituind, și din acest punct de vedere, o operă legislativă fără precedent în Țara Românească. La baza reglementărilor sale se află izvoare grecești de drept bizantin, cunoscute prin filieră slavonă. Traducătorul izvoarelor și cel ce a alcătuit *Îndreptarea legii* a fost Daniil Andrianul, numit și Panonianul (adică Transilvăneanul), care a avut drept colaboratori pe Pantelimon Ligaridis, umanist și teolog, și Ignatie Patrizzidis, profesori la școala grecească din Târgoviște, „dascăli desăvârșiți”, așa cum ni se spune în Predoslovie. Aceasta este o traducere făcută de către mitropolitul: „Ștefanu cu mila lu Dumnezeu Mitropolit alu Târgoviștii, Exarhul Plaiului și a tot Ungro-Vlahia”⁷, „ca să fie de folosul tuturor de obște”. *Pravila* are reprezentate însemnele heraldice ale mitropolitului, căruia îi și sunt închinată versurile, și nu stema domnului. Iisus Pantocrator apare în partea superioară, susținut de mitra surmontată de pălăria papală. Cu cârja este ucis balaurul, simbol al Antihristului (partea de jos a gravurii). Simbolurile arhieriești sunt plasate într-un cadru baroc format din frunze de acant, semipalmete, lalele din care apar două capete de îngeri întoarse spre exteriorul ansamblului fitomorf. Alți doi îngeri sunt poziționați simetric față de însemnul papal și susțin crucea și cârja.

Foaia de titlu este reprezentată cu un ornament de tip arhitectural, casetată, în partea de sus fiind redată *Înălțarea Domnului*. Cartușul vegetal este susținut de Isaia și Moise (stânga) și Ieremia și regele David (dreapta). Arcada este sprijinită de două coloane subțiri, în jurul cărora se răsucesc ramuri de viță de vie. În casele din stânga apar, de sus în jos, arhidiaconul Ștefan, Sfântul Antonie, Sfântul Mucenic Gheorghe, Sfântul Teofilact, iar în dreapta, Sfântul Grigorie Decapolitul, Sfântul Nicolae, Sfântul Teodor Tiron și Sfântul Teofrast. În partea de jos apare stema Țării Românești, pasărea heraldică așezată pe o colină, cu crucea în cioc, cu zborul deschis, capul orientat spre stânga, pe piept cu un scut, cu coroană și cruce pe locul inimii, în stânga soarele, în dreapta luna. Scutul este încoronat și încadrat de mucenicii Mercurie (stânga) și Dimitrie (dreapta).⁸

Inițialele ornate sunt construite pe motivele: acant, pomul vieții, floare de lotus, rodie, garofită, spic, ananas etc. Foarte variate sunt vinetele, majoritatea construite pe motive fitomorfe sau având ca motiv central capul de înger înaripat. Printre *frontispiciile* care apar este și cel compus pe motive fitomorfe, cu floare de albăstrea dispusă central și lujeri cu spic de grâu și stelute.

Gravurile semnate de Theodor Tisevici alcătuiesc

reprezentările celor „șapte soboare ecumenice”. Este redată, astfel, o galerie bogată de personaje, precum împărații Constantin, Teodosie, Marcian; papi: Silvestru, Damaschin, Celestin, Leon I; patriarhi: Mitrofan, Grigorie Bogoslovul, Chiril, Anatolie. De exemplu, în gravura intitulată *Soborul de la Niceea* e împăratul Constantin cel Mare, așezat pe tron, își sprijină tălpile pe spinarea ereticului Arie.⁹ Se observă că gravorul se concentrează mai mult asupra personajelor, vestimentația acestora fiind redată în detaliu.

Departate de a fi un simplu corpus juridic, *Îndreptarea legii* era menită să pună ordine în toate domeniile, începând cu cele spiritual și etic, fiind o carte de învățătură.

Exemplarul deținut de bibliotecă are [25]f, 794 f., format in folio, stare de conservare precară. Coperta este din lemn, îmbrăcată în piele, lipsind încuietorile.

BIBLIA DE LA BUCUREȘTI, în scaunul mitropoliei, 1688

Biblia: adecă Dumnezeiasca scriptură: ...care sau tălmăcit duple limba elinească spre înțeleagerea limbii rumânești / cu porunca Prea bunului creștin, și luminatului domn IOAN ȘERBAN, CATACOZINO BASARAB VOEVOD; și cu îndemânarea dumnealui COSTADIN BRÂNCOVEANUL marele logofăt [...]. - Tipăritusau întâiu... - [5], 932 p., [1] f.: ilustrații; in folio (42 x 28 cm.), 59 R. (30 x 18 cm.)

BRVI-86, p. 281 -291; BRV IV-86, p. 206-207

Biblia de la București este una dintre cele mai importante lucrări care se află în colecțiile speciale ale Bibliotecii Județene Dâmbovița. Este vorba de prima ediție integrală a ei în limba română, operă de mari proporții pentru acel timp. Tipărirea începe încă din timpul lui Șerban Cantacuzino, la 5 noiembrie 1687, un prim triaj fiind terminat în septembrie 1688, deci în timpul vieții acestuia. Al doilea triaj apare abia în noiembrie 1688, sub noul domnitor. Potrivit unei note dintr-o altă tipăritură, Brâncoveanu, ca mare logofăt, a fost „ispravnicul” lucrării de tipărire a acestei prime Biblii românești, o operă de colaborare a cărturarilor români de pretutindeni. Acesta a conștientizat importanța instrumentelor lingvistice folosite la traducerea Bibliei de la București și a creat pentru tipărirea ei, pe vremea când era ispravnic, un fond lexicografic din care făcea parte *Lexiconul greco-latin* al lui Varinus Favorinus (1522) și *Biblia Sacra Polyglota* (1653-1659).¹⁰

Titlul apare pe o pagină întreagă încadrată în chenar floral și arată că s-a tradus „dupre limba elinească spre înțelegera limbii românești”. Același tip de foaie de titlu îl întâlnim și în *Mărgăritare* (București, 1691) și în *Psaltire* (București, 1694). Pe verso-ul foi de titlu, apare stema lui Șerban Cantacuzino, pasărea heraldică cu crucea în cioc, cu capul orientat spre stânga, situată în mijlocul figurii unei pajure bicefale (vultur imperial cu două capete), care ține în gheare spada și sceptrul (stema familiei Cantacuzino). Coroana imperială domină întreaga imagine, care evocă tăria, puterea și izbânda domniei lui Șerban Cantacuzino asupra dușmanilor „văzuți și nevăzuți”, după cum spun versurile elogioase închinată stemei. Aceasta este amplasată în interiorul unui scut rotund înconjurat de frunze de acant. Exemplarul deținut de noi are lipsă foaia de titlu.

Printre frontispiciile prezente apare unul realizat în stil baroc, format din lujeri care răsar din gura unui

mascheron central. Florile reprezentate sunt cele de bujor, floarea soarelui și fructele de rodie. Un alt frontispiciu este mai îngust, cu floarea soarelui. Mai întâi înțelegem unul cu motivul pomului vieții.

Inițialele ornate prezintă motive fitomorfe sau antropomorfe, de regulă fiind încadrate dreptunghiular, conținând în general ornamente vegetale din frunze și flori stilizate. Cele din interiorul lor diferă de la literă la literă, dar și în cadrul aceleiași litere, existând ornamente diferite. Este de remarcat litera P chirilic care reproduce imaginea Sfântului Petru.

Vinițele finale reprezintă ornamente tipografice, floarea de acant, floarea de bujor, floarea soarelui, floarea de albăstrea sau semipalmete.

Volumele au fost pregătite pentru a fi împărțite tuturor celor ce puteau înțelege semnificația istorică din predosloviile lor. Stolnicul îl rugase pe Brâncoveanu să trimită în țară destule exemplare pentru a se afla despre noua schimbare de domnie, constituindu-se astfel în primul manifest distribuit de Brâncoveanu în scopul creării legăturilor necesare pentru politica ce o va impune.

Exemplarul deținut de biblioteca noastră are 932 p., format în folio mare, lipsă foaia de titlu, este într-o stare de conservare proastă, cu multe foi desprinse, coperta fiind din scoarțe de lemn îmbrăcate în piele.

MINEIUL, Buzău, 1698.

12 volume, în 4°. În primul volum se precizează „Dumnăzău; mai mult decât fieste care iubindu buna cuviință a caselor dumnezeiești și locuri de lăcașurile slavii sale”. Înștiințările de la f. 132, semnate de Mitrofan, episcopul Buzăului, aduc date noi despre zămisirea acestor cărți: „La ceste cărți, ce s-au tocmitu acum de iznoavă pre luni, de s-au alcătuitu cu Mineele cele grecești bisericești, cu porunca și toată cheltuiala a blagocestivului și pre luminatului Domnu Io Constantinu B. Băsarabă Voevodă, pre lângă alți ostenitori ce s-au aflatu, fost-amu și eu Radulu logofătulu Grecianulu...”. Celelalte volume au: 152 foi (octombrie), 164 foi (noiembrie), 173 foi (decembrie), 186 foi (ianuarie), 117 foi (februarie), 125 foi (martie), 98 foi (aprilie), 101 foi (mai), 108 foi (iunie), 116 foi (iulie), 132 foi (august). Este în 4° cu 2 foi nenumerate și 139 foi numerotate, grupate în 35 de caiete a 4 foi (în BRV (IV)). Pe verso stema lui Constantin Brâncoveanu și 10 „stihuri politice asupra stemei pre luminatului, slăvitului și blagocestivului Io Constantin B. Basaraba Voevodea”. A doua foaie liminară conține o scrisoare adresată domnului de către Theodosie „Mitropolitul Ungrovlachiei”, care-i mulțumea deoarece „foarte mari den temelie mănăstirii și multe beserici înnoind întru slava lui Dumnezău...”¹¹

BRV I (111) p. 365-369; BRV IV (111) p. 209

Mineiul tipărit de Episcopul Mitrofan este deținut și de Biblioteca Județeană Dâmbovița (lunile martie, aprilie și mai). Sunt păstrate cântările în slavonă, iar sinaxarul, pildele și tipicul sunt redată în română. Prelucrarea „jitiilor” aparține, în mare parte, logofătului Radu Greceanu, având ca punct de plecare *Viețile sfinților* ale lui Dosoftei.

Mineiul a fost tipărit în 12 volume, format în 4° și cuprinde viețile sfinților precum și slujbele celor 12 luni ale anului. Pe foaia de titlu este specificat faptul că acesta este „Care acum întâiu sau Tipărit, cu Tiparul, și

Parimiile și Sinaxariul, pe limba Rumanească. Den porunca și toată cheltuiala Prea luminatului Domn: Io Constantin Basaraba Voevod. Obliduatoriu a toată Tara Rumanească Mitropolit fiind a toată Tara Chir Theodosie și sau tipărit în Sfânta Episcopie de la Buzău. În anul de la zidirea lumii 7206. Înșuși episcopul Buzaului, Chir Mitrofan fiind tipograf”¹²

Lucrarea este tipărită cu roșu și negru, pe două coloane și 39 rânduri pe coloană. Foaia de titlu prezintă în partea superioară un frontispiciu preluat din *Evanghelia greco română*, și anume un „Deisis” în care Iisus Arhieru apare în medalion rotund, central, încadrat de Fecioara Maria, la stânga, și Sfântul Ioan, la dreapta, așezați pe calicii de floare. În partea de jos apare o viniță fitomorfă.

Pe verso-ul foii de titlu este redată stema lui Constantin Brâncoveanu, pasărea heraldică cu crucea în cioc și capul orientat spre dreapta, zborul deschis, la dreapta soarele iar la stânga luna. Totul este încadrat într-o cunună de spice surmontată de coroana princiară. Întreaga imagine este încadrată într-un decor baroc, cu semipalmete, trei capete de înger înaripate, doi trâmbițași tenanți, ghirlande cu fructe, flori și ciucuri din care răsar sabia și sceptrul neîncrucișate. Această stemă o vom regăsi în *Pravoslavnică mărturisire* (Buzău, 1691), *Psaltirea* (București, 1694), *Antologhion* (Snagov, 1697), *Carte sau lumină* (Snagov, 1699).

Frontispiciile sunt fitomorfe reprezentând tratări originale ale motivului vasului cu flori, al pomului vieții, cu ramuri înfrunzite, sau floarea-soarelui. În cazul unora dintre ele apar medalioane cu chipul lui Iisus

Volumele deținute de noi sunt într-o stare de conservare precară: martie 120 f.: lipsesc foaia de titlu și foile 1-84; aprilie: [1], 98 f.: complet, mai: [1], 49 f.: lipsesc foile 50-101.), fără legătură. Sunt prinse în coligat.

NOTE

1. *Catalogul colectiv al cărții vechi românești [on line]. Accesibil pe web: http://www.cimec.ro/carte/cartev/s17_0015.htm. Accesat: 21 august 2015.*
2. *Bibliografia Românească Veche. Vol. I, nr. 46, p. 145.*
3. *Ibidem, p. 144*
4. *Ana Andreescu. Arta cărții: cartea românească veche: 15081700. București: Univers Enciclopedic, 2002, p. 54.*
5. *pictor german, creator de gravuri și teoretician al artei, una din personalitățile de seamă ale istoriei universale a artei*
6. *Catalogul colectiv al cărții vechi românești [on line]. Accesibil pe web: http://www.cimec.ro/carte/cartev/s17_0023.htm. Accesat: 21 august 2015.*
7. *Bibliografia Românească Veche. Vol. I, nr. 61, p. 193.*
8. *Ana Andreescu. Arta cărții: cartea românească veche: 15081700. București: Univers Enciclopedic, 2002, p. 58-59.*
9. *Ibidem, p. 61.*
10. *Ștefan Ionescu. Epoca brâncovenească. Cluj Napoca: Editura Dacia, 1981, p. 138.*
11. *Victor Petrescu; Agnes Erich. Tiparul epocii brâncovenești. Târgoviște: Editura Bibliotheca, 2014, p. 125.*
12. *Bibliografia Românească Veche, Vol. I, p. 365.*

Agnes Erich

articol publicat în nr. 2/2015

Carte străină de secol XVII în colecțiile bibliotecii județene „I.H. Rădulescu” Dâmbovița

Între colecțiile Bibliotecii Județene „I.H. Rădulescu” Dâmbovița o valoare deosebită o are colecția de carte bibliofilă. Cele 83 de lucrări ale colecției, expertizate de un evaluator acreditat, includ atât carte veche românească susceptibilă de a figura în Patrimoniul Cultural Național, cât și numeroase cărți publicate în marile centre tipografice europene ale epocii moderne: Amsterdam, Lausanne, Londra, Napoli, Paris, Veneția, Viena. O bună parte dintre aceste valori bibliofile sunt, conform modei epocii, reeditări ale operelor clasicilor antichității, mai puțin interesante pentru bibliofili, fiind ediții comune, tipărite în condiții grafice modeste, cu legătură ieftină (carton), pentru a răspunde cerințelor pieței epocii. Întâlnim astfel reeditări de secol XVIII din Horatius, Ovidius, Seneca, Terentius, Tacitus și Cicero. Multe altele sunt însă lucrări care au făcut vâlvă prin teoriile prezentate în epocă, ediții complete ale unor autori cunoscuți, tratate de specialitate sau beletristică contemporană gustată de publicul perioadei. Articolul de față analizează două astfel de lucrări, ambele publicate la Amsterdam în secolul al XVII-lea, adresându-se unor categorii de public distincte, reprezentative pentru epoca în care au fost tipărite: publicul interesat de filosofia antichității și publicul interesat de dezbaterile filosofico-teologice contemporane.

Epicteti enchiridion, et cebetis tabula, Grace & Latine, Prioribus editionibus emendatiora & auctiora este cea mai veche lucrare străină deținută în colecțiile noastre. Cartea grupează *Enchiridionul* lui Epictetus și *Tabula* lui Cebes din Teba în limba greacă, având în paralel traducerea în limba latină și note de Joannes Daniel Snecanus. Este tipărită la Amsterdam, de către Henrici & Theodori Boom în 1670. *Enchiridion* este un scurt manual de precepte practice compilat de istoricul Arrian din Nicomedia, discipol al filosofului stoic grec Epictetus (c.55-135), în secolul al II-lea. Cartea a fost considerată utilă mai multe secole la rând, atât de către creștini, cât și de către păgâni, cunoscând numeroase ediții și fiind folosită în unele școli. *Tabula* atribuită lui Cebes din Teba (c.430-350 î.Hr.), discipolul lui Socrate, este o interpretare a vieții, reprezentată alegoric sub forma unei tabule (tablete) cu simboluri ce trimit la pericolele și ispitele ei. A fost tradusă masiv în arabă și limbile europene și publicată deseori împreună cu *Enchiridionul* lui Epictetus. Exemplarul nostru este prima ediție a acestei lucrări cvasiminiaturale (depășește

standardul de 3 țoli) și a aparținut profesorului dâmbovițean Victor Brânduș, purtând ex-librisul autograf al acestuia. Considerată un exemplu interesant de la începuturile tipăririi miniaturale, lucrarea include și unul dintre cele mai vechi frontispicii gravate de celebrul ilustrator Romeyn de Hooghe (1645-1708). Format 11 cm x 6,2 cm, dimensiune bloc carte 11 cm x 5,8 cm, copertă de carton. Pagini: [2]f, 378.

Le monde enchante ou Examen des communs sentimens touchant les Esprits, leur nature, leur pouvoir, leur administration, & leurs operations et Touchane les efets que les hommes font capables de produire par leur communication & leur vertu. Este traducerea în limba franceză a lucrării teologului olandez Balthasar Bekker, *De betoverde weereid/ Lumea vrăjită*. Bekker (n.20 Martie 1634, Metslawier - d.11 Iunie 1698, Amsterdam) a fost pastor în Olanda și adept al filosofiei lui Descartes. Susținând că teologia nu este incompatibilă cu filosofia, a fost acuzat de socinianism și anchetat pentru opiniile sale. S-a remarcat prin predicile contra superstițiilor (în special cele legate de vrăjitorie). Cele mai importante lucrări ale sale sunt: *Lumea vrăjită* (1691), tradusă în limbile franceză (în 1694 și publicată în 4 volume), engleză și germană (1695) - în care respinge opinia populară asupra influenței diavolului - și *Cercetare asupra cometelor* (1683) - în care combate prejudecățile vulgului asupra influenței maligne a cometelor. *Lumea vrăjită* a provocat controverse la momentul apariției, autorul pierzând poziția de lider al Bisericii Reformate Olandeze din Amsterdam. În final, compasiunea sa pentru femeile persecutate sub acuzația de vrăjitorie și argumentația că rațiunea este la fel de importantă în religie ca și credința au prevalat. Exemplarul deținut de noi reprezintă tomul I al traducerii în franceză a primei lucrări, tipărită în 1694 la Pierre (Pieter) Rotterdam, librar de pe Vygendam, Amsterdam. Lucrarea include o gravură cu portretul autorului și o epistolă, adresată doctorului în medicină Jean Winter, fost deputat al provinciei Frisia, cu semnătura autografă a lui Bekker. Format 14,2 cm x 8 cm, dimensiune bloc carte 13,8 cm x 7 cm, copertă piele-carton. Pagini: [134], 378, [4].

Alexandru Ștefănescu

Articol publicat în nr. 2/2015

Poeți târgovișteni previzionari ai Revoluției de la 1848

Capitală și reședință domnească timp de peste trei veacuri, Târgoviștea a fost nu numai un important centru politic, social-economic ci și unul cultural.

Aici s-a zămislit prima carte tipărită în Țara Românească, tot aici au adăugat la tezaurul culturii noastre valori inestimabile, cărțurari de seamă ai acelor timpuri ca: Matei al Mirelor, Udriște Năsturel, Antim Ivireanul, Stoica Ludescu, Radu Popescu, Constantin Cantacuzino.

Continuând această tradiție, generația Văcăreștilor pune bazele poeziei române premoderne lăsând prin lenăchiță Văcărescu, testament generațiilor următoare: „*Creșterea limbei românești/Ș-a patriei cinstire*”.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, Țările Române trec prin puternice transformări de ordin politic, social-economic, punându-se bazele unei noi orânduiri, a celei capitaliste. Noua clasă a burgheziei în ascensiune își făcea tot mai mult simțită prezența, situându-se în fruntea luptei pentru abolirea relațiilor feudale, pregătindu-se pentru a prelua puterea.

Aceste evenimente, creează o efervescentă a celei mai înaintate părți din intelectualitatea românească, care se angajează deschis pe calea susținerii reformelor cu caracter burghez-democratic.

Idei patriotice ca: evocarea trecutului istoric, dezvoltarea învățământului și a teatrului în limba națională, idei cu puternic caracter militant, își fac loc în operele unora dintre cei mai reprezentativi scriitori ai generației denumită simbolic „pașoptistă”: Ion Heliade Rădulescu, Dimitrie Bolintineanu, Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, Nicolae Bălcescu, Cezar Bolliac, Mihail Kogălniceanu.

Un rol deosebit îl joacă în acest curent de luminare și ridicare spirituală a poporului reprezentanții poeziei târgoviștene: Iancu Văcărescu, Ion Heliade Rădulescu, Vasile Cârlova și Grigore Alexandrescu.

Iancu Văcărescu, urmând tradiția înaintașilor săi, desfășoară o bogată activitate pe tărâm cultural, fiind unul din promotorii deschiderii școlii de la Sf. Sava, a lui Gheorghe Lazăr, militând pentru promovarea teatrului în limba națională, entuziasmul lui cu prilejul reprezentării primei piese în limba română („Hecuba” jucată pe scena de la „Cișmeaua Roșie”) traducându-se în versuri pline de patriotism:

„V-am dat teatru, vi-l păziți
Ca un lăcaș de muze;
Cu el curând veți fi vestiți

Prin vești departe duse.
În el năravuri îndreptați
Dați ascuțiri la minte
Podoabe limbii noastre dați
Cu românești cuvinte”

Colaborează cu Heliade, la crearea „Societății Filarmone” și a „Asociației literare”, societăți cu profund caracter politic, militant, care au contribuit la pregătirea din punct de vedere ideologic a Revoluției de la 1848. Poezia sa cuprinde numeroase accente de fierbinte dragoste față de patrie, de încredere în viitorul său: „*La pravila țării*”(scrisă în 1848) este semnificativă în acest sens:

„Ah! de-a putea-ne dobândi
Și câte-avem pierdute!
Atunci ce duhuri n-ar gândi!
Ce guri ar mai fi mute?
Atunci s-acest Corb sărman
Iar Acvilă s-ar face;
S-ori ce Român ar fi Roman
Mare-n război și-în pace”

Poezia „*Bunavestire*” scrisă după Revoluția de la 1821, sesizează profunde prefaceri prin care trece țara, îndemnând pe contemporani să iubească „mărirea de români”:

„Iubiți mărirea de români, cinstiți acest sfânt nume
Și a-l cinsti îndatorați prin fapte mari prelume
Voi duh aveți curând să fiți orice, puind silință
D-ostași, plugași și învățați acum e trebuință”
Salutând „reînființarea miliției naționale, în anul 1829”
în „*Marșul românesc*”, Iancu Văcărescu este prin poezia „*La Milcof*”, scrisă în 1830, unul din primii poeți care militează pentru unirea celor două Țări Române:

„De unde-ți vine numele, pârau fără putere,
Ce despărțirea neamului tu îndrăznești a cere?
Milă-nceputu-ți, Milcof sec, de va să-ți dobândească!

Sfârșitu-ți va, lumea oftând, în veci să te urască
Desprețuire frații dau puteri-ți nensemnate!!
Căci, despărțit ori depărtat, fratele e tot frate”

Continuând tradiția poeziei politice, angajate, ce vibrează la marile evenimente ale epocii, Vasile Cârlova, talentat poet, considerat unul din primii poeți moderni ai literaturii române, dispărut prematur, marchează prin „*Ruinurile Târgoviștei*” și „*Marșul oștirii române*”, începuturile poeziei patriotice și sociale, angajată în deviza, devenită celebră mai târziu, în timpul revoluției: „egalitate, dreptate, frăție!”.

În spiritul romantic al epocii, ruinele Târgoviștei, ce au strălucit cândva într-o înaltă mărire, oferă poetului prilej de meditație, dar și de încredere:

„Deci priviți, ruin uri! cât voi vedea pământ,
Să viu spre mângâiere, să plâng p-acest mormânt,
Unde tiranul încă un pas n-a cutezat,
Căci la vederea voastră se simte spăimântat”

„*Marșul oștirii române*” este o poezie manifest, militând pentru trezirea sentimentelor patriotice în inimile tinere ale contemporanilor poetului:

„Ce privire dulce mie! Steagul fâlfâie în vânt,
Armele lucesc, veriunde, slava iese din mormânt,
Tinerimea îndrăzneată,
Mândră, falnică, măreață,
Ușor calcă pre pământ.
Arma iată că lucește,
Slava iată că zâmbește,
Corbul iată s-a-nălțat!”

Ion Heliade Rădulescu, ca și Grigore Alexandrescu de altfel, se alătură acelor care smulg poezia românească din convenționalism dându-i culoare, conținut, formă de exprimare, modernizând-o. Pe bună dreptate numit de George Călinescu „părintele literaturii române”, pentru a-i arăta meritele incontestabile pe tărâmul culturii, în dezvoltarea învățământului și teatrului în limba română, a activității tipografice, el a fost cea mai prestigioasă personalitate a culturii din prima jumătate a veacului trecut. Poezia sa, cu puternice accente patriotice și moralizatoare, vine să întregască complexa-i personalitate. Poezii ca: „*Sonet*”, „*La anul 1830*”, „*Odă asupra aniversării de 2 septembrie 1829*”, publicate pe foi volante, sunt pătrunse de idei înaintate, ca de exemplu cea a descrierii sugestive a războiului, prezentat ca un flagel, prima de altfel în poezia românească:

„Soarele tot deodată risipind
roșu-n senin
Cu o groază luminează locul
cel de cărnuri plin,
Și galbenă a sa rază strecurându-s-aici jos,
Desface râuri de sânge ochiului
cel fioros
Trupuri, arme sfărâmate, coifuri,
steaguri, mădulări,
Grămezi de morți peste ele,
sub ele după-ntâmplări”
Din „*Cântarea dimineții*” răzbate ideea înălțării spre

o nouă slavă strămoșească, cea a unirii tuturor elementelor progresiste pentru a clădi un nou viitor:

„Din slova strămoșească
De am căzut, ne nălță;
De am uitat, unirea
Ce-i întărea în toate,
Acum ne fă uniți.
Să știm c-avem dreptate,
Să știm ce, cine suntem,
Ș-așa să nu se uite
O nație slăvită
Ce-am fost și ce-om fi noi”

Prin poezia sa „*Anul 1840*” (publicată în „*Dacia literară*”), Grigore Alexandrescu aduce cea mai valoroasă contribuție la promovarea în conștiințe a ideii că omenirea se află la o răspântie a evoluției sale. Este de asemenea o poezie manifest, care prevestește parcă desfășurarea evenimentelor de la 1848, având o nobilă încredere, într-un viitor mai bun:

„A lumii temelie, se mișcă se clătește,
Vechile-i instituții se șterg
s-au ruginit.
Un duh fierbe în lume, și omul ce gândește
Aleargă către tine, căci vremea
a sosit”

Tema romantică a ruinelor e întâlnită de asemenea și la Grigore Alexandrescu, el transformând-o, dându-i semnificații profund patriotice, prin meditația asupra istoriei patriei, asupra propășirii viitoare a națiunii. Astfel „*Trecutul. La mănăstirea Dealu*”, „*Adio. La Târgoviște*”, „*Umbra lui Mircea. La Cozia*” depășesc meditația contemplativă, în același decor romantic grefându-se numeroase idei înaintate. De pildă, figura legendarului Mircea, cea a Oltului, devin reprezentative pentru întreaga istorie a neamului românesc pe aceste meleaguri:

„Mircea! îmi răspunde dealul; Mircea! Oltul repetează
Acest sunet, acest nume valurile-1 primesc,
Unul altuia îl spune; Dunărea se-nștiințează,
Ș-ale ei spumate unde către mare îl pornesc.
Sărutare, umbră veche! primește-nchinăciune
De la fiii României care tu o ai cinstit:

Noi venim mirarea noastră la mormântu-ți a depune;
Veacurile ce-nghit neamuri al tău nume l-au mărit”

Prin ceea ce au creat mai bun, scriitorii târgovișteni din prima jumătate a secolului al XIX-lea, contribuie la triumful ideilor progresiste, la pregătirea din punct de vedere ideologic a Revoluției de la 1848, alăturându-se celor care s-au făcut exponenții idealurilor naționale, demonstrând prin faptele lor că: „revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției române. Causa ei se pierde în zilele veacurilor. Uneltitorii ei sunt optsprezece veacuri de trudă, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși” așa cum a caracterizat-o în mod strălucit, Nicolae Bălcescu, unul din strategii și martirii ei.

Victor Petrescu

Articol publicat în nr. 1/1998

Presă târgovișteană la începutul secolului XX

Începutul secolului XX găsește Târgoviștea într-o evidentă încercare de redefinire a statutului său urban atât în domeniul economic și social, cât și în cel cultural. De fapt, este un

proces care își are sorginea, cu deosebire, în ultimul deceniu al secolului precedent, acum înregistrând acumulări semnificative. Pe fond economic, orașul era „mobilat” cu zece „fabrici de gaz”, două de spirt, zece „mori de apă”, „rafinăriile «Grigorescu» și «Bucșeneanu»” de la Colanu, care își procurau materia primă din dinamica zonă periurbană petroliferă și exportau benzină prin intermediul societății „Steaua Română” și a firmei „Lowenbach & Co” în Germania, Elveția și Belgia, dar și în Egipt, cât și un arsenal al armatei. Pe fond edilitar sunt edificate palatele Prefecturii, Primăriei, Administrației Financiare, se dă în circulație pitorescul bulevard „Carol I”, care leagă și astăzi „Gara Mare” cu centrul orașului, are loc inaugurarea „Sălii de arme” (actualul Cerc Militar), este introdusă rețeaua electrică de iluminat public cu lămpi tip „Washington” executată de firma germană „Frații Kepich”. Iar pe acest fond de dezvoltare, populația orașului depășește, până în 1910, 10.000 de locuitori.

Pe eșcherul politic se manifestă, purtând bătălii - e drept, nu de puține ori caragialești -, organizațiile partidelor Național Liberal, Conservator, Conservator-Democrat și a Partidei Țărănești.

În domeniul învățământului orașul stătea, în raport cu populația și evoluția sa economică, destul de bine, existând un liceu teoretic (gimnaziu) „Ienăchiță Văcărescu”, și unul militar „Nicolae Filipescu”, la Mănăstirea Dealu, ambele celebre încă de atunci, cât și școli primare mixte sau de băieți și fete, și una izraelită.

În oraș funcționează și câteva societăți culturale ce reușesc să atragă un număr important de membri, cu precădere din rândul intelectualității școlare, cum erau „Progresul”, „Târgoviștea” sau „Păstrarea și propășirea datinilor strămoșești”.

În mod firesc a crescut și necesitatea de informare publică prin mijlocirea unor publicații care-și este demn de a fi remarcat acest fapt -, la acest început de secol, sunt diversificate tipologic.

Astfel, apar gazete de informații generale: seria a treia a „Dâmboviței”, care, printr-un eufemism de conjunctură, este substituită „Ziar politic independent”, continuând, în fond, tradiția seriilor precedente, fluidizând spre cititori informații cu caracter general economic, politic, social, cultural (este imprimată la tipografia „Vulturul” a lui **Ioan N. Negoescu** între 1 martie - 10 aprilie 1905); „Curierul general” (august - noiembrie 1906, la tipografia „Dâmbovița”, pentru început, apoi la tipografia „Viitorul” a lui **Elie Angelescu**).

O altă categorie este aceea a publicațiilor politice cum a fost „Credința”, organ al organizației dâmbovițene a Partidului Conservator, care a apărut între 3 februarie 1908 și 2 februarie 1914 cu o întrerupere între iulie 1908 și sfârșitul anului 1913 (este imprimată la tipografia „Viitorul” a lui **Elie Angelescu**).

Vor fi apărut și publicații pentru tineret și elevi, dintre care amintim „Revista tinerimii dâmbovițene” (în două serii: 1 februarie - noiembrie 1911 și sfârșitul anului 1912), girată de un comitet la primul număr (imprimarea fiind asigurată la Tipografia „Dâmbovița”, aparținând companiei „Fl. Părvulescu” din Târgoviște și „Anuarul” Școlii profesionale de fete gradul 1 „Ion Fusea” (1909 - 1915), execuția tipografică fiind asigurată de tipografia și legătoria lui **Elie Angelescu**.

Dar și publicațiile didactico-pedagogice sunt ilustrate de apariția revistei „Bibliografia didactică română” (1915), o efemeridă editată de „Librăria Școalelor” a lui **Elie Angelescu**, care, de altminteri, a și imprimat-o în propria tipografie.

Și, tot în Târgoviște, a mai apărut publicația agrară „România rurală”, revistă lunară a administratorilor de plasă, director fiindu-i **Al. Popescu-Târgoviște** și secretar de redacție **Titu St. Călinescu**. La Târgoviște apare între 1913 - octombrie 1915, mutându-se din acest an la Pitești.

Desigur că, primul deceniu și jumătate nu a fost aglomerat de publicații, comparativ cu ultimele decenii ale secolului XIX, dar față de acea perioadă se observă o structurare pe tipuri de presă, structurare izvorâtă din evoluția complexă a vieții economice și sociale a fostei capitale voievodale, revelându-se manifest dorința târgoviștenilor de a beneficia de informații cât mai diversificate, dar și, funcție de interese și profesioni, specializate, ceea ce pune în evidență un aspect deloc de neglijat: apetitul pentru cunoaștere. Târgoviștenii simt la începutul unui secol, bătuit de jocuri geopolitice acute, care anunță „Marele Război”, marcat și de schimbări de mentalități, de afirmarea mai evidentă și mai profund lucrativă a capitalismului românesc, că, fără cunoașterea realităților imediate, pot rămâne „în afara lumii”.

Publicațiile politice încearcă să fie persuadante, neducând lipsă de o retorică încâpățânându-se a fi iconoclastă și justițiară, ca în cazul conservatoarei „Credința”, care își dorea, ca program editorial, „să dovedească cu fapta unde este ambiția și deșertăciunea și unde se găsește patriotismul și dorul de binele general, unde este sinceritatea și ipocrizia”.

În privința disjungerii tipologice se făcuse începutul, disjungere care, ulterior, până la cel de-al Doilea Război Mondial, se accentuează pe măsură ce apar tot mai multe publicații. Un început, deci, din punctul nostru de vedere, deosebit de important.

NOTE

1. Coandă, George. Istoria Târgoviștei. Cronologie enciclopedică, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2005.
2. Oproiu, Mihai; Dobrin, Pârvan. Târgoviște, vol. II, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2001.
3. Paraschiva, Serghie; Petrescu, Victor. Catalogul periodicelor dâmbovițene, Târgoviște, 1982.
4. Colecție (incompletă) „Credința” (microfilmată), Târgoviște, Biblioteca Județeană „Ion Heliade-Rădulescu”.

George Coandă

Articol publicat în nr. 1-2/2005

Centenarul liceului militar de la Mănăstirea Dealu (1912-2012)

Anul acesta se împlinesc 100 de ani de la înființarea Liceului Militar de la Mănăstirea

Dealu de către marele om politic Nicolae Filipescu, o școală de referință a oștirii române din perioada interbelică, care a contribuit din plin la procesul de modernizare a armatei române.

Se cuvine să precizăm că au fost depuse eforturi considerabile din partea lui Nicolae Filipescu (1862-1916)¹ pentru înființarea unui al treilea liceu militar din țară², în afara celui de la Iași (1872) și al celui de la Craiova (1881), care să dea României un nou sistem de învățământ, măreț și ideal, un învățământ rațional-naționalist, în plină natură, departe de zgomotul și atracția centrelor populate, pe prima creastă din stânga lalomiței, în mijloc de pădure, lângă ctitoria lui Radu cel Mare, unde doarme somnul de veci capul lui Mihai Viteazul, „...pentru ca în sufletele elevilor, viitori ofițeri, să stea pururea vie amintirea viteazului voievod”³.

În aceste condiții, ca să poată înlăunțui această școală de elită⁴, „*reprezentantul desăvârșit al neamului românesc*” - cum îl numea Delavrancea - Nicolae Filipescu, însoțit de căpitanul Gheorghe Stănculescu - scriitor militar sub pseudonimul SUER - au vizitat în Franța L'École de la Roches, Școala Eton din Anglia, Școala Haupt Kadetten din Germania, iar colonelul Lupescu a inspectat, la îndemnul lui Nicolae Filipescu, Școala de cadeți de la Groslichterfeelee, cea mai bună școală militară din Germania, pusă sub înaltul patronaj al împăratului Wilhem I, Școala de la Roches din Franța a lui Charles Desmaulins, Școala de la Abbotsholme și Școala de la Bedales din Anglia. După multe pelegrinări efectuate atât în țară cât și în străinătate, Nicolae Filipescu, „*marele faur și semănător de idei, un adevărat atlet al culturii*”, însoțit de cel mai devotat colaborator al său, maiorul Marcel Olteanu, dar și de bunul său prieten, scriitorul Barbu Ștefănescu Delavrancea, a luat hotărârea irevocabilă de a înființa liceul militar la Mănăstirea Dealu, o școală nouă, „*a cărei temelie o exprima în șase cuvinte: Oameni de caracter, oameni de acțiune*”⁵. De asemenea, fiind însărcinat prin decizia ministerială nr. 169 din 20 aprilie 1912 cu organizarea, instalarea și funcționarea noii școli, Nicolae Filipescu, „*apărătorul entuziast al idealului nostru național*”⁶, a propus noului ministru de război, generalul de divizie Ion Argetoianu, să fie expropriate, conform articolului 78, alineatul 2 din legea de expropriere, și câteva terenuri situate pe teritoriul comunei Viforâta, județul Dâmbovița, pe șoseaua județeană Târgoviște-Ploiești. Astfel, se declarau de utilitate publică pentru efectuarea de lucrări

militare, terenurile care se învecinau la sud cu proprietățile locuitorilor Amuza Pascale, Ștefan Goglea, Costache Domnescu și Cârstea Voicilă, la vest cu proprietatea lui Nae Dorobanțu și a locotenentului Alexandru Predescu, la nord cu șoseaua Grajduri-Viforâta și proprietatea statului, iar la est cu șoseaua județeană Târgoviște-Ploiești, cu proprietatea județului și via Andronescu, precum și terenul situat pe șoseaua județeană Târgoviște-Ploiești, învecinându-se la sud cu proprietatea locuitorilor din Ciuturoaia, la vest cu terenurile locuitorilor din mahalaua de sus și șoseaua Târgoviște-Ploiești, la nord cu viile din Ciuturoaia și la est cu terenurile lui Scarlat Constantin, Dr. Fusea și Biserica Sf. Vineri. Concluzionând, prin înaltul Decret nr. 2393 din 18 aprilie 1912 se preciza că: „*aceste terenuri sunt necesare liceului militar modern ce se construiește la Mănăstirea Dealului din acest județ. Un asemenea liceu este destinat ca, pe lângă partea instructivă și educativă a noilor ofițeri, să se dezvolte mai ales vigoarea fizică prin tot felul de sporturi și exerciții, permițându-le astfel să avem în viitor ofițeri destoinici sub toate raporturile, cari să suporte greutățile carierei militare mai cu deosebire în timp de război și, pentru aceste motive, asemenea lucrări militare trebuie socotite ca făcute în interesul apărării țării*”⁸. Și tot din comuna Viforâta, urma să cedeze gratuit Prefectura Dâmbovița către Ministerul de Război clădirile din localitatea „Grajdurile”, de pe șoseaua Târgoviște-Ploiești, în care se găsea un escadron de Roșiori din Regimentul 10 Roșiori⁹, iar maiorul în rezervă Poenăreanu Ioan oferea gratis Ministerului de Război terenul situat lângă podul C.F. Mihai Bravu, râul lalomița și marginea șoselei ce duce spre Mănăstirea Dealu, pe care se găsea casa puțului ce deservea alimentarea cu apă a liceului militar. Pentru buna organizare și funcționare a liceului, a fost proiectată o uzină electrică pentru curent continuu, dar și o centrală termică necesară deservirii cu aburi a caloriferelor instalate în complexul de clădiri ce alcătuiau așezământul militar de la Dealu.

Astfel, după ce au fost terminate toate pregătirile, generalul de divizie Ion Argetoianu, noul ministru de război - Nicolae Filipescu demisionase la sfârșitul lunii martie 1912 - a înaintat raportul nr. 418 din 1 Iunie 1912 regelui Carol I, prin care solicita aprobarea pentru înființarea Liceului Militar de la Mănăstirea Dealu „*ce va avea menirea de a pregăti elemente sănătoase, solid educate și bine instruite pentru școlile militare, după procedeele noi din Germania și Anglia, unde tinerii sunt educați în școli instalate la țară, în aer curat și prevăzute cu toate mijloacele pentru dezvoltarea lor fizică, morală și intelectuală*”¹², pentru ca viitorii ofițeri să devină mai destoinici, să suporte greutățile

carierii militare în timp de război¹³. Locul ales pe dealul care se înalță ca un zid de apărare al cetății domnești a Târgoviștei, beneficia de două importante situații favorabile: 1) se afla în mijlocul naturii, departe de atmosfera bolnăvicioasă și viciată a centrelor mari poluate, 2) în biserica ctitorită de Radu cel Mare, se afla relicva sfântă a unității noastre naționale. Astfel, în „*Anul mântuirii 1912 luna Iunie în 4 zile, în zilele Maiestății Sale Carol I, prea înălțatul domn și Rege al României, moștenitor al tronului fiind Alteța Sa Regală Principele Ferdinand al României, Inspector General al Armatei, General de corp de armată, Președinte al Consiliului de Miniștri fiind domnul Titu Maiorescu, iar ministru de război, generalul de divizie Ion Argetoianu... pusu-s'a piatra de temelie a acestui așezământ de învățatură și creștere ostășească, care va purta numele de „Liceul Militar Mănăstirea Dealu”, înființat din îndemnul și prin stăruința Domnului Nicolae Filipescu, fost Ministru de Războiu, Director onorific al acestui așezământ*”¹⁵. La istoricul eveniment au luat parte miniștri, senatori și deputați ai județului Dâmbovița, Căpeteniile Oastei Ținutului, Domnul Prefect și reprezentanții clerului și Administrației județului Dâmbovița și comunei Târgoviște, Comandantul și Profesorii Liceului, Direcțiunea Geniului și Direcțiunea școalelor militare din Ministerul de Război, însărcinate cu clădirea și alcătuirea acestui așezământ, după planurile arhitectului A. Reiss din Ministerul de Război¹⁶ și a inginerului Carol Blaimayer care s-a ocupat de executarea instalațiilor de apă a Liceului Militar de la Mănăstirea Dealu¹⁷.

În afara Principelui Ferdinand, au mai participat la punerea pietrei fundamentale următoarele personalități ale vremii: general Ion Argetoianu - ministru de Război, Nicolae Filipescu - senator, C.C. Arion - ministru de interne și ad-interim la Instrucție și Cultură, I. Grigorescu - ministrul Agriculturii, general G.C. Vulcănescu Constantin - Brigada 6 Infanterie, generalii Boteanu și Cotescu, colonel Ștefănescu - Directorul Geniului, locotenent colonel Nicolae Portocală - comandantul Școlii de Cavalerie, colonel Al. I. Lupescu, locotenenții colonelii Ioan S. Florescu, Anastasiu, Gheorghe Vlădescu, maiorii V. Ionescu, Marcel Olteanu - viitorul prim comandant al liceului (1912-1918), Camil Olteanu - comandantul „readucerii capului voievodului”(1920-1921), apoi autoritățile locale: Lahovari, G.D. Davidescu și Al. Popescu. Din referatul nr. 477 din 7 iunie 1912, înaintat de directorul superior al școlilor militare, colonelul Alexandru Lupescu, aflăm și despre suma cheltuită cu ocazia punerii pietrei fundamentale a liceului nou creat la Mănăstirea Dealu: 1896 lei, care urmau să se plătească din fondul Trezoreriei de 25.000.000 lei aprobat prin înaltul Decret 1372 din 1911, din suma dată prin jurnalul Consiliului de Miniștri nr.419/1911, modificat prin jurnalul nr. 554/1912¹⁸.

Merită citate câteva fragmente din discursul strălucit ținut de Nicolae Filipescu la întemeierea noului așezământ la 4 iunie 1912, considerat „Testamentul de la Dealu”: „Punând temelia acestei școale, cred că înzestrăm armata cu o instituție de folos și că prin ea armata aduce și o contribuție activității culturale a țării. Oștirea dobândește nu numai al doilea liceu, ci un liceu nou... Școala aceasta primește elevi fără deosebire de origine militară sau civilă, se va sili să-i îndrepte spre cariera armelor. Pe de altă parte, armata brăzdează o

cale nouă în învățământ, înființând departe de orice centru urban, o școală de energie, întemeiată pe metode noi, cu concursul unor profesori uniți într-un ideal comun... De aceea, nu meditația în clasă la ora fixă sub cămașă amărâtoare a pedagogului, ci oricând și oriunde prin pajiștile înflorite, în veselia jocurilor de voinicie, care dau îndrăzneală inițiativă și spirit de decizie... În acest cuib de șoimi, adumbrit de zidurile sfântului locaș întemeiat de cucernicia Radului Vodă și împresurat de eroicele amintiri ale Viteazului Voievod însușească-se pentru vitejie, generații de voinici, de lei paralei ca cei din povești, crescuți aci în frica lui Dumnezeu, dar numai a lui Dumnezeu”¹⁹. Totodată, binecunoscutul crez al omului care respira patriotismul după o sintagmă a timpului: „*ție scumpă țară, puterea mea de muncă și puterea mea de iubire*”²⁰, și l-a realizat odată în plus, și prin înființarea Liceului Militar de la Mănăstirea Dealu.

Pentru buna funcționare a noii instituții militare create, a fost aprobat la Castelul Peleş de către regele Carol I, prin înaltul Decret nr. 3056 din 9 iunie 1912, și publicat în Monitorul Oastei nr. 29 din iunie 1912, Regulamentul Liceului Militar de la Mănăstirea Dealu, care, în capitolul *Scopul Școlii*, preciza la art. 1: „*Liceul militar de la Mănăstirea Dealului este destinat a forma elemente de valoare pentru școalele militare pregătitoare, dând tinerilor o educație militară aleasă, cum și o instrucțiune egală cu aceea pe care o capătă în școalele secundare ale Ministerului de instrucțiune și culte*”²¹. Comanda școlii militare a fost încredințată maiorului Marcel Olteanu, iar direcția de studii domnului Nicolae Bănescu, în timp ce profesorii și ofițerii urmau a fi selecționați personal de Nicolae Filipescu, care prin intermediul legației române de la Berlin l-a selectat ca profesor de limba germană și educator, pe locotenentul prusac Hans von Platen. Odată stabilit regulamentul de funcționare a liceului militar de la Mănăstirea Dealu, a fost proiectată uniforma școlii, după modelul celei din Școala fiilor de aristocrați „Theresianum” din Viena, de către pictorul francez James Scott, cel care a fost însărcinat de revista „L’Illustration” să asiste la războiul din Balcani din 1912-1913²³.

Sistemul Liceului Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu (1912-1940)²⁴ a părut în epocă ca un dar ceresc, care, deși nu fără cusur, a reprezentat totuși un adevărat generator de elite al societății românești²⁵, și care, în cele 33 de promoții ce însumau 1500 de absolvenți, a dat posterității nume precum: Octav Dessila (scriitor), Marcel Romanescu (scriitor), Zapan C. Gheorghe (profesor la Universitatea din București: Psihologie experimentală și aplicată), Carafoli Elie (academician aromân din Salonic ce a dat numele „Profilului Carafoli”, Președinte al Federației Internaționale de Astronautică între anii 1968-1970), Petre Pandrea (scriitor), Radu Tudoran (Bogza Nicolae, scriitor), Nicolae Ciorănescu (Rector la Universitatea Politehnică din București), Zapan Grigore (aghiotant regal, specializat la Paris în matematică aeronautică, cavalier al ordinului Mihai Viteazul), Constantin Condureanu (profesor universitar la Houston-U.S.A.), Mihai, Mare Voievod de Alba Iulia, rege al României între 1940-1947, Victor Rebenciuc (actor), Florin Sacerdoțeanu (medic, directorul spitalului Dr. Ana Aslan), Stănescu Silviu (inginer hidrolog, autorul proiectului sistemului hidrologic al Columbiei), Ștefan de

Austria, fiul arhiducesei Ileana (maica Alexandra), fiica regelui Ferdinand și a reginei Maria etc.

Astăzi, pe peretele turnului clopotniță ridicat de Gheorghe Bibescu din afara incintei bisericii de la Mănăstirea Dealu, acolo unde în anii de supremă criză ai Primului Război Mondial, „mănăstireni” elevi ai liceului militar de la Dealu prestau serviciul de gardă lângă relicva sfântă a poporului român greu încercat, și sub privirile adumbrite ale bustului de bronz al lui Mihai Viteazul, ridicat prin măiestria sculptorului Teodor Panait la 18 august 1976²⁶, stă scris pe o placă de marmură pentru eternitate: „Aici a funcționat între anii 1912-1946 Școala de elită a țării, liceul militar de la Mănăstirea Dealu înființat de marele patriot și om politic Nicolae Filipescu”.

NOTE

- Nicolae Filipescu este descendentul unei străvechi familii de „comți” ai imperiului, citați în Transilvania încă din secolul XIV, unde stăpâneau muntele Arif, în Făgăraș. Se pare că un străbunic de-al său ar fi trecut cu Radu Negru în Țara Românească, unde a înființat familia Filipescu. A studiat Dreptul la Paris. Revenind în țară, în 1885, a înființat ziarul „Epoca”, a fost primar al Capitalei (1893-1895), deputat conservator între anii 1888-1911, senator între 1911-1916, ministru la Domenii și Agricultură (1900-1901 și 1912-1913), ministru de război (1910-1912), ziarist, scriitor, orator de marcă, președinte al Partidului Conservator și a condus lupta pentru intrarea în războiul de întregire (1916) alături de Antantă. Moare la 30 septembrie 1916 răpus de boală, la câteva zile după dezastrul de la Turtucaia, marelui român, grăbindu-i-se sfârșitul și din cauza lipsei unui plan de apărare împotriva atacului germano-bulgar. Vezi: Nicolae Polizu - Micșunești, *Nicolae Filipescu. Însemnări 1914-1916*, București, 1937, p.276.
- La Mănăstirea Dealu mai funcționaseră Școala divizionară de ofițeri (1879-1883), condusă de căpitanul Alexandru Anghelescu, de unde avea să iasă ca șef al primei promoții, viitorul mareșal Alexandru Averescu, și Școala copiilor de trupă (1902-1912), condusă de căpitanul Hergot și ulterior de locotenentul Moșoiu.
- Mihai Oproiu, Târgoviște, două decenii de democrație (1918-1938), Târgoviște, 2005, p.308.*
- Mihaela Oproiu, Mihai Oproiu, *Cum s-a hotărât să se facă liceul militar Nicolae Filipescu de la Mănăstirea Dealu*, în: „Spicuri din presa interbelică dâmbovițeană”, Târgoviște, 2007, p.75-77.
- Ion Benone Petrescu, Liceul militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu 1912-1940 (1948), Târgoviște, 2002, p. 8.*
- I.G. Duca, *Portrete și amintiri*, Ediția a V-a, București, 1990, p. 95.
- Arhivele Ministerului Apărării Naționale - Centrul de Păstrare și Studierea Arhivelor Militare Pitești „Radu Rosetti” (în continuare, A.M.Ap.N. - C.P.S.A.M.P.), *fond Registrul istoric al Liceului Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu. De la înființarea sa și până în 1940*, dosar nr. 2572, f. 5-6.
- Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Dâmbovița (continuare, S.J.A.N. Dâmbovița), *fond Liceul Militar Mănăstirea Dealu*, dosar 1/1911-1933, f.15.
- Ibidem*, f.22.
- Ibidem*, f.82.
- Ion Benone Petrescu, *Liceul militar...*, p.18.
- Pr. Dr. Constantin Nițescu, *Mănăstirea Dealu și Liceul Militar Nicolae Filipescu*, Tipografia „Viitorul” Petre G. Popescu, Târgoviște, 1932, p.59.
- Ion Benone Petrescu, *Liceul militar...*, p.8.
- Marin Gr. Năstase, *Destinul unui militar*, București, 2004, p.27; Pr. Dr. Constantin Nițescu, *op. cit.*, p.85.
- A.M.Ap.N. - C.P.S.A.M.P., *op. cit.*, f.11; Neculai I. Staicu-Buciumeni, *Colegiul Național „Nicolae Filipescu”*, Galați, 2006, p.4; Pr. Dr. Constantin Nițescu, *op. cit.*, p.62.
- Ibidem*.
- S.J.A.N. Dâmbovița, *fond Primăria orașului Târgoviște*, dosar 86/1912-1913, f.1.
- A.M.Ap.N. - C.P.S.A.M.P., *op. cit.*, f. 12v.
- A.M.Ap.N. - C.P.S.A.M.P., *op. cit.*, f.12-12v; Ion Benone Petrescu, *Liceul militar...*, p.6-7; Pr. Dr. Constantin Nițescu, *op. cit.*, p.70-74.
- Nicolae Filipescu, *Pentru România Mare. Cuvântări din Războiul 1914-1916*, „Biblioteca Neamului”, București, 1925, p.4
- Neculai I. Staicu Buciumeni, *op. cit.*, p. 5; Ion Benone Petrescu, *Liceul militar...*, p. 50.
- A.M.Ap.N. - C.P.S.A.M.P., *op. cit.*, f. 13.
- Idem*, f. 14.
- Numele liceului militar întemeiat în 1912 a fost schimbat din „Mănăstirea Dealu” în „Nicolae Filipescu”, pe baza raportului din 29 noiembrie 1928 și a înaltului Decret Regal nr. 8302, semnat de ministrul de război, general de divizie Henri Cihoski. Solemnitatea schimbării denumirii liceului s-a desfășurat în ziua de 27 ianuarie 1929, cu participarea următoarelor personalități: general de divizie, Henri Cihoski, ministru de Război; doamna Maria Filipescu, văduva fondatorului liceului; doamna și domnul Grigore Filipescu, fiul fondatorului; doamnele O Kelley și Emanuel Moscu; general de divizie Marcel Olteanu, primul comandant al liceului; general Mihail Ionescu, inspectorul învățământului militar; general Stambulescu, comandantul Diviziei 13 Infanterie; general Caracaș, comandantul Brigăzii 13 Infanterie; general Petre Bucică, fost comandant al liceului; colonel Dobriceanu, comandantul liceului militar Tg. Mureș; colonel Stancor, comandantul liceului militar de la Chișinău; colonel Gerota, comandantul liceului militar de la Craiova; colonel Pastia, comandantul liceului militar de la Cernăuți; colonel Ioan Demetrescu, din Direcția învățământului militar; colonel Davidescu, comandantul liceului militar de la Iași; colonel Trandafirescu, comandantul Școlii Militare de Cavalerie de la Târgoviște; colonel Filitti, comandantul regimentului de escortă Regală. Vezi: A.M.Ap.N. - C.P.S.A.M.P., *op. cit.*, f. 39v-40.
- Nicholas Georgescu-Roegen, *Om și opera*, Colecția Bibliotecii Băncii Naționale, București, 1996, p. 29.
- Emilian Malciu, *Trei sute șaptezeci de ani de la moartea lui Mihai Viteazul. Sub bolta Mănăstirii Dealu*, în „Arhiva Valahica. Studii și materiale de istorie și istorie a culturii”, Târgoviște, VIII, 1976, p.442; Gabriel Mihăescu, Eugen Fruchter, Constantin Manolescu, *Târgoviște, ghid de turism*, Sibiu, 1982, p.97; Nicolae Roboiu, Sorin Enescu, *Șoimii de la Mănăstirea Dealu*, București, 1993, p.24.

Cornel Mărculescu

Articol publicat în nr. 1-2/2012

Unele observații asupra Academiei Domnești Brâncovenești

O creație strălucită a epocii brâncovenești a constituit-o Academia Domnească, adăpostită în clădirile Mănăstirii Sf. Sava din București.

În legătură cu ea s-au ridicat mai multe probleme, impuse de dinamica sa. În cazul de față, mă voi opri asupra a trei dintre ele: data întemeierii; apariția și caracterul Spitalului Colțea și, în fine, biblioteca Academiei. În ceea ce privește data întemeierii Academiei, ea este clară. Într-un manuscris miscelaneu grec, folosit de profesorul Sevastos Kiminites, spudeul Mihail nota pe marginea unei file că „am parcurs după puțină terminând Versurile de Aur ale lui Pitagora, cu ajutorul lui Dumnezeu, **cu prea înțeleptul nostru profesor kir Sevastos, în anul 1683, luna august, 28** (subl. ns.)”¹.

Precizarea numelui spudeului, a datei, a locului unde se găsea manuscrisul miscelaneu, urmărirea biografiei lui Sevastos Kiminites, care atunci pendula între București și Trebizonda², orașul său natal, pledează pentru existența atunci, în anul 1683, a Academiei Domnești brâncovenești. Nota de pe miscelaneul grec, coroborată cu programa de învățământ unde se arată că scrierile lui Pitagora se studiau în anul II, mă determină să susțin că Academia data din 1680-81³. Teza existenței Academiei din anul 1680⁴ este susținută și de alte documente.

În anul 1686 domnul cărturar Șerban vodă Cantacuzino (22 noiembrie 1678-28 octombrie 1688) a scris prietenului său, profesorul Ion Cariofil, de la înalta Școală a Patriarhiei din Istanbul, rugându-l să-i trimită un profesor bun pentru fiul său Gheorghe-Iorgache-Iordachi. Și-a motivat cererea scriind că profesorul de la înalta școală domnească nu-l satisfăcea⁵.

În anul 1689, în luna iunie, profesorul Sevastos Kiminites i-a scris spătarului Mihai Cantacuzino, arătându-i că nu sunt suficienți numai banii pentru salariile profesorilor din Academie. Înalta școală

impunea mult mai multe cheltuieli⁶. În fine, același erudit grec, în luna decembrie din anul 1688, a rostit un enkomion cu ocazia ceremoniei de încoronare a lui Constantin vodă Brâncoveanu. Cu acel prilej, alături de laudele aduse noului domn, a fost elogiât și recent decedatul Șerban vodă Cantacuzino, care, printre altele, a fost pomenit pentru că înființase Academia Domnească⁷.

Toate aceste elemente documentare susțin teza că Academia Domnească din București a fost creată din porunca lui Șerban vodă Cantacuzino, la începutul domniei sale, adică în anul 1679 sau în 1680. La începuturile ei, firește, a fost o înaltă școală domnească, unde au predat Ghermanos Locros - fost mitropolit al Nyssei (retorica, poetica, logica), dascălul Panaiotis (gramatica) urmat de Zacharias. Apoi, din 1685 între profesori și-a înscris numele și Ieremia Cacavela, urmat de Ioan Molybdos Comnen (științele fizico-matematice).

Așadar se înlătură de la sine data de 1694, propusă și susținută pe temeuri logice⁸. Constantin vodă Brâncoveanu a continuat în mod eficace să încurajeze și să dezvolte darul lăsat moștenire lui de Șerban vodă Cantacuzino. În anul 1704, în ziua de 4 decembrie, un alt unchi al lui, vel spătarul Mihai Cantacuzino a târnosit biserica Mănăstirii Colțea. Deși domnul nu a participat la ceremonie, datorită rupturii cu unchiul său Cantacuzino, a acceptat ca spitalul din interiorul noii mănăstiri să funcționeze în scopuri didactice. În complexul Mănăstirii Colțea, pentru spital au fost rezervate două corpuri de clădire, un paraclis și o serie de dependințe. Acolo erau 24 paturi pentru bolnavi.

Concepția de organizare a spitalului a fost ultramodernă, după modelul Ospedale di San Lazzaro e Mendicanti din Veneția. În noul spital, bolnavul era investigat, diagnosticat, internat, tratat, ameliorat sau vindecat, externat. Deci se

părăsea vechea concepție azilară, prin care cel suferind era internat într-o „bolniță”, așa cum era cea de pe lângă Mănăstirea Cozia. Acolo, bolnavul era uitat de familie până când pleca spre altă lume.

Între organizatorii spitalului în spirit ultramodern au fost medici ca Iacob Pylarino, Ion Molybdos Comnen, contele italian Bartolomeo Ferrati etc. Cum învățământul, în special cel superior, se făcea în limba română și în limba greacă și în cazul spitalului s-au folosit aceste două limbi.

Pentru învățământul superior nu se putea concepe o dezvoltare fără manuale și cărți. Acestea au apărut din prima etapă de existență a înaltei școli.

Încă din anii domniei lui Șerban vodă Cantacuzino au apărut manuale ca acel miscelaneu grec adnotat de spudeul Mihail. Era o noutate în sud-estul Europei. Spre deosebire de cartea scumpă, legată în piele costisitoare, metal și lemn, manualul era îmbrăcat în pânză ieftină și rareori în pergament. Aceasta-l făcea să fie mai accesibil și ușor de purtat. Tirajul era adaptat nevoilor didactice. Litera era de obicei mai mare, ușor de citit, ilustrația lipsea sau se rezuma la strictul necesar pentru susținerea textului. Ca o noutate pentru spudei, în text au fost introduse prescurtări. În vederea înțelegerii mai ușoare s-au folosit liste de abrevieri. În fine, manualele au avut, tot ca noutate, table de materii, ceea ce făcea găsirea rapidă a ceea ce se căuta în interiorul lor.

Dimensiunile manualelor, de obicei, erau mici. Puteau intra într-un buzunar de unde erau ușor scos la nevoie, pentru a fi consultate.

Astfel, manualul ieftin, ușor accesibil spudeilor și profesorilor, devenea un instrument de lucru, înlocuind cartea și manuscrisul, ades considerate obiecte de lux⁹.

Între manualele scrise la Academia Domnească pot aminti că, în 1697 a apărut, postum, cel al profesorului Ion Cariofil, fost director al înaltei Școli a Patriarhiei Oecumenice. El a avut titlul Enkiridion (Manual despre unele întrebări și dezlegarea lor). Era un text care încerca să lămurească unele probleme vii discutate și disputate între clericii ortodocși. Era un răspuns la problema neoaristotelismului, ridicată de stolnicul Constantin Cantacuzino. Pentru Ion Cariofil s-a pus problema transsubstanțierii, a transformării trupului și sângelui domnului în pâine și vin. Ion Cariofil, care fusese acuzat de clericii conservatori că neagă transsubstanțierea, a demonstrat că el este

exclusiv împotriva folosirii greșite a terminologiei. Apoi a abordat tema raportului între preștiința divină și liberul arbitru. A fost net în favoarea preștiinței divine.

Apoi a apărut un manual scris de Sevastos Kiminites și stolnicul Constantin Cantacuzino. În el au fost incluse și pasaje din opera postumă a lui Ion Cariofil. Pentru tipărire, autorii au fost sprijiniți bănește de domnul Constantin vodă Brâncoveanu, ca urmare manualul a fost imprimat la Sangov de Antim Ivireanul în 1699-1700. Prin conținutul său, manualul a trezit nemulțumirea clerului ortodox conservator. Imediat, fruntașul acestuia, patriarhul Ierusalimului Dosithei Nottaras, i-a scris domnului Constantin vodă Brâncoveanu că „legile (creștine) nu s-au întocmit pe munții Țării Românești, nici de domni Țării Românești, ci în Constantinopol de către împărați și sinoade”¹⁰.

În fine, doresc să mai amintesc că în anul 1710, noul director al Academiei Domnești, profesorul Marcu Prophiropoulos din Cipru a tradus pentru spudei și a pus în circulație un manual conținând o parte a Versurilor de Aur ale lui Pitagora. Manualul a circulat în întreaga lume ortodoxă. În anul 1843 a fost descoperit și publicat un exemplar al acestuia, care ajunsese la Atena¹¹.

Alături de manuale, Academia Domnească a fost înzestrată cu cărți. Ariadna Camariano-Cioran a crezut că s-a ridicat o bibliotecă pentru adăpostirea cărților Academiei. Nepoata lui Demostene Russo s-a înșelat. Corespondența domnului cu patriarhul Hrisant Nottaras din 4 februarie 1709 arată că nu se puteau continua lucrările la casa cărții din incinta Academiei deoarece „ciuma a oprit de vara trecută slujba ce mai este la Sf. Sava și la școală și până ce slujba aceasta nu se va isprăvi, **nu se poate începe** (subsl.ns.) cu tipografia și **biblioteca**” (subl.ns.)¹².

La un an mai târziu, ispravnicul lucrărilor Radu Dudescu de la Sf. Sava îi comunica patriarhului: „În ce privește materia **bibliotecii** (subsl.ns.)... nădăjduim în Dumnezeu ca în primăvara următoare să ia sfârșit”¹³.

Din păcate, evenimentele tragice care au pecetluit ultimii ani ai domniei lui Brâncoveanu, au împiedicat să se ducă la bun sfârșit munca de ridicare a clădirii Bibliotecii și tipografiei Academiei, așa cum fusese prevăzut în gramata patriarhală. În orice caz, este demnă de apreciat intenția de a fi creată o tipografie specială, proprie, pentru necesitățile Academiei - pentru multiplicarea manualelor.

Cu toate că nu a existat o bibliotecă specială pentru depozitarea cărților, în Academie, desigur, au fost nenumărate tipărituri și manuscrise pentru spudei și profesori. Ele au fost donate de domnul Constantin vodă Brâncoveanu, de către unchiul său - stolnicul, deși între cei doi raporturile erau reci. S-a creat atunci, astfel, o bibliotecă didactică, poate prima și cea mai bună din sud-estul Europei. Existența cărților numeroase în Academie este dovedită și de faptul că în anii 1713-1714 Nicollo da Porta, secretarul și bibliotecarul stolnicului, a fost trimis la Academia de la Sf. Sava pentru aranjarea bibliotecii. El a fost ajutat de profesorul Marcos Porphyropoulos din Cipru care era și director al Academiei. Cărțile au fost aranjate în rafturi ținându-se seama de domeniu, de specialitate și de dimensiunile fiecăreia. Atunci s-au scris cu cifre și litere grecești pe cotor numerele de inventar și indicativul fiecărei cărți.

Dar imediat după mazierea lui Constantin vodă Brâncoveanu, biblioteca Academiei Domnești brâncovenești, în bună măsură a fost spulberată. Această acțiune anticulturală s-a datorat otomanilor, armatelor austriace care temporar au ocupat Bucureștii între anii 1716 și 1719 și, în fine, lăcomiei Mavrocordaților.

Totuși, o mică parte a cărților din biblioteca Academiei Domnești brâncovenești a ajuns, prin cine știe ce minune, în bibliotecile Colegiului Național Sf. Sava din București și a Colegiului Carol I din Craiova. S-au făcut încercări de reconstituire a fondului de carte de la Academia Domnească brâncovenească. Rezultatele au fost mediocre, chiar deprimante. Dar, cum speranța dispăre ultima, rămâne ca cercetările bibliografice să continue, cu credința că timpul îi va ajuta.

NOTE

1. B.A.R., Ms. Grec., nr. 167, fol. 38. În textul meu am precizat numele spudeului, care nu se găsește la Ariadna Camariano-Cioran, *Academiile grecești din București și Iași*, Editura Academiei, București, 1971, p. 120.
2. Sevastos Kiminites era din localitatea Kimene, de lângă Trebizonda. După studii strălucite sub conducerea lui Al. Mavrocordat, fusese profesor la înalta Școală a Patriarhiei Oecumenice. De acolo, fusese alungat de clerul conservator, care-l acuzase de calvinolatrim. Pentru a-și câștiga existența, vârstnicul profesor a fost obligat să vină la curțile Cantacuzinilor, în calitate de profesor; acolo s-a găsit, foarte probabil, în 1682 august 28 (cf. R. Șt Ciobanu (= Vergatti), *Aspecte ale vieții spirituale în epoca lui Constantin-Vodă Brâncoveanu prin prisma relațiilor cu Cantacuzinii*, în Constantin Brâncoveanu, red.coord. Paul Cernovodeanu, Florin Constantiniu, Ed. Academiei, București, 1989, p. 219-233).
3. Ibidem.

4. Cf. R. Șt Ciobanu (= Vergatti), *Aspecte ale vieții spirituale în epoca lui Constantin-Vodă Brâncoveanu prin prisma relațiilor cu Cantacuzinii*, în Constantin Brâncoveanu, red.coord. Paul Cernovodeanu, Florin Constantiniu, Ed. Academiei, București, 1989, p. 219-233; C. Bălan, *Cultura în Țara Românească și Moldova, în Istoria românilor*, vol. V, O epocă de înnoiri în spirit european (1601-1711/1716), coord.V. Cândea, Ed. Enciclopedică, București, 2003, p. 876.
5. B.A.R., ms.grec 974, f. 89r-93r.
6. Cf. Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, vol. XIII, 1592-1837, ed. A. Papadopoulos-Kerameus, București, 1909, p. 211-215; Dimitrios Sarros, *Catalogos ton cheirographon tou en Constantinoupolei Hellenikou Philologikou Syllogou*, partea I, Athena, 1931, p. 181.
7. La 23 iulie 1688 Sevastos Kiminites îi scria lui Hrisant Nottaras rugându-l să intervină pe lângă Manolache din Castoria în vederea susținerii înaltei școli domnești de la București. Atunci l-a gratulat pe suferindul domn Șerban Cantacuzino cu numeroase elogii: „prea puternicul, prea evlaviosul, prea strălucitul și foarte princiarul domn și cărmuitor al întregii Ungrovlahii” (Ioanna Koliass, O Sevastos Kiminites í Ídrysi tō frontistírío tīs Trape fountas, în „Ellenika”, 30, 2, 1977/1978, p. 280-306, ap. A. Pippidi, Un episod al relațiilor româno-engleze: Corespondența dintre Constantin Brâncoveanu și lordul Paget, în Constantin Brâncoveanu, red.coord. Paul Cernovodeanu, Florin Constantiniu, Ed. Academiei, București, 1989, p. 144). Aceleași elogii se vor găsi și în Enkomionul rostit în decembrie 1688 în Mitropolia Ungrovlahiei cu ocazia încoronării lui Constantin vodă Brâncoveanu.
8. Cf. Ion Ionașcu, Cu privire la data întemeierii Academiei domnești de la Sf. Sava din București, în „Studii”, tom 17 (1964), nr. 6, p. 1264 - face o minuțioasă trecere în revistă a cercetărilor de datare a Academiei, întreprinse până atunci; Gheorghe Cronț, Începuturile Academiei din București, în SMIMED, IV, 1966, p. 15-24; Victor Papacostea, La fondation de l'Academie Greque de Bucarest. Les origines de l'erreur de datation et sa pénétration dans l'historiographie, în Victor Papacostea, *Civilizație românească și civilizație balcanică*, Ed. Eminescu, București, 1983, p. 324-328.
9. Cf. Radu Ștefan Vergatti, *Probleme ale omului și societății în literatura orășenească franceză din a doua jumătate a secolului al XIII-lea*, Editura Trend, Pitești, 2012, p. 4950.
10. Cf. N. Chișescu, O dispută dogmatică din veacul al XVII-lea la care au luat parte Dositei al Ierusalimului, Constantin Brâncoveanu și Antim Ivireanu, în B.O.R., LXIII (1945), nr. 7-8, p. 341.
11. În Prefața Manualului, un adevărat miscelaneu, Răducanu Cantacuzino, fiul stolnicului Constantin Cantacuzino primește mulțumiri deoarece l-a îndemnat și sprijinit pe Marcu Porphyropoulos să scrie (Sofocles Economos, Peri Marhoi toi Kiprioi, Atena, 1843, p. 28)
12. Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, vol. XIV/1, 1320-1716, publ. de N. Iorga, București, 1915, p. 413.
13. Idem, p. 77.

Radu Ștefan Vergatti

Articol publicat în nr. 1/2014

Literatura noastră s-a născut la Târgoviște acum 475 de ani

La 18 decembrie a avut loc în sala de festivități a Cercului Militar din Târgoviște Sesiunea Solemnă

închinată aniversării a 475 ani de la scrierea. În cetatea de scaun Târgoviște. a învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie, numite de Constantin Noica „întâia mare carte a culturii românești”. Memoria culturală va reține faptul că numai în vechea capitală a Țării Românești s-a găsit de cuviință să se organizeze o manifestare oficială și de amploare consacrată unui fapt totuși de importanță națională: nașterea literaturii române!

Este un fapt ușor de constatat: înainte de opera voievodului muntean, scrisă la Târgoviște, literatură română scrisă nu există. Există numai literatura orală, a poporului, dar ea nu ne este cunoscută decât o dată cu apariția marilor culegeri din secolul al XIX-lea. Numai accidental câteva ecouri au pătruns în scrieri istorice, în descrieri geografice sau etnologice, atestând bogăția acestei literaturi. Ritmurile ei și muzicalitatea limbii române din versul popular au hrănit fără îndoială geniul poetic al mitropolitului Dosoftei, în secolul al XVII-lea, mai înainte de a înaripa inspirația și pana lui Vasile Alecsandri și a se transfigura în capodoperele eminesciene. Dar până atunci singura noastră adevărată operă literară în deplinul înțeles al cuvântului a fost aceea creată de Neagoe Basarab, întâiul mare scriitor român. Înaintea lui, un „Grigorie monahul și prezbiterul de la marea biserică a Moldovlahiei” în care multă vreme s-a crezut - greșit - ca trebuie să vedem pe cărturarul bulgar Grigorie Țamblac, a scris, între 1432 și 1439 (când avem prima copie datată) Mucenicia Sfântului Ioan cel Nou - creație aparținând genului hagiografic, foarte gustat în Evul mediu (viețile de sfinți au fost „romanul și nuvela Evului mediu” spunea N. Iorga). Ea a cunoscut o reală glorie și răspândire în întreaga cultură ortodoxă a Europei răsăritene, fiind copiată în slavona originală atât în Ucraina cât și în Rusia, iar apoi, după traducerea în românește a Mitropolitului Varlaam fiind tradusă și prelucrată de două ori în neogreacă. Limitele genului precum și caracterul său strict religios nu au permis însă autorului exprimarea propriului „eu” și nici altă legătură cu realitatea românească decât descrierea finală a ceremoniei aducerii moaștelor la Suceava, de către Alexandru cel Bun.

Mult mai aproape de literatură prin intensitatea sentimentelor, prin puternica amprentă personală imprimată slavonei - limbă străină și de română și de limbile slave vii - și prin realitatea românească de care dau seamă cuvintele așezate în expresii memorabile, marcate de pecetea geniului, sunt textele lăsate urmașilor de marele Ștefan, domnul Moldovei, cu care Neagoe Basarab a fost contemporan de la naștere până spre 24 de ani. Uriașa personalitate a celui în care putem vedea pe bună dreptate părintele națiunii române era înzestrată și cu o capacitate de transfigurare a istoriei în literatură, care ne amintește de un Cesar în antichitate

sau de Napoleon și Charles de Gaulle în timpurile moderne. Pisanile dictate de voievod pentru ctitoriile sale (în special aceea de la Războieni) scrisorile și proclamațiile sale, unele din actele de cancelarie, dar mai ales Letopisețul de când cu voia lui Dumnezeu s-a început Țara Moldovei - întâiul monument al istoriografiei românești, inițiat și în parte dictat de domnul însuși, conțin germeii unei întregi literaturi viitoare, din care vor răsări nu numai urmașii imediați și continuatorii letopisețului - Macarie, Eftimie și Azarie fiindu-ne cunoscuți pe nume - dar și toată marea literatură cronicărească în limba română, de la Ureche la Neculce. Ea va fi retopită și turnată în tiparele moderne de geniul unor Negruzzi, Alecsandri și mai ales Mihail Sadoveanu. Totuși, nici aici nu putem vorbi de opere literare propriu-zise, de creații ce aparțin unui scriitor în deplinul înțeles al cuvântului.

Iată de ce putem spune că leagănul adevăratei și marii literaturi române a fost cetatea de scaun a Târgoviștei. Aici s-a scris, cu aproape o jumătate de mileniu în urmă o carte ce statuiază locul poporului român în istoria spirituală a continentului european, în pragul Epocii Moderne, dar în același timp și în raport cu istoria culturală a Răsăritului Ortodox de tradiție bizantină.

Prin întinderea lor, Învățăturile lui Neagoe Basarab depășesc orice scriere în limba slavonă apărută pe alte meleaguri (Bulgaria, Serbia, Rusia) creând un veritabil paradox: poporul de limbă romanică pentru care slavona nu era decât o limbă culturală, de împrumut, fără nici o legătură cu limba vorbită, a dat literaturii și culturii întemeiate în secolul al IX-lea de frații Chirii și Metodie monumentul cel mai impunător și astăzi cel mai viu, cel mai actual!

Prin geniul literar al autorului lor, învățăturile... depășesc toată literatura numită „parenetică” a Bizanțului. Astăzi, Sfaturile lui Agapet. Învățăturile lui Vasile Macedoneanul, ale lui Manuel Paleologul, cartea despre administrarea imperiului a împăratului Constantin Porfirogenetul, sunt simple „izvoare istorice” sau documente de epocă, în vreme ce opera lui Neagoe Basarab se citește ca o scriere clasică, eliberată de cătușele timpului și capabilă a vorbi oamenilor din toate secolele. Numai celebrul Principe al lui Machiavelli a mai reușit această performanță.

Comparația învățăturilor lui Neagoe cu Principele este absolut necesară, lectura lor paralelă se impune oricui vrea să-și dea seama nu numai de valoarea operei românești, ci și de ceea ce ea are actual pentru a intui profilul moral și mesajul poporului român de-a lungul întregii sale existențe.

Iată de ce, poate că într-o zi, printre statuile ce înfrumusețează orașul Târgoviște, se va înălța una și genialului scriitor și gânditor care a fost Neagoe Basarab. De ce nu în fața Bibliotecii care i-ar putea purta numele?

Dan Zamfirescu

Articol publicat în nr. 2/1996

Din activitatea editorială a lui Ion Heliade Rădulescu

Caracterizat de urmași drept „părinte al literaturii române”, nu numai pentru ce a realizat cu scrisul său, ci mai ales pentru că a fost „un factor cultural de primă importanță, preocupat de ridicarea poporului la lumină” - sublinierea aparținând istoricului Ion Oană, Heliade „a fost un întemeietor și un animator neobosit în domeniul presei, învățământului, teatrului, activității editoriale, preocupat permanent de cultivarea limbii, având contribuții remarcabile pe tărâmul afirmării culturii românești în cel de-al doilea sfert al veacului al XIX - lea”. Este un adevăr incontestabil că Ion Heliade Rădulescu, a dominat cu personalitatea lui cultura din vremea sa influențând evoluția acesteia până în zilele noastre. Spirit renaștivist pasionat de cunoaștere, era deschis ideilor și înnoirilor din societatea românească influențată de Occident. Meritele sale de îndrumător, de animator cultural sunt uriașe, diverse domenii, purtând amprenta personalității sale.

Dintre acestea vom evidenția pe cele legate de înființarea „Bibliotecii universale” și a publicării de cataloage în „Curierul românesc”.

Pornind de la convingerea că „la început traducțiunile deschid drumul compozițiilor originale”, preconizează, în 1843, înființarea unei „Biblioteci universale”, o colportare inteligentă și amplă a capodoperelor străine, o îmboldire și încurajare a scriitorilor naționali. Sconta astfel pe năzuința fierbinte spre cultura a contemporaneității. Dar trebuia pentru acest lucru să facă foarte multe cheltuieli. De aici,

împrumuturi și neconținută înglodare în datorii, de aici imputări de nerecunoștință și procese de intenții între el și contemporaneitate. Casele, tipografia, totul se amaneta bucuros, pentru ca vastele-i planuri literare să-și capete ființa.

Într-însa și-ar fi găsit locul traducerii din Homer până la scriitorii contemporani, precum și traduceri de lucrări economice, politice, filosofice. În anul întâi se va începe cu Plutarh (istorie), Platon (filosofie). Montesquieu (jurisprudența), Aristotel și Longin (retorica și poetica), Homer („Iliada”). Astfel se va proceda din an în an. Dacă volumele date în anul curgător nu vor împlini opera începută, se va urma aceeași operă în anul următor.

Pe fiecare 4 luni vor ieși câte 7 volume. Ediția va fi uniformă, toate cărțile vor avea același format in-octavio, hârtie velină, litere St. Augustin. Fondurile întreprinzătorului sunt și au fost întotdeauna în inimile cugetătorilor români. Aceștia știu să judece; vor prețui

întreprinderea și vor alerga spre aducerea ei la îndeplinire. Abonamentul se face pe 5 ani și banii se vor plăti din an în an, la darea afară a celor 7 volume dintâi.

Însă Heliade se pregătea intens încă din anul precedent. După toate aparențele, marea foaie volantă intitulată „început de bibliotecă universală”, care cuprinde o listă a planului de a edita traduceri ale autorilor clasici în domeniul istoriei, filosofiei, dreptului, economiei, istoriei naturale, artelor și literaturii, datează din martie 1845. La 18 martie 1845, Heliade scria lui Bariț cerându-

i sprijin pentru realizarea planului „mare și gigantic”. Heliade merge la Viena și Leipzig pentru a cumpăra material nou tipografic, în vederea mării întreprinderi în care se lansase cu tot dinadinsul. Se pare că Heliade consacră bibliotecii sale o atenție deosebită.

Planul bibliotecii lui Heliade (inspirat de cel al „Panteonului literar” francez) era adaptat împrejurărilor de la noi și gustului lui Heliade. Dacă părțile de filosofie, drept, economie erau sensibil reduse, lista operelor literare era îmbogățită cu opere modeme de tendința romantică; Chateaubriand, Hugo, George Sand, Balzac și Walter Scott.

În „Curierul românesc”, cu începere din anul 1833, se publică rubrici în care se anunțau cărțile nou apărute. La început, anunțurile conțineau numai câteva opere și se întâlnesc curent în toate periodicile epocii, pentru ca apoi, când cărțile încetează de a mai fi o „rara avis”, ele iau forma de catalog. În aprilie 1836 se tipărea în „Gazeta Teatrului Național” un catalog al pieselor de teatru, cu trei subîmpărțiri: cele tipărite, cele ce sunt sub tipar și cele ce sunt a se tipări.

După două luni, Heliade publică alt catalog, de astă dată în „Curierul românesc”. El tipărea cataloage și ca anexă la cărțile ieșite din tipografia sa. La sfârșitul „Zgârcitului” de Moliere din 1836 în traducerea lui D. I. Russet este un „Catalog de cărțile ce se află în Tipografia lui Heliade și cele ce sunt a se tipări”.

În aceste 4 foi in-octavio ale catalogului tipărit cu caractere chirilice vedem anunțate cărți, - aproape numai traduceri și foarte puține originale, iar autorii înscrși în ordine alfabetică. Sunt tălmăciri din Moliere „Zgârcitul”, tradus de D. I. Russet, „Bădăranul” de D. Maior Voinescu II, „Scapin” de D. K. Răști, - iar ca lucrări originale, „Din ale lui Eliad. Culegere de proză și poezie”, „Din poeziile lui Iancu Văcărescu”, iar , lucru pretențios pentru istoria librăriei românești, pe lângă prețurile cărților, sunt anunțate și cărțile aflătoare sub tipar, - de asemenea, tot traduceri și puține originale ca Gil Bias, „Cerule și pământul” drama de Lord Byron, „Enriadea” traducere de D. Spătarul Pogor și „Istoria Țării” de D. Medelnicer F. Aaron. Găsim în

acest catalog și o „înștiințare” către librari de felul cum se vor vinde cărțile, de comisionul ce va fi acordat acestor revânzători și de chipul cum vor fi efectuate cărțile. De remarcat că este primul catalog de sine stătător, apărut în formă de broșură. Deși nu e datat, totuși se poate stabili anul 1837, prin ajutorul unei notițe din „Curierul românesc”.

În 1839 Heliade publică un nou „Catalog de cărțile ce se află în Tipografia jos însemnatului și de vânzare în București la D. Iosif Romanov și la Iași la D. Bell și Com”. Acesta este un catalog mult mai mare, având 38 pag. in-octavio. Întâlnim aici „cărți bisericești” ca „Minee pâ 12 luni”, „Viețile Sfinților” și „cărți istoricești” ca „Telemach”, „Numa Pompiliu”, „Cărți pentru Teatru Național din București”, „Ermiona”, traducere de Ion Ghica și „Poeziile” lui Asachi, „cărți profane sau mirenești”, ca „Plutarch nouu în 2 tomuri, coală in-octavio, tradus din limba franțuzească cu 24 chipuri”.

Pornite din nevoia comercială, aceste cataloage au ținut loc de „bibliografii curente”, fără a avea însă la bază vreun principiu științific. Utilitatea lor pentru vremea de astăzi constă în faptul că prin ele putem reconstitui tot ce a tipărit Heliade. Locul acestor cataloage va fi luat, după 1839, de cataloagele de librării în care se cuprind și cărțile din tipografia lui.

Una dintre cele mai frumoase caracterizări ale scriitorului o face Luceafărul poeziei românești Mihai Eminescu în „Epigonii”.

„Eliad zidea din visuri și din basme seculare Delta biblicelor sinte, profețiilor amare- Adevăr scâldat în mite, sfinx pătruns de-nțeleș; Munte cu capu de piatră de furtune detunată, Stă și azi în fața lumii o enigmă ne-splicată și vegheaz-o stâncă arsă dintre nouri de eres”.

De aceea, la comemorarea a 125 ani, de la trecerea în neființă a scriitorului, considerăm necesară aprofundarea de către contemporani, atât a operei sale literare, cât și a activității sale politico-sociale și culturale.

Eugen Marinescu

Articol publicat în nr. 1/1995

Elena Văcărescu la Mănăstirea Dealu

Era 5 decembrie 1935, iar a doua zi Sărbătoarea Sfântului Nicolae, când, ca în fiecare an, se organiza festivitatea patronului și

ctitor al liceului „Nicolae Filipescu”.

O zi mohorâtă, ca de toamnă târzie, cu burniță în loc de ninsoare, ca în anii copilăriei, când puneam ghetuțele la gura sobei ca „Moș Nicolae” să le umple cu daruri.

În acel an mă consideram trecut de vârsta copilăriei, iar poveștile cu „Moș Nicolae” sau „Moș Crăciun” erau amintiri frumos retrăite ca poveștile dintr-o lume de basm pierdută pentru totdeauna.

Burnița, iar eu priveam pe fereastra dormitorului pădurea care cobora către valea desfrunzită și pustie, până departe unde licăreau luminile orașului de la poalele dealului.

Așteptam cu nerăbdare să se facă ziua, căci ea aducea marea sărbătoare.

Nu se țineau cursuri. În careul sălilor de cursuri, care înconjurau biserica, purtând hramul Sfântului Nicolae, elevii grupați pe clase, primeau oaspeții, care treceau în revistă cele două fronturi înclinându-se în fața drapelului și gârzii lui de onoare. În biserică se oficia slujba de pomenire a patronului liceului.

În două clase, una din cursul inferior, iar cealaltă din cursul superior, se prezentau oaspeților două „ore model”, una literară și alta științifică.

După aceea, în sala de festivități avea loc un program artistic cuprinzând recitări de versuri, lecturi de proză scurtă, scenete, coruri, concerte de muzică instrumentală și chiar proiecții de pelicule, din zestrea bogată de filme documentare a liceului, la care asistau învățătorii și părinții elevilor, alături de școlari.

Urma masa comună, elevi, invitați, părinți, profesori și ofițeri, în imensa sală de mese a liceului mai variată și mai îmbelșugată decât de obicei, care prilejuia o atmosferă de veselie din care nu lipseau toasturile, oaspeților de onoare, care elogiau pe dascălii și elevii evidențiați la concursurile naționale.

După amiază se desfășurau demonstrațiile sportive. În funcție de starea vremii ele aveau loc pe stadion și terenurile de sport sau în sala de gimnastică și poligonul de trageri. După ce oaspeții își luau rămas bun, elevii adunați în sala de festivități urmăreau un film artistic preluat de la cinematografele orașului. Solemnitatea sărbătorii lăsa amintiri de neuitat.

În acel an orele model au fost programate la clasa a 3-a „limba franceză”, cu profesorul Nicolas Catargi, iar la clasa a 5-a „chimia”, cu profesorul Patriciu Groze în laboratorul de fizică și chimie, excepțional înzestrat cu aparatura și materialele necesare demonstrațiilor și experiențelor.

Fiind elev în clasa a 5-a am participat la ora de chimie.

Printre invitații rugați să asiste la desfășurarea lecției a apărut o doamnă, necunoscută din anii precedenți, dar căreia, doamna Maria Filipescu, generalul Marcel Olteanu și mai ales colonelul Barbu Bălcescu, în funcție de comandant al liceului, îi acordau o atenție deosebită.

Scundă și plinuță, afișa o figură binevoitoare la gesturile de curtoazie ale amfitrionilor.

Noi, elevii, în picioare, neclintii în spatele meselor cu stativele și eprubetele pregătite pentru experiențe, o priveam curioși să descifram motivarea atenției deosebite care i se acorda. La rândul ei, doamna ne privea părintește, mișcându-și ochii dintr-o direcție în alta, căutând să ne ghicească gândurile.

Am răspuns salutului care ni se adresase și ne-am așezat pe băncile aflate în spatele meselor.

De la înălțimea estradei pe care era catedra, invitații aveau posibilitatea să urmărească activitatea elevilor, care manevrau eprubetele cu substanțele necesare experimentelor.

Pe tablele rulante erau înscrise formulele chimice ale materialelor din eprubete precum și ale combinațiilor rezultate ca urmare a reacțiilor care se produceau prin amestecarea lor. După fiecare explicație, profesorul urmărea dacă elevii procedaseră corect. Noi efectuam cu regularitate asemenea experiențe, dar asistența a fost impresionată constatând ca la întrebările profesorului elevii răspundeau fără bâlbâieli sau explicații inutile.

Necunoscuta doamnă și-a mărturisit admirația pentru profesor și elevi, după care Comandantul liceului a prezentat-o: „Doamna care v-a felicitat este Doamna Elena Văcărescu din familia poezilor Văcărești, nepoată a lui Ienăchiță Văcărescu și la rândul său poetă de limba franceza. În prezent e membră a delegației permanente a României la „Liga Națiunilor”, cu sediul în Elveția, la Geneva”.

După ora de „chimie”, am rămas un timp pe coridorul laboratorului schimbând păreri. Ora de „limba franceza” se predase mai înainte.

Câțiva elevi din clasa a 3-a au venit pe coridorul laboratorului, curioși să afle cum s-a desfășurat ora de chimie, întrebând: „La dumneavoastră, doamna Elena Văcărescu a instituit un premiu anual în bani?”

„Nu!” a răspuns un coleg, iar altul a adăugat: „Pentru ce să-1 fi instituit?”

„La clasa a 3-a l-a instituit pentru cea mai buna lucrare în limba franceza pe o temă literară!” „E normal pentru o poetă de limba franceza, dar la „chimie” cum s-ar fi motivat?”

Un alt coleg a întrerupt discuția afirmând: „Regele Ferdinand, pe când era prinț moștenitor, a dorit să se căsătorească cu doamna Elena Văcărescu, caz în care ar fi fost regina României, dar Constituția nu a permis mariajul”.

Elevul din clasa a 3-a a povestit ca profesorul alesese pentru acea oră un text din scrierile lui Pierre Loti. Doamna Elena Văcărescu, vădit emoționată, a povestit că scriitorul îi era un bun prieten literar, fost ofițer de marină și ale cărui romane le citise pe toate și despre care știa că fuseseră traduse și în limba română, dintre care a amintit pe „Azifade”, „Pescheurs d'Islande”, „Desanchantees” și altele pe care nu le-am reținut.

Au trecut decenii și abia după apariția volumului de poezii, traduse din limba franceza, aveam să aflăm despre opera literară a Elenei Văcărescu.

Ion Benone Petrescu

Articol publicat în nr. 1/1999

Vladimir Streinu și „episodul dâmbovițean”

Criticul, istoricul literar și poetul Vladimir Streinu, considerat de cercetarea contemporană

ca ieșit din „brazda lovinescianismului”, ca a „treia generație postmaioresciană”, cu o „atitudine consecvent estetică față de literatură”¹, continuă să fie mai mult evocat decât cunoscut. Puținătatea lucrărilor exegetice² risipite mai ales în paginile unor periodice sau în cele câteva studii însoțind diversele ediții realizate de George Muntean, nu au adus decât parțial lumina într-o existență deosebit de bogată, care a produs o operă ce s-ar constitui, după estimările editorului său, în aproximativ 17 volume. Se cere precizat că nu atât cantitatea asigură dimensiunea axiologică a unui autor, dar în speța amintită, dominată de consens asupra valorii și importanței creatorului ei, devine necesară cunoașterea operei în integralitate și, asociată acesteia, stabilirea unor repere biografice care au produs într-un anumit mediu psihosocial opera respectivă.

Exegeza acestei opere are o întârziere reală cauzată de mai multe împrejurări. Inexistența unei ediții cuprinzătoare a operei solicită un volum de muncă extrem de mare de despuiere a presei timpului în căutarea scrierilor. Volumele tipărite au „folosit” cu insistență „croșetele” în interiorul textelor, când acestea nu au fost omise cu bună știință. Un alt motiv este mai de adâncime și ține de climatul cultural în care Streinu și-a realizat opera la cumpăna a două sisteme politice diferite. Format și afirmat în climatul democratic interbelic, scriitorul și-a continuat lucrarea critică într-un mediu ostil libertăților de orice fel. În opera sa este evidentă falia ontologică aprofundată a vieții celui care a produs-o. De aici importanța cercetării biografiei autorului pentru descifrarea avaturilor operei reflectând moduri de viață și structuri cultural-ideologice diferite, tărâm ocolit sistematic, din motive ușor de înțeles. Criticul are o biografie „marcată de timp”, ca a multora din generația sa, accentuată de actul situației întregii opere sub semnul voluntar al pseudonimelor. Un caz probabil singular în cultura românească când un autor își marchează întreaga operă cu pseudonim, fie că este Vladimir Streinu sau, în perioada războiului, Apollonius. Nu intrăm aici în explicarea apetitului pseudonimic, de altfel obscur, dar este evident că refugiu într-un nume de adopțiune, sub pecetea căruia s-a săvârșit opera și s-a constituit renumele este de luat în considerare. Puțini cunosc numele moștenit de la părinți, de Nicolae lordache, existent însă în toate actele de stare civilă și în alte înscrisuri de uz curent. Dicotomia creată depășește simpla alternanță de nume pentru a marca încă o falie ontologică între om și operă.

Din toate acestea rezultă că Vladimir Streinu este un „caz biografic” a cărui luminare într-un adevăr necesită eforturi susținute, pe motive și perioade distincte pentru a pătrunde în miezul unei vieți aflată la originea operei.

Într-o existență deloc liniară, în care Vladimir Streinu e de regăsit în locuri și ipostaze diferite, circulând aproape frenetic ca un autentic „homo europeus”, regăsim câteva momente întru totul remarcabile. Acestea pot fi reunite sub genericul „episod dâmbovițean” cu multiple și variate trimiteri la biografie și operă. Contactul cu oamenii și realitățile dâmbovițene se produce numai parțial întâmplător. Tatăl său, Șerban lordache din comuna Teiu, Argeș, stabilise încă de timpuriu în orașul de câmpie Găești o „bază” de afaceri profitabile cu cereale. Aspectele obișnuite ale negustoriei l-au adus pe aici de multe ori și atunci când s-a pus problema ca fiul său Nicolae să-și găsească un loc de muncă mai stabil l-a sfătuit, probabil, să aleagă Găeștiul. Așa se face că tânărul profesor de filologie, după ce peregrinase pe la Liceul „Traian” din Turnu Severin, apoi la Liceul „Mihai Eminescu” din București, ca un interludiu de studiu la Paris pentru o teză de doctorat despre Rimbaud cu profesorul de la Sorbona, Fortunat Strowski, poposește la Găești. Începând cu septembrie 1927 îl găsim profesor suplinitor la Liceul „Dr. C. Angelescu” din localitate³. Predă româna și franceza la clasele inferioare și este diriginte la clasa a IV-a. Ulterior are ore de morală și elemente de filozofie tot la ciclul gimnazial. Tânăra instituție școlară înființată ca gimnaziu în 1921 și avansată liceu trei ani mai târziu s-a dovedit a fi deosebit de atractivă pentru tinerii absolvenți ai Universității bucureștene, „convinși” să profeseze aici de poziția orașului în apropierea capitalei și de legăturile feroviare intense. Tot acest cumul de factori aduce în câțiva ani la Găești tineri profesori ce dovedesc reale calități profesionale, dar și dorința de a participa la dialogul cultural al timpului. Sosesc și se stabilesc în oraș sau fac naveta perioade mai scurte sau mai lungi de timp Șerban Cioculescu cu soția (în anul școlar 1925-1926), Nicolae lordache cu soția Elena Vasiliu din părțile Băii de Aramă, Virgil Ghițescu sau Vasile Maciu. Tânărul grup de profesori, unii deja afirmați în presa timpului, ridică ștacheta profesională a liceului și a urbei. Ei sunt rapid asimilați, sunt instalați la cârma liceului prin Șerban Cioculescu (1928-1931) și a lui Vladimir Streinu (1933). Acesta își cumpără o casă în Găești și naveta obositoare se încheie. Se consolidează, de asemenea, starea materială a tinerei familii, care depinde tot mai puțin de sprijinul părintelui Șerban lordache, om cu stare și primar în Teiu.

O scurtă radiografie a activității profesorului Nicolae lordache îl arată promovat la clasele superioare, la română și franceză, cu 15 ore plătite de la buget, și 9 ore extrabugetare⁴. La un salariu de 6400 lei plătește un impozit de 352 lei, adică 5,5 la sută din salariu. La

acest câștig apreciabil la standardele timpului se adăugau indemnizații rezultate din orele suplimentare sau din participările la concursurile de examene de admitere sau de absolvire. Concomitent suplinește la Școala Superioară de Comerț nr. 2 din București, unde prezența la catedră produce o vie impresie unor elevi⁵.

Perioada găeșteană este însă mult mai plină, cu ecouri deosebite în literatura timpului. Pe lângă colaborările la prestigioase publicații bucureștene (*Viața literară*, *Sburătorul*), un grup de noi veniți în publicistica timpului finalizează proiectul mai vechi al unei reviste lunare de atitudine. Apare astfel *Kalende*, condusă de un comitet director alcătuit din Șerban Cioculescu, Tudor Șoimaru, Pompiliu Constantinescu și Vladimir Streinu. În cele cinci numere (10 noiembrie 1928 - martie 1929) revista publică mari scriitori ai timpului, poezie și proză moderniste și mai ales promovează atitudinea critică radicală față de tendințe apăsate mistice ale unor grupări culturale sau ideologice. Deși nu a fost tipărită la Găești, mărturiile ale soției scriitorului, Elena Lordache Streinu, susțin ca loc al inițierii revistei și al conceperii unor acțiuni publicistice chiar în casa lor din Găești, devenită uneori spațiu de dezbatere sau chiar de confruntări de idei. Deși publică mai mult poezii, V. Streinu participă la polemicele timpului duse în paginile revistei pe tema intelectualismului, „zodia severă a sub care apăream” („revista” n.n.). Ancheta declanșată aduce răspunsuri diferite și o polemică cu G. Călinescu, cu autorii „Manifestului Crinului Alb” sau Nichifor Crainic.

Timpul scurt de apariție al revistei nu a dat posibilitatea grupului director să dezvolte ideile enunțate cu atâta fermitate. Revista rămâne nu numai în istoria literaturii române, ci și în memoria unor mari scriitori ai timpului care au creat o adevărată legendă în jurul micii publicații. Este adevărat că aceasta a fost folosită uneori în sens peiorativ, cum s-a întâmplat în focul polemicii găzduite de *Facla* în 1935, dintre Vladimir Streinu și poetul Ion Barbu, în care sunt atrași Al. Rosetti, Șerban Cioculescu sau Eugen Ionescu. Se schimbă cuvinte de spirit, ca în acea telegramă caragialească adresată de Vladimir Streinu lui Ion Barbu⁶, cu „Adevărata biografie a lui Arhimede Nastratin”⁷ sau filipica marelui poet „Adio la Găești”, dar mai ales din mărturia sa care-l împiedică să continue disputa cu cei ce-l atacau pentru simplul motiv că „brizele Hellespantului n-au mângâiat niciodată frunțile asudate ale simigiilor de la Găești”⁸.

Perioada petrecută ca profesor la Găești are însă o conotație politică majoră în viața și activitatea tânărului scriitor. De acest moment se leagă accesarea sa în viața politică națională. Este înscris pe lista candidaților Partidului Național Țărănesc din Dâmbovița pentru Camera Deputaților. O asemenea ascensiune politică nu ar fi posibilă fără aprecierea deosebită a PNȚ pentru activitatea tânărului intelectual. Este al patrulea pe lista județeană, iar Șerban Cioculescu al șaselea. În urma scrutinului din 17 iulie 1932, țărăniștii câștigă 57,30 la sută din voturile exprimate și șase locuri, printre ocupanți aflându-se al patrulea Nicolae Lordache, dar nu și Șerban Cioculescu, înlocuit (?) de C. D. Dimitriu. PNȚ. câștigă 274 de mandate din 381 de locuri⁹. Își fac apariția o serie de oameni politici noi, pe listele P.N.Ț. cum ar fi Mihai Ralea (la Fălciu), Victor Eftimiu (la Orhei) și mulți alții. Deputatul Nicolae Lordache nu a fost nici „conștiincios”, nici „romantic”, cum observă editorul

operei sale George Muntean, în anul său parlamentar încheiat la 20 decembrie 1933. Într-un mandat convulsivat de schimbarea mai multor guverne, confruntat cu apogeul marii crize economice, deputatul ales în Comisia 10, de „Petițiuni”, lipsește la multe ședințe, nu-și prezintă discursul de direcție (practică impusă deputaților de a-și exprima într-o legislatură programul sau opiniile), deși se afla în sală când a fost invitat să-l susțină. Totuși, îl interpelează în ședința din 29 noiembrie 1932 pe D. Gusti, ministrul Instrucțiunii, cu privire la modul de aplicare a unei legi adoptate sub guvernul Iorga. În ședința din 24 martie 1933 depune un proiect de lege de inițiativă parlamentară, pentru modificarea și abrogarea unor dispozițiuni din legea asupra cumulului de funcții, adoptată la 2 aprilie 1931. Virgil Madgearu, ministrul Finanțelor, răspunde inițiativei, niciodată discutată în plen, deși deputatul încearcă s-o aducă de mai multe ori pe rol. Experiența dobândită în această scurtă perioadă trebuie să-l fi dus la concluzia, pe care o va exprima mai târziu într-o serie de articole, că ineficiența se află în parlament la ea acasă, deși, la nevoie-recunoaște acesta- legile se adoptau destul de repede. Prin victoria liberalilor la scrutinul următor, aventura parlamentară ia sfârșit, nu și activitatea politică, scriitorul figurând pe listele de candidați și pentru alegerile din 1937, fără a mai fi ales.

Momentul găeștean și, sub aspect politic, cel dâmbovițean se dovedesc a fi de o importanță majoră în afirmarea sa ca personalitate culturală națională. Din păcate, pe firul unei istorii reversibile, împlinirile din această perioadă vor constitui capete de acuzare pentru torționarii comuniști veniți la putere. În 1948 este scos din învățământ și lăsat împreună cu familia muritor de foame. Mai mult, în 1958 este implicat într-un monstruos proces politic alături de Vasile Voiculescu, Dinu Pillat, Ion Caraion ș.a. Devine „pensionar” al spațiului carceral comunist până în 1962, când este repus în libertate și, parțial, în drepturi. Deputația dâmbovițeană a fost, în subteran, cauza principală în acest pseudocomplot antistatal în care a fost târât pe nedrept, Nicolae Lordache, alias Vladimir Streinu, a trecut prin toate acestea lăsând amprente variate atât în viață, cât mai ales în operă. „Episodul dâmbovițean” s-a valorizat astfel diferit, în funcție de amprenta timpului istoric.

NOTE

1. Simion, Eugen: *De la T. Maiorescu la G. Călinescu*, I, București, Editura Eminescu, 1971, p. XXVI
2. *Duicu, Serafim*: Vladimir Streinu, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1977
3. *Ștat de salarii*. Dosar 45/2, 1927. Arhivele Statului Filiala Dâmbovița. Târgoviște
4. *Ștat de salarii*. Dosar 64/4, 1928, Arhivele Statului Filiala Dâmbovița, Târgoviște
5. Rădulescu Gheorghe: *Profesorii mei de limba și literatura română*, în « România literară » nr. 42, 16 octombrie 1986
6. Streinu, Vladimir: *I. Barbu*, în « *Facla* », nr. 1284, 13 mai 1935
7. *Lucr. Cit.* nr. 1287, 17 mai 1935
8. *Facla*, nr. 1294, 25 mai 1935
9. *Procesul verbal din 25 iulie*, în Monitorul Oficial nr. 173, 26 iulie 1932.

Emil Vasilescu

Articol publicat în nr. 2/2000

Heliade și „heiadismul” moldavobasarabean

Ca și Titu Maiorescu, Ion Heliade Rădulescu face figură simbolică de începător

absolut, de cavalier al Ideii ce se naște în propria ființă și se întrupează în fapte, în fapte de cultură bineînțelese. Are, prin excelență, o vocație a formativității. E un posedat al acelei blagiene *nisus formativus*, fără de care e imposibilă o realizare, o întrupare, un demers cultural. Propriile forțe-tumultoase, concentrate la limită și dotate cu o extremă putere regenerativă- îi sunt suficiente.

Heliade Rădulescu este înzestrat cu ceea ce Leo Frobenius denumea *vitalitate paideumatică* mereu înclinată spre supratensiune, spre obținerea rapidă a atotștiinței și armoniei. La acești oameni plini de vitalitate adesea dimensiunea ia locul intensității, iar intensitatea substituie dimensiunea. Este ceea ce se întâmplă în mod evident și la Heliade al nostru.

Vitalitatea paideumatică presupune o demonizare, o „robire de demoni” (zice Frobenius) în momentele supreme ale emoției artistice și religioase, ceea ce stimulează nespus de mult actul creator, imprimându-i sporadicitate, spontaneitate, prosepțime, capacitate și disponibilitate de a crea din orice. Bățul de chibrit, pe care copilul îl transformă în vrăjitoare demonstrează transferul spontan al reprezentării din planul sufletului în planul conștiinței senzoriale, din cuvânt în existență și conștiință. Este capacitatea creatoare culturală (paideumatică) în sine: „În lumea copiilor, aceasta este regula, la omul genial *înseamnă demonic*. (Voința genialității în opoziție cu vocația faptelor.)” (Leo Frobenius, *Paideuma, schiță a unei filosofii a culturii*, București, 1985, p. 103). Demoniacul se manifestă ca act ludic, acesta fiind de fapt „creația, replăsmuirea, factorul creator de sine” (Ibidem, p.104).

Despre o identitate absolută dintre *genial* și *demonic*, concretizată într-o disponibilitate creatoare, naturală, stihinică, putem vorbi și în cazul lui Ion Heliade Rădulescu. **Demiurgismul** său - căci de un adevărat demiurgism este vorba - e de esență romantică, impregnat fiind de raționalism clasicist, de mesianism socialist utopic cu rădăcini în mitul cristic, de demonism paideumatic general, din care nu lipsesc notele satanice. După acest principiu demiurgic întemeietor universul se replăsmuiește cu căderi de draci și zbor de îngeri, cu acumulări și concentrări de „puteri primordiale princepe”, cu naștere de corpuri cerești luminoase de lume („A sis și, iată, suntem lumina ai lumii / Strălucitoare heliu, sori, principii de lumină, / Focare arhicentre de raze, de splendoare, / Planeți, astre, luceferi, sisteme de lumină, / Să laudăm pe domnul!”), cu lupta dintre lumină și întuneric, cu plesniri și învolburări de univers și despicerii de abis, cu răștipete și bubuituri infernale.

Demiurgismul acesta e preeminescian, fiind axat și pe principiul eminescian al armonizării, al „dreptei cumpene”, al „echilibrului între antitese”.

Logosul vine să pună ordine în lumea anticristiazată, plină de culori apocaliptice, infernalizată: „... Și Antihrist domnește, / Despot pe lumea-ntreagă, cu varga sa de fier / Altarele distruge, corupe și zdrobește, / și țipete de sânge se-nalță pân' la cer // Se va deschide cerul, cuvântul iarăși vine, / De vii și de morți jude. Și mii de cherubimi / Pe palmele de flăcări pe-al omului fiu ține, / și laudă răsună prin mii de serafimi.”

Atât în plan mitopo(i)etic cât și în plan științific, Heliade Rădulescu este un „constructor” de sisteme, un căutător și realizator de principii sistemice. Sistemismul său este echivalent cu organicismul specific românesc, axat pe „echilibrul antiteselor” și pe ordinea naturală a lucrurilor.

Construcțiile sunt vizionariste în sens preromantic și valorifică sugestia biblice, kabalistice orifice și general-filosofice. Autorul *Zburătorului*, al *Mihaidei* și al *Căderii dracilor* cultivă esențialmente o mitopo(i)etică a *Logosului*, al *Marelui Cuvânt* prin care se întregeste toată ființa: „Și spirite, și genieri, și minți ce nasc știință / Se-ntrec să se închine la Marelui Cuvânt / Prin el să se-ntregească în toată-a lor ființă / Și-într-însele să cheme al lui coborământ”.

Ontos înseamnă pe deplin, la Heliade Rădulescu, *Loghos*, ființarea semnificând înstăpânirea și întruparea Marelui Cuvânt, a Divinului Verb. Structural, Universul se constituie din trinități din „delte” care intră în „matiaj”, într-un „concurs” și „concordare”. Preluând din doctrinele lui Moise triumfiul Autoritatea Divină - Spiritul universal-Materia universală, el propune această transformare a trinității Eloim-Spiritul-Materia (Autoritatea-Activul-Pasivul) într-o trinitate inferioară și pasivă Spiritul-Materia-Universul (Activul, Pasivul-Rezultatul sau Efectul.) Logosul urmează aceeași scară descendentă a transformărilor, coborând din ipostaza divină a cuvântului-lumină în ipostaze încarnate, materiale.

Cu toate că rămâne un poet mai degrabă al dimensiunii decât al intensității, Heliade Rădulescu este, așa cum a arătat și acad. Eugen Simion în cartea sa *Dimineața poezilor*, un mare poet al mișcării, al ascensiunii (zborului) și căderii, al amplitudinii (vastității) și nelimitatului (insuportabilului).

Creatorul de „principe”, de arhetipuri, dublat la pionierul cultural și de ființa mai specială a proscrisului a determinat azeziunea electivă a moldavobasarabenilor Alexandru Hâjdeu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Constantin Negruzzi și a cărturarilor care au făcut încercări disperate pentru a păstra spiritul românismului în Basarabia. Întâlnirea lor fundamentală cu Heliade Rădulescu are loc, astfel, sub semnul pionieratului cultural, al arhetipalității mitopo(i)etice și destinului comun de „proscriși”, de

„exilați”. Corespondența lui Negruzzi purtată cu el, evocarea personalității sale prin trei discursuri de către Bogdan Petriceicu Hasdeu, reacția stărnită de apariția *Curierului românesc* concretizată în scrisoarea a opt oameni de cultură basarabeni, prezența în manualele mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, și gramaticile ruso-române ale lui Gheorghe Codreanu, Iacob Hinculov, edițiile chișinăunene și invocarea conștiinței unității în lupta pentru ființa națională și limba română sunt tot atâtea mărturii elocvente ale acestei întâlniri formative. E o întâlnire ce are loc sub zodia unității limbii române și spațiului cultural românesc. Mitul Daciei, al „vechimei” (dacice), cultivat de Alexandru Hâjdeu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Alecu Russo, Constantin Negruzzi, Constantin Stamati, se pune sub semnul conștiinței aceleiași unități.

Bucuria apariției primelor numere ale *Curierului Românesc* în Moldova și Basarabia, aflate la 1829 sub ocupația rusească, este consemnată într-o scrisoare trimisă ziarului de ieșeanul Dimitrache Pastiescul: „Eu, domnul Eliade, deși însemnez cel mai mic punct între frați, dar ca un patriot ce m-am pătruns de o simțitoare bucurie pentru începutul lucrărilor bunilor mei compatrioți, n-am putut tăcea și nu a vă mărturisii cunoștința (recunoștința), cinșire și dragoste din partea tuturor Românilor câți se află în Moldova și Basarabia, având norocirea a mă întâmpla în primăvara trecută acolo, când s-a ivit cele dintâi gazete ale Țării Românești” (*Curierul Românesc*, nr. din 5 ianuarie 1830; scrisoarea e reprodușă în Petre V. Haneș, *Scriitorii basarabeni*, București, Editura Casa Școalelor, 1936, p. 42).

Lui Heliade Rădulescu i se mai adresau, cu ocazia apariției *Curierului Românesc* opt tineri români care își făceau studiile la Paris printre care se afla și basarabeanul Ștefan Margeallă (zis și Marțela), funcționar la Ministerul de Externe de la Petersburg și autor al unei Gramatici (Gramatică rusească și rumâniască închipuită de Ștefan Margela și tipărită de dipartamentul opșteștei învățături - tom întâi, Sanct Petersburg, 1827): „Scrisoarea de la tinerii rumâni ce se află în Paris către redactorul Curierului - Bunule și iubite Compatriot, primește astăzi mulțumirea ce prin această scrisoare îți dau tinerii Rumânii (câți se află la Paris) pentru *Curierul Românesc* ce ai binevoit a ne trimite. De prisos ni se pare să-ți descriem câtă bucurie am simțit toți când am văzut că se tipărește și în patria noastră o gazetă: destul este să știți că prin vinele noastre circulează sânge românesc și este cu neputință să nu ne bată inimile de bucurie când vedem și auzim că să fac lucruri și așazământuri mântuitoare pentru patria noastră și care înlesnesc a se răvărsa luminile și cunoștințele care contribuiesc spre fericirea și folosul Rumânilor. Tipărirea în limba rumânească a unei gazete este negreșit între celelalte un mijloc deosebit a lumina pe fieștecare asupra drepturilor și datorii sale: și în tot chipul, orice bun Rumân este dator a-ți mulțumi pentru buna începere ce ați făcut. Suntem ai domniei tale, ca niște frați, Coleschi sovetnic St. Margeallă, Alexandru Lenci, Nicolae Băleanu, C. Brăiloiu, Dumitrache Goleșcu, C. Lenci, I. Vlăduianu, Costache Filipescu. - Paris 4 octombrie 1829” (*Curierul Românesc*, 1829, nr. 58 din 28 oct. 1829).

De menționat că scrisoarea celor 8 studenți români din Paris către Heliade Rădulescu a fost reprodușă în V.A. Urechia, *Istoria școalelor 1 - 1892* și, în traducere franceză, în Pompiliu Eliade, *De l'esprit public en Roumanie*, Paris, 1905, p.242: precum și în Petre V. Haneș *Scriitorii basarabeni*, ed. cit. p.144-145.

Un capitol aparte în biografia de creație a lui Ion Heliade Rădulescu îl înscriu raporturile sale cu Alexandru Hâjdeu și Bogdan Petriceicu Hașdeu.

Demiurgismul heliadesc este relevat de Hașdeu ca un principiu universal al creației pe bază de consubstanțialitate cu creatorul suprem în discursul ținut cu ocazia serbărilor din 1881: „Domnii mei, această marmură reprezintă pe el. Nu-l vom numi, el n-are nume. Poeticul grai al Sântei Scripturi zicea creatorul lui Iehova, adică „cel care există”, fiindcă în natura întregă Creatorul e pretutindeni și nu se află nicăieri în afară din natură. Ei bine, orice mare om al unei nații, creator într-o sferă mai restrânsă, este și el Iehova este „cel ce există”, e sinteză unei epoci, e fără individualitate, fără nume...”.

Bogdan Petriceicu Hasdeu făcea, evident, o confesiune *pro domo sua*, căci demiurgismul impersonal, axat pe un principiu constructiv sistematist era și punctul forte pragmatic al monumentalei sale opere. Lui Heliade îi lipsesc facultățile de a fi poet, filosof sau istoric; are însă geniu, care se impune prin „brodire”, prin „ghicitură” pe care o rectifică pe o cale metodică. O atare apreciere, prin comparație cu Asachi defavorabilă acestuia („era învățat, foarte învățat, dobâ de știință și de artă totodată mai vorbind vro zece limbi - dar Asachi nu avea nici o scânteie de geniu: de la dânsul nu va rămâne nimic”), o întâlnim în introducerea la proiectatul tom IV din *Etymologicum magnum romaniae*: „Al nostru Heliade nu era poet, nu era filosof, nu era istoric; dar totuși era un om de geniu. Geniul nu știe, nu vede, ci brodește. Dacă geniul a învățat multă carte, el poate să controleze, să verifice și să rectifice ghicitura sa pe o cale metodică. Dacă n-a învățat, rămâne numai cu ghicitura, o ghicitură necontrolată, neverificată, nerectificată, adesea o singură picătură de adevăr între o mulțime de greșeli. Acea picătură însă merită de a fi semnalată, după cum merită a se scoate dintr-o movilă de nisip o foiță de aur” (B. Petriceicu Hasdeu, *Etymologicum magnum romanie*, a dicționarul limbei istorice și poporane a românilor, ediție îngrijită și studiu introductiv de Grigore Brâncuș, București, 1976, vol. 3, p. 658).

Tot de aici aflăm că întâlnirea lui Hasdeu cu Heliade avea loc la șase ani, când a citit „încântat” „departe în Basarabia” cea dintâi carte românească pe care o știa pe dinafară: *Crestomația ruso-moldovenească* a lui Hâncu.

Este revelatoare mărturisirea făcută de Bogdan Petriceicu Hașdeu în Cuvântarea aniversară rostită în ședința solemnă a Academiei Române, în ziua de 13 ianuarie 1902 cu ocazia Centenarului lui Eliade: „am fost totdeauna, sunt și voi fi Eliadist”. Mărturisirea este prilejuită de refuzul lui Titu Maiorescu de a vorbi la ședința sus pomenită. Hasdeu vorbește, la începutul cuvântării despre *tatăl* Eliade, căci - motivează el - „toți cei mai buni dintre Rumânii cei bătrâni de acum sunt fii spirituali ai acestui mare dascăl, tribun și poet” (B.P. Hasdeu, *Publicistica politică*,⁴ ediție critică, prefață, note și comentarii de I. Oprișan, Ed. Saeculum I.O., București, 2001, vol.2, p.369) Eliade e, în viziunea lui Hașdeu, omul de la 1848 care ține o mână rezemată pe Tudor Vladimirescu, iar cealaltă pe Vodă Cuza.

Menționând cultura muntenească și formația sa sub „paternitatea” lui Lazăr, Hasdeu vorbește despre marea lui rază de iradiere în întreg spațiul românesc: „Eliade, văzut sau nevăzut, era pretutindeni în suflete, și nu numai până la Milcov, Kogălniceanu, și Costachi Negruzzi la Prut, Alexandru Hâjdeu și Constantin Stamati la Nistru.” (Ibidem, p.373).

În aceeași cuvântare i se recunoaște lui Heliade Rădulescu meritul de a deconspira prin fabulele *Măceșul și Florile* și *Cântecul ursului* două intrigi speculate ale rușilor, printre care era și încercarea de a pune mâna pe minele românești.

Un alt capitol revelator al biografiei de creație a lui Heliade este corespondența și schimbul de idei și aprecieri cu „heliadistul” Constantin Negruzzi.

În *Păcatele tinerețelor* dăm de recunoașterea meritului lui Heliade Rădulescu de „a o dezbrăca pe fata lui Chiriac de toate țorțoanele străine: „Din norocire, un om veni. Un om care-și știa în perfecție limba sa. Un om ce era totodată poet, jurnalist, literator. El se numea Eliad. Acesta se apucă să dezbrace pe fata lui Chiriac, cum o chema el, de toate țorțoanele străine ce o desfigurau, și aratându-ni-o întâi goală, ca pre Vinera de Medicis, pentru ca să putem prețui formele ei cele mai frumoase, se apucă să o înveșmânte cu hainele cu cari era deprinsă și cari o prindeau. Dar văzu că nu era destul de a ne arăta grațiile fecioarei: trebuia să ne dreagă și gustul stricac, percepui cu fireasca lui sașacitate că a brusca lecuirea era a nu ne mai vindeca, și așa mai întâi începu a alunga o grămadă de slove ce nu ne trebuiau” (*Păcatele tinerețelor*). În Scrisoarea XV (Critică) menționează de asemenea că „una din cele multe care învecinicesc numele lui Eliad în literatura românilor, este că ne-a scăpat de atâtea litere prisoselnice, ce încetul cu încetul începuseră a se împământeni în limba noastră”.

La rândul său, Ion Heliade Rădulescu apreciază foarte înalt preocupările literare și filologice ale lui Constantin Negruzzi, văzând în el „și pe bărbatul de geniu și pe bărbatul de gust” - căci croirea în general a unui plan, a unei sisteme, aflarea unei arte sau meșteșug dovedesc geniu aflătorului, iar cercetarea nuanțelor, desăvârșirea amărăntelor dovedesc gustul și formează frumosul” (Ion Heliade Rădulescu, *Scrisori și acte*, București, 1972, ediție îngrijită, texte alese, glosar, indice de George Potra, Nicolae Simache și George G. Potra „*Studii și documente*”, Ed. Minerva, București, 1972, p.16).

Negruzzi apare, în viziunea portretistică a lui Heliade Rădulescu drept un „bărbat versat în literatură, ce mult s-a ostenit și a cugetat în lucrarea limbei naționale, atât în general, cât și în cele mai mici amărunte” (*Ibidem*, p. 16).

„Eu sunt acel care am scris urmând gramaticii muntenilor, eu am tradus și tipărit pe Maria Tudor, Angelo, precum și alte mai mici compuneri ce s-au văzut în foile de București. Eu am scris a în loc de au și e în loc de îi; așadar pe mine mă ocărăște acest domn literator atât de prozaicește? Din ale mele alcătuirii (pe care le numește bațjocorite) îl dogorește rușinea a câtă vre un fragment” (răspuns la intervenția lui Săulescu în „suplementele Albinei românești” din 29 iunie și 13 iulie, în care acuză pe Heliade că ar tinde să transforme dialectul muntean în limbă literară românească și să muntenizeze operele moldovenilor apărute la București).

„Dar noi să scrim cu slovele părintelui Chiril, când n-avem nici un amestec cu sfinția sa și cu limba d-sale? Interesul ce ne face să reluăm literele strămoșești este cunoscut de toți românii, este să ne apropiem de lumea civilizată și să ne dezlipim odată - măcar cu limba - de națiile eterogene” (C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușeanul*, București, 1964, p. 217).

Heliade, după opinia lui Negruzzi, a simplificat alfabetul, a scos din uz ocsile, variile și perispomenile și alte „bastarde litere, burduhoase, grebănoase, ovale, râtunde, sucite și cârligate”.

Înalta prețuire a demersului filologic al lui Negruzzi denotă o fervoare programatică ce continuă demiurgismul mitopo(i)etic propriu-zis, axând-o pe o temeinică axă sistematică, pe un plan incipient bine articulac, pe artă și meșteșugul „aflării”, adică a cercetării, investigației, pe cercetarea nuanțelor și „amărăntelor” (care să dovedească gustul și să formeze frumosul). Atât Heliade cât și Negruzzi sunt niște sistematizaci care-și concep sistemul în spirit platonician, al kolokoghatiei estetice antice și al clasicismului care impune respectul principiilor și legilor, al întregului, sfericului, rotundului. Ca și în viziunile sale poetice urierizate, „vulcanizate”, puse sub semnul magmaticului incandescent, al unei adevărate *Sturm und Drang* Heliade opune *haosului, ordinea, armonia*, cu alte cuvinte, *punerea în sistem*. Evident o sistematizare determină circumscrierea unui cerc hermeneutic bine delimitat, bazat pe o constituire autarhică, intrinsecă. Așa cum universul se creează pe baza propriilor forțe, a „principiilor” luminoase, a „cereștii armonii”, a „virtuților și veseliei”, a sfintei atmosfere a „luminii celii vii” (Căderea dracilor), - totul pus sub „al lumii plan” simbolic preursit”, tot astfel universul limbii se ordonează după „natura și însușirea ei”, în așa fel ca să exprime plener gândirea: „Sistema mea, precizează Heliade în întinsa scrisoare către Negruzzi din 27 iulie 1836, a fost ca să poată cineva aduce limba în stare pe cât se poate a exprima tot ce se gândește, fie în materie fizică, fie morală, fie politică, fie religioasă. Pe drumul acesta am vrut să am povață, de se va putea, *dreptul cuvânt, armonia și energia* și sau pe catetrele să le întrebuițez, deodată, sau după întâmplări să aleg pe cea mai preferabilă și mai potrivită cu împrejurarea” (Ion Heliade Rădulescu, *Scrisori și acte*, București, 1972, p. 17).

Dreptul cuvânt îl presupune constituirea limbii după propria ei fire ca atare, „jumânirea” ei firească - așa cum au grecii, latinit, italianit... grecii, romanii, italienii, *armonia* cere ca în „această pravilă de a rumâni zicerile” să nu se uite și drepturile ei de a face excepții de la pravila și de a se feri de „asprimea întâmpinului celui urât”, iar *energia*, bazată pe dreptul cuvânt, va evita „lungimea zicerilor”, repezindu- se ca fulgerul din gură și tunând în inimile ascultătorilor.

Și Constantin Negruzzi are intenții sistematiste, vorbind despre *țesătura limbii noastre* (în consens cu *structura gramaticală heliadescă*), și de tipul limbii și de „construcția limbii noastre.” În *Scrisoarea XIV (Critică)* vorbește chiar de o știință sistematică, de „adunarea” și așezarea limbii: „Dacă limba ar fi rămas precum se vede în cărțile vechi și se aude în gura poporului, și vreun om înzestrat c-o știință sistematică a limbelor rude s-ar fi apucat a o aduna și a o așeza, precum cer tipul și originea ei, negreșit că am fi scăpat de toate aceste pleonasm, fiorituri și cacofonii”.

Ne amintim la acest cel de-al doilea centenar al lui Heliade Rădulescu de finalul Cuvântării la Academia Română cu prilejul primului centenar în care se spunea că oferă, ca semn de comemorație, o cupă de argint din care închinase bunicul său, Tadeu, la botezul tatălui său Alexandru.

* Comunicare ținută în cadrul Ședinței omagiale a Academiei Române dedicată bicentenarului nașterii lui Ion Heliade Rădulescu (14 ianuarie 2002).

Mihai Cimpoi

Articol publicat în nr. 1/2002

I.L. Caragiale în lumina unor amintiri puțin cunoscute

Perioada apropierea lui I. L. Caragiale de Partidul Conservator Democrat al lui Tache Ionescu este o perioadă incomodă pentru biografia marelui dramaturg, pentru că sunt dispuși, mai degrabă, să vadă în aceasta o abdicare de la principiile care l-au dirigit pe cel care a vituperat politicianismul burghez și nu o experiență dramatică, dictată de un seism social la fel de dramatic. Răscoalele țărănești din 1907 au zbușit adânc sufletul scriitorului, fapt evidențiat în corespondența sa și în mânia vitriolantă exprimată în broșura „1907, din primăvară până în toamnă”. Nu trebuie să uităm că I. L. Caragiale este singura mare conștiință românească care receptează fenomenul departe de țară, în Germania. Orgolioasa lui retragere, dictată de alte cauze, îi va fi strecurat gustul amar al unei dezertări sociale, fiorul acestei crize dictându-i necesitatea militantismului politic. Sciziunea conservatorilor îi oferă prilejul.

În gama partidelor politice românești de atunci, Partidul Conservator Democrat era un partid nou, necompromis în viața politică. La această opțiune a contribuit o motivație afectivă, și anume faptul că în fruntea Partidului Conservator Democrat se afla Tache Ionescu, vechi prieten, singurul om politic de prestigiu care acordase lui Caragiale prețuirea ce i se cuvenea, participând - acesta este doar un exemplu - la sărbătorirea din 23 februarie 1901, în sala Gheanțu, pentru cei 25 de ani ai săi de activitate literară.

Este știut că rezultatul acestei aderări nu a fost decât un calvar dureros al neliniștii, o îndepărtare de la treburile scrisului, de la viața sa de familie, și în final, o deplină insatisfacție politică.

Caragiale nu a propus destinului său eroarea, ci experiența, o speranță („poate va ieși și de acolo un bine”). El a privit cu multă seriozitate încercarea de a participa la viața politică. Când vorbește despre întrunirile politice adoptă un ton solemn: „Gazetele spun că Tache Ionescu a hotărât să înceapă după vacanța Paștelor campania în toată țara - întruniri și banchete. Mi-e tare frică să nu mă cheme patria”¹. În orice caz nu-l putem acuza de demagogie pe Caragiale.

Nu e mai puțin adevărat că, în legătură cu prezența sa în viața politică, marele scriitor are o ușoară umbră de pudoare, de autoironie evidentă în corespondență

(„Am luptat - Am biruit”²), în stilul unora din cuvântările sale politice. Aici recunoaștem limbajul personajelor, mimat autoironic de către autor pentru propriile lui acțiuni. Într-un rând, anticipând poate, vorbea despre faptul că l-au ajuns blestemele lui Rică Venturiano: „să predic, la bătrânețe, sufragiul universal”³.

Din motivele arătate mai sus, Caragiale s-a aruncat în lupta politică. La baza tuturor stă un seism social și sufletec - răscoalele țărănești din 1907, patriotismul său generos răscolit acum: „Privește adânc țărânile patriei și le sărută și pe mine mai mult” (scrisoare din septembrie 1907).

Cercetând corespondența cu Paul Zarifopol, cel mai susținut capitol al corespondenței lui Caragiale, putem extrage aproape cu precizie perioadele când marele dramaturg se afla în țară, deci angrenat în activitatea politică: a) aprilie-iunie 1908, cea mai lungă perioadă afectată acestei activități; b) 4-10 decembrie 1908, o perioadă foarte scurtă, când a fost chemat special pentru întrunirile de la Botoșani și probabil Roman; c) 28 octombrie - 30 noiembrie 1909.

Chemarea specială din străinătate a lui Caragiale, doar pentru câteva zile, în iarna lui 1908, vine să sublinieze deosebita importanță a prezenței lui la aceste întruniri, miza mare pe care o puneau conservatorii-democrații pe prezența sa, adevărată platformă politică.

Șerban Cioculescu vorbește despre entuziasmul cu care era primit Caragiale pretutindeni, despre ovațiile care-l întâmpinau întotdeauna. Or, se pare că n-a fost mereu așa, ca „partidele istorice” adverse l-au privit cu ostilitate, trecând la atac, încercând să-i provoace incidente, fapt care, poate l-a îndârjit pe Caragiale, creându-i iluzia că prin înregimentarea sa se războiește cu cei care au determinat suferințele țăranilor din 1907.

În aprilie-iunie 1908 turneele politice ale conservatorilor- democrați punctează orașele Piatra-Neamț, Ploiești, Buzău, Râmnicu-Vâlcea, Târgoviște și Turnu-Severin.

În legătură cu întrunirea de la Târgoviște există niște amintiri mai puțin cunoscute aparținând lui Ion Popescu-Cerna. Amintirile au văzut lumina zilei, rămânând însă uitate acolo, într-un ziar obscur de provincie⁴, cu prilejul necrologului marelui scriitor:

„L-am cunoscut pentru prima oară - mărturisește Ion Popescu-Cerna - la 25 mai 1908, cu ocazia venirii lui Tache Ionescu la Târgoviște⁵. Deși trecuseră, la data când redacta necrologul, patru ani de la întâlnire, memoria nu-l înșeală pe Ion Popescu-Cerna. O scrisoare trimisă de Caragiale în acest an, din Sinaia, adresată aceluiași Paul Zarifopol, confirmă datarea de mai sus:

„Stimate d-le Dr., miercuri, 21 mai st.

V. Râmnicul Vâlcea, duminică 25 mai st. v. Târgu-Vestel⁶. O altă scrisoare anterioară, expediată tot din Sinaia anunță, de asemenea, ca sigure, două întruniri electorale: „Mai am Târgoviște și Severin, apoi Berlin-Leipzig⁷”.

Putem observa în treacăt plăcerea de ordin lingvistic a lui Caragiale de a savura sonoritățile unor presupuse etimoane, deci o anumită preocupare pentru etimologie, fie ea și pasageră (Târgu- Vestei, Târgoviște, sau în altă parte „Ibraila” pentru Brăila).

Ion Popescu-Cerna îl întâlnește pe Caragiale cu Tache Ionescu și un grup de fruntași conservator-democrați de la centru - dintre care nu va fi lipsit Mihalache Dragomirescu, un grup de conservator-democrați localnici - dintre care cu siguranță n-a lipsit George Cair, poet, colaborator la „Moftul român”, fost prefect de Dâmbovița, care refuzase să tragă în țărani răsculați la 1907, precum și o cunoscută cântăreață din Ploiești (la grădina Lăzărescu, care mai există și astăzi, drapată de corzile groase ale viței de vie sălbatice).

Aici, la Târgoviște, procedeele înfierate în „O scrisoare pierdută”, la un sfert de veac de la premieră, se exercitau asupra autorului: timp de „mai bine de o oră” agenții politici ai partidelor au bombardat întâlnirea „cu cioburi de sticlă și ouă clocite”. Deși „trecuse demult de miezul nopții”, Caragiale scrie un bilet prietenului său mai tânăr, I. Al. Brătescu-Voinești, care locuia atunci în Târgoviște, rugându-l să-l scape din încercuire și din plictiseala acestei întâlniri politice care se prelungea peste limite.

Caragiale era nervos, după cum își amintește Ion Popescu-Cerna dar „scria foarte caligrafic și citeț”. În scrisoarea către Brătescu (scrisoare care oferă subiectul articolului precedent), „al cărui cuprins nu-l mai pot reda exact, i se adresa cu titlul «iubite maiestre», „își amintește același memorialist⁸”.

Entuziasmul lui Brătescu-Voinești, mărturisit într-o scrisoare din 10 decembrie 1909, după care ar fi citit-o: „... La 3 singur, la 6 nevesti-mi, la 9 seara am citit-o vecinilor mei Dimitrii. (este vorba de Costică Dimitriu, senator, fost ministru, și de soția sa, care stăpâneau pe atunci actuala clădire a Muzeului tiparului și cărți vechi românești - n.n.), **înainte de culcare am mai citit-o o dată singur. Am adormit răsând, m-am sculat azi dimineață, cu gândul la Manoli Gaidari, fiindcă veneau la București, am luat revista cu mine în ghiozdan și de la Târgoviște până la Gherghani am citit-o la 6 inși cu care mă găseam în tren⁹. Iată deci, un adevărat recital „Kir Ianulea”. De fapt nici nuvela**

nu era scrisă la acea oră, în mai 1908, mărturie fiind scrisoarea din 8/21.I.1908: **Stimate d-le doctor, cu ajutorul lui dumnezeu, I-am dat în sfârșit gata pe dracu Kir Ianulea, isprăvit acu, nu-mi rămâne decât să-l dichisesc...**”¹⁰.

Ion Popescu-Cerna își aduce aminte și de o a doua vizită la Târgoviște, anul următor, în 1909, fără să mai țină minte data, vizită care pare, conform periodizării stabilite de noi să fi avut loc între 28 octombrie - 31 noiembrie.

Cu această ocazie, după cum își amintește memorialistul, se organizează lângă Târgoviște, în pădurea Prișeaca, la vila „Mierea” a lui V. Dimitropol, o întrunire. Această vilă a fost cântată de George Cair, în volumul „Amurg”: *În ținutu-i pe de-a rândul, / Verzi tălăzuiesc păduri; / Iar departe, munții suri / Melancolic îți prind gândul / ... Păsărelele vrăjite / Scot din zori până-n amurg / Mii de triluri, ce se scurg / Peste, văile-adormite...*¹¹.

Și pe Caragiale îl fermecase aici „frumusețea naturii, cântecul păsărilor”.

Alegătorii dâmbovițeni din partea muntelui, prin glasul unor țărani, îi promisese lui Caragiale să-l aleagă deputat și Caragiale promise.

În pădurea de la „Mierea” admiră „cămeșile și pantalonii albi, ca și pe purtătorul lor”, frumusețea costumului popular. În fața vilei s-a făcut o horă mare, la care a intrat și Caragiale, care „părea flăcău de 20 de ani”¹².

Se pare că această vizită a fost unul din momentele cele mai râvnite de I. L. Caragiale - un contact cu țărani ce trăiseră drama răscoalelor țărănești din 1907, pentru care se aruncaseră în luptă dintr-o puternică conștiință civică, într-o experiență însă eșuată.

* Victor Petrescu, Mihai Oproiu, Constantin Manolescu – Târgoviștea Culturală, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2000

NOTE

1. I. L. Caragiale, Opere, vol. VII, Corespondență, București, Editura Fundațiilor, 1942, p. 132.
2. Op. cit., p. 101.
3. Op. cit., p. 427.
4. Dâmbovița (Valea Lungă), an II, nr. 1, iunie 1912.
5. Ibidem.
6. I. L. Caragiale, op. cit., p. 101.
7. Op. cit., p. 102.
8. Dâmbovița (Valea Lungă), ibidem.
9. I. L. Caragiale, Opere, vol. III, București, Editura pentru Literatură, 1962, p. 678.
10. I. L. Caragiale, Opere, vol. VII, Corespondență, București, Editura Fundațiilor, 1942, p. 132.
11. George Cair, „Amurg”, București, 1921 (poezia Colț de vrajă - Vila Mierea).
12. Dâmbovița, (Valea Lungă), ibidem.

Constantin Manolescu

Articol publicat în nr. 2/2002

Șerban Cioculescu istoric

Reputat critic literar, cu o activitate extinsă pe aria a mai bine de șase decenii, în acel strălucit contingent al criticilor celei de-a treia generație postmaioresciană, Șerban Cioculescu avea ample cunoștințe nu numai în strictul domeniu al specialității sale, ci și în discipline convergente, printre care cea mai îndrăgită, cea mai frecventată, a fost istoria.

În anii în care a fost exclus din viața literară, de pildă, își petrecea timpul la Arhivele Statului, în marile biblioteci ale Bucureștilor, și mai ales la aceea a Academiei Române, unde studia acte și documente din trecut - era și colecționar - transcriindu-le spre propria-i delectare. În mapele lăsate, am identificat sute de asemenea fișe unde erau copiate textele unor vechi hrisoave, arbori genealogici ai unor familii boierești, date privind personalități ale epocii, cu toatele în afara profesiei sale, dar oferindu-i elemente și de ansamblu și de amănunt în ultimă instanță tot aceleia. De pildă, mai mulți arbori genealogici se refereau la mari familii boierești ce dăduseră și scriitori sau oameni de cultură!

Chemat, mai apoi, adesea, să participe la comemorări ale unor personalități de seamă ale trecutului nostru istoric, cu activitate culturală, Șerban Cioculescu a fost exegetul lor ideal, din foisorul unor vaste cunoștințe, orânduite de o memorie fenomenală. Vorbind, în Germania Federală, despre Dimitrie Cantemir, își surprinsese auditoriul, într-o conferință liberă, printr-o erudiție din acea specie care nu se poate simula. Tot astfel, studiind cronică la Neculce, ajunsese la concluzii asupra acestuia ce scăpaseră istoricilor și pe care ei, ulterior, și le-au însușit.

De aceea n-am fost deloc mirat când, căzându-mi în mână un extras din cel de-al cincilea tom al Secției de științe filologice, literatură și arte (anii 1983-1984) am dat peste studiul intitulat *Conștiința unității de neam la umaniștii și cărturarii veacului de mijloc scris de părintele meu* la cele istorisite de ultimul cronicar bizantin, Laonicos Chalcocondilas, contemporan luării Constantinopolului, la fratele acestuia, Demetrios, profesor la Padova și primul editor al lui Homer, la Enea Silvio Piccolomini - mai târziu papa Pius al II-lea - sunt, aici, cercetate izvoare cu privire la noi, acestea din urmă, de exemplu, cercetând limba valachică o socotea a fi cea italiană „dar imperfectă și foarte coruptă”. Un alt italian, Antonio Bonfini, istoriograf al lui Matei Corvin, ne recunoștea strămoșii latini „după cum o mărturisește limba lor, care n-a putut fi extirpată, deși sunt așezați în mijlocul atâtor neamuri de barbari, locuiesc partea de jos a Istrului pe care odinioară o locuiau daci și geți”.

Umanismul nostru, al românilor, îl considera Șerban Cioculescu a începe cu Grigore Ureche, cel care, în stilul său de o clasică concizie a formulat memorabilele cuvinte „de la Râm ne tragem”. Scria profesorul: „originea romană a românilor de pretutindeni ia o extensie superioară în opera lui Miron Costin”, amănunțit analizată în studiu. Încă mai cultivat decât Miron Costin va fi fost stolnicul Constantin Cantacuzino, din Țara Românească, unchiul și sfătuitorul în materie de politică externă al lui Constantin Brâncoveanu: „Spirit filosofic, vede istoria popoarelor caracterizată prin cele trei „stepene” (trepte)...adecăte urcarea, starea și pogorârea.” Iar poporul nostru ca pe „un zid bun și tare, înaintea turcilor le-am fost”.

Însă vechea noastră istoriografie și-a atins apogeul „cu opera vastă și variată a proteicului Dimitrie Cantemir”, cel care „n-a publicat în vremea lui, în Moldova, decât *Gâlceava dintre trup și suflet*, lucrare etică, în română și greacă, poate cu ajutorul dascălului său cretan Ieremia Cacavelas”. Erudit, Dimitrie Cantemir „manevrează cea mai bogată bibliografie dintre toți cronicarii noștri, spre a dovedi unitatea poporului nostru în spațiul Daciei romane”. În concluzie: „Mare polihistor în stil baroc, de fapt poet și pamfletar, creator și om de știință și în domeniul muzicii, Dimitrie Cantemir personifică cel mai bine dintre toți geniul național și capacitatea științifică a poporului nostru”. Școala ardeleană îi va cunoaște și îi va prelua mesajul, deschizând o epocă nouă.

Poate nu strică a aminti că toate aceste afirmații ale latinității noastre le-a făcut Șerban Cioculescu într-un moment când se puneau tot mai sever accentul pe elementele de substrat, pe anterioritatea crezută a acestora asupra celor vestic europene, pe figura lui Burebista, rege întemeietor, în gestul celui ce se voia, după două milenii, continuator!

Lectura, biblioteca, i-au furnizat tatălui meu ceasurile acelei indicibile bucurii pe care numai intelectul le realizează, când vremurile îi îngăduie fie și numai a se despărți de cărțile lui preferate. Ca director general al Bibliotecii Academiei, Șerban Cioculescu primise recunoașterea unei nedezmințite, fierbinți fidelități față de cultură, ca factor de stăpânire a destinului. Poate cei mai fericiți ani ai vieții sale, câtă vreme nu s-a pornit și politica de demolare a Bibliotecii Academiei, spoliată progresiv de cele mai prețioase fonduri ale ei, trecută într-un rang secund, scoborâtă în intrigi subalterne.

Barbu Cioculescu

Articol publicat în nr. 2/2002

Un neoclastic: Iancu Văcărescu

Când se referă la primii noștri poeți, mai toată lumea le subliniază importanța culturală, dar exprimă rezerve față de valoarea lor estetică. Și chiar dacă lucrurile stau altfel, este agreată mai curând ingenuitatea lui Ienăchiță ori spontaneitatea lui Alecu, decât construcțiile mult mai pretențioase și mai conștiente de sine ale lui Iancu.

Problema e, totuși, delicată, deși, indiscutabil, latura estetică este o componentă fără de care nu se poate vorbi despre supraviețuirea unui scriitor. Dar sunt în literatură autori mari și autori importanți. Primii sunt mereu actuali, cei din urmă trebuie actualizați. Ei sunt verigi dintr-un proces care n-ar fi suficient de bine înțeles dacă nu li s-ar sublinia importanța, fie și culturală, și dacă nu s-ar întreține un minim interes față de creația lor.

Un asemenea autor este *Iancu Văcărescu*. El face, ca poet, un important pas înainte, de la o lirică restrânsă la sfera morală și erotică spre una care începe să observe obiectele și lumea din jur, să fie, adică, mai concretă și să se aplece, totodată, cu mai multă preocupare asupra ființei interioare. Înaintășii săi erau îndrăgostiți care scriau poezie. Iancu este un poet care abordează tema iubirii. Temele sale sunt mult mai variate, lecturile mai cuprinzătoare, preocupările mai diverse. Toate acestea se întâmplă și datorită faptului că Iancu trăiește într-o altă epocă decât cea a lui Ienăchiță și Alecu, el fiind, alături de Asachi, o personalitate a tranziției, așadar, într-un anume fel, un deschizător de drumuri.

ÎNCEPUTURILE literaturii române moderne stau sub semnul descoperirii Occidentului. Înainte de ruptura produsă după 1830, spiritul european s-a insinuat cu discreție și a coexistat cu mentalitățile și chiar cu morală orientală. Metafora lui George Călinescu, care-1 caracterizează pe Conachi drept „un Petrarca ras în cap”, indică sugestiv condiția literaturii române din epoca de tranziție. El nu este însă decât la suprafață un ins anacronic, în profunzime simte impulsul sincronizării. Este ceea ce-1 definește, în chip evident, și pe Iancu Văcărescu.

Formația autorului „Primăverii amorului” explică deopotrivă dominantă clasică a literaturii sale și deschiderea către preromantism. Cultura lui îmbină interesul pentru creația celor vechi cu lectura autorilor din secolul al XVIII-lea (dar și a renascentiștilor ori a clasicștilor francezi). Nu-i este, însă, străină nici creația lui Lamartine. A studiat la Viena și cunoștea greaca, franceza, italiana și germana, ceea ce i-a înlesnit lectura directă a numeroase scrieri vechi și moderne. A scris poezie, a tradus teatru din clasici („Britannicus” de Racine) sau din autori contemporani care scriau în spiritul clasicilor tragedii cu subiecte din antichitatea

greacă sau romană având drept scop trezirea sentimentului patriotic („Ermiona, mireasa lumii celeilalte”, de Fr. Wilh. Ziegler ori „Regulus”, de Heinrich von Collin), și s-a implicat în principalele acțiuni reformatoare ale vremii sale: fundamentarea învățământului, înființarea unor societăți literare, organizarea primelor reprezentații teatrale și întemeierea Teatrului Național. În Revoluția din 1848 a fost mai puțin prezent, probabil datorită rudeniei cu domnul Gheorghe Bibescu, dar vederile sale au fost întotdeauna democratice.

Poezia lui este abundentă, variată și inegală. Pe de altă parte, este plină de ecouri și, în multe locuri, cuprinde traduceri nedeclarate din autori identificați sau nu. Iancu este, în concepțiile social-politice, un iluminist întârziat, iar formula sa poetică se dovedește a fi, cum arată Al. Piru, „neoclastică în sensul noului clasicism al secolului al XVIII-lea, derivat din Horațiu, Ovidiu, Catul, Anacreon, Sapho, Teocrit și cultivat de numeroși poeți francezi, germani, italieni și greci, dintre care o înrăurire evidentă au avut, asupra lui Iancu Văcărescu, Metastasio (din care a și tradus), grecul Athanasios Christopoulos, supranumit „noul Anacreon”, contemporan cu poetul nostru, și care a trăit o perioadă la București, dar și mulți alți reprezentanți ai „micii poezii” a veacului al XVIII-lea, precum Savioli, Giovan Gherardo de Rossi, Iacopo Vittorelli, Delille, Bertin, Pamy, Gilbert, Lebrun, anacreontici astăzi, în cea mai mare parte, uitați. Față de toată această înșurire de nume, trebuie totuși avută în vedere observația călinesciană că, întâlnindu-se cu poezia sfârșitului de secol XVIII, anacreonticele lui Iancu Văcărescu sunt, ca și ale lui Asachi, „venite pe cale directă”. Se știe, de altfel, că Iancu Văcărescu era un avizat cunoscător al poetului antic.

POEZIA cea mai cunoscută a lui Iancu Văcărescu rămâne „O zi și o noapte de primăvară la Văcărești sau Primăvara amorului”, compusă în perioada în care autorul a locuit la moșia sa, ca ispravnic de Dâmbovița, adică prin 1815-1818. Este o compunere oarecum greoaie, de 436 de versuri, în care se amestecă numeroase clișee și un imaginar cam veștejit, cu pasaje limpezi, de o certă prospețime lirică. Epica e convențională, structurând poemul în trei părți. În prima, poetul, prins în mrejele dragostei de care nu poate scăpa nici prin cântec, își poartă dorul și jalea la poalele Carpaților. A cânta amorul e o întreprindere dificilă, chiar imposibilă, zice autorul, al cărui procedeu predilect e aici preteritiunea, căci evocând pe Apollo, Venera, Diana, Marte, Ceres, Pan, Neptun, Pluton și chiar Joe și declarând că nu poate cânta, el chiar o face și-și divulgă motivul aprinderii, nu altul decât o tânără copilă de români care are arme în stare să-i reziste lui Amor. Erotica lui Iancu Văcărescu este mitologizantă și alegorică, adesea în exces, dar textul se luminează atunci când poetul descrie cadrul natural, în tonuri de idilă clasică și de

pastel și în spiritul poeziei bucolice a secolului al XVIII-lea: „Se întinde o câmpie / De sub poale de Carpați, / Câmp deschis de vitejie / La români lăudați; // Surpățuri sunt de o parte, / De-un oraș ce a domnit; / O gărlit-ncoaci desparte / Un crâng foarte-nveselit. // Acolo am eu căscioară / Pe un vârf de delișor; / Curge-n vale-i o apșoară / Murmurând încetișor. // În potrivă zmălțuite / Dealuri altele se văd, / Și-în vâlcilele-nflorite / Mieși pasc, alerg, se joc, șād”. Metastasio contura și el imagini asemănătoare ale naturii devenite depozitara amintirilor dragostei, precum aceasta, transpusă în românește de lancu Văcărescu însuși: „Eu voi vedea adesea / Văi, câmpuri, munți, grădine / Unde trăiam cu tine / Ferice orice zi. / Câte aminte-aduse / O s-am puteri nespuse / Și tu, ori cine știe / De m-ei mai pomeni!”. La poetul român, natura e locul de refugiu din calea dragostei, spațiul în care află virgiliana tihnă *sub tegmine fagi*, ca odinioară Maelibeu: „Lăsând ale lumii mare / Cinsti, nădejdi și fumuri seci, / Amăgiri cu-ncredințare, / Vrăjmași calzi, prieteni reci; // Acolo cu sănătatea, / Cu odihna însoțit, / Toată-a vieții bunătatea / Dobândeam eu înșutit”. O dată cu liniștea, poetul recâștigă prietenia muzelor, simțindu-și regenerate sufletul, trupul și harul, și are o clipă intuiția tainelor universale: „De-amărunt privind natura, / Planetei, răsărit, apus, / Stăm gândind: Așa făptura / Cine-ar fi-nvârtind de sus?” Dar nu duce gândul mai departe (și nici n-o va face vreodată), oprindu-se aici: „Câtă slavă se cuvine / La unul ca El, i-o dam! / Și-nsuși mulțumit de mine / Mă duceam și mă culcam”.

Partea a doua a poemului integrează, într-o variantă personală, poezia „Amor muiat de ploaie” de Anacreon, reluată de mai mulți autori cunoscuți de Văcărescu, între care Christopoulos. Zeul dragostei vine la ușa poetului, e lăsat în casă, apoi îl ia de mână și-l duce în natură, povestindu-i cum a căzut el însuși în mrejele unei copile de șaisprezece ani (ca și poetul, probabil) și cum s-a simțit dezarmat în fața ei. Povestea lui Amor e punctată de scurte descrieri ale cadrului, făcute în spirit clasic, în ciuda unor motive care ar fi putut genera un alt stil: „Pe cer mii de mii de stele / Semănate strălucite; / La câmp focuri de surcele / De departe văpăiau. // Brilliant vărsa cu fală / Al fântănei viu susur; / O tăcere, o luceală / Preste tot domnea-mprejur. // Firei, glasul cântăreții / Blândeii dulci privighetori, / Spunea-ntoarcerea verdeții, / Și-a luminei după nori”.

Partea a treia aduce tâlcul. Poetului îndrăgostit i se revelează adevărata forță a dragostei, biruința lui Amor ca principiu al vieții, regeneratoare. Dimineața idilică apare simbolic, într-o imagine construită în spiritul grațiosului mitologizant din poezia minoră a vremii: „Aurora se coboară / Din brațele lui Titon / veselă și rumeoară / Fără teamă de vreun zvon. // Pe-a ei cale semănată / De trandafiri vii la feți / Vine, porți deschide-ndată / Zâmbitoarei dimineții”. Amor e zeul tutelar al naturii și al poeziei, el dezvăluie mai profund tainele și vraja lumii: înlățită mi-e simțirea / Acum simț deosebit, / Simțind văz deosebirea / De simțit și de simțit. // Sângele mi s-înnoiește, / Miștile mi se desleg, / Orice glas mie-mi vorbește, / Orice ton eu înțeleg // Vinele repede-mi bate, / Firei voi să-i dau răspuns, / La simțirile-nălțate / Al meu glas e neajuns”. Versul ultim e o simplă cochetărie, poetul nefiind, în realitate, atins de nici o umbră a neîncrederii în cuvânt, ba chiar dimpotrivă: dragostea îi dezleagă, după cum însuși spune, simțirile, mintea și coardele lirei.

POEM de tinerețe, „Primăvara amorului” este considerat, poate și printr-un anumit conformism al criticii, opera cea mai izbită a lui lancu Văcărescu.

El a mai scris însă, profesionalizându-se cu timpul, dar în același spirit clasic ușor atins uneori de sentimentalismul preromantic, peste două sute de poezii, grupate în cicluri de ode, elegii, sonete, epistole, epigrame, epigrafe, balade, imne, proverburile, alegorii, idile, epitafe, șarade și, mai ales, canțonete, acestea din urmă înscriindu-se, ca și cele pe care le intitulează „nepregândite”, în formula anacreontică a poeziei galante, și continuând, într-un fel, lirica de lamentații erotice a înaintașilor Văcărești. Găsira în aceste cicluri, printre versificări greoaie sau învechite, în care poetul se luptă cu strămtarea limbii și cu lipsa de tradiție poetică, multe poeme care s-ar cere desprăfuite, dacă nu cumva ele nici nu se află în starea aceasta. Văcărescu se dovedește adesea, pe fondul admirației sale pentru antichitate, un versificator extrem de înzestrat, căutător și aflător de rime și sonorități ingenioase, ca în aceste versuri de o solemnitate gravă din oda intitulată „Roma cum era”: „Nu fac pe Roma marmure, nici fer, argint, nici aur, / Nici toate măestriile Vulcanului zeu faur. / Ivirea însușirilor lui Romu, Remu, Numa, / Camil, Brut, Codes, Scevola o-nființează numa. // Suflet avea Italian latinele muscele, / Car-înșufla eroilor mari fapte ca acele. / Coriolan, fiu bunule! Zmerite Cincinate! / Fabii! Scipioni! Grahilor! Regule minunate! // Ciceroni Caton! Cezare! O, Tite! O, Traiane! / O, nume, părți de numele a slavei suverane! / Voi faceți ROMA slobodă, -n virtuti nemuritoare, / Flintă universului întreg stăpânitoare”. Alte ritmuri, altă atmosferă și altă valoare a evocării numelui istorico-mitologic întâlnim în poezia erotică, bunăoară, în „Minutul îndumnezeit”: „Minut preanorocit / Ce m-ai învrednicit / S-auz doritul glas / Zicându-mi: te iubesc! / În tine să trăiesc / Eu fac cel dintâi pas // [...] // Aur neprețuit / Fruntea-mi a-mpodobit / Cu cârlionți de fir; / Eu sunt încoronat / Mai mare împărat / Decât un Cres, Un Cir”. La fel, în canțoneta „Iubirea-n veci”, încheiată cu versurile „Tu vei zâmbi! și chiar înfiorată / Bătrână mult, cu ochi de viață seci! / Te-i mângâia gândind c-am zis odată: / Iubire-n veci! Iubire-n veci! Iubire-n veci!”, parafrază evidentă la cele cu care începe „A Helene”, sonetul lui Ronsard, axat, ca și stihurile lui lancu, pe motivul *cârpe dierr*. „Quand vous serez bien vieille, au soir, à la chandelle, / Assise auprès du feu, devidant et filant, / Direz, chantant mes vers, et vous emerveillant: / «Ronsard me celebrat du temps que j'étais belle»”. În sfârșit, poetul a fost un om plin de spirit, amator de vorbe de duh și de calambururi, gustul acesta dând frumoase roade în versurile sale, cum se întâmplă, între multe altele, în Hartomandia”, desfășurare de agreabile și sprințare galanterii sub pretextul ghicitului în căi: „Prin magnetul simpatiei / Resbat poițile veciei, / Și-ți spui din Hartomandie / ce-a fost, ce e, ce-o să fie. / Leagănul tău mi s-arată / Într-o țară-nvecinată. / Numele-ți dat de ursită, / Va lui mintea-ți potrivită. // Din copilăria-ți mică / Crești ca scumpă floriceală / porți ca o căutătură / Toată casnica măsură. / Dar mai văz, mai văz aicea, / Văz că îți cam place pricea, / Văz o stașnică ispită, / Nu iubesti cât ești iubită”.

Cu lancu Văcărescu poezia depășește condiția manifestării ocazionale și incipiente, asimilând, totodată, mesajul clasicist ori preromantic al literaturii occidentale, fie și minore, a vremii, astfel încât sintagma „părintele poeziei române”, păstrată până astăzi pe piatra sa tomală din Cimitirul Bellu, este, în bună măsură, îndreptățită.

Tudor Cristea

Articol publicat în nr. 1-2/2005

Mircea Horia Simionescu și bibliotheca

Prin anii '70, la Institutul de Reeducare a Minorilor din Găești, trei dintre viitorii inițiatori ai Grupării Literare *Litere* erau profesori la această ciudată școală, numită pompos și disimulant „institut”, dar care era, de fapt, o școală de corecție, cum o știau și localnicii. Ajunseseră aici fiindcă un mecanism drastic, impus de regimul comunist, excludea „mișcarea” la dorința a cadrelor didactice. O lume aflată la periferia societății pe care, de altfel, am evocat-o în romanul *Paradis*. O lume pe care cei trei profesori o eludau evadând într-una ideală, imaginară, întâlnită doar în literatură. Ba chiar ei înșiși deveneau creatori de literatură originală: Tudor Cristea - poetul, prozatorul, criticul literar, întemeietorul de reviste literare, mentor al unor cenacluri - debuta cu *Copacul îngândurat*, 1971 (Revista *Argeș* înființase colecția *Biblioteca Argeș*, devenită *Biblioteca Argeș - Literatorul*, o coală editorială care, pliată, devenea o plachetă, o broșură; debutantul primea gratuit 200 de exemplare; alte câteva sute erau distribuite odată cu revista); semnatarul acestor evocări își încerca pana în dramaturgie - un scenariu dramatic fiind pus în scenă cu... minori delincvenți; Ion Mărculescu (viitorul editor și romancier) meșterea când la *Cioara șchioapă*, când la *Quattrocentle*, după care înșfăca dalta sculptorului sau vâna peisaje cu șevaletul pe lunca Argeșului. Preocupări prin care o realitate transgresivă era negată prin evadarea din cotidian, cel mai adesea în lumea cărților; și nu a acelora în care dogmatismul proletcultist se reinstalase pentru aproape două decenii prin Tezele din iulie (1971).

În acest context se petrece prima mea întâlnire cu Mircea Horia Simionescu, Ion Mărculescu (care tocmai își găsisese un nou pseudonim: Delagârlă), dacă nu mă înșel, fiind cel care mi-a „plăsat” primul volum din viitoarea tetralogie *Ingeniosul bine temperat* și anume *Bibliografia generală* (1970). Fără să-mi semnaleze sau să comenteze „metoda” scriitorului, I.M. Îmi împrumută cartea pentru trei zile, un week-end cum se zice acum, obligându-mă la o lectură imediată. După 10-20 de pagini, descopăr cu satisfacție complice că acest MHS inventează cărți și autori, mixând genial realul cu ficțiunea, brodând pe o schemă ce mimează catalogarea bibliologică, în final, înțeleg că e o subtilă contră pusă „realismului socialist”. Titlurile sunt ilariante și-l conduc în lectură pe eventualul lector naiv: Principii morale la întemeietorii fanfarei Regimentului 95 Infanterie - Olt

(aluzia la „codul eticii și echității”... e vizibilă), Nudismul sub Mihai Vodă Viteazul, Regulariza ea fecioarelor mănăstirești, Jupuirea de viu în relațiile dintre Puterea Otomană și satul Tărtășești din județul Covurlui, Misiunea doamnei Sachelarie în literatura americană.

Pentru unii, lectura a funcționat literal (vezi *Marioara Sachelarie revine*, în *Litere*, nr. 11-12 (80-81), nov.-dec. 2006, p. 38-39, un acid comentariu semnat de Tudor Cristea cu pseudonimul Tudor Găescu).

În repetatele discuții, conversații-analiză cu cei doi amici, apoi, după „evadarea” lui Tudor Cristea din Centrul Reeducare Minori, doar cu I.M., am parcurs „sub lupă” ce scrisese MHS, până prin 1976 (*Jumătate plus unu*). În 1977, prin desființarea CRM-ului, pentru o perioadă, drumurile noastre se intersectau mai rar, aceasta neînsemnând însă și despărțirea de scrierile lui MHS, ale cărui cărți se aliniau cuminiți în raftul bibliotecii mele, mai ales că la fiecare apariție descopeream cu uimită încântare că fiecare carte însemna o nouă manieră stilistică, de neidentificat la alți scriitori. De altfel, este deja un truism afirmația că în literatura română MHS nu prea are corespondent, poate doar în spațiul sud-est european Milorad Pavic sau Danilo Kis' (T. Urian).

Fără să-l fi cunoscut personal, deocamdată, pe marele scriitor, prin cărțile citite, prin cronicile - e drept, nu prea numeroase - din *România literară* (la acea vreme nu citeam altă revistă literară, poate din când în când *Luceafărul*, unde Fănuș Neagu ținea o savuroasă cronică sportivă), „personajul” - fiindcă MHS este un personaj subtil disimulat în cărțile sale - îmi era din ce în ce mai familiar, în cazul meu „punctajul” (vezi *Redingota, un roman sconcs, argument la ediția a II-a recitită*) fiind contrazis: „Din 1984 până azi (2002, n.n.), autorul, care știa bine ce a pus în roman, a trăit nemulțumirea de a nu fi fost citit. După calculele și investigațiile sale, cel mult 10 (zece) cititori au deschis cartea în București și provincie, dintre ei 9 (nouă) ducând lectura până la capăt. Probabil al zecelea a răposat între timp, exclusiv să nu-i fi plăcut romanul”. Mă număr printre primii cititori ai „Redingotei” pe care - am aflat mai târziu de la însuși autorul cărții - MHS o consideră cea mai bună realizare epică a sa.

În 1997, la o *Moștenire a Văcăreștilor*, mi s-a părut absolut firesc să-l abordez - trăiam intens sentimentul că era tot un fel de întâlnire ca acelea cu cărțile sale - cu un braț de carte, rugându-l să le crească valoarea - vechi obicei de bibliofil, vânător tenace - printr-un autograf.

Peste timp (*Rătăcirile unui caligraf*, 2006), MHS evocă întâmplarea care și pe el l-a amuzat: „... atunci când mi-ai pus în față, ca pe niște cărți de joc, toate volumele pe care le publicasem spre a le scrie autograful, am gândit că pe majoritatea nu le-ai citit (...) recunosc că m-am înșelat: m-ai citit și m-ai înțeles mai bine decât unii critici de meserie”.

Era începutul unei prietenii ce a făcut din Mihai Stan editorul lui MHS pentru, deocamdată, 5 cărți.

La prima carte, *Târgoviște - scurt excurs sentimental* (Ed. Bibliotheca, 1999), întâlnirile cu scriitorul au fost sporadice, comunicând mai ales telefonic. Îngrijitorul ediției, dl. George Corneanu, directorul Centrului de Creație Târgoviște - posesorul copyright-ului - care pe parcursul realizării și-a însușit, probabil, recomandări ale autorului, a dat la iveală o ediție bibliofilă întregită de reproducerea, în final, a unor cărți poștale ilustrate din perioada 1898-1929, aflate în colecția cartofilă a arhitectului Dan Nițescu. În interior sunt reproduse cu acuratețe nemțească (cartea a fost tipărită la „Honterus” - Sibiu) picturi semnate de Timotei Constantinescu, Tanți Iliescu Mihăilescu, Vasile Blendea, Aurel Vasilescu. O sută de exemplare au fost numerotate și semnate de autor. Azi, cartea este o raritate bibliofilă.

Iulie 2001. În *Litere* nr. 7 (16), debutează rubrica permanentă „Literatură dus-întors”, semnată lunar, fără nicio întrerupere (!), de MHS care, alături de Alexandru George și Barbu Cioculescu devine senior editor. Pentru a-i obține colaborarea, au fost necesare numeroase intervenții, scriitorul aflându-se de câțiva ani în conflict nedeclarat cu editorii din cauza unei perioade infertile ce se prelungea. Cândva, voi detalia acest episod important pentru istoria Grupului de la *Litere* și a Societății Scriitorilor Târgovișteni; deocamdată, dezvălui faptul că, fără complicitatea binevoitoare a doamnei Dorina Simionescu - agasată probabil de repetatele mele insistențe - Mircea Horia Simionescu nu s-ar fi lăsat înduplecat.

Exercițiul lunar, obligatoriu, a fost benefic pentru MHS, fiindcă, în 2002, apare la „Bibliotheca” romanul inedit *Cum se face*. Tot în 2002, pe pagina de gardă a romanului *Redingota*, reeditat la „Paralela 45”, pe care mi l-a oferit, Maestrul scrie: „Domnului prof. Mihai Stan, cititorului și confratelui atât de prezent, de mai mulți ani, în viața mea literară, cu vie recunoștință pentru felul elegant, discret și prietenesc cu care m-a îndemnat să mai scriu. Cu o îmbrățișare caldă, Mircea Horia Simionescu, 21 sept. 02, Pietroșița”. Gândită ca batanta simetrică - în privința titlului - a cărții *Ce se vede* a lui Radu Petrescu, încă de la lansare (*Târgul de carte Gaudeamus* 2002) a fost disecată microscopic, începând cu Ion Bogdan Lefter, de critica literară. O analiză redutabilă a dat Tudor Cristea. Au existat și câțiva detractori, pe care însă istoria literară îi ignoră deja. *Cum se face* marchează sfârșitul unei perioade sterile, după cum avea să mărturisească autorul (joi, 28 nov. 2002, înregistrare făcută de scriitorul Mihai Gabriel Popescu): „Am scris cartea într-un timp record de cinci-șase luni, dar nu a compensat pauza lungă a

celor patru ani și jumătate, fiindcă eu scriam și scriu de la 13 ani”.

După un interludiu (reeditarea romanului *Aseidiul locului comun*), o nouă carte inedită apare la „Bibliotheca”: *Literatură dus-întors* - o culegere cuprinzând 42 de microeseuri din cele publicate lunar în *Litere*.

La doi ani de la apariția cărții *Literatură dus-întors*, într-o cronică perfect articulată, coincidând cu premiul oferit scriitorului de *Observator cultural*,

Tudorel Urian (*România literară*, nr. 10/16 martie 2007), spune: „Toată lumea este de acord că Mircea Horia Simionescu este unul din autorii emblematici pentru proza românească din a doua jumătate a secolului XX. Formula care l-a făcut celebru, «ingeniosul bine temperat», îi vine ca o mânășă acestui prozator greu de clasat, pentru care fiecare nouă apariție editorială înseamnă o altă formulă stilistică, spre admirația cititorilor și uimirea criticilor”.

Rubrica din *Litere*, proiectele editoriale - Mircea Horia Simionescu le tratează cu reticență, se lasă prins cu greutate, argumentele, de regulă împotriva, sunt aparent de necontestat - deseale întâlniri, conversațiile cu subiecte diverse, numeroasele discuții pe teme literare, lansările de carte, târgurile de carte s-au constituit în tot atâtea cauze care au condus la o firească apropiere, o prietenie durabilă. Astfel a apărut ideea consemnării acestor convorbiri într-o carte - cel mai recent volum, *Rătăcirile unui caligraf*, cu subtitlul *Mircea Horia Simionescu în dialog cu Mihai Stan* (Ed. Bibliotheca, 2006).

Ca de obicei atunci când MHS apare cu o nouă formulă stilistică, a declanșat numeroase reacții (din păcate și una, una singură, grobiană, vizând omul, nu scrierea). Înțelegerea unei cărți semnate de cel mai cunoscut reprezentant al Școlii prozatorilor târgovișteni (existență discutabilă pentru anumiți critici) presupune pentru unii trecerea timpului, recitiri, analize comparatiste. Abia atunci...

Pentru a nu fi suspectat de judecată partizană, las încheierea pe seama aceluiași lucid analist, T. Urian: „Mircea Horia Simionescu este unul dintre marii novatori în proza românească postbelică.

Ignorat de o bună parte a criticii, tratat cu superficialitate de alta (adesea cu rea-credință, n.n.), el riscă paradoxul ca, în viață fiind, să fie simultan un clasic al literaturii române și un scriitor aproape uitat. Cu siguranță, locul său în peisajul prozei românești de azi trebuie regândit”.

Puțini sunt scriitorii care admit forfota în imediata lor apropiere. Mircea Horia Simionescu o face, mai ales pentru membrii Societății Scriitorilor Târgovișteni, al cărei președinte de onoare este. Cât privește Editura Bibliotheca, aici, tipărindu-și scrierile, Maestrul se simte acasă.

Mihai Stan

Articol publicat în nr. 2/2006

Aurelian Chivu – linii pentru exegeză

Că s-a scris extrem de puțin despre creația poetului, esteticianului Aurelian Chivu, paradoxal, este normal și, putem zice astăzi, un lucru bun, pentru că o critică literară cu realizări de excepție meritorie, dar cu direcții ideatice greșite, o critică hibridă în bună parte prolixă, iar în partea ei benefică de istorie literară fiind un păienjenis al restituțiilor desfigurare nu putea să se „pronunțe” decât cu timiditate sau cu ignoranță în ceea ce-l privește pe ereticul de la Bezdead. Pentru Aurelian Chivu, scriam în revista „Școala și Viața (Ocnița, anul IV, 1984, p. 26), poetul „titan” născut în 17 octombrie 1935 la Bezdead, județul Dâmbovița, poezia este însăși rațiunea de a fi. „Eu sunt poet. / Muritoare nemuritoare / nemuritoare muritoare existența mea / nu-ncape în nici un paradox / în nicio fabulă / în nici un aforism / în nici un eres -/ de aceea urmeze marelui rost. Eu sunt poet, / și de aceea, / lucrarea mea este revelație”. Este una dintre poeziile-program cu care începe volumul „Păsări, un cer limpede” (Editura Albatros, 1974), poezie dedicată satului natal, binecuvântat de Dumnezeu, aflat la poale de Carpați cu Dealul de Răsună al lui Alex. Vlahuță (România Pitorească) sat pe unde a trecut Vasile Voiculescu. Prin origine etnică, Aurelian Chivu este un om al munților (schior, explorator), mai degrabă al țăriilor văzduhului eterizat de abstracțiuni și de forfota lumii mitice de natură elină. Vânjos, este numai mușchi și poezie. Aurelian Chivu, pe cât de pământean pe atât de extraterestru se învederează în existența sa unică. Forță și geniu, stoicism și epicureism, tandrețe și brutalitate, luciditate împinsă dincolo de marginile admise conjugată cu infantilă dispoziție de a sfărâma prejudecățile, toate alcătuiesc făptura unui Prometeu înlănțuit din al cărui ficat ciugulesc adversarii săi. Prietenia și frăția noastră începe din anul I de studenție (Universitatea București, Facultatea de Filologie, Secția Limbă și Literatură română - 1959). Aurelian Chivu era venit cu câțiva ani mai devreme

în capitală. La Bușteni îl cunoscuse pe Cezar Petrescu căruia îi răpise clipe bune producându-se ca poet, dar ca om deja format cu o cultură care speria și inhiba năucind interlocutorii care-l decretau nebun. Tot acolo îl va cunoaște pe Zaharia Stancu sub umbrela căruia va trăi la București. Director al Teatrului Național, Zaharia Stancu îl va angaja ca figurant. Așa va cunoaște pe d-l Tuduri și pe „fiicele” lui traducătoarele în franceză ale operei lui Zaharia Stancu. „Domnișoarele” Tuduri, în fapt trei doamne superintelectualizate, din care una singură era fiica boierului Tuduri, un spirit volterian pe care-l vizitam împreună cu prietenul meu Aurică la Institutul de geriatrie „I. C. Parhon”, aflând de existența celor trei studenți scriitori (Chivu, Veseliu și Nicu Ionescu) primind ele însele pachete cu hrană din străinătate de la copiii lor plecați în exil de câțiva ani, o dată pe săptămână ne pregăteau hrana necesară pentru câteva zile. Prețul - examinarea cunoștințelor acumulate în biblioteci, creație literară originală, ritmic de noi în răstimpul a trei săptămâni conform orarului celor trei de serviciu la „aprovizionare”. Aurelian Chivu era în viața studentească un fenomen cu totul desprins de „normalitate”. Munca desfășurată în Biblioteca Academiei pentru cercetare - uneori copia *in integrum* cărți interzise ale marilor creatori universali și români. Înfrunta cu aplomb la facultate pe tinerii asistenți pe atunci de aceeași vârstă cu el (Eugen Simion) sau chiar pe profesori. Abia sosit de la Răzvad, întâlnindu-ne pe Calea Victoriei m-am trezit „luat pe sus” și dus de el, fiindcă așa avea poftă să-l însoțesc la Biblioteca Academiei spre a susține un examen cu nimeni altul decât Tudor Vianu, directorul bibliotecii pe atunci. O spaimă cumplită a pus stăpânire pe mine. Nu era „încălzit”, grupa mea urma a se prezenta peste vreo patru-cinci zile, timp suficient spre a pregăti anumite teme. Marele nostru mentor, profesorul Tudor Vianu ne-a invitat la masa ovală din încăperea ce preceda cabinetul său. Eram vreo 15 studenți printre care și Virgil Mazilescu ce i-a câștigat imediat atenția. Dar, deși examenul era

un colocviu, unde studentul trebuie să abordeze trei teme la alegere spre a le susține, magistrul, blând și olimpiant, asculta cu interes pe fiecare brodând în marginea tragediei umane. Și, deodată, așa cum s-a comportat toată viața, Aurelian Chivu declamă: „Urăsc examinatorii!”. A urmat un zâmbet și Tudor Vianu elegant l-a rugat politicos să ia cuvântul. Apoi poetul i-a câștigat încrederea profesorului, purtându-i tot timpul în memorie un respect desăvârșit. Existența poetului a plină de conflicte „administrative”. Ajuns profesor pe undeva prin Bărăgan nu suportă tutela unui director de școală, o mediocritate care are tupeul să-l asiste la ore. După trei ani părăsește definitiv învățământul. Ca să pătrunzi în capitală era pe atunci o adevărată aventură. El va dormi undeva la subsolul Facultății de Filozofie până se va afla și va fi alungat de administrator.

Lucra la Biblioteca Teatrului Național silindu-le pe funcționarele comode să-l păzească opt ore, adică fără pauză. Vor căuta un pretext spre a-l da afară din bibliotecă folosind lucrătorii de la miliție. Va trebui să doarmă ziua pe băncile parcurilor încălzit de lumina soarelui. Noaptea citind la lumina felinarelor până va reuși să fie acceptat ca umil corector la Editura pentru Literatură. Dar aici va avea mai târziu cu Valeriu Râpeanu, directorul, un violent conflict de idei literare. Mai târziu, în acel 4 martie 1977, an nenorocit al cutremurului, uită de serviciu și scormone prin ruinele Bucureștiului salvând victimele. Nu și pe el. Va fi dat afară de la corectură și transferat la grădină ca muncitor agricol. În acest timp scrie și publică: *Oglinda cu lebede* - 1968; *Saturnalia* - 1969; *Arena cu idoli* - 1971; *Cina* - 1977; *Corabia pe două mări* - 1979; *Hybris* - 1980. Nu se poate nega faptul că poetul nu s-a aflat în atenția criticii literare sau, cumva, el însuși se va fi situat *extra muros* atâta timp cât i se recunoaște pe deplin statutul de creator în „Literatura română I Poezia” (coord. Marin Bucur, Editura Academiei R.S.R., 1980, p. 723). Raporturile sale cu lumea literelor au fost însă de cele mai multe ori tensionate. Să fii negat cu obstință, să fii alungat, marginalizat cu nerușinare „superioară” de o „elită” care a înălțat ditirambe sistemului totalitar dăltuind citadela limbajului de lemn poleit și să răspunzi cu violență la violență „civilizată” nu-i este dat oricui s-o facă. Aurelian Chivu a ars și arde ca o flacăra a Olimpului întunecând nulitățile: „Poezia nu aparține unei elite, / unei caste, unor inițiați / ea nu este un privilegiu / nici chiar al creatorului, / decât în măsura în care se implică / în trăirea, condiția și norma colectivității / excluzându-se convenției / - chiar când nu o poate evita - Șansa este șansa vieții / abolind însăși viața

/ în ceea ce nu-i e dat să se eternizeze” (*Viața ca două vieți*. București: Editura Albatros, 1983). Dar în cât și în ce s-a scris despre poet, deși într-o „unanimitate” suspectă, explicabilă parțial, critica și istoria literară fixează fenomenul literar Aurelian Chivu în câteva repere laconice, generale fără pericolul de a fi reducioniste. Primul care trasează direcții de investigare rămânând la nivelul aserțiunii critice, gnomice este Stancu Ilin în studiul citat (1980, p. 723). Se face aici filiații respinse de poet - Ion Barbu sau trimeri la filosofia heraclitiană, poetul - în concepția lui Stancu Ilin - crezându-se „un damnat” care cultivă „o poezie de atitudine personalistă”. Sunt căutate așadar, modelele cărora le-ar fi dator dar pe care poezia lui le părăsește respingându-le captivitatea, fiindcă el însuși are un sistem personal de a investiga adâncurile spiritului uman subsumat unei filosofii proprii. De altfel, atât poezia cât și eseistica sa dovedesc existența unor principii ordonatoare, metode de investigație originale a eului-demiurg. Aurelian Chivu construiește arhitecturi care izvodesc din lumile originare, ancestrale, spiritul său fiind aburul albastru al unei primordialități latente. Poezia sa este o rezultată a Logosului fierbând în craterile unui vulcan atemporal. După o lungă perioadă de tăcere istoria literară îl recheamă din uitare pe poetul atât de mult nedreptățit de o percepție suficientă sieși. Astfel adâncind în limitele spațiului editorial al unui valoros dicționar apărut în două ediții: „Scriitori și publiciști dâmbovițeni, 1900-2004”, Editura Bibliotheca, autorul cărții conf. dr. Victor Petrescu preluând aceleași date ale operei poetului conchide sintetic pe una din trăsăturile multiple ale operei: „Aspira la o dezbatere lirică a existenței umane, aceasta fiind de altfel structura eului său”.

Aurelian Chivu este un poet eliberat de toate servituțile retoricii clasice, moderniste, postmoderniste, de toate convențiile unei poetici a mimesului, el nu inovează ci sacralizează ceea ce există ca posibilitate, gustul devine la el poezie pe când poezia ca expresie tinde să se anuleze așa cum valul adunat din energii adesea obscure se sparge în expresia nudă. Poezia lui e descarnată de metafore, e însăși expresia ei sublimă. Conștient de sine, poetul teoretician respinge axa valorilor congruentă cu spațiul axiologic al criticii, ea însăși în unele zone facilă, bombastică, falsă și nevertebrală. Susține că: „Poezia nu este un spectacol scenic, parabolic, / un exercițiu mai mult sau mai puțin savant, / magic și retoric, / mai mult sau mai puțin primitiv, naiv, / nu este nici măcar un joc. / Ea nu plagiază, nu închipuie numai lumi posibile, inaccesibile, / nu dă lecții de viață, este

viața însăși în revelație, / actul unic și suveran iluminându-se-n mister ca cerul / de trăsnete și fulgere sfâșiat”. Își așteaptă impenetrabil publicul, fiindcă prezentul (întins pe patru decenii de la debutul „*Oglinda cu lebede*” - 1968, până la eseu „*Conjurația logosului*” - 2008) în câmpul criticii suferă de cecitate neatinzându-se în proximitatea operei poetului divin.

E și firesc să se întâmple așa. Universul său stabilește alte legi ale transfigurării: „iepure șchiop / mânca din profet / Și te-ai făcut cămilă” (*Transfigurare II*). E o lume străbătută ancestral cu cămila, cu corabia, o lume suprapusă celei moderne într-o ciudată și splendidă simbioză a cunoașterii, a genezei, a devenirii. Poet al absențelor, poet al lipsei, poet al realului amânat: „Viața ca două vieți / una pe alta / trăind în lipsa celeilalte / ca zeul în zeu, / ca femeia în femeie. / Eu cal de față / și cel amânat, / o lipsă pe care o simt trăind. / Viața ca două vieți, / eu trăindu-l pe celălalt” (*Viața ca două vieți*).

Alături de Victor Petrescu autorul dicționarului amintit, care oferă exegezei cu sagacitatea și rigoarea științifică binecunoscută materialului bibliografic (în „*Scrieri*” și „*Referințe*”), semnalăm meteorica trecere a lui Nichita Stănescu pe lângă creația lui Aurelian Chivu: „Poezia lui depășește cu totul comunul tip de gândire metafizică, ridicând imaginea la concept”. Mai comprehensivă, preluând achizițiile anterioare, este imaginea realizată în corpusul „Enciclopediei marilor personalități din istoria, știința și cultura românească de-a lungul timpului și de pretutindeni”, vol. IV. Contemporanii A-I (Editura Geneze, Fundația Realitatea Românească. C-T - p. 203-2006). Sunt reiterate aici observații critice ușor nuanțate, aprofundate însă: „Practică o poezie ermetică, încifrată cu simboluri, coduri și arhetipuri de sorginte etnografică, implicându-se, problematizând în limitele tragicului ca relație a efemerului cu ideea de eternitate și a finitudinii cu infinitudinea. O poezie criptică, laconică, circumscriind teme și motive mitice, ancestrale, ontologice, „o poezie cu încifrări și atitudini personaliste ... aspiră la o dezbatere lirică a existenței (...) aceasta fiind de altfel structura eului său poetic”. Enciclopedia, în pofida unor prejudecăți privind criteriile de a glosa opera în dicționare, definește personalitatea poetului din materia necunoscută a operelor de „sertar”: „Practica intensă, în creația poetică este susținută și instaurată de concepte estetice, ce vor alcătui ample lucrări” (sunt citate și prezentate succint: Impactul dintre inspirație improvizatie, Artele limitative, Posibilitatea, parabola și erezia la Don

Quijote, Poetica imposibilului, Sistemul paradoxurilor antinomiilor și negațiilor din creația eminesciană. Trilogia estetică. Cartea sistemelor codurilor și arhetipurilor, Teoria modelelor, valorii revelației expresiei. Într-o convorbire telefonică punctuală, poetul respingând „arta” investigației gazetărești (ziaristica lui Eminescu - „zgura” existenței sale) explica misterul creației descifrat în inspirație și improvizatie la diferite niveluri: inspirația fiind percepută de revelație în al cărui câmp semantic se înfruntă termenii aparent sinonimici sacru-divin. Cât privește Artele limitative - de la Renaștere până la contemporaneitate-creație se impersonalizează întorcându-se la matricea stilistică inițială. Cartea sistemelor, codurilor și arhetipurilor, - are ca obiect de studiu sculptura (Brâncuși) muzica (George Enescu, Dimitrie Cuclin, Bentoiu, Aurel Stroie etc.), poezia (Eminescu, Blaga, Arghezi, Voiculescu etc.). Melomanul Chivu este un fenomen împins până la fanatism. Student fiind, săptămânal suporta o coadă acum nostalgică la biletele vândute noaptea pentru spectacolele de la Opera Română. Ani de zile va frecventa spectacolele, seară de seară, împreună cu un prieten, inginerul agronom Mina. O altă dimensiune a esteticii chiviene este reinterpretarea lui Cantemir, Eminescu, Blaga, Botta, Voiculescu, Arghezi, Bacovia având ca principiu ordonator al percepției estetice sistemul negațiilor în cadrul tradiției, prezentului și esențialului preferând comentariilor impresioniste interpretările estetice într-o argumentație teoretică a intuițiilor. Scriam în revista sus amintită că „A-I concepe pe poet în afara existenței sale, prin excelență poetică, devine un non-sens...”. Raporturile sale cu Uniunea

Scriitorilor au fost din cele mai dramatice. „Orice suferință pricinuită de confrății săi întru ale poeziei este ignorată”. Nu face nici cel mai mic gest când este lovit. Se întâmpla prin 1983 după apariția volumului „*Viața ca două vieți*”. Poetul abstras complet din existența socială nu a făcut niciodată o altă politică decât cea a poeziei adevărate. Ei bine, aceasta a intrat în incidența „disidenței”. Detractorii săi, de multe ori bruscați și înfricoșați, l-au dat pe mâna miliției, care a trimis un grup masiv de „lucrători” specializați, brute fără creier, exact în locul unde poetul obișnuia să se întâlnească, de regulă, cu actorul Ovidiu Iuliu Moldovan într-un parc bucureștean. Va fi bătut, umilit, tras de barbă, scuipat și pus să le citească „și lor” despre „lighionile” din cărțile sale.

George Toma Veselin

Articol publicat în nr. 2/2007

Eminescu și poezia de azi

Observăm două tipuri de alunecare în extremă și două restanțe ale spiritului critic în raportarea, „de vreo două ori pe an”, la Eminescu.

Prima este larg răspândită, aproape încetățenită și ține de muzeifica-rea și mumificarea lui Eminescu. Poetul este scos cu totul din epoca sa și din propriile determinări biografice, pentru a fi urcat pe un soclu și idolatrizat. Iar idolatria merge, nu rareori, împreună cu „expunerea” unei conspirații universale, iudeomasonice, care l-ar fi fărâmat pe Eminescu al nostru și în care agentul răului este Maiorescu. Asemenea basme, de *români* verzi neduși la școală la timpul cuvenit, sunt corolarul anecdotic și el însuși în curs de mitologizare al unei viziuni de muzeificare ce ar putea fi rezumată astfel. Pentru mumificatorii lui Eminescu, important nu este ce a făcut Eminescu, ce a scris el, ce a gândit; ci, anume, ce *pot face* ei din marele poet, cum îl pot folosi, în ce direcție îl pot utiliza. Eminescu este instrumentalizat și pierdut în ritualul unei adorații, de fapt, autocentrate. Împreună, poetul utilizat și utilizatorul ritualic vor străbate veacurile, împotriva și în pofida conspirației universale.

Cealaltă alunecare, justificată inițial prin prima, ține de actualizarea ironică și de raportarea iconoclastă la poetul muzeificat. În punctul de plecare, iconoclastia e mai justificată și mai inteligentă decât idolatria, însă traiectoria ei variază după un contur individual. Dacă idolatria este colectivă, iconoclastia e pe cont propriu; un trib de iconoclaști ar fi *contradictio in adjecto*. Iată motivul pentru care demitizarea imaginii Poetului Național nu poate fi evaluată categorial, ci în funcție de contribuțiile, extrem de diferite, din aria ei. Voi diferenția, deci, între o demitizare scilicet, argumentativă și relativistă, de tipul celei făcute de tânărul Eugen Ionescu în *Nu*, cu demontarea poeziei argheziene, și o demitizare vulgarizatoare, non-argumentativă și cu absolutizarea propriilor judecăți. Se observă că despre Eminescu demitizatorul amator poate spune orice și oricum; în schimb, ironiile pe marginea contribuției sale îl

fac să devină palid și să se „apere” cu nervozitate. Poetul astfel demitizat îl împovărează pe demitizatorul improvizat, care pare că nu se mai poate descătușa și desprinde.

Dacă introducem în ecuație spiritul critic, importanța unui scriitor poate fi cuantificată după o serie de elemente, între care receptarea și intrarea în conștiința publică sunt printre cele mai importante. La fel de importantă este însă, pentru mine, raportarea artistică a altor scriitori la o operă care i-a precedat. Ea este diferită de exercițiul critic și chiar de actul cultural și educațional prin care îl frecventăm pe Eminescu. Un poet român contemporan care simte nevoia să se raporteze, în poezia lui, la versuri eminesciene nu o face din obligație școlară, nici dintr-un demers larg-cultural. O face din *interiorul* artei proprii și prin prisma unei gândiri producătoare și a unei viziuni poetice diferite de ale lui Eminescu.

Altfel spus, fără a fi un epigon, fără a eminescianiza în felul lui Vlahuță, un poet român contemporan resimte ca imperioasă introducerea lui Eminescu în propria lirică; iar această revizitare creatoare și creativă a operei lui Eminescu spune mai mult despre ponderea poeziei revizitate decât omagiile calpe și epigonismul. Cu cât un poet de azi este mai diferit de Eminescu, cu atât întâlnirea dintre poeticile și formulele discursive ale celor doi (clasicul și contemporanul) este mai frumoasă și mai în profunzime. Și cu cât acest tip de întâlnire se repetă, de la un poet de azi la altul, cu atât importanța nu *istorică*, ci de *actualitate* a poeziei eminesciene se degajă. Nu mă refer la o actualitate de tematică ori la una de problematică, ci la una de conștiință poetică, de limbaj artistic, de structură lirică.

Nu altceva făcea Eminescu în niște versuri de tinerețe, mai naive, dar atât de definatorii pentru gândirea sa asupra poeziei. Două strofe din *Epigonii* o expun: „Iară noi? noi, epigonii?... Simțiri reci, harfe zdrobite,/ Mici de zile, mari de patimi,

inimi bătrâne, urâte,/ Măști râzânde, puse bine pe-un caracter inimic;/ Dumnezeul nostru: umbră, patria noastră: o frază;/ În noi totul e spoială, totu-i lustru fără bază;/ Voi credeți în scrisul vostru, noi nu credem în nimic!// Și de-aceea spusa voastră era sfântă și frumoasă,/ Căci de minți era gândită, căci din inimi era scoasă,/ Inimi mari, tinere încă, deși voi sunteți bătrâni./ S-a întors mașina lumii, cu voi viitorul trece;/ Noi suntem iarăși trecutul, fără inimi, trist și rece;/ Noi în noi n-avem nimica, totu-i calp, totu-i străini”.

Dacă Eminescu se raporta la predecesori mai modești sublicitându-se voit ca reprezentant al epigonilor, Ion Mureșan face meta-metapoezie și intertext de gradul doi în *Din vorbă în vorbă*. Poemul, din *cartea Alcool*, pune în scenă nu doar personajele lui Mureșan, ci și... modulații eminesciene din *Epigonii*. „Spoiala” ce le repugna lui Eminescu și Maiorescu, lustrul „fără bază”, calpul atitudinii emfatice sunt convertite de Mureșan, într-un prozaism voit și pitoresc al înscenării, într-o ștergere completă a conturului celui care privește, cântărește și judecă. Epigonii lui Mureșan sunt atât de admirativi, încât ei nici nu mai apar ca element uman de contrast. Epigonii suntem noi și atât - e suficient. Ei trebuie văzuți: „Noi, cei care i-am cunoscut, noi ce le datorăm?/ Noi, cei care i-am cunoscut, le datorăm o lacrimă amară./ Căci zi de zi au intrat în cârciuma noastră:/ «Un aperitiv ‘Tismana’», zicea el, iar ea, imediat apoi/ (sufând peste lentilele groase, ochelari de miop, și ștergându-le cu poala rochiei)/ «și un lichior ‘Primula’, unul mic»./ Băutura roșie lângă băutura verde și picior lângă picior și/ priviri fugare spre pădurea arămie și vorbe, vorbe, vorbe./ până la ora când ieșeau copiii de la școală.// Dar noi, cei care nu i-am cunoscut, noi ce le datorăm?/ Noi, cei care nu i-am cunoscut, le datorăm o lacrimă amară./ Așa cum plângem auzind din pereți voci dragi explicându-ne viața./ Căci ei au avut răbdare și mult au explicat./ Și fără să spună nimic important, au fost mereu bine înțeleși.”.

În *Rezervația de îngeri*, Emil Brumarul selectează altceva din aria poeziei eminesciene, și anume lirica erotică. Perechea de o inocentă nerușinare, ferită de gura lumii de către o natură edenică, tolerantă și ocrotitoare, apare la Brumarul într-o traversare echivalentă cu totala eliberare. Erotica nu mai e însă romantică și nu mai înseamnă topirea corporalității într-un continuum sufletesc. Dimpotrivă, corporalitatea e esențială, în acord cu poetica lui Brumarul, astfel că fragmentele de decor eminescian („păduri cu izvoare”, „vechi vâgăuni”) și chiar otrava specifică („dulcea otravă”) nu modifică reprezentarea poetului de azi. *Ne țineam de mână mergeam* arată un Brumarul la nivelul de vârf al artei sale, „negociat” aici simbolic

și vizual cu erotica eminesciană: „Ne țineam de mână mergeam/ Prin locuri atât de ciudate/ Tu spuneai că e-n rai eu spuneam/ Că raiul e mult mai departe// Acum e doar câmpul și-n zori/ Verzui și subțiri ierburi nalte/ Râzând le certai uneori/ Și blând pân’ la sâni să nu-ți salte// Ci numai lin palma-mi primeai/ Să-i mângâie fără sfială/ Mergeam și mergeam tu erai/ Alături de mine și goală// Căci orice veșmânt e-un păcat/ Greoi când iubești și-o rușine/ Și îngeri cu nimbul lor lat/ Tăcuți te-nveleau în lumine// Să fim mai aproape de cer/ Treceam prin păduri cu izvoare/ Prin vechi vâgăuni cu mister/ Din tufe rupeai câte-o floare// Sau câte-o ciupercă-n venin/ Umflată și-având pălărie/ De fetru și-apoi cu suspin/ Vroiai să mi-o dăruie chiar mie// Căci dulcea otravă-mi plăcea/ S-o iau fiind alături de tine/ Și-atunci oh atunci de abia/ Simțeau că îți este rușine// Și-n grabă un crin îți trăgeai/ Pe trup sau un fluture mare/ Pitindu-ți cu chiu și cu vai/ Prelungile albe picioare// În roua sfărmată în preajmă/ Paingilor pânzelor moi/ Furai să te acoperi cu caznă/ Și iarăși plecam amândoi// De mâini ne țineam și mergeam/ Prin locuri atât de ciudate/ Tu spuneai că-i în rai eu spuneam/ Că raiul e mult mai departe...”.

Raportarea la *Epigonii* a lui Ion Mureșan și la erotica eminesciană a lui Emil Brumarul va fi completată, în „tripticul” ales, de cea a lui Mircea Cărtărescu la integralitatea poeziei lui Eminescu. Eminescu este prima „statuă” din cele descrise în *Levantul*, primul „din cei șapte corifei”: „Să deschide-o poartă largă în o gleznă a Fecioarei./ Manoil condus de nimfă străbătură sale varii/ Pân-ajunseră într-una naltă, spartă-n diamant./ E o singură statuă pe un pedestal gigant./ Zeci și zeci de stânjeni are de la talpe până-n frunte,/ Peplu-i strâncuț cu o mână creții cutelor mărunte./ Este primul din cei șapte corifei, și cel mai tiner./ Cel mai nobil din amanții muselor și zânei Vineri./ Oh, grăiește-ne, statuă cu ochi negri și cuminții/ Prinse viață-al poesiei și al nopții dulce prinț.”.

Urmează, în acest fragment din *Cântul al șaptelea*, nu mai puțin de unsprezece strofe de parafrază postmodernă a lirismului eminescian. O voi cita pe ultima, pentru a vedea apoi revenirea la trunchiul „epopeic”: „Să zac sub apele pustii,/ Închis pe veci în raclă,/ Vegheat de-o stea ce-o răsări/ Pe boltă, ca o faclă.” După delimitarea printr-un rând alb, revenirea la corpusul *Levantului* se face: „Fabulosul înger tace și devine piatră iarăș. - Să-l lăsăm închis în visu-i pre al codrilor tovarăș”.

Să devii personaj în cartea unui mare poet: iată ceva ce puțini autori români merită și, probabil, nimeni mai mult decât Eminescu.

Daniel Cristea-Enache

Articol publicat în nr. 1/2015

La raftul bibliotecii – mălăieși în călcâieși

Nu diferențele de text mă interesează (în spinare, la subțiori etc.), nici cele de punctuație. Vreau să-mi explic și eu, ca și unii dintre dumneavoastră poate, cum aduce Capra la iezii ei, desculță fiind ca orice capră, mălai (fie de porumb, fie de grâu sau orz) - în călcâi?! La noi, în Muntenia, e o vorbă, cică: *îți cântă greierii în călcâie*, adică ai călcâiele crăpate de alergătură (și de munca de peste an; se întâmplă mai ales toamna, la claca de porumbi, când ne cățărăm toți pe grămada imensă de știuleți puși undeva, a acioală, unii mai sus, alții mai jos, cum ne găsim loc și culcuș, astfel că ni se văd picioarele goale - că doar nu ne-om urca încălțați pe roade). Așa să fie, adică mama capră și-a îndesat mălăieșul în crăpături?! Sau, mă rog, între copitele ei - mici, dar patru la număr, s-ar aduna ceva-ceva pentru iezii ei. Așa ceva nu se poate, dom'le!

Ei bine, chestia e că eu am reușit să leg lucrurile cumva, dar mi-e cam greu să vă explic. O iau pe îndelete, cu binișorul, să nu se supere unii și alții. Așadar, făceam curățenie prin bibliotecă, tot adunând pentru a nu știu câta oară cărțile care nu-mi trebuie pentru a le pune în saci (iar sacii să- i trimit la moara timpului, adică să- i mai desfac la Sfântul Așteaptă). Având câteva ediții Creangă, m-am decis să opresc doar două, pe lorgu Iordan și pe G. T. Kirileanu - și am dat deoparte, între altele, hârtoagele vechi din BPT, de la începutul secolului al XX-lea, acelea pline de greșeli de literă, de cuvinte.

Știți cum era: BPT-ul a fost la început o colecție respectabilă și respectată pe drept cuvânt, foarte corectă cu textul - dar a avut principiul prelungirii continue de tiraj, pe măsura vânzărilor, fără a nota că este o ediție nouă, a câta ediție este, ci păstrând doar numărul de ordine al cărții din colecție. Așa se face că poți avea un BPT Creangă, crezând că este ediția princeps (aceea din 1892) - dar să fie, de fapt, o carte cine știe când retipărită, recorectată după reforma ortografică din 1904, de pildă, reculeasă, etc. Dacă nu stabilești că este o ediție veche, ai o copie oarecare. Îmi propusesem, dar n-am studiat-o, o țineam mai mult de decor, ca primă carte a operelor lui Creangă. Așadar, jos cu ea, cine știe când voi mai avea eu timp de lucruri atât de grațios gratuite.

Totuși, i-am mângâiat pentru ultima oară coperta - și am deschis întâmplător una dintre cele cinci broșuri. Nimeresc tocmai la *Capra cu trei iezi*, chiar la cântec - și citesc:

Mălăieși

În călcâieși

Îmi atrage strident atenția pluralul: se formase reflexul *mălăeș în călcâieș*. Cine știe, mi-am zis, greșelile lor. Iau ediția Iordan: *mălăieș*. Ediția Kirileanu: *mălăieș*. *Convorbirile literare* din 1875 (sunt pe *Internet*) cu prima tipăritură: la fel.

Glosarele, la ambele ediții, nu au termenul, desigur pentru îl consideră cuvânt curent, cu sensul obișnuit. Trec, leg sacul, îl las în plata

Domnului (nu-i mai dau de urmă, o fi fiind pe la țară, pe undeva) - dar îmi rămâne în minte acest plural, care-mi leagă bine, dar bine de tot, lucrurile. Am gândit, adică, așa: dar dacă tipograful n-a greșit, ci a simțit termenul? Poate că e vorba de ceva cum ar fi *mălăieș*, *mălăieși*, *mălăieșuri*. Ar fi o iarbă, cum e măcrișul, unțiorul, ceva cu gust, un „condiment” de pus la mâncare. Păi, sigur că da: capra, ca orice capră, are copite - dar ceva mai sus de ele mai are cei doi pinteni, puși la capătul unei alte articulații, pe care sprijină piciorul când merge, mai ales când urcă: acesta este „călcâieșul” ei, ea n-are decât să agațe în acești pinteni o iarbă cu gust pentru iezișori. Mai jos, vedeți cum spune: „Smoc de flori / pe subțiori”. Pentru vaca mea, din copilăria, ziceam că acest sprijin de rezervă că se cheamă chișiță (și am argumente să cred că de aici vine și numele Chișinăului... dar cu altă ocazie). Memoria îmi aduce în față caprele ieșind de prin stufărișuri, de pe deal: poartă pe drum fire de iarbă încurcate în acest „călcâieș” până acasă. Iată, Capra lui Creangă a știut unde să calce ca să le aducă iezielor ceva bun, o iarbă acrișoară.

Da, dar caută acum prin dicționare o plantă numită *mălăieș* cu pluralul *mălăieși*/*mălăieșuri*. Nu există, eu am căutat cuvântul în toate dicționarele pe care le-am găsit. Există, totuși, ceva: o localitate prin Vâlcea, cu numele *Mălaia*. Nu, nu vine de la mălai, ci de la o plantă care se cheamă mălaie, este galbenă ca unțiorul (ca mălaiul de porumb) și crește pe pantele înșorite ale dealurilor dimprejur. E aromată, zice-se. Este un augmentativ: mălai - mălaie (un fel de mălai mare). Dar diminutivul, n-o fi existând? Am întrebat pe cineva din zona Râmnicu Sărat-Brăila, și mi-a confirmat că *mălăieșul* e o plantă aromatică de pe la ei, un fel de măcriș. N-am confirmarea din teren, însă, și există posibilitatea ca doamna să fi vrut doar să-mi dea dreptate, pentru că i-am explicat mai înainte ce caut de fapt.

Despre *mălăieș în călcâieș* a scris, într-o revistă celebră un filolog celebru. Este vorba

de Emil Vrabie, mare slavist, specialist în etimologii, și textul său „Mălăieș în călcâieș” s-a publicat în revista *Limba română*, a Academiei Române, în 1970, fiind apreciat de Iorgu Iordan și alți mari filologi ai momentului. Face parte din lecturile mele de studenție, și rețin bine ideea. Autorul este la fel de nedumerit ca mulți dintre noi: cum poate Capra să poarte mălai în călcâi? Pe scurt, el emendează textul, considerând că Ion Creangă n-a înțeles vorba populară: era „mălăieș un călcâieș” - și explică: în limba veche „călcâieș” înseamnă și „căuș”, „coltuc”, o bucată mică din ceva: asta aduce capra, nu *în*, ci un *călcâieș* de mălai. Demonstrația este superbă (și spumoasă: autorul analizează traduceri din Creangă în franceză, germană, rusă, maghiară - arătând absurdul sensurilor)... Dar se referă la al doilea termen din expresie, eu ce să-i fac dacă tipograful BPT-ului l-a greșit pe primul? Menționez probitatea științifică a lui Emil Vrabie: nu cere schimbarea textului, ci doar o notă marginală - pentru el, ca filolog - așa cum ar trebui să fie pentru toți filologii - textul fiind de neschimbat.

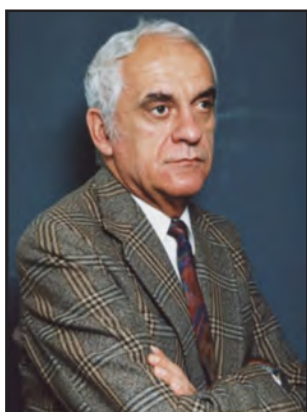
Nici prin gând nu-mi trece, nici mie, să-l schimb pe Creangă - dar de explicații este nevoie. Totuși, priviți facsimilul din ediția G. T. Kirileanu (dă în fotografie exact pagina cu scrisul lui Creangă la cântecul Caprei): povestitorul pare a fi scris *mălăieși*, se vede un adaos la finalul cuvântului. Dacă e așa, rezultă că tipograful de la *Convorbiri literare*, din 1875, a înțeles diminutivul de la *mălai*, și textul tipărit a înghețat astfel peste tot. Ca să nu mai complice lucrurile, probabil, Iordan nu dă facsimilul în ediția sa (la Academie se păstrează patru file din *Capra cu trei iezi*, el dă numai trei dintre ele). Poftim de compară - ceva, cu nimic. Drept pentru care, pentru că eu știu doar să leg lucrurile, nu și să le (mai) dezleg, luați de-l comparați singuri doar pe Kirileanu cu el însuși.

Nicolae Georgescu

Articol publicat în nr. 1/2016

BIBLIOLOGIE

75 ani de lectură publică la Târgoviște

În anul 1920 Cercul Studentesc dâmbovițean înființează o bibliotecă populară în clădirea Sfatului Negustoresc.

În ziarul „Viitorul Dâmboviței” (1921) găsim următorul anunț: „În localul „Sfatului Negustoresc” str. I.C.

Brătianu este

deschisă în fiecare luni, miercuri și sâmbătă între orele 4-6 p.m., biblioteca populară a Cercului Studentesc dâmbovițean. Se dau cărți acasă oricui.”

Prin Decizia 392/1922 a Prefecturii Județului Dâmbovița se acordă ca ajutor pentru mărirea fondului bibliotecii populare din Târgoviște suma de 2000 lei.

În 1923 „Sala de arme” (edificiu ridicat din inițiativa Societății de arme, gimnastică și dare la semn din Dâmbovița, pentru manifestări cultural-artistice) trece din proprietatea Prefecturii în cea a societății pe acțiuni „Institutul de cultură și educație națională” care o dorea amenajată ca sală de teatru, sală de conferințe, sală de bibliotecă. În luna martie a aceluiași an Cercul Studentesc dâmbovițean deschide într-o încăpere a acesteia o sală de lectură, de conferințe, șezători cultural-artistice.

Mai târziu, Ateneul popular dâmbovițean se reorganizează sub numele de Ateneul cultural „Grigore Alexandrescu” (1929). La dezvoltarea vieții culturale a orașului, implicit

și a bibliotecii au contribuit în acea perioadă și alte societăți ca „Oastea lui Ion Heliade Rădulescu” (1933), „Prietenii Târgoviștei” (1934), „Asociația culturală Târgoviște” (1935) iar din 1939 Căminul Cultural Târgoviște.

Un comitet se constituie pentru conducerea lucrărilor Muzeului regional, așezământ care va cuprinde și o sală de bibliotecă populară cu sală de lectură (1936).

În 1942 Sfatul Căminului Cultural hotără înființarea unei biblioteci publice care, până la construirea unui sediu cultural, va funcționa în localul Școlii primare de băieți nr. 1, precizându-se că biblioteca se va forma prin comasarea actualelor biblioteci publice existente și prin cumpărări de căiți sau donații.

În același an, Primăria face apel într-o adresă către toți locuitorii „spre a deveni donatori în bani, documente, tablouri, fotografii privind trecutul orașului nostru atât de glorios” și de cărți necesare „pentru buna funcționare și înzestrare a bibliotecii și a muzeului care urmează a lua ființă în acest oraș”. Ca răspuns la aceasta, Dumitru Stoica, membru al Căminului Cultural târgovițean, va dona bibliotecii Căminului 497 volume, cărți și reviste. Totodată, din inițiativa profesorului Ion Calboreanu și ziaristului Ion Vasiliu, au loc șezători literare la Sala de urme care aveau ca scop crearea unei biblioteci publice locale.

Declanșarea și desfășurarea celui de al doilea război mondial a stagnat realizarea proiectelor mai sus amintite. Spre sfârșitul războiului, la 30 ianuarie 1944, are loc

inaugurarea Muzeului orașului Târgoviște (fapt consemnat în Buletinul Oficial al primăriei, pe anul 1944).

Cu acest prilej, alături de muzeu, s-a deschis și Biblioteca primăriei și a Căminului Cultural Târgoviște, „adăpostită în localul muzeului, până ce se va clădi o casă proprie”. La început biblioteca beneficiază de prețioasa donație făcută de magistratul D.D. Athanasiu ca o cinstire a memoriei tatălui său, avocatul D. Athanasiu Bițu, nume pe care biblioteca îl va purta un timp. Donația era compusă din 400 de volume.

Primul director al muzeului, bibliotecii și al căminului a fost profesorul Alexandru Vasilescu. După inaugurare, acesta întocmește Regulamentul de funcționare al bibliotecii care va fi aprobat prin Decizia nr.7563 din 14 august 1946 a Primăriei orașului Târgoviște.

La terminarea războiului se continuă acțiunea de a se îndeplini dorința târgoviștenilor de construire a unui local de bibliotecă. În 1947-1948 se și aprobă execuția în regie directă a lucrărilor, proiectul, amplasamentele, mobilierul etc. Construcția se va materializa în 1949 după planul Fundației Dalles, întocmit de arhitectul târgoviștean Ion Magrini, cu contribuția în muncă și bani a locuitorilor.

Biblioteca începe să funcționeze în noul local în ianuarie 1950, fondul de carte fiind constituit la început din donațiile unor biblioteci particulare, unele amintite: Bițu Athanasiu, Ion Tălăngescu, Ion Corbesou, cea a familiei Văcăreștilor, la care se adaugă, pentru început, aproximativ 1000 de volume

cumpărate de primărie. Un an mai târziu fondul se mărește cu 2500-3000 cărți ce constituiesc biblioteca Căminului Cultural „Tudor Vladimirescu”.

An de an biblioteca își va mări și diversifica colecțiile. Dacă în anul reînființării județului Dâmbovița (1968) fondul de carte ajunsese la 30.000 de volume, în prezent el depășește 300.000 unități de bibliotecă acoperind toate domeniile cunoașterii.

În colecțiile noastre se află un bogat fond de carte bibliofilă, carte românească și carte străină (cea mai veche datând din 1670), cărți cu autograf etc.

Din Cele peste 10.000 periodice din toate timpurile remarcăm titluri semnificative pentru cultura română: Curierul de ambe sexe, Albina românească, Magazin istoric, pentru Dacia, România literară. Convorbiri literare, Sămănătorul, Luceafărul, Vatra și altele.

Colecția de manuscrise (peste 1000 de exemplare) provine de la scriitori ca: Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, Ion Barbu, Tudor Arghezi, George Bacovia, Mircea Eliade, Marin Preda ș.a. În această colecție întâlnim numele majorității scriitorilor dâmbovițeni din toate timpurile.

De asemenea, dispunem de o valoroasă colecție de ex-librisuri (2500 exemplare) românești și străine precum și 1000 fotografii.

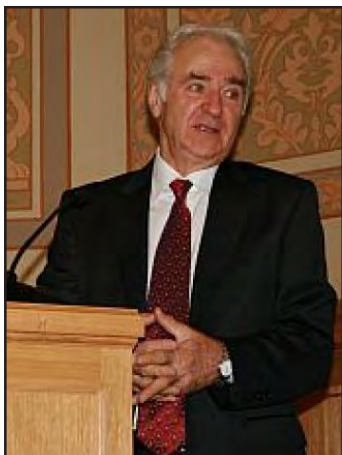
Biblioteca noastră a achiziționat în timp o bogată colecție de documente audio vizuale: 7000 discuri, 600 casete, 1200 titluri de diapozitive și peste 600 diafilme.

Fondul de informare, studiu și documentare îl punem la dispoziția celor peste 14.000 cititori cărora le împrumutăm anula aproximativ 400.000 volume.

Având în vedere valoroasele tradiții culturale și de lectură publică ale instituției noastre – apreciem că atât în prezent cât și în viitor Biblioteca Județeană „Ion Heliade Rădulescu” Dâmbovița își va onora nobila misiune de principală sursă de informare, documentare și cercetare în acest perimetru spiritual românesc.

Victor Petrescu

Articol publicat în nr. 1/1995

Informație și cultură

Trebuie să recunoaștem cu neplăcere, chiar cu disperare, dar și cu înțelepciune, că, în fața

multor realități și fenomene, avem încă prea puțină cuprindere, reprezentări simplificatoare, neputințe în a înțelege, a defini și a reacționa pe măsură.

Deși venim dintr-o civilizație milenară a cărții, nu avem încă o definiție care să împacă bine materialitatea și spiritualitatea acestei creații umane. Ne rămâne însă frumusețea înaltă a cuvintelor lui Tudor Vianu: „Cartea este miracol și eternitate”.

Despre informație se scrie enorm, copleșitor, în ultimele cinci decenii, iar de-o vreme credem cu destule argumente că treptele de mâine ale evoluției vor fi marcate de locul informației în filosofia și acțiunea societății, dar nu știm să definim acceptabil conceptul de informație. Ne rămâne neputința tautologică a părintelui ciberneticii, Norbert Wiener, care scria: „Informația este informație și nimic altceva”.

Nici conceptul de cultură nu e cu mult mai clar. Așezăm în perimetrul lui fie toate zvâcnirile gândului care a lăsat semne, fie doar esențele rămase, dar ne place zicerea paradoxală și înțeleaptă a lui Saint Marc Girardin care spunea: „cultura este ceea ce rămâne după ce ai uitat ce-ai învățat”.

De veacuri s-a glosat mereu cu osârdie în jurul conceptelor complexității și, fără îndoială, ceea ce este esențial și dinamic va rămâne totdeauna deschis căutărilor.

Informația, împotriva aparențelor, nu este un perimetru al deplinei certitudini.

Ea este, poate, atomul cu sens integrat unei existențe, unui proces, unei cunoașteri, prin care trec, încă neștiute de-a-ntregul, numeroase linii de forță.

Este parte constitutivă și indispensabilă oricărui proces de cunoaștere, de sinteză, de descoperire. Felul în care se înscrie pe traiectoriile cunoașterii nu are nici măsură, nici modele. Informația ne înconjoară ca o zestre a trecutului și atunci forța ei este imensă, puternică și liniștitoare. Informația ne înconjoară ca o mărturie a posibilei schimbări, a dinamismului lumii și atunci puterea ei ne cheamă la spargerea dogmelor și la continuă înnoire. Informația ne înconjoară ca o expresie a nevoii de ordine, de analiză și sinteză și atunci ea e forța contraentropică a omului, hrana creșterii în adânc și-n înalt a intelectului nostru. Informația ne înconjoară

cu chipul miilor de pătimiși ai cunoașterii de ieri și de azi și atunci ea lucrează în străfunduri cu puterea celor care ne vorbesc despre iubirile mari pentru neamul și locul din care venim și despre covârșitorul potențial de dăruire și sacrificiu al spiritelor alese.

Nici cultura nu este un teritoriu al certitudinilor. Acest ceva indefinibil este o sferă a căutărilor febrile, renunțărilor dramatice, înfruntărilor generative, o sferă pulsatorie, intrinsecă existenței umane, mereu regenerată de abia intuite forțe interne. Ea este stil și formă, acumulare și filtrare, adevăruri și frumos, necesar și inutilitate, născătoare de mândrie și îndoială, totdeauna câmp de înnoire și de împlinire pentru ființa umană.

Cultura oferă repere, opțiuni, sensuri, stiluri, oglinzi în care ne vedem mai adânc decât bănuiam, o plasmă al cărei fluid ne traversează celulele.

Am putea continua, desigur, glosând în jurul celor două concepte, dar, deceniile din urmă, cu vocația lor pentru schimbare și interferență, ne propun abordări mai largi, holiste și sistemice, joncțiuni productive, cu imensă forță de iradiere.

Relația informație-cultură este mai intens generativă de filosofie și acțiune concretă decât fiecare sferă în parte. Dintr-odată apar luminișuri, înțelesuri-simple dar ignorate îndelung - și, mai ales, orientări pragmatice luxuriante.

Rămân, fără îndoială, și câmpuri de umbră, proporții care înșeală, simplificări amenințătoare.

Ne-am putea întreba poate, de ce mai vorbim acum despre evidențe. Pentru simplul motiv că paradoxul cel mai frecvent este cel al ignorării evidențelor.

Da, este izbitor de evident faptul că fără fluxuri bogate și intense de informații, care să reflecte potențialul și idealurile contemporane, cultura se ofilește, se instalează în pasiv și își pierde atât zestrea cât și forța regenerativă. Cu o informație insuficientă la nivelul întregului organism al societății, apele ei multe se subțiază și își pierd vigoarea. Cu o informație haotică, cultura trece prin momente - uneori lungi - de inutile căutări de sensuri, confuzii, redescoperiri și convulsii păgubitoare.

Societățile culturilor sărace sunt societăți sărace în toate, mai puțin capabile de performanță și competiție, de originalitate și valoare.

Cui i-ar putea fi indiferentă relația informație-cultură, cu nebanuitele ei implicări și reverberații în condiția globală a indivizilor și a popoarelor?

Structurile informației sunt structuri vitale ale societății. Încercați, printr-o decizie a absurdului, să scoateți orice

izvor de informație din societate și societatea se dezagregă și moare. Ca modalitate de punere în comun a cunoașterii și experienței, a nevoilor și aspirațiilor, societatea este fundamental informațională.

Unghiurile abordării relației informație-cultură sunt nesfârșite, diferite de la epocă la epocă, de la cultură la cultură, de la individ la individ.

Dar, poate, în optica aceasta a diversității necesare, ceva se detașează ca filozofie generală, din perspectiva - de nimeni contestată azi - a unor evoluții mai bine legate de rațiune, de voința dezvoltării armonioase și cu sens știut a societății, și anume se detașează nevoia de viziune prospectivă, nevoia proiecției, de lungă durată, bine raportată la scopuri și mijloace.

Cultura poate fi privită nu numai dinspre prezent spre trecut ci și dinspre trecut spre viitor, ca un fenomen de obiectivare a unor conținuturi și forme conștientizate, a unui anumit sens al dezvoltării societății. Dezvoltarea societății nu mai poate fi rodul jocului întâmplător al împrejurărilor, teritoriul dezechilibrelor haotice. În condițiile societății informatizate devine posibilă stabilirea și urmărirea opțiunilor, exercitarea voinței de acțiune, valorificarea calității deciziilor. Monitorizarea pozitivă, pusă sub semnul unei filosofii umaniste, necesită însă ordine, structuri, permanentă rezonanță critică, permanentă reevaluare. Viitorul se transformă dintr-un timp al visului sau al așteptării cețoase într-o dimensiune cercetată, modelată, complex determinată. Dintr-un spațiu neliniștit și alienant, viitorul intră în sfera posibilului motivator și împlinitor.

Cultura, cu toate componentele ei ponderabile și imponderabile, este un câmp care pune în evidență valoarea informației într-un mod aparte. Relația este directă și indirectă în același timp, relevantă și irrelevantă, eficientă și oneroasă. Lipsa de informație este, indubitabil, dăunătoare însă bogăția de informații nu este, în orice condiții, cu necesitate creatoare. Multe și complicate sunt mișcările devenirii umane.

Dar ceea ce se vede la lumina zilei este că nivelul de cultură și civilizație al multor segmente naționale ale societății contemporane poate fi exprimat în termeni informaționali.

Acolo unde sistemul național de informare este o componentă elaborată și susținută a organismului social, dezvoltarea societății, la nivelul tuturor segmentelor ei, este superioară.

Fără un sistem național de informare, echilibrat și focalizat în același timp, coerent, cu interferențe interne și externe, putem greu vorbi despre o știință performantă, despre o cultură a valorilor, despre o calitate superioară a vieții.

Elaborarea și funcționalizarea unui sistem impun eforturi intelectuale și materiale, necesită etape, programe, dar mecanismul trebuie declanșat, complexul informațional trebuie să funcționeze, fluxurile de informații trebuie să curgă mai întâi pe arterele principale, apoi pe toate capilarele organismului societății.

Din acest ansamblu fac parte integrantă bibliotecile,

precum și structurile documentare de toate felurile.

Nimeni nu poate ignora valoarea zestrei, a tezaurului de cunoștințe. Bibliotecile nu sunt doar structuri de memorie, simple acumulări de documente, ci izvoare de putere și porți către mâine. Modelele de organizare, intervenția analitică pe traseele informației, serviciile și formele de implicare în obiectivele diferitelor tipuri de organisme ale societății sunt tot atâtea modalități de repotențare a informației, de plus valoare intelectuală, despre care se știe, din păcate, prea puțin.

Unii ignoră bibliotecile, ancorați subțire într-un viitor ipotetic și sărăcit prin lipsă de cunoaștere și imaginație. Ei uită că omenirea n-a exclus nici unul din canalele fundamentale de comunicare, căutând mereu, nu mijloace pentru a împușca mesajele ci, dimpotrivă, modalități de a le diversifica și spori.

Viitorul informatic nu este nici exclusiv și nici exclusivist.

Informația cibernetică va facilita legăturile, va spori viteza de comunicare, va mări densitatea purtătorilor de informații și capacitățile de conservare, dar va lăsa câmp liber tuturor mijloacelor care-i stau la dispoziție omului în nesfârșita lui luptă și aspirație pentru adevăr și frumos.

Bibliotecile nu sunt învechite ca funcție de cunoaștere și de diseminare a informației: învechite pot fi mijloacele și stilul lor de acțiune.

Tipul de structură care adună, organizează și disponibilizează informația este indispensabil societății, indiferent care este nivelul ei de expresie tehnologică.

Pentru o țară cu un trecut cultural bogat, cum este România, și cu un potențial remarcabil de originalitate și de creativitate, nevoii de a implica bibliotecile în dezvoltarea societății informatizate trebuie să i se răspundă cu decizii politice pe măsură.

Urmând exemplul marilor națiuni, preocupate de viitorul lor, trebuie să considerăm sistemul național de biblioteci ca o componentă majoră a sistemului național de informare, inclusiv cultural-științifică, și să organizăm cu luciditate toate etapele modernizării și dezvoltării lor.

Abandonate în localuri improprie, cu o finanțare redusă și în afara unor programe active de modernizare, bibliotecile românești nu se integrează la dimensiunile necesare procesului de refacere și înnoire a societății.

Avem nevoie de o cartă albă a informației în România, ridicată la nivelul marilor foruri ale țării pentru a se degaja și adopta o strategie majoră privind sistemul național de informare, cu toate componentele lui generale și specializate, cu toate etapele lui, apropiate și de perspectivă.

Alături de materiile prime și de energie, informația este a treia resursă fundamentală a societății. A venit timpul s-o tratăm ca atare, pentru a da sensul și conținutul necesar marilor concepte și realități care determină dezvoltarea țării și pentru a acoperi cu fapte datorile generației noastre față de viitor.

Ion Stoica

Articol publicat în nr. 2/1996

Bibliotecile județene, centre multifuncționale de informare pentru cetățeni

În societatea informațională, bibliotecile, în calitatea lor de instituții care operează, în principal, cu documente și informații au început să devină factori din ce în ce mai activi și mai prezenți în viața colectivităților pe care le servesc.

Alături de marile biblioteci, cu funcții definite la nivel național, cum sunt Biblioteca Națională și Biblioteca Academiei, bibliotecile județene trebuie să identifice și să dezvolte noi forme și mijloace de comunicare informațională, adecvate realităților economice, sociale, culturale.

Experiența pe plan mondial arată că bibliotecile au un rol din ce în ce mai important în focalizarea informațiilor de interes pentru largi colectivități. Bibliotecile devin puncte de referință pentru accesul la informația de care un cetățean are nevoie în relația lui cu colectivitatea unde trăiește.

Au apărut astfel centrele de informare pentru cetățeni grupate pe biblioteci ce servesc un cartier, un oraș sau o diviziune teritorială mai mare, cum ar fi un județ.

Crearea centrelor de informare pentru cetățeni și asigurarea accesului acestora la informațiile disponibile pe mediile electronice este o realitate care preocupă atât comunitățile locale cât și specialiștii în domeniul informaticii și știința informării.

Centre specializate în facilitarea accesului la rețeaua INTERNET sunt deja numeroase, mai ales în țările dezvoltate din punct de vedere economic care au promovat accesul la informație, considerând-o ca o resursă de bază în progresul economic și social.

Tendința actuală este de a crea centre de informare care să cuprindă informații administrative, economice, sociale, culturale, într-un cuvânt informație cu un larg spectru de interes orientată către comunitatea locală pe care o servește.

Realizarea unui astfel de centru la nivelul unei colectivități presupune cooperare și colaborare între administrația locală aleasă, instituții ale administrației centrale existente la nivel local (cum ar fi de exemplu direcțiile județene de muncă și ocrotiri sociale sau Prefecturile), instituții de cultură, instituții economice, întreprinzători privați, într-un cuvânt toți factorii vieții economico-sociale și culturale din teritoriul respectiv. Un rol important în această cooperare revine comunităților academice (universități, colegii etc.), care pot asigura asistență competentă, atât în faza de concepție a sistemului, cât și în implementarea, întreținerea și dezvoltarea acestuia.

Din analiza activității pe care trebuie să o desfășoare un centru de informare se pot identifica cinci module principale care corespund funcțiilor de bază ale acestuia: identificarea (cerințe de informare ale colectivității servite), colectarea, prelucrarea, organizarea, stocarea și

diseminarea informațiilor. Aceste module funcționale sunt:

a) identificarea nevoilor de informare ale cetățenilor și a resurselor informaționale (în fapt, de unde și cum se poate obține informația pertinentă pentru a satisface cerințele de informare ale utilizatorilor);

b) colectarea resurselor informaționale (documente, informații despre documente - descrieri bibliografice, abstracte etc. - informații culturale, economice etc.);

c) prelucrarea resurselor informaționale (resursele informaționale se prelucrează în funcție de tipul acestora - documente, informații etc. și suportul pe care acestea se găsesc - hârtie, suport magnetic, suport optic etc.);

De remarcat că în prelucrarea documentelor trebuie luate în considerare norme și standarde utilizate în domeniu la nivel național și internațional. Aceasta este o cerință obligatorie pentru a se asigura compatibilitatea cu alte centre (un exemplu în acest sens este necesitatea utilizării normelor ISBD pentru prelucrarea documentelor și folosirea standardului ISO 2709 pentru transportul informațiilor bibliografice pe suport citibili de calculator).

d) organizarea și stocarea fondurilor internaționale; organizarea fondurilor informaționale trebuie astfel realizată, încât să permită asigurarea căilor de acces la informația solicitată de beneficiar.

Ca urmare, modul de organizare și stocare depinde de cererile de informare ale utilizatorilor (un exemplu: pentru a obține informații asupra legislației în vigoare privind un anumit domeniu, un utilizator poate solicita fie domeniul, fie numărul și anul unei legi; în acest caz, organizarea datelor trebuie să permită accesul la informațiile stocate, plecând atât de la un domeniu, cât și de la numărul și anul în care a apărut legea).

e) servirea informațională; acest modul trebuie să asigure realizarea produselor și serviciilor informaționale solicitate de utilizatori, în fapt crearea interfeței între centru și cetățeni.

Modul în care se implementează fiecare din modulele funcționale prezentate mai sus depinde de concepția de ansamblu a sistemului de informare pentru cetățeni și, evident, de resursele disponibile (resurse financiare, umane, tehnice, informatice etc.)

După opinia noastră, în curând, biblioteci din România vor reuși să implementeze centrul de informare pentru cetățeni, demonstrând încă odată, rolul și importanța pe care aceste instituții de cultură îl au în dezvoltarea socială și culturală a societății.

Doina Banciu

Articol publicat în nr. 1/1997

Management de bibliotecă

Eram obișnuiți să întâlnim termenul de management atunci când se făceau referiri la bănci, economie, politică. Odată cu transformarea societății industriale în societate informațională a apărut noțiunea de management și în sfera culturii. Informația a devenit un produs tot mai căutat și mai lesne vândut. Au apărut intermediarii, comercianții și semicomercianții de informație.

Bibliotecile publice și-au propus în acest moment scopuri, și și-au asumat sarcini foarte diferențiate în domeniile lor de activitate: educațional-formative, informaționale și de petrecere a timpului liber.

Instituțiile noastre tind tot mai mult să devină centre multimediale; alături de documente tipărite apărând casetele, video casetele; CD-urile etc.

Bibliotecile din orașele mari oferă posibilitatea informării online și prin Internet. S-a introdus accesul liber la cât mai multe medii, iar cititorii folosesc documentele la fața locului și împrumută tot mai puțin (prin arhitectură bibliotecile au devenit centre de comunicație și comunicare, s-au amenajat locuri pentru xerox-uri, prezentări de carte, cafenele Internet).

Aceasta creștere înspăimântătoare a volumului de informații a condus la o depășire a resurselor financiare și de personal.

Biblioteca publică are mai mulți utilizatori

decât orice altă instituție culturală.

În ce măsură instituția mea este utilă sau poate deveni utilă comunității? Ce îmi propun? Cum pot îndeplini din ceea ce îmi propun? La ce performanțe pot ajunge? Cu cine și cu ce pot face performanță? Acestea ar fi o parte din întrebările la care trebuie să răspundă actualii manageri de bibliotecă.

Se vorbește tot mai des despre organizarea și conducerea unui întreg organism (biblioteca), a unei secții sau a unui program.

Mulți susțin că te naști sau nu cu știința de a conduce oamenii și procesele de dezvoltare. Dacă faci parte dintre cei ce nu s-au născut cu acest har, îți rămâne învățarea.

Prima treaptă este stabilirea unei concepții clare în privința dezvoltării organismului, în cazul

nostru, a bibliotecii. Concepția este elaborată de cei mai buni profesioniști din bibliotecă, dezbătută, completată și evaluată de forul tutelar. Trebuie să știm că niciodată nu vom avea aprobarea întregului colectiv. Orice noutate generează proteste.

Aducerea concepției stabilite la cunoștința tuturor celor din colectiv formează a doua treaptă sau cercul mare care cuprinde și înglobează toată biblioteca. În continuare vom avea niște cercuri mai mici, secțiile și serviciile.

Apare în acest moment, în mod firesc,

necesitatea unei activități planificate și consecvente.

A treia treaptă este stabilirea priorităților pe termen lung și scurt.

Vechea politică a forței nu mai trebuie practică în nici un caz, colectivul trebuie convins cu răbdare sau trebuie văzut dacă nu cumva există o reală imposibilitate în realizarea programului propus. Conducătorul trebuie să înțeleagă motivul refuzului și să-l înlăture cu răbdare. În mod obișnuit în cadrul colectivului oamenii se împart în: cei ce sprijină activ schimbarea, cei care nu o sprijină, ba chiar se opun și cei cărora nu le pasă.

Referindu-ne la teoria cercurilor concentrice, despre cel mai larg cerc am vorbit deja, se poate spune că cercul mai mic este acela al persoanelor care privesc schimbarea ca pe o sarcină a lor, următorul este cel al majorității pasive și, cel mai mare, al celor care se sperie de reorganizare.

Pentru a modifica dimensiunile acestor cercuri este necesară o analiză serioasă a colectivului în vederea remarcării unor persoane care ar putea deveni promotorii ideilor noi. Ei vor fi pe cât posibil avansați și vor forma echipa. Nu se va ține seama de criteriul exclusivist al vechimii în bibliotecă. Riscul îi va reveni conducătorului, el va alege și va investi încredere în tineret, în oameni cu puțină experiență. Va delega împuterniciri prin intermediul cărora va fi la curent cu activitatea din fiecare departament al bibliotecii. Este foarte delicat să controlezi întregul proces, încredințarea unor responsabilități importante altora este una dintre trăsăturile speciale managerului. Oricât de bun ar fi el, nu poate ști totul. Urmărirea colectivului se va efectua prin interviuri profesionale. Va fi un schimb profitabil de experiență pentru conducător și colectiv.

Nu în ultimul rând trebuie să avem în vedere și aspectul financiar. Bugetul de entuziasm se consumă repede. Egalizarea este un element care descurajează.

Știm și că măsurile stimulative nu sunt

prevăzute în buget. Managerul trebuie să găsească surse suplimentare, aplicând în practică criteriile tradiționale. Trebuie să apeleze la firme, bănci și să le convingă că biblioteca este necesară comunității, prin urmare este bine să fie sprijinită.

Un bun manager înseamnă o minte logic dezvoltată, emotivitate moderată, dorința perfecționării cunoștințelor proprii, cunoașterea părților slabe proprii; trebuie să aibă curajul să solicite sfatul altora când este cazul, transparență totală și să nu spună niciodată „nu”.

Pe scurt conceptul de management presupune următoarele faze și întrebări care necesită soluții:

1. Stabilirea scopurilor bibliotecii referitoare la: personal, tehnologie, finanțe, clădire, raționalizare, prelucrarea datelor.

2. Ce „produse” trebuie să furnizeze biblioteca?

(ex.: elaborarea Bibliografiei Naționale a unei țări)

3. Stabilirea caracteristicilor de reușită, de succes:

a. cea mai importantă este aceea ca în momentul plecării din bibliotecă, cititorii să spună că au primit tot ce au dorit, sau că sunt mulțumiți;

b. eficientizarea fondurilor de care dispui (necesități, posibilități).

4. Penetrarea pe piața informațională (este importantă comparația cu cifra potențială a utilizatorilor).

5. Stabilirea efectivităților (atunci când utilizatorul și-a împlinit toate cerințele)

6. Evaluarea costurilor.

7. Evaluarea productivității activităților de bibliotecă:

(ex.: câte cărți pot fi prelucrate pe oră, pe zi, în diferite compartimente, ce randament dă personalul, câte unități informaționale au fost furnizate, ce activități complementare s-au desfășurat etc.)

Silvia Nestorescu

Articol publicat în nr. 2/1997

Bibliologia – știința cărții

„Orice știință adevărată își află adăpostul și temelul său în cărți; ele sunt vama cea mai înaltă și cea mai netăgăduită a științei celei adevărate”.

Al. Odobescu

Mutațiile semnificative din lumea tumultuoasă a cărții au determinat, în evoluția timpului, paradigme conceptuale vizând sistemul structurat al științei despre carte. Printr-un efect de cauzalitate, amplificarea volumului de scrieri și diversificarea lecturii au generat abordări pragmatice și epistemologice privind organizarea funcțională și valorificarea fondului universal de carte. Dacă ne referim la carte, vom aminti doar una dintre cele mai elocvente caracterizări ale acesteia, realizate de Albert Flocon: „Cartea este un adevărat speculum humanae salvationis (oglanda mântuirii omenești) care apropie peste spațiu și timp pe cel care caută de cel care descoperă; oglinda în care licărește o speranță de viitor (...) Ea este produsul unui individ și al unei societăți, partea cea mai bună și cea mai rea din om. Ea participă la evenimente, le resimte sau le provoacă. Ea este reflectare, motor și judecător al istoriei. Prietenă sau dușman, cartea are toate calitățile unei persoane morale. Creată de om, ea reflectă universul și pune în mișcare lumea”¹.

În orizontul acestei reciprocități se situează bibliologia: „știința care se ocupă de studiul cărții ca fenomen al vieții social-culturale, tratând istoria, tehnica alcătuirii, răspândirea și conservarea cărții”².

Una dintre definițiile complexe ale bibliologiei aparține lui Mircea Tomescu: „știința care studiază ansamblul cunoștințelor teoretice și practice despre carte ca produs al vieții spirituale și materiale a societății, funcția socială a cărții și a bibliotecii în condiții istorice date și elaborează principiile folosirii în comun a cărții și ale transmiterii informațiilor în scopul sprijinirii progresului social”³.

Din perspectivă etimologică bibliologia gr. „biblos” (papirus, rulou de papirus, carte) și „logos” (vorbitură, studiu, știință), reprezintă studiul despre carte, știința cărții.

Apropiată înțelesului etimologic al bibliologiei este definiția lui N. Georgescu Tistu: „disciplina care înglobează și sistematizează toate cunoștințele având ca obiect, cartea”⁴.

Bibliologia este știința cărții și a bibliotecii nu numai prin etimologia conceptului, dar și prin coordonatele ei

definitorii. În acest sens, specificăm faptul că un domeniu al cunoașterii umane are atributul de știință în măsura în care poate susține existența unui obiect propriu de cercetare și a unor metode specifice de studiu și investigare. Bibliologia însemnând studiul cărții și având metode specifice de analiză și studiu, are deci atributele unui domeniu științific. În acest sens, definiția lui Dan Simonescu este relevantă: „Bibliologia înseamnă cuvântul, știința despre carte sub toate aspectele ei: conținutul și tehnica întocmirii și organizării în bibliotecă și a difuzării ei în lumea cititorilor. Bibliologia este o știință care se ocupă cu studiul cărții ca fenomen al vieții sociale, cuprinzând istoria, producția și răspândirea cărții”⁵.

Am prezentat mai amplu diferite definiții conceptuale ale științei cărții, având o dublă motivație: relevarea nivelurilor conceptuale și operaționale ale bibliologiei și structurarea ansamblului său informațional.

Având în vedere că bibliologia are ca preocupare esențială studiul sistematic al condițiilor de producere, difuzare și utilizare a scrierilor tipărite sub toate formele lor, putem delimita și nuanța aria de competență a științei despre carte, și anume: producția,

înmagazinarea, organizarea, conservarea, regăsirea și folosirea eficientă a cărții. Fiecare dintre aceste părți componente ale structurii conceptuale ale bibliologiei se regăsește în domeniul de preocupări al disciplinelor bibliologice.

Într-un acord dinamic cu evoluția cărții au apărut și s-au definit disciplinele de studiu și cercetare ale bibliologiei. Vom prezenta și analiza unele puncte de vedere asupra taxonomiei disciplinelor bibliologice cu definițiile respective.

În viziunea bibliologului Dan Simonescu, „bibliologia are mai multe ramuri, așa-numite discipline auxiliare, fiecare dintre ele aprofundând un sector special, toate la un loc contribuind la definirea complexă a științei bibliologice. Disciplinele care au ca obiect aspectele istorice ale bibliologiei sunt: *istoria scrisului, istoria tiparului și a cărții și istoria bibliotecilor (...)*”. În timp ce

disciplinele istorice ale bibliologiei privesc aspectele dezvoltării sale în timp, celelalte ramuri auxiliare au în vedere anumite particularități ale acestei științe și aplicarea sa practică:

§ *Biblioteconomia* este ramura care se ocupă cu organizarea cărții în bibliotecă, având scopul de a servi pe cititori în condiții optime.

§ *Bibliografia* se ocupă cu înregistrarea titlurilor cărților și a articolelor din periodice, cu aprecierea conținutului lor și cu difuzarea acestor date.

§ *Documentarea* este înrudită cu bibliografia, dar câmpul ei de informație nu se rezumă numai la sursele grafice (periodice sau cărți), ci se extinde și asupra altor mijloace de comunicare a cunoștințelor.

§ *Bibliofilia* (termenul vine din gr. filia-iubire; biblos= carte, deci dragostea față de carte), acordă cărților rare o atenție deosebită⁶.

O a doua perspectivă metodologică asupra disciplinelor bibliologiei este cea a bibliologului Mircea Tomescu: „*Bibliologia generală* sau teoretică, teoria bibliologică este o ramură care studiază problemele teoretice comune disciplinelor bibliologice, funcția socială a cărții și a bibliotecii în ansamblu, raporturile bibliologiei cu celelalte științe sociale ca psihologia, pedagogia, sociologia. Totodată, bibliologia teoretică elaborează metodele de lucru comune disciplinelor bibliologiei, studiază modalitățile de influențare a dezvoltării societății prin mijlocirea cunoștințelor cuprinse în cărți.

Biblioteconomia - ramură a bibliologiei care studiază problemele legate de cunoașterea cititorului și cerințelor sale, funcția socială a bibliotecii în diversele perioade istorice, organizarea și conducerea rețelelor de biblioteci, completarea, organizarea, conservarea și dezvoltarea fondurilor de publicații, structura și conducerea bibliotecilor, construcția și mobilierul de bibliotecă.

Bibliografia - disciplină a bibliologiei care expune metodele de cunoaștere, apreciere, selectare și propagare a cărților, sistematizează cunoștințele despre cărți și înfățișează metodele de întocmire a cercetărilor și listelor bibliografice.

Documentarea - ramură specială a bibliografiei care semnaleză prin metode și forme noi, ultimele realizări ale științei și tehnicii mondiale.

Știința cărții - care studiază funcția socială a cărții, istoria cărții și a tiparului precum și problemele editoriale, comerciale și de difuzare a cărții; o ramură deosebită a științei cărții este bibliofilia care studiază cartea sub raportul rarității sau al valorii artistice⁷.

Deci, bibliologia este o știință complexă care se constituie din mai multe discipline, fiecare dintre acestea având un obiect bine delimitat de studiu, cu metode specifice de cercetare și cu o praxiologie proprie.

Alături de disciplinele fundamentale ale bibliologiei, prezentate mai sus, vom menționa și unele discipline auxiliare ale căror definiții sunt precizate în vocabularul profesional:

§ *Bibliometria* - domeniu al bibliologiei care utilizează metode cantitative pentru studiul producției și circulației documentelor.

§ *Biblioiconografia* - domeniu al bibliofiliilor care

are ca obiect cartea bogat ilustrată.

§ *Biblioterapia* - terapia prin cultură, studiată inițial de Rubakin, autorul psihologiei bibliologice, care a analizat raportul dintre autor - carte - cititor din perspectiva psihologică.

Bibliologia, fiind o știință complexă, a apărut și se dezvoltă într-o corelație pluridisciplinară. Ea influențează și este influențată de studii din diferite domenii ale cunoașterii umane: istoria culturii și civilizației, filozofia, sociologia, psihologia, etc.

Bibliologia reprezintă un ansamblu de influențe și interdependențe cu mediul socio-cultural al epocii. În acest sens, semnificativă este convingerea lui N. Georgescu-Tistu, conform căreia „întrăurirea cărții asupra individului și societății omenești a ajuns să egaleze, uneori să covârșescă, pe aceea a naturii, a eredității sau a mediului social”⁸.

De altfel, bibliologia, prin obiectul său științific de cercetare - cartea și biblioteca - reflectă climatul intelectual al epocii și sensul cultural-istoric al acesteia, determină o configurație a intereselor de lectură și o ierarhizare a priorităților culturale și proiectează inter-relația dintre interese, motivații și mentalități cultural-sociale. În favoarea ipotezei noastre, redăm opinia lui Alexandru Duțu, potrivit căreia „istoria ideilor, circulația și progresul lor aduc în mod firesc în prim plan rolul ocupat de carte. Expresie a stadiului atins de mentalitate, vehicul prin excelență pentru difuzarea ideilor peste frontierele spațiului și timpului, cartea alcătuiește cea latură materială a culturii de care trebuie ținut seamă cu precădere.”⁹

Într-o formulare sintetică, funcția și valoarea cultural-socială a bibliologiei ar consta în: tezurizarea memoriei colective a omenirii; schimbul internațional de valori prin informare și comunicare; sursă documentară în activitatea de cercetare și instruire umană.

NOTE

1. Albert, Flacon. *Universul cărților. Studiu istoric de la origini până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 5,7.

2. *Manual de biblioteconomie pentru bibliotecile mici*. București, Asociația Bibliotecarilor din Bibliotecile Publice din România, 1993, p.61.

3. Mircea, Tomescu. *Bibliologie*. În: Consultații de biblioteconomie. București: 1969, p.11

4. N., Georgescu-Tistu. *Cartea și bibliotecile*, București: Editura Științifică, 1972, p.67

5. Dan, Simonescu. *Biblioteconomie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1979, p.3

6. Ibidem, op.cit.p.4-5

7. Mircea, Tomescu, op.cit, p.11-12.

8. N., Georgescu-Tistu, op. cit., p.74.

9. Alexandru, Duțu. *Probleme ale bibliografiei Sud-Estului european*. În: Comunicări și referate în bibliologie, București, 1970, p.254.

Zenovia Niculescu

Articol publicat în nr. 2/2000

Profesia de bibliotecar în perspectiva noului mileniu

De curând, o organizație de tineret din București a inițiat un program de lectură pentru copiii internați într-un spital. Intitulat „Ora de povești”, a trebuit modificat de la prima întâlnire cu copiii, aceștia neavând răbdare să asculte o lectură tradițională. Tinerii voluntari s-au reorientat imediat și le-au povestit, în variantă simplificată, romane pentru adulți. Copiii le-au apreciat și s-au dovedit interesați, alegând explicit această formă prelucrată. S-a observat că ei nu mai gustă basmele vechi și textele scrise anume pentru ei în alte epoci.

Experimentul - dincolo de dimensiunea lui umanitară - a arătat un lucru la care trebuie reflectat. Se ridică generații crescute sub bombardamentul mass-media, audio-vizuale. Atenția acestor generații, disponibilitățile ei, modul de percepție a mesajului sunt altfel modelate decât în cazul generațiilor dinainte. Ce fel de cititori vor fi acești oameni? Ei au alte gusturi, alte nevoi și nu vor mai semăna cu utilizatorii cu care sunt încă obișnuiți bibliotecarii. Atrăși de audio-vizual, de rezumat și sinteza prelucrată în sensul simplificării, aceștia vor forma publicul general al perioadei următoare, nu vor căuta, ca bunicii sau părinții lor, literatura, cartea de citit încet și reflexiv, narațiunea. Ei vor cere materiale necesare activităților școlare și nevoilor lor profesionale. Dar vor prefera să le caute în Internet, mirajul lor în care se găsește toată cunoașterea. Unii vor avea nevoie de asistență, mai ales în acest domeniu, al informării rapide, diverse, de ultimă oră.

Acești copii sunt avangarda utilizatorilor. Cine îi va întâmpina în bibliotecă și mai ales cine îi va învăța că în bibliotecă se află porțile informaticii și pentru cei „neconecțați”? Cum vor comunica oamenii din bibliotecă, cu mentalitatea de funcționari nu foarte diferită de a celor de la ghișeele administrațiilor publice sau companiilor de servicii, cu cei care vor lua locul publicului de acum, cu alte practici culturale, cu alte reprezentări și alte nevoi? Dacă acest public atras preponderent de mass-media nu va fi format din vreme pentru accesul la cunoaștere și prin bibliotecă, aceasta riscă să fie percepută ca un loc vetust, lipsit de interes, marginal. În prezent mai funcționează, la generațiile mature, un respect remanent, indus de școală, de educația tradițională, pentru această instituție. Nu este și cazul celor foarte tineri, pentru care televiziunea și Internetul reprezintă autoritățile de prim rang. Ce oferă bibliotecă unui asemenea public? Voci indignate se vor ridica pentru a incrimina lipsa de fonduri pentru modernizare. Numai că, dacă nu se întreprinde ceva pentru pregătiri ce țin de formarea publicului, s-ar putea ca banii pentru echipamente să fie găsiți, dar publicul

să piardă obișnuința de a mai considera bibliotecă un partener și să-și fi rezolvat nevoile de informare la Internet-Cafe. Vor apărea serviciile de informare de pe lângă primării și info-chioșcurile pentru public, furnizând informații legate de viața cotidiană. Vârștii obișnuite să citească vor fi fost eliminați biologic, iar publicul bibliotecilor se va fi redus la câteva persoane incapabile să utilizeze noile tehnologii, un fel de „handicapați” din punctul de vedere al celorlalți. Nu este o ficțiune pesimistă, ci o tendință previzibilă, manifestată deja în alte părți. Ce pot face bibliotecarii, în afară de a se lamenta și a deplânge declinul? Dar declin este oare? Sau ofensiva unor noi moduri de viață, legate de tehnologii? Iată de ce profesia de bibliotecar se schimbă fundamental și presupune noi competențe, unele preluate din universul educațional, altele împrumutate de la documentariști, multe ținând de științele informării, altele de domeniul comunicării.

Asemenea competențe nu sunt ușor de dobândit și cer adaptarea la tendințele ce se configurează, putere de anticipare, cultivarea unor noi abilități. Este necesar ca bibliotecarul să gestioneze și să prelucreze un volum sporit de informații pentru noi categorii de public-țintă, în forme accesibile și utile fiecăreia, dar și să formeze - atrăgându-i - utilizatorii, începând cu cei potențiali. Devine indispensabilă o veritabilă artă a seducției utilizatorului, o nouă strategie a comunicării cu acesta, ceea ce impune nu numai o atitudine cordială față de oricine vine în bibliotecă, dar și cooperarea cu toate instituțiile locale în care se formează sau lucrează utilizatorii. Activitatea de bibliotecă începe să semene cu aceea comercială, având ca scop motivarea utilizatorului-client, stimularea interesului său, exploatarea curiozității sale, crearea de noi nevoi **pentru** și **prin** noi produse de informare. Biblioteca se desparte de statutul de instituție-muzeu, respectabilă de la distanță și intră în domeniul industriilor culturale, cu piață, cerere, ofertă, publicitate, acțiuni promoționale complexe. Toate acestea fac necesară transformarea profesiei, nu prin renunțarea la unele competențe, ci prin adăugarea altora noi alături de cele mai vechi. Deși acest lucru implică mai mult efort, se adaugă și noi satisfacții necunoscute înainte, legate de fiecare nouă funcție. Ca orice performanță, și cele necesare în meseria de bibliotecar-educator-specialist în informare- comunicare generează și satisfacții, pe măsura eforturilor.

Tendințele evidente în literatura de specialitate dar și în lumea românească arată că bibliotecarul plictisit, dornic să nu fie deranjat este deja un personaj fără viitor, eliminat de evoluțiile în curs.

Sultana Craia

Articol publicat în nr. 1/2001

Aspecte manageriale în biblioteca publică

Perioada de tranziție pe care o parcurge societatea românească a afectat și managementul, pe toate palierele sale de manifestare. Reforma managerială este, în opinia tuturor, o condiție esențială a schimbării (în bine) a mediului economic românesc care a ales, cel puțin teoretic și declarativ, calea unei economii de piață.

Aceste mutații, de multe ori greoaie și ineficiente, s-au resimțit și la nivelul managementului cultural, în general, al celui de bibliotecă, în special. Provocările la care a fost supusă biblioteca publică, din punct de vedere managerial, în cei 11 ani de tranziție, au fost atât externe, cât și interne. Enumerăm câteva dintre ele:

- din punct de vedere economic, entuziasmul de după 1990 s-a dovedit nerealist, biblioteca publică, ca instituție culturală, găsindu-se în situația de a primi din ce în ce mai puține fonduri, aceasta în condițiile în care prețul cărților a crescut în progresie geometrică;

- pe fondul libertății de expresie și al dezvoltării sistemului de învățământ, inclusiv cel universitar particular, au crescut și s-au diversificat semnificativ necesitățile și interesele de lectură, utilizatorii sau, mai nou, clienții bibliotecilor publice, devenind un „consumator” de cultură cu totul nou; astfel managementul de bibliotecă a trebuit să-și transforme din mers structura serviciilor de bibliotecă, structura programului de activitate și politicile de completare și îmbogățire a colecțiilor, precum și politica de personal și de resurse umane;

- după câțiva ani în care numărul de utilizatori

a scăzut (motivul fiind apariția pe piață a numeroase alte medii de informare), biblioteca publică, cel puțin la nivel urban, a avut surpriza plăcută a unui număr record de „clienți”, situație care a generat și generează multe probleme greu de rezolvat: spațiile insuficiente, personal insuficient, fonduri care nu pot acoperi nici pe departe „setea” de cunoaștere și programele manageriale de dezvoltare a unei instituții de cultură cu impact din ce în ce mai ridicat în societatea românească contemporană;

- se remarcă o insuficientă colaborare, la nivel managerial, între bibliotecile publice și cele școlare, un caz special fiind cel al bibliotecilor universitare, aceasta pe fondul unei „căderi” libere a bibliotecilor școlare care, din lipsa fondurilor de finanțare, dar și a dezinteresului pentru această instituție, nu-și pot onora nici pe departe funcțiile pe care le au; în ceea ce privește sistemul de învățământ universitar, acesta s-a dezvoltat foarte mult apărând numeroase facultăți noi. Acest fenomen nu s-a corelat însă și cu constituirea unor biblioteci puternice care să poată satisface nevoile de informare și pregătire ale unui număr ridicat de studenți. Această situație este prezentă și la nivelul multor universități particulare, De aici și „presiunea” asupra bibliotecilor publice, în special asupra celor județene care au fost puse în situația de a deservi o mulțime de elevi și studenți;

- la nivel de management de bibliotecă județeană, una din funcțiile sale este aceea de îndrumare metodică pentru bibliotecile municipale, orășenești și comunale, aceasta în condițiile în care aproape jumătate din populația

României trăiește (încă) în mediul rural, un mediu de foarte multe ori sărac și sărăcit spiritual ; în multe județe, prin eforturile și decizia unor oameni de bine, s-a reușit ca bibliotecile comunale să supraviețuiască, iar bibliotecarii comunali să fie încadrați cu normă întreagă; în ultimul timp însă, sunt din ce în ce mai multe situațiile în care bibliotecile comunale sunt afectate ca instituții culturale, iar bibliotecarii sunt considerați ca niște „mici” funcționari ai primăriilor, oameni „buni la toate”; astfel, sunt cazuri în care directorii de biblioteci județene trebuind să intervină, într-un context în care unele primării și consilii locale nu realizează importanța socială a bibliotecilor publice; la aceste probleme se adaugă și proasta finanțare a bibliotecilor comunele, autoadministrarea localităților ducând la o și mai acută criză financiară în domeniul culturii;

- în condițiile în care majoritatea populației României este săracă, iar costul cărților, al celorlalte mijloace de informare, este în continuă creștere, bibliotecile publice joacă un rol de protecție socială la nivelul comunităților pe care le servesc; în cazul bibliotecilor județene, al managementului specific lor, această situație duce la probleme foarte greu de rezolvat: bibliotecile au profil enciclopedic, dar trebuie urmărit un program, o politică de dezvoltare a colecțiilor strict corelată cu necesitățile de lectură ale utilizatorilor reali și ale celor potențiali; pe fondul unor fonduri insuficiente, trebuie să alegi: mai multe titluri colecționate, în mai puține exemplare sau mai puține titluri, în mai multe exemplare ? Pentru rezolvarea unor asemenea probleme este necesară o discuție amplă privind rolul sponsorizării actului de cultură, al posibilităților pe care biblioteca publică le are la îndemână pentru a reuși strângerea unor fonduri din efectuarea unor servicii specifice către utilizatori privați cu posibilități financiare. Această discuție, incipientă însă, a suscitat numeroase controverse, dar cred că ea ar trebui continuată.

- Managementul de bibliotecă întâmpină multe greutăți și din cauza unui vid legislativ în materie. Nu există încă o lege a bibliotecilor,

eforturile unor bibliotecari cu mare experiență la nivel național nematerializându-se încă într-o lege promulgativă. Există încă foarte multe ambiguități în definirea profesiei de bibliotecar, a statutului său social.

Din punctul de vedere al contextului extern, managementul de bibliotecă a trebuit să acționeze în perspectiva integrării României în Uniunea Europeană. Acest lucru a dus la probleme dificil de rezolvat la nivel național: trecerea la o nouă statistică de bibliotecă, reconsiderarea funcțiilor bibliotecii publice, realizarea unor sisteme informaționale care să tindă spre performanțele celor europene. Din acest punct de vedere, datorită faptului că nu a existat o politică coerentă de dezvoltare la nivelul național, dar și rezistențelor de tot felul din interiorul managementului de bibliotecă, s-a ajuns la nivele de dotare și de dezvoltare inegale între biblioteci publice de același rang.

Managementul românesc de bibliotecă a reușit să atingă un anumit nivel de organizare (profesionistă), prin activitatea Asociației Naționale a Bibliotecarilor din Bibliotecile Publice din România Această asociație profesională a reușit să deruleze programe la nivel național în domeniul informatizării, al legislației de bibliotecă, al pregătirii profesionale, al învățământului de specialitate. Este însă de dorit, în acest context, o mult mai fructuoasă colaborare cu asociația bibliotecarilor din învățământul românesc, în fond interesele profesiei fiind aceleași.

Desigur, managementul de bibliotecă este confruntat cu numeroase alte probleme, pe care nu le-am enumerat aici. Consider însă că bibliotecile publice românești sunt pe un drum bun, având competențele profesionale necesare pentru a reuși racordarea acestor instituții la dezvoltarea comunităților pe care le servesc.

Conducerea unei biblioteci publice trebuie să devină un act de decizie profesionist, într-o lume în care transformările sunt foarte rapide și care tinde spre o globalizare în care vom putea rămâne originali în măsura în care specificul național se va racorda armonios la o Europă unită.

Octavian Mihail Sachelarie

Articol publicat în nr. 2/2001

Înființarea societății române de bibliofilie – un remarcabil act de cultură

Făcând o retrospectivă prin tunelul timpului, prin ceața amintirii, dar mai ales prin oglinda venețiană a documentelor, cu ochii minții, este o axiomă că putem descifra segmente ale continuității prin artă și cultură și în acest perimetru geografic.

Dintr-un evantai de preocupări ne vom opri asupra cadrului cultural care a permis apariția, la Târgoviște, a Societății Române de Bibliofilie, cu cercuri de profil în marile orașe ale țării, precum și a Societății de Istorie Literară „Ion Heliade Rădulescu”. În 1972 s-au organizat manifestări cu participări prestigioase pentru a marca: *Anul Internațional al cărții, Centenarul nașterii pictorului Gheorghe Petrașcu, Centenarul morții lui Ion Heliade Rădulescu, 75 de ani de la dispariția lui Ion Ghica și 50 de ani de atestare documentară a primelor încercări de a instituționaliza bibliofilia în România.*

Sunt bine cunoscute preocupările pentru carte ale lui Miron Costin și Dosoftei, Despot Vodă și Petru Șchiopul, stolnicului Constantin Cantacuzino sau Dimitrie Cantemir, Nicolae Mavrocordat și ale multor alți demnitari luminați etc., apoi colecționarii de incunabule Batthyany, Teleki, Brukenthal, sau Inochentie Micu și Petru Maior, Timotei Cipariu etc. Mai târziu se vor adăuga reprezentanții generației de la 1848, un Theodor Aman, apoi August Papiu Ilarian, Melchisedec, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Vasile Popp și, în sfârșit, fără excepție, toți cărturarii noștri de seamă, literați sau istorici, oameni de știință sau publiciști, care au fost bibliotecari ai propriile lor colecții și bibliofili donatori.

Cu cincizeci de ani în urmă s-a mai încercat instituționalizarea preocupării pentru domeniul bibliofiliei, făcându-se multe demersuri în 1922, finalizate prin formarea Asociației Bibliofile Române, în 1923, care a editat și o publicație „Tiparnița” (1925) și „... tindea să deștepte interesul pentru executarea artistică a cărților ce apar.”

O altă încercare de organizare a bibliofililor se face în 1942, când se și tipărește un statut al Asociației Bibliofile Române.

După 1947, mișcarea bibliofilă română cunoaște o anumită resurrecție. În aceste condiții, în deceniul al șaptelea, au apărut cercuri de profil la Brașov, Sibiu, Timișoara, Constanța, București, Piatra

Neamț, Iași etc. De pildă, clubul „Ex Libris” din Timișoara avea 100 de membri, cercul de bibliofilie din Brașov număra 46 de membri.

Pe fondul evenimentelor sus amintite, având un muzeu al tiparului și cărții vechi românești, un muzeu al scriitorilor dâmbovițeni ținând cont că, la Târgoviște a apărut prima carte sub forma ei tipărită pentru români, ne-am propus să unim mișcarea bibliofilă din România într-o Societate Română de Bibliofilie, cu filiale în majoritatea județelor țării. Pentru acest demers au fost consultați prof. univ. dr. Dan Simonescu, acad. Șerban Cioculescu, prof. dr. docent I.C. Chițimia, prof. univ. dr. Boris Cazacu, prof. univ. Dimitrie Păcurariu, prof. univ. Augustin Z.N. Pop, prof. univ. Gavril Istrate, prof. univ. dr. docent Andrei Mandache, prof. univ. dr. docent Alexandru Dinu, lector univ. dr. Corneliu Dima Drăgan și mulți alții.

Au fost astfel create condițiile convocării la Târgoviște a directorilor de edituri, de biblioteci municipale și universitare, șefii cadrelor de literatură (București, Timișoara, Cluj, Iași, Suceava, Sibiu, Brașov, Constanța etc.) bibliotecari, librari, graficieni, personal cu preocupări literare din mănăstiri etc. Sesiunea de comunicări de bibliofilie, s-a desfășurat în plen pe cinci secțiuni, prezidată de prof. univ. dr. Dan Simonescu. Au fost prezentate 64 de comunicări. Constituirea Societății Române de Bibliofilie, cu centrul la Târgoviște, la care au aderat toate celelalte cercuri sau cluburi de ex-libris și bibliofilie s-a realizat în intervalul 21-23 decembrie 1972 în Sala Casei municipale de cultură (azi Cercul Militar). Cu acest prilej, Întreprinderea poligrafică din Sibiu a prezentat cele mai reușite cărți imprimate, iar Biblioteca „V.A. Urechia” din Galați, „Astra” din Sibiu și Biblioteca centrală universitară din Cluj au organizat un salon de carte. Premergător și după această dată au fost

organizate Saloane ale cărții la Târgoviște și expoziții de pictură aparținând pictorilor: Dan Băjenaru, Iulia Mălăncescu, Emilia Apostolache, Gh. Zidaru, Aurel Vasilescu, Olimpia Tebeică Pogoreltz, o expoziție de grafică de carte: Emil Chendea etc. Societatea Română de Bibliofilie nou constituită era persoană juridică, având cont în bancă, ștampilă și un statut aprobat de adunarea generală, de forurile administrative centrale și locale.

Am dorit astfel să contribuim la stimularea prin toate formele și prin toate mijloacele a dragostei de carte și lectură, la crearea unei emulații în vederea constituirii de biblioteci personale, a valorificării cărții, tiparului, graficii de carte, ex-libris-ului și a artei editoriale, stimularea colecționarilor de carte rară, carte document.

Așa cum susținea Dan Simonescu „laboratorul Societății Române de Bibliofilie trebuie să fie Muzeul Tiparului și Cărții vechi românești Sfera acțiunii societății cuprindea:

- I. Practica și acțiunea bibliofilă
- II. Sociologia cărții și a lecturii
- III. Istoria cărții și tiparului
- IV. Bibliografia românească veche
- V. Istoria bibliotecilor
- VI. Grafica de carte și ex-libris
- VII. Arte grafice și poligrafice
- VIII. Librărie și anticariat
- IX. Presa și publicațiile

Societatea era condusă de o conferință ce se constituia anual din toți membri locali și din țară, de delegații a 1-20 de membri. Avea un consiliu de conducere format din conducătorii cercurilor din țară și organizatorii locali, format din 31 de membri. Între ședințele de Consiliu întreaga activitate era condusă de un birou permanent ales de conferință format dintr-un **președinte**: prof. Ion Gavrilă; **4. vicepreședinți**: conf. univ. dr. Ion Iliescu – Timișoara; dr. Emil Bologa – Brașov; Ion Stoica-București; M. Bodinger – Iași.

Biroul era format din 9 persoane. Directorul Muzeului Județean, Gabriel Mihăescu, făcea parte de drept din birou ca și secretarul general - lector Corneliu Dima Drăgan - Universitatea București.

Conferința a ales ca președinte de onoare pe prof. univ. dr. Dan Simonescu.

S-a convenit ca biroul să-și desfășoare ședințele atât la sediu cât și în deplasare. Astfel de întruniri sau ținut la Târgoviște, la Constanța, Sibiu, Brașov, Piatra Neamț. La ședința ținută la Biblioteca Universitară din București s-a aprobat ca o delegație formată din 13 persoane, în frunte cu dr. Emil Bologa din Brașov și lector univ. Corneliu Dima Drăgan să reprezinte Societatea Română de Bibliofilie la Congresul Federației Internaționale de Bibliofilie și Ex-libris de la Cracovia - Polonia în 1973. Partea română a susținut o comunicare despre „Copernic în bibliotecile din România”. A fost

considerată cea mai tânără și numeroasă delegație participantă la Congres și în afară de Polonia, singura din fostele țări socialiste.

Delegația Franței și Spaniei au propus primirea ca membri titulari fără a trece prin stagiatură. Am mai primit invitații de participare cu un nou salon de carte la Biblioteca Arsenalul din Paris, la Congresul de la Zurich, în Sicilia etc. Nu ni s-a mai permis însă deplasările și corespondența. Noi primeam materialele congreselor de fiecare dată. Dar totul se oprea aici.

În cadrul Anului Internațional al cărții, editurile au organizat un Salon de carte la Salla Dalles din București. Cu acest prilej s-au atribuit și premiile anuale de carte. Societatea Română de Bibliofilie s-a prezentat la București cu 38 de membri și a atribuit marele premiu lucrării „Miorița”, editura Albatros, îngrijită de Zoe Dumitrescu Bușulenga cu grafică de Emil Chendea din Brașov, prezentată în șase limbi: engleză, franceză, germană, rusă spaniolă și evident română. Volumul este însoțit de două discuri în interpretarea lui Tudor Gheorghe.

În această perioadă a fost deschisă în sălile Muzeului Județean o expoziție a colecționarilor de carte. Șerban Cioculescu spunea cu acest prilej „Colecționarul începe să fie vrednic de acest nume numai atunci când cunoștințele lui au ajuns să facă din el un erudit în materie”.

Din fondurile Societății, dar și ale Muzeului Județean, unde Societatea Română de Bibliofilie s-a constituit și-și avea sediul, s-au tipărit peste 15 cărți de profil („Biblioteci umaniste românești”, „Târgoviștea - cetatea culturii românești”, „Ex-libris”, „Contribuții la bibliografia românească veche”

În 1975 s-a hotărât dizolvarea Societății Române de Bibliofilie, deoarece și-a depășit limitele la Congresul de la Cracovia, și s-ar amesteca în treburile altor județe care erau afiliate.

De fapt, juridic, Societatea Română de Bibliofilie a avut continuitate. Numai conferința sau Adunarea Generală a Consiliului putea să revoce ce s-a votat la constituire.

Deși nu s-au întrunit membrii Adunării generale, Ministerul Culturii a hotărât la sfârșitul lui 1975, limitarea activității acesteia la județul nostru, trecerea ei la Biblioteca Județeană Dâmbovița.

Acum, la cei 30 de ani de la constituirea sa, remarcând strădaniile înaintașilor, din 1923 sau 1942, de care am amintit, în contextul democratizării actului de cultură, al libertății depline de apreciere și expresie, se impune revitalizarea activității Societății Române de Bibliografie și Ex-libris, în concordanță cu ideile nobile ale ctitorilor săi, în acest perimetru de spiritualitate românească, care este Târgoviște.

Ion Gavrilă

Articol publicat în nr. 1/2002

Rolul bibliotecii în formarea culturii informaționale

Asociațiile de biblioteci și bibliotecari, naționale și internaționale¹ sunt preocupate de evoluția bibliotecii ca structură de informare și documentare precum și de evoluțiile și transformările meseriilor din domeniul biblioteconomic. Diversificarea tipologiei documentare și a modalităților și tehnicilor de acces la resursele informaționale a făcut ca aceste structuri de informare și documentare să înceapă să piardă poziția de lider al furnizorilor de produse și servicii informative. Asociațiile profesionale se întrebă dacă bibliotecile sunt cu adevărat într-o situație de criză; în ce măsură înțeleg noul context informațional și își redefinesc rolul lor?

Carla Stoffer, exprimând punctul de vedere al multor biblioteci și bibliotecari și în special al bibliotecilor universitare din spațiul american, afirma că preocupările universităților de a-și regândi activitățile formative și de cercetare oferă bibliotecilor posibilitatea de a-și afirma rolul educațional și de organizator al resurselor cunoașterii².

Bibliotecile își pot asuma cu adevărat un rol educativ pentru că principala lor menire este de a pune la dispoziția utilizatorilor resursele documentare și informaționale necesare precum și instrumentele și metodologia de utilizare a lor. De asemenea, își pot asuma un rol de manager al cunoașterii întrucât sunt structuri intim legate de ceea ce înseamnă document, informare, cercetare.

În evoluția lor, bibliotecile au acumulat, dezvoltat și perfecționat metode și tehnici de organizare a documentelor, de exprimare a conținutului lor informativ; au realizat documente de sinteză cu valoare adăugată pentru a preîntâmpina nevoile utilizatorilor; s-au implicat în activitățile educative și de cercetare.

Rolul educativ al bibliotecilor

Bibliotecile susțin și în multe cazuri chiar au inițiat programe de alfabetizare și instruire informațională.³

A vorbi de rolul educativ al bibliotecilor înseamnă a vorbi de rolul lor într-un cadru mult mai larg al formării și educării; rolul lor de suport al activităților didactice și de cercetare.

Bibliotecile își ajută utilizatorii să înțeleagă cum sunt organizate fondurile documentare, cum sunt

structurate elementele informaționale, care este forma lor de prezentare, cum pot fi accesate, evaluate și utilizate. Asemenea activități ar trebui să aibă ca finalitate modificarea proceselor cognitive de analiză, interpretare, evaluare a informațiilor, a cunoașterii în general și dezvoltarea gândirii critice, formarea autonomiei informaționale și intelectuale și în ultimă instanță, formare a unei metodologii de muncă intelectuală.

Dincolo de un prag de instruire informațională de nivel general, colaborarea cu facultățile, cu profesorii conduce la dezvoltarea unor programe instructive specializate pe anumite discipline sau tipuri de activități, la coroborarea ofertei bibliotecilor în materie de resurse documentare și de informare, metodele, tehnicile și instrumentele de utilizare a acestora cu cerințele informaționale. Nu de puține ori, produsele și serviciile de informare și documentare, instrumentele de lucru oferite de biblioteci diferă într-o măsură mai mică sau mai mare de așteptările utilizatorilor⁴.

Neconcordanțele dintre cerințele acestora și oferta bibliotecilor se datorează în unele cazuri păstrării strategiilor de cercetare tradiționale ceea ce înseamnă că asemenea biblioteci încă își găsesc funcțiile și serviciile într-o manieră tradițională⁵.

În alte cazuri diferența dintre practicile informaționale și de cercetare ale utilizatorilor și practicile similare ale bibliotecilor fac ca anumite produse și servicii oferite de biblioteci să nu poată fi utilizate eficient⁶. De exemplu, profesorii își învață elevii și studenții cum să utilizeze sursele informative și cum să realizeze anumite lucrări sau referate în timp ce bibliotecile îi învață cum să utilizeze un sistem de informare și documentare⁷.

O colaborare reală și eficientă între unitățile de învățământ și biblioteci are ca finalitate o ofertă variată de produse și servicii informative ce pot constitui un adevărat suport educativ și de cercetare⁸.

- Împrumut pentru cărți, periodice; fotocopii ale articolelor;
- Căutări în bazele de date;
- Împrumut interbibliotecar;
- Sprijin informațional oferit de serviciile de referință;

- Asistență și îndrumare în utilizarea resurselor electronice;
- Acces la cataloagele electronice, la OPAC, la Internet;
- Asigurarea unor servicii de comunicare între bibliotecă și utilizatorii ei (prin poșta electronică);
- Serviciu special pentru referințele electronice;
- Serviciu de editare (lucrări propuse sau lucrări informative de sinteză, bibliografii realizate de bibliotecă);
- Module flexibile de transmitere a cererilor de informare prin telefon, fax, e-mail, www;
- Transmiterea la cerere, în cazul în care este posibil, a resurselor electronice existente în bazele de date ale bibliotecilor;
- Activități de instruire informațională;

Un asemenea model are în vedere ca parteneri ai actului educațional pe utilizatori și bibliotecari. Fiecare se concentrează pe propriile obiective care sunt însă complementare, se întâlnesc în același spațiu referențial: *informarea și cercetarea* și au același obiectiv: *ameliorarea procesului de cunoaștere educativ și de cercetare*.

2. Rolul bibliotecilor de manageri ai resurselor cunoașterii

Bibliotecile sunt în același timp mari colecții de cărți, periodice și alte resurse documentare și informaționale pentru uzul membrilor comunității; principalul laborator de cercetare pentru majoritatea cercetătorilor; spațiu în care se realizează instruirea informațională necesară mai ales în cazul utilizării resurselor electronice.

Bibliotecile participă la realizarea instrumentelor de informare necesare utilizatorilor săi, la remodelarea sistemelor de informare și documentare; se implică în activitățile informative și de cercetare⁹.

Bibliotecile se preocupă de disponibilizarea elementelor informaționale utilizând ca surse publicațiile electronice, de asemenea, facilitează accesul la resursele informaționale prin intermediul noilor tehnologii utilizându-se diferite programe, inclusiv programe multimedia. Bibliotecile se preocupă și de realizarea de produse electronice cu valoare adăugată pentru a oferi o alternativă, superioară calitativ, produselor electronice comerciale¹⁰.

Cataloagele de bibliotecă trebuie să fie punctul de plecare în asigurarea accesului direct la multe documente electronice. Aceasta poate să însemne și că bibliotecile furnizează referințe pentru sursele de informare electronice precizând de exemplu unele site-uri, calitatea și adresabilitatea lor.

Un management al resurselor documentare și informaționale poate fi considerat eficient dacă sistemul¹¹:

- Permite verificarea referințelor;
- Permite căutarea după diverse criterii (inclusiv după citate și referințe bibliografice) în bazele de date;
- Recomandă metodologii de realizare a bibliografiilor și/sau a webgrafiilor;

- Furnizează criteriile de evaluare a surselor de informare;
- Inițiază și susține servicii de informare și documentare în centrele de cercetare;
- Recomandă alte biblioteci cu fonduri documentare complementare și facilitează accesul la acestea;
- Identifică liste de difuzare, forumuri de discuții, conferințe;
- Facilitează participarea la videoconferințe;
- Furnizează suport tehnic și asistență în regăsirea surselor de informare relevante;
- Devine partener activ în activitățile de cercetare.

Bibliotecile sunt parte integrantă a sistemului informațional, mintal, educațional; stimulează activitățile de cercetare; nu mai sunt simple depozite documentare și un spațiu liniștit de studiu ci sunt, din ce în ce mai mult, spații informaționale care permit investigarea, evaluarea, utilizarea resurselor informaționale, indiferent de amplasarea lor: la nivel local, național sau internațional; într-un spațiu real sau virtual.

NOTE

1. IFLA, ALA etc.
2. *Stoffle, Carla*. The Emergence of education and Knowledge management as major functions of the Digital Librarz. <http://www.ukoln.ac.uk/services/papers/folett/stoffle/paper.html>
3. Vezi exemplele prezentate în subcapitolul „Cultura informațională - domeniu de cercetare, proiecte și experiențe universitare”.
4. Dreifuss, R.A librarz instruction and graduate students *Apud* MACAULEZ, Peter; Mcknight, Sue. *A New Model Of Librarz Support For Off-Campus Postgraduate Research Students*. <http://www.deakin.edu.au/librarz/staff/newmodelliboc.html>
5. Barrz, Christine A.; Squires, David. Whz the move from traditional information-seeking to the electronic librarz is not straightforward for academic users: some surprising findings *Apud*: PRICE, Gwzneth. *User Education In Higher Education: Helping Academics Join The Learning Environment*.
6. Macaulez, Peter; Addie, Jenny. *Collaborating to a higher Degree Reference and Information Service Section Conference and Exhibition* 1999.
7. [Http://www.csu.edu.au/special/raiss99/papers/pmacauley.html](http://www.csu.edu.au/special/raiss99/papers/pmacauley.html)
8. *Barry, Christine*. Information skills for an electronic world: trenaing doctoral research students. *Journal of Information Science*. 23 (3), 1997, p. 225-238.
9. Adaptare după Peter Macaulez, Sue McKnight *op. cit*.
10. Stephens, K; Unwin, L. the heart of the matter: libraries, distance education and independent thinking *The Journal of Librarz Services for Distance Education*. 1, 1, 1997. <http://www.westga.edu/library/jlsde/jlsde1.html>
11. *Stoffle, Carla*. *op. cit*.
12. Adaptare după Peter Macaulez, Sue McKnight *op. cit*.

Elena Tîrzișman

Articol publicat în nr. 2/2002

Profesia de bibliotecar în context contemporan

Introducere

În literatura de specialitate occidentală, în ultimele decenii au apărut mai multe studii care analizează măsura în care biblioteconomia este o disciplină instituționalizată. Aprecierea specialiștilor este că biblioteconomia este într-adevăr o disciplină instituționalizată. Se aduc argumente. Educația de bibliotecă se desfășoară în bună parte în biblioteci și chiar multe școli de bibliotecari sunt localizate fizic în clădirile bibliotecilor. Instituționalizarea se reflectă și în numele asociațiilor profesionale. Astfel în lumea occidentală se vorbește mai frecvent de „library associations” decât de „librarian associations”; același argument se aplică și în cadrul școlilor de specialitate care sunt denumite „library schools” și nu „librarian schools”. Una din explicațiile acestei situații ar fi aceea că bibliotecarii au apărut după ce bibliotecile erau deja constituite și au avut inițial un rol cu totul lipsit de importanță în structura unei biblioteci. Se știe că multe secole, bibliotecarul nu a fost decât un paznic al cărților. Lumea din afara bibliotecilor vorbește de bibliotecar ca despre „cineva care are în îngrijire biblioteca și împrumută cărți”, în timp ce biblioteconomia este percepută drept „activitatea care se desfășoară în bibliotecă”. Din cauză că multe activități din bibliotecă par repetitive și aparent lipsite de tehnicism, aceeași lume nu consideră că bibliotecarul ar fi un profesionist, ci un simplu funcționar. Statutul bibliotecarului continuă încă să sufere ca urmare a acestui fapt. Înseși relațiile profesionale vorbesc de „vizita într-o bibliotecă” și numai arareori „de consultarea unui bibliotecar”. Bibliotecarul ca *furnizor de servicii informaționale* este un concept nou, o creație a secolului al XX-lea, impusă, între altele, de creșterea în volum a publicațiilor.

Biblioteconomie și medicină

Vincent E. Giuliano¹ în 1989 făcea o paralelă între biblioteconomie și medicină. El ajungea la concluzia că bibliotecarul este mai dependent de bibliotecă decât medicul de spital. Bibliotecarul are nevoie de cărți și de alte instrumente de informare din bibliotecă spre a răspunde la întrebări, a pregăti bibliografii, sau a îndruma lectura. Munca lui nu se poate desfășura în afara

bibliotecii. Un doctor poate prescrie medicamente și fără să fie în spital, în timp ce un bibliotecar, nu este în stare să „prescrie” materiale de lectură dacă nu se află în bibliotecă.

Stricta dependență de instrumente fizice are uneori consecințe nedorite asupra profesiei. Scos din bibliotecă, bibliotecarul este un lcar care și-a pierdut aripile.

Cele mai importante sarcini actuale ale bibliotecarului sunt cele în care acesta acționează ca *un tip de consultant*. Bibliotecarul este sau ar trebui să fie consultant în câmpul informației înregistrate precum doctorul este consultant în probleme de sănătate. După prescrierea medicamentelor de către doctor, bolnavul merge la farmacist să i le identifice și să i le furnizeze. Prescrierea materialelor de informare sau de lectură este de asemenea o activitate profesională a bibliotecarului și urmând analogia, localizarea surselor de informare și a documentelor este uneori o sarcină mai dificilă decât cea a farmacistului.

O altă sursă a instituționalizării profesiei de bibliotecar este identificată de specialistul american în faptul că biblioteca a reprezentat și mai reprezintă încă un confortabil loc de refugiu pentru mulți bibliotecari care preferă să se piardă între cărți decât să intre în contact cu utilizatorii.

Procesul de dezinstituționalizare

În trecut existau bibliotecari care își exercitau meseria în afara spațiului bibliotecii. Un exemplu este dat de Germania care la începutul secolului trecut avea bibliografi specializați în bibliotecile universitare cuprinși în departamentele academice corespunzătoare domeniului lor de competență. Această practică însă de integrare a specialistului în informare ca membru component al personalului academic nu s-a extins. Un alt exemplu este așa-numitul „bibliotecar din clinica medicală” care lucrează într-o bibliotecă medicală și a cărei activitate este asociată cu îngrijirea sănătății oamenilor în spitale participând la conferințe pe teme medicale și venind cu sugestii din literatura pe care o cunoaște în discutarea anumitor situații medicale mai complexe etc. în

consecință, acești bibliotecari sunt ușor acceptați ca membri legitimi ai echipei medicale prin competența lor în materie de literatură de specialitate.

Un experiment interesant legat de dezinstituționalizare a fost făcut în Marea Britanie cu așa-numiții „floating librarians” în sectorul bibliotecii publice. Despre ce este vorba? În bibliotecă lucrează neprofesioniști în timp ce profesioniștii lucrează în afara bibliotecii în relație directă cu oamenii pe care îi servesc.

Un alt exemplu este dat de „broker-ii de informații”. Broker-ii de informații îi regăsim încă înainte de deceniul al cincilea al secolului trecut, dar numai de două decenii sunt prezenți cu adevărat în câmpul informațional. Broker-ul de informații este un „bibliotecar-mercenar” care acționează în virtutea intereselor unor instituții devenind astfel un „bibliotecar dezinstituționalizat”. Tendința spre dezinstituționalizarea profesiei este tot mai evidentă în epoca contemporană. Tehnologia calculatoarelor și telecomunicațiilor permite din ce în ce mai mult bibliotecarului să-și îndeplinească obligațiile în afara bibliotecii. Tehnologia informatică a influențat bibliotecile în două moduri diferite. Inițial, procesarea automată a fost aplicată în domeniul gestiunii de inventar a publicațiilor. Aceasta însă nu a avut nici o influență asupra controlului propriu-zis al documentelor care rămâne același ca acum un secol. Așadar, o bibliotecă cu gestiune automatizată este numai cosmetic diferită de o alta. Al doilea aspect legat de aplicațiile tehnologiei informației în bibliotecă este însă determinant schimbându-ne complet viziunea asupra biblioteconomiei. Este vorba de aplicațiile informaticii la căutarea, regăsirea, editarea și distribuirea informației. Accesul la sursele îndepărtate de informații, la bazele de date, al căror număr este astăzi de ordinul milioanei, surse care nu sunt prezente fizic pe rafturile bibliotecilor dar de care bibliotecile și utilizatorii lor beneficiază în mod deosebit constituie unul din aspectele „revoluționare” ale biblioteconomiei contemporane. Accesul la aceste noi resurse, în ultimii treizeci de ani înseamnă o nouă dimensiune informațională a bibliotecilor prin creșterea calității serviciilor de informare pe care bibliotecile, îndeosebi cele mici le pot oferi. Sursele de informare electronică au astăzi un efect profund și pozitiv asupra tehnicilor de furnizare a informației și probabil la fel de important este procesul de „decorporalizare” a bibliotecilor (*disembodiment*). Biblioteca fără ziduri este o realitate. Acest proces de *disembodiment* continuă cu rapiditate. Pentru multe biblioteci astăzi, sursele de informare accesate prin Internet sunt mult mai importante decât cele stocate pe rafturile proprii. În multe biblioteci, publicațiile tradiționale au fost deja înlocuite cu cele electronice. O concluzie logică ar putea fi următoarea: **în situația accesului generalizat la bazele de date, colecțiile bibliotecilor încep să semene între ele** și oricine poate avea acces la același articol din orice loc și ori de câte ori este nevoie, cu condiția plății accesului.

În această situație, bibliotecile ca entități fizice, vor dispărea? Fără îndoială că nu. Dar unele din ele pot fi asemănătoare cu arhivele sau muzeele și vor fi frecventate pentru cercetări retrospective. Totuși direcția imediat viitoare pare a fi a bibliotecii cu colecții atât pe hârtie cât și pe suporturi electronice - *biblioteca hibridă*. În privința resurselor electronice, biblioteca modernă poate juca un rol din ce în ce mai important ca intermediar permițând acces la baze de date achiziționate de ea pentru utilizatori, așa cum biblioteca tradițională permite acces la documente pe hârtie. Unii specialiști consideră că biblioteca modernă va îndeplini doar rolul de **canal de informații** de la bazele de date, pe care le achiziționează, la utilizatori. Ba mai mult, în viitor, mulți utilizatori nici nu vor mai trece pe la bibliotecă accesând de acasă, de la propriul calculator, informațiile care îi interesează, cu sprijinul bibliotecii, care le preia IP-ul, iar formele de acces interactiv le va ușura munca. O asemenea situație există deja la Biblioteca Universității din Milano. Și la noi, achiziția Bazelor de date Proquest și Springer, de exemplu, deținătoare a peste 5.000 de publicații full text, de către bibliotecile centrale universitare din România a determinat modificări în accesul utilizatorilor la informația pe care în mod firesc o ofereau bibliotecile respective. Publicații full text pot fi astăzi accesate de la orice calculator al Universității, de la catedre sau laboratoare și chiar din locații mai îndepărtate de bibliotecă, cum este Ministerul Educației și Cercetării, frecventarea bibliotecii nemaifiind obligatorie.

Viitorul profesiei de bibliotecar

Dezvoltarea tehnologiei în epoca electronică va face ca dependența bibliotecarului de cărți fizice să scadă progresiv. Vom vorbi în curând și la noi de *bibliotecarul electronic* sau *bibliotecarul virtual* așa cum vorbim de **biblioteca electronică** sau **biblioteca virtuală**. Bibliotecarul contemporan devine din ce în ce mai mult un consultant în informare după cum profesorul a devenit un consultant în învățare.

Specialiștii străini în științele informării își pun o serie de întrebări legate de viitorul profesiei de bibliotecar: în ce măsură cererile de informare se vor dezvolta în deceniile următoare? Vor avea nevoie oamenii în viitor să fie ajutați în rezolvarea problemelor lor informaționale sau însăși tehnologia prin perfecționarea ei îi va ajuta și nu va mai fi necesară prezența unui intermediar? Bibliotecarul profesionist se va putea el repede adapta la schimbările vremii pentru a răspunde provocărilor viitorului?

O analiză a evoluției societății informației conduce la concluzia că *cererea de informație este în creștere în toate segmentele societății*. Preocupări și cereri în legătură cu formarea continuă sau îngrijirea sănătății, de exemplu, presupun cereri tot mai numeroase de informații. Vor trebui create instrumente informaționale mai perfecționate pentru a răspunde acestor cerințe.. în

condițiile în care achiziționarea, prelucrarea și diseminarea informației devin elemente esențiale pentru viața oamenilor, bibliotecarii, ca furnizori calificați de informații, vor crește în valoare și recunoaștere.

Problema poate fi pusă și altfel. Dacă publicațiile și sursele de informații de toate tipurile devin ușor accesibile publicului prin P.C-urile de acasă și dacă tehnicile de căutare în baze de date sunt accesibile tuturor, mai e nevoie de bibliotecari? JoAnn Ștefani crede că nu: „*Progresul economic și factorii economici vor pune capăt relației intermediar-utilizator. Dacă educația online și limbajele de comandă sunt atât de perfecționate încât utilizatorul-final poate el însuși să-și caute informația, nu va mai fi nevoie de un intermediar. În plus, dacă costurile căutărilor sunt reduse iar valoarea economică a serviciilor de intermediere va scădea corespunzător, aceste servicii vor deveni nerentabile*”.

Bibliotecarul – consilier de informare

Pe termen lung JoAnn Ștefani poate avea dreptate. Astăzi însă suntem încă departe de acest moment. Educația pentru informație, deși în unele țări se face începând de la grădiniță, nu reușește să instruiască oamenii în așa măsură încât să nu mai aibă nevoie de sprijin, iar serviciul de referințe din biblioteci să dispară. Pe de altă parte, sursele electronice vor fi tot mai sofisticate încât o instruire a utilizatorului va fi absolut necesară oricând. Nu există încă nici acele programe informatice ideale care să selecteze ele însele informația dorită. Așadar, specialiștii în informare vor servi și în viitor ca ghizi pentru depistarea resurselor și adesea ca interpreți ale lor. De aici se ajunge la altă concluzie și anume că specialiștii în informare trebuie să fie calificați atât din punct de vedere informatic cât și în anumite domenii științifice spre a face față cu competență cererilor utilizatorilor care sunt din ce în ce mai specializate. Se așteaptă ca ei să îndeplinească funcția de „analist al informației”: să caute, să găsească și să selecteze informația iar rezultatul evaluării să fie apoi prezentat solicitantului. Forest Horton referindu-se la acest tip de persoană, o numește „consilier de informare” al cărui rol profesional va fi de a ajuta căutătorii de informații „să-și articuleze mai bine cererile de informații”³. Specialiștii în informare ai viitorului trebuie să aibă un rol mai activ în educație și învățământ, fiind singurii calificați să instruiască oamenii cum să selecteze sursele, cum să aibă acces la ele și cum să le exploateze. Dar sarcinile lor nu se vor opri aici - ei vor trebui să aibă un rol mai important în extinderea și utilizarea publicațiilor electronice, a rețelelor de informare, a bazelor de date locale, în crearea unor fișiere proprii pentru utilizatori, în implementarea unor noi tipuri de servicii de informare. Ei vor trebui să aibă o legătură permanentă cu utilizatorii cărora să le ofere date în legătură cu noile surse de informare. În orice caz, majoritatea specialiștilor în științele informării sunt de acord că rolul profesionalistului în informare va crește în

perioada care urmează. Unii definesc acest nou tip de bibliotecar „bibliotecar electronic”. El este bibliotecarul fără bibliotecă și comunică cu clienții săi prin Internet informațiile obținute din diferite surse. În acest sens, J. F. Reintjes notează: „în rețelele viitoare integrate de transfer al informației, bibliotecarii vor fi resursele umane cele mai prețioase. Ei vor stabili metodologia exploatarea eficiente a bazelor de date care va fi pusă în practică de serviciile- expert”⁴.

Educația pentru profesie

Întrebarea care se pune din capul locului este următoarea: poate profesia noastră să se adapteze repede mutațiilor contemporane? Dacă răspunsul este pozitiv, care este direcția de dezvoltare a profesiei de bibliotecar acum la începutul mileniului trei? Primul lucru care trebuie făcut, după părerea noastră, privește fixarea competențelor pe care trebuie să le aibă specialistul din bibliotecă. Atât SUA cât și Uniunea Europeană au finanțat proiecte importante în această direcție făcând profilul „intermediarului în informare” ale cărui competențe îndeosebi în educație și în învățământ au fost clar determinate. Din păcate, multe școli din lume au o anumită rezistență la nou. Curricula lor continuă să se înnoiască cu destulă întârziere la fel și denumirile lor. Nouă, la București, ne-au trebuit cincisprezece ani să redefinim specialitatea noastră din *bibliologie și știința informării* în *științele informării și documentării*. Dacă noi avem o anumită scuză în sensul că învățământul nostru profesional nu a funcționat timp de aproape o jumătate de secol și o structură instituționalizată care să se continue practic nu exista, în alte țări, asemenea justificări nu apar și totuși înnoiri importante nu au fost înregistrate. Cele mai numeroase instituții de învățământ care pregătesc bibliotecari poartă astăzi în denumire termenii de *știința bibliotecii și știința informării (library and information science)*. Relația între știința bibliotecii și știința informării, respectiv între biblioteconomie și documentare, cu toate discuțiile făcute pe această temă nu este pe deplin clarificată. Voi reaminti celebra definiție dată științei informării de Harold Borko după al doilea război „[...] disciplină care studiază proprietățile și comportamentul informației, forțele care guvernează fluxul informației și mijloacele de prelucrare a informației pentru un optim acces și utilizare [...]”. Ea este atât *știință pură cât și știință aplicată care dezvoltă servicii și produse*⁵. Este o definiție larg acceptată și astăzi care continuă să acopere întreaga arie a științei informării. Dacă inițial se vorbea doar de *documentarist și bibliotecar*, dezvoltările ulterioare ale informării computerizate au permis apariția și a noțiunii de *specialist în informare*. În ultimii treizeci de ani au fost înregistrate mai multe disfuncții în relația dintre știința informării și știința bibliotecii în problema formării profesionale inițiale. Pe de o parte, este neîndoielnic faptul că marea majoritate a celor care sunt numiți astăzi specialiști în informare nu provin din școlile de bibliotecari

și nu au nici educație formală în știința informării. E greu de contestat, de asemenea, faptul că progresul înregistrat în știința informării vine din afara profesiei de bibliotecar. Pe de altă parte, paradoxal, școlile noastre de bibliotecari sunt cele care formează, în cele mai multe locuri, și specialiști în știința informării. Mai există, e adevărat, alte instituții care au programe de formare în știința informării. La o privire mai atentă a curriculum-ului acestor școli se constată că de fapt programele lor nu sunt în știința informării ci în știința calculatoarelor, în informatică, ceea ce este cu totul altceva. Acele instituții de formare care consideră *știința informării* sinonimă cu *știința calculatoarelor* nu pot fi luate în serios și oricine înțelege de ce. E adevărat că știința informării se folosește astăzi intens de calculator, ca de o unealtă formidabilă, dar câte alte domenii nu utilizează calculatorul? Nu trebuie totuși să facem confuzie între instrument și aplicația sa. Aproape toate școlile de biblioteconomie din lume acreditate poartă astăzi în nume sintagma de „știința informării”. Modul în care știința informării este prezentă însă în curricula acestora diferă de la o școală la alta. În cele mai multe însă numărul disciplinelor din știința informării este mult inferior celor din biblioteconomie. Adevărul e că multe școli nu știu cum ar trebui să arate cu adevărat o bună programă pentru știința informării, programă care să nu se suprapună cu cea din biblioteconomie. Întrebările care revin adesea în comentariile specialiștilor sunt următoarele: cât și ce din știința informării trebuie să cuprindă o programă care pregătește bibliotecari? Specialistul în știința informării trebuie pregătit separat și dacă da, câte cunoștințe din biblioteconomie trebuie să primească?

Esența curriculum-ului pentru formarea bibliotecarului este *comunicarea umană*, în general. Bibliotecarul trebuie să studieze și să-i devină familiare toate aspectele ciclului comunicării, de la crearea și înregistrarea cunoștințelor, achiziția, prelucrarea acestora de către agenți, până la asimilarea și aplicarea lor practică. Multe din aceste procese se desfășoară în sau în afara bibliotecii, dar ele nu pot acoperi întregul ciclu de formare. Centrul atenției în formarea profesională viitoare va fi *specialistul în informare* și modul în care el poate sprijini procesul de comunicare. Se discută de câțiva ani în presa de specialitate despre competențele necesare unui bibliotecar în viitor. Nu aș dori să revin asupra disputei istorice dintre bibliotecari și documentariști, dacă mai importantă este *litera* sau *numărul*⁶. Pentru comunicarea interumană, fie ea formală sau informală, cuvintele sunt mult mai importante decât numerele, și aceasta nu pare să se schimbe în viitorul apropiat. Un bibliotecar trebuie fără îndoială să aibă competențe în comunicare, principala activitate a documentariștilor. În ultimii ani, o atenție sporită a fost acordată tipurilor de management incluzând totul de la statistici la cercetări operaționale. Exagerările implicării disciplinelor de management în

educația de bibliotecă, consideră specialiștii, a dăunat global, pregătirii bibliotecarului. Nu toți bibliotecarii, susțin ei, au abilități de management indiferent că acesta se referă la documente, tehnici sau la personal. Păreerea noastră este că nu toate formele de management sunt irelevante pentru bibliotecari. Managementul marilor structuri poate interesa, e adevărat, numai pe unii, dar abilitățile manageriale privind organizarea muncii trebuie să preocupe pe toată lumea. Bibliotecarul viitorului este dependent de calculatoare și rețele de telecomunicații. El va trebui să înțeleagă posibilitățile și limitele tehnologiilor de achiziție, stocarea și diseminarea informatizată a documentelor. Aceasta nu presupune neapărat înțelegerea mecanismului funcționării calculatoarelor, așa cum cei mai mulți dintre noi nu înțelegem mecanismul de funcționare a automobilelor, dar ne folosim de ele. Important pentru bibliotecari este să cunoască bine caracteristicile bazelor de date disponibile prin Internet, precum și modul în care aceste resurse pot fi exploatate cu eficiență. În biblioteconomie, ca și în șoferie, este mult mai util să-ți formezi deprinderi decât să cunoști funcționarea mecanismelor de care te slujești - cel puțin pentru o bună parte dintre noi.

În urmă cu peste două decenii, americanul A. Brown vorbea cât de terifiant este valul schimbării pentru cei mai mulți oameni care nu vor sau nu pot să renunțe la vechi în favoarea noului, agățându-se cu disperare de vechile structuri, tehnici și metode de lucru. În multe locuri, biblioteca a devenit o structură învechită. Bibliotecarii au datoria să construiască un nou tip de bibliotecă bazată mai degrabă pe *expertiză tehnică* decât pe *facilități fizice*. Este timpul schimbării, timpul modernizării profesiei. Bibliotecarul trebuie să țină pasul noului și să se integreze repede, ca element indispensabil, în societatea informației.

NOTE

- GIULIANO, Vincent E. The Relationship of Information Science to Librarianship: Problems and Scientific Training. În: American Documentation, 20 Aprilie 1989, p. 344-345
- ȘTEFANI, JoAnn. O Weep for Librarianship. In: South-eastern Librarian, nr. 1, 1992, p. 14
- HORTON, Forest W. Jr. Human Capital Investment: kez to the Information Age. In: Information and Record Management, July 2002, p.38.
- REJNTJES, J. F. Instant Librarians. In: Christian Science Monitor, 3 August 2002, p. 9
- BORKO, Harold. Information Science: What is It? În American Documentation, 19, nr. 1, 1968, p. 5
- Este vorba de disputa între bibliotecari și documentariști cunoscută în literatura de specialitate ca disputa între litere și cifre. Vezi în acest sens „Corelația biblioteconomie-documentare și implicațiile ei contemporane”. În: REGNEALĂ, Mircea. Studii de biblioteconomie. Constanța: Ex Ponto, 2001, p. 167-212.

Mircea Regneală

Articol publicat în nr. 1-2/2005

Bibliotecile și noile paradigme de instruire profesională

Secolul 21 este numit secolul cunoștințelor, nu al muncii, al capitalului, dar al cunoașterii și al informației, care acționează ca resurse importante în dezvoltarea socio-economică a lumii. Generarea (crearea), procesarea și utilizarea/aplicarea cunoștințelor va fi marca noului secol. Angajați în aceste trei obiective primare ale „ciclului cunoștințelor” bibliotecarii trebuie să joace un rol mult mai pro-activ (nici de cum pasiv) ca parteneri egali cu cei care învață, studiază, se interesează, caută, solicită. În aceste condiții conceptul de competență capătă proeminență pentru că este legat/asociat/raportat la/ de performanță, individuală și organizațională. Mediul de muncă al bibliotecii este expus unor schimbări rapide și constante, eficiența organizațională este legată de abilitatea indivizilor/angajaților de a dezvolta și aplica cunoștințe noi. Aceasta cere personalului să fie orientat pe obiective, adaptabil, flexibil. Aceasta reclamă personalului să continue să-și actualizeze competențele profesionale și personale.

Competența este capacitatea de acțiune eficace față de diferite situații prin mobilizarea cunoștințelor necesare, în timpul oportun, în scopul identificării și rezolvării problemelor la locul de muncă. Să fii competent înseamnă să poți rezolva, chiar identifica și anticipa problemele. Iar „a ști să rezolvi” nu poate fi posibil decât via „a vrea să înveți”.

Formele, metodele, tehnicile de instruire practicate de bibliotecii sunt variate, dar fiecare activitate (formă, tehnică) de instruire programată are drept scop să ilustreze și să faciliteze instruirea cu privire la o calitate, capacitate sau o abilitate reclamată de mediul competitiv al Societății Informației.

În domeniul bibliotecar se identifică tot mai mult trei modele de formare continuă:

(1) Modelul „Competențe”, care este considerat o soluție rapidă pentru a pregăti personalul bibliotecii înzestrându-i cu abilități necesare bibliotecii - este apropiat ca metodologie de *basic training*, dar are ca scop satisfacerea necesităților de instruire a personalului pentru a face față problemelor nefamiliare, și ajută bibliotecarilor la dobândirea abilităților.

(2) Modelul „Dezvoltare profesională”, care este abordat și acceptat de cele mai multe biblioteci și manageri - este modelul care dezvoltă personalului capabilități pentru a putea aplica abilitățile tehnologice, cunoștințe pentru rolurile în schimbare. Personalul este ajutat să înțeleagă rolurile sale noi și competențele sunt dezvoltate mai holistic. În general personalul trebuie să aibă experiență anterioară pentru a obține mai mult din acest model.

(3) Modelul „Capabilitate organizatorică” - acest model este abordat de mai puține biblioteci, utilizează

trainingul ca instrument de menajare a schimbării culturale și stimulează angajamentul obiectiv - organizației. Este conceput să ajute dezvoltarea mai mult a muncii în echipă a personalului strategic, operațional și furnizare a serviciilor. Scopul trainingului nu este numai dezvoltarea abilităților, capacității dar și construirea unei noi identități profesionale și unei noi mentalități.

Dar să diseccăm mai amănunțit caracteristicile acestor trei modele.

Particularitățile și caracteristicile modelului „competențe”:

Modelul *competențe* de instruire presupune o serie de activități de instruire care urmăresc instruirea rapidă a personalului pentru a face față unei probleme, de exemplu utilizarea computerelor. Timpul pentru instruire în aula este scurt, de la o jumătate de zi până la două zile în cazul unui rol, serviciu, activitate mai avansate. Mulți bibliotecari acceptă acest model de instruire în expectanța de a învăța antrenându-se, exersând. Experiența individuală depinde mult de modul desfășurării 26 procesului de instruire, (față-n față, de la distanță sau combinată), de calitatea formatorului, competența și experiența lui, astfel ca învățarea să devină mai socială, emoțională, motivațională.

Nu toate activitățile de instruire bazate pe competențe sunt concepute îngust, minuțios, strict, riguros. Multe biblioteci abordează mai holistic modelul combinând instruirea riguroasă, minuțioasă de dobândire a abilităților cu abilități mai ușoare de comunicare și sociale.

Particularitățile și caracteristicile modelului *dezvoltare profesională*:

Modelul *dezvoltării profesionale* este favorizat de bibliotecile care văd în dezvoltarea capabilităților personalului aplicarea abilităților obținute în schimbarea rolurilor bibliotecii, rolurilor bibliotecarului, nu depășirea unei probleme imediate. Această abordare este în general articulată unei filosofii educaționale foarte clare, susținută de practici și principii de calitate.

Dacă modelul competițional începe și se bazează pe un „pachet” de abilități prestabilite de formator, modelul dezvoltării profesionale începe de la rolurile și activitățile personalului bibliotecii, și trece la abilitățile necesare noilor arii, roluri, servicii, tipuri de produse. Învățarea este mult mai contextualizată și relevantă. Se mai numește „învățare prin acțiune”. Aceasta implică personalul din biblioteci care, se unesc în perechi, echipe și lucrează asupra dezvoltării și elaborării produsului, serviciului planificat pentru a fi utilizat în activitatea bibliotecii.

Modelul reclamă mai multă responsabilitate dinspre cel „care învață pe” spre „cel care învață de la”, adică de la cel calificat la cel începător.

Particularitățile și caracteristicile modelului *capabilitate organizațională*:

Acest model poate fi considerat o extensie a modelului *dezvoltare profesională*. Este utilizat ca instrument în managementul schimbării și urmărește angajamentele față de scopurile organizaționale. Adică dezvoltarea capacității organizaționale a serviciilor informaționale pentru a susține instruirea viitoare, susține abilități viitoare pentru personalul bibliotecii.

Scopul instruirii acestui model nu doar urmărește dobândirea abilităților și capacităților, dar construiește o nouă identitate socială și noi feluri de gândire. Susținut pe echipe de învățare, acțiune, acest model dezvoltă susținerea reciprocă, autoînvățarea, fiecare membru are oportunități de a-și dezvolta și susține abilități de mentoring.

Modelul *capacitate organizațională* este pentru servicii de bibliotecă progresive cu angajament ideal de „organizație care învață” și are trăsături forte de performanță. Specialiștii susțin că aceste modele sunt de fapt trei abordări distincte de instruire pe care le-au intitulat *competențe, dezvoltare profesională, și capacitate organizațională*. Unele programe, strategii de instruire practicate de către bibliotecile noastre asigură în egală măsură unele sau altele din modelele numite, altele împărtășesc elemente din diferite modele, sau le combină foarte organic.

Instruirea are în general coerență dacă se iau în considerare următoarele:

- Ce fel de instruire se programează și pentru cine este gândită,

- Dacă se evidențiază conceptele de competență, învățare și cunoștințe și cum acestea sunt reperate la performanța așteptată de bibliotecă și bibliotecar,

- Dacă metodele de predare sunt reperate la dimensiunea strategiei educaționale a bibliotecii.

Toate trei modele de instruire (s-a utilizat termenul *model* pentru a exprima un tablou mai holistic) sunt gândite, proiectate pentru a atinge rezultatele așteptate la diferite nivele așadar, toate pleacă de la competențe, dar diferă în orientarea lor de bază spre scopuri.

Parcurgând descrierea de mai sus ale acestor modele urmărim cum instruirea își schimbă și orientează metodologia de la competențe (*bibliotecarul în mediul său de muncă*) la performanță personală (*dezvoltare profesională*), de la performanță personală la bibliotecar ca actor al cadrului organizațional (*capacitate organizațională*).

Pentru a-și îndeplini misiunea în societatea cunoașterii bibliotecile publice, în special, trebuie să ofere servicii/activități noi și inovatoare care ar permite cetățenilor să beneficieze de educația permanentă, astfel contribuind la sporirea numărului de persoane calificate, *competente și realizate*. Aici, bibliotecile din Republica Moldova au mult de dovedit pentru că încă nu sunt acceptate ca parte a procesului de predare și învățare. Bibliotecile au nevoie de *competențe de negociere* a acestui rol, de convingere a decidenților, responsabililor de procesul de edificare a Societății Informației în RM, că de fapt sunt factori importanți în contextul învățării pe durata vieții. Bibliotecarii și decidenții din domeniu (Consiliul Biblioteconomic Național, ABRM, Ministerul Culturii și Turismului, Catedra de Biblioteconomie și Asistență Informațională) trebuie să lanseze și să contribuie la modelarea discuțiilor profesionale și politice despre rolul bibliotecii în acest proces. În profesiile unde funcționează *competențe incontestabile*, afirma I. Stoica, oamenii se implică, acționează și produc efecte care nu pot fi ignorate la nesfârșit.

Bibliotecile sunt centre dotate cu importante resurse de educație reprezentându-se ca așezăminte de instruire pe plan local cât și loc ideal pentru instruirea

autodidacților oferind facilități pentru instruirea formală și autodirecționată. Bibliotecile trebuie să realizeze și să ofere pachete educaționale, să asigure acces la pachete educaționale cu un conținut instructiv divers, de calitate, relevant, atractiv, oferindu-le în medii bazate pe tehnologie.

Problema este că astăzi nu toți bibliotecarii sunt destul de *calificați și competenți* pentru a oferi servicii de educare permanentă. Bibliotecarii au nevoie de o instruire extensivă - tehnologie, conținut. Spunem aceasta pentru că în scenariile de viitor prognozate pentru bibliotecii de societate, biblioteca este aproape peste tot *centru de învățare sau centrul comunității; centrul comunitar de informații; centrul comunitar de învățare; centrul de informații; centrul comunității care învață; centrul multimedia; centrul de acces la informație și cunoaștere, etc.*

Sunt paradigme curente și emergente. Cele curente - sunt caracterizate prin orientare pe transmitere de informații în care utilizatorul este considerat „consumator”. Învățarea este planificată, intențională și formală.

Paradigma nouă este social orientată. Tehnologia este utilizată pentru transmiterea, furnizarea informațiilor, cunoștințelor și de asemenea pentru producerea și diseminarea conținuturilor locale. Tehnologiile sunt apreciate ca instrumente de învățare și împărtășire a cunoștințelor și nu numai pentru conșum, cerere, cheltuieli.

Învățarea este activitate socială în care oamenii studiază, învață informal prin participare, colaborare, schimb. Majoritatea bibliotecilor acceptă și activează sub paradigma curentă și numai prin tendințe și imperative politice se mișcă în direcția noii paradigme - paradigmei sociale, care prezintă biblioteca publică cu noi oportunități și cerințe, parteneriate cu societatea civilă, inițiative de învățare pe tot parcursul vieții.

Grafic această mișcare-schimbare o putem urmări mai jos:

Schimbarea paradigmei creează întotdeauna dezorientare. Ele reclamă asumare, însușire a valorilor de bază, schimbă sensul de individual și identitate. Ele reclamă noi înțelegeri, noi dispoziții, noi căi de realizare a lucrurilor. Ele reclamă personalului să găsească noi posibilități, să fie deschis spre inovări. Serviciile bibliotecare au nevoie de flexibilitate ca să opereze între aceste două paradigme - pentru ca să fie o instituție informațională eficientă în Societatea Informației. Aceasta plasează cerințe grele bibliotecii în termeni de leadership, management și capacitățile personalului și reclamă începutul procesului de schimbări organizaționale profunde pentru bibliotecii și personalul lor.

Ca domeniul biblioteconomic să evolueze în continuare, bibliotecile și bibliotecarii recunosc că trebuie să (1) elaboreze servicii care vor face față și vor depăși așteptările publicului, (2) poziționeze, comercializeze, promoveze aceste servicii în corespundere cu necesitățile comunității, utilizatorilor potențiali, (3) livreze aceste servicii într-un mod inteligent și flexibil, (4) maximizeze rezultatele eforturilor deja depuse. Vom reuși doar dacă vom concepe instruirea ca prioritate a progresului nostru, pentru că dezvoltarea capacității organizaționale nu-i doar *training* ori *dezvoltare profesională*, va fi cheia de transformare a bibliotecilor în anii următori.

Concluzii:

Educația continuă e esențială pentru a modifica abilitățile și cunoștințele și a integra noi tehnici și metodologii în practica de fiecare zi. Specialiștii în

domeniu recunosc ca bibliotecile din RM conștientizând și promovând schimbarea generată de conceptul Societății Informației se confruntă cu unele probleme de ordin managerial, tehnologic, financiar. Autorii proiectului „Școala de vară” și participanții acestui proiect (50 de bibliotecari) au identificat următoarele probleme: (1) lipsa cunoștințelor în domeniul informatic, (2) lipsa instruirii și a oportunităților de dezvoltare profesională, (2) atitudinea neschimbată a personalului încadrat în sfera de servire a utilizatorilor și (4) nesiguranța privind formularea strategiilor și alegerea soluțiilor adecvate.

Concluzia Școlii de Vară este că problemele menționate sunt cauzate de: (1) lipsa și necunoașterea instrumentelor manageriale, (2) utilizarea neadecvată a echipamentelor și a resurselor, (3) insuficiența cunoștințelor și deprinderilor de fundraising, (4) lipsa deprinderilor de manipulare a echipamentelor, (5) lipsa cunoștințelor de valorificare a tehnologiei informaționale, (6) lipsa activităților de promovare a serviciilor informaționale bazate pe tehnologie, (7) lipsa unui sistem de orientare și instruire a utilizatorului.

Elaborarea și utilizarea modelelor de instruire bazate pe competențe sunt necesare dar pot fi abordate și implementate doar în urma analizei, identificării necesităților de instruire și dezvoltare profesională. Astăzi, în RM, acest exercițiu se practică restrâns de un număr mic de biblioteci. Restul hotărâsc ad-hoc necesitățile de instruire sau intuitiv, sau pentru că este o ocazie să participe la o activitate de instruire. Deci, bibliotecile merg în urma apariției necesităților de instruire (am achiziționat calculatoare - trebuie să ne instruiam). „O profesie care nu-și realizează un cadru autoformativ adecvat riscă distanțe și inadecvări față de evoluția reală a câmpului profesional. Formele de autocalificare, de perfecționare, de dezvoltare trebuie să se nască mereu, ca expresie a unei necesare tensiunii pozitive a domeniului. Numai astfel profesia poate rămâne atractivă, competițională, creativă” (I. Stoica, 1997).

Impetuos necesar este inițierea unui studiu, susținut de forurile bibliotecare naționale, - Consiliul Biblioteconomic, Asociația Bibliotecarilor din RM, Ministerul Culturii, și catedra de Biblioteconomie și asistență informațională care ar avea ca obiective: (1) Explorarea direcțiilor strategice ale bibliotecilor și cum ele se vor adapta schimbărilor, noilor roluri, (2) Înțelegerea rolului în schimbare a personalului bibliotecii și ce competențe, abilități și capacități vor fi cerute în viitor, (3) Identificarea rolului potențial pe care instruirea îl poate juca în dezvoltarea noilor competențe profesionale, (2) Explorarea contribuției decidenților de nivel național în domeniul biblioteconomic în dezvoltarea modelelor anticipatorii de dezvoltare a personalului.

Cuvintele „succes” sau „insucces” asemeni cuvântului „frumos” sunt în ochii și urechile utilizatorului nostru. În contextul managementului bibliotecar, cuvântul „succes” definește atingerea anumitor deziderate planificate, funcționalitatea cărora să se potrivească misiunii, obiectivelor și scopurilor actuale ale bibliotecii. Identificând competențele curente, adică competențelor aducătoare de succes, biblioteca trebuie să evalueze cu grijă viabilitatea posibilă a acestora pe viitor.

P.S. Considerentele expuse în acest articol s-au bazat pe: Studiul literaturii; Analiza formularelor de evaluare a activităților de instruire (ȘBM, BM „B.P. Hasdeu”, în teritoriu); Studii de caz; Programe de instruire; Participarea ca formator, expert, moderator în abordarea acestor subiecte la diverse nivele și foruri, în

elaborarea de planuri de instruire, de studiere a necesităților de instruire, de proiecte de instruire; Participarea la pregătirea profesională universitară a bibliotecarilor.

BIBLIOGRAFIE

1. Brown, M.S. Building Managerial Competencies. Staff Development: A Practical Guide. Chicago: American Library Association, 2001. pp. 63-69.
2. Giesecke, J. McNeil, B. Core competencies and the Learning Organization // Library Administration & Management 13.3 (1999): 158-166.
3. Naylor, R. Core Competencies: What They Are and How to Use Them // Public Libraries 39.2 (2000): 108-14.
4. Gulati, A. Roshan, R. Professional Competencies among Libraries and Information Professionals in the Knowledge Era // World Libraries 10.1/2 Spring/Fall 2000: 11-12.
5. McNeil, B., Giesecke, J. Core Competencies for Libraries and Library Staff // Staff Development: A practical Guide. Chicago: American Library Association, 2001. 63-69.
6. Kulikovski, Lidia. Bibliotecarul universitar în contextul integrării în spațiul educațional european. Provocări și competențe // Symposia Professorum. Seria Biblioteconomie. Informarea. Documentare: Materialele sesiunii șt. din 8-9 octombrie 2004.- / Univ. Liberă Int. din Moldova.- Ch., 2005.- P.17-23.
7. Kulikovski, Lidia. Tendințe de instruire, abilități și necesare bibliotecarilor // Buletin trimestrial / Școala de Biblioteconomie din Moldova.- 2004. Nr-3-4.- P. 12-16.
8. Wilson, Paula. Tehnology Competencies> What Every Librarian Needs to Know. // Public Libraries (2002): 267, 70.
9. Sherrer, J. Thriving in Changing Times: Competencies for Today,s Reference Librarians. //The Reference Librarian 54 1996: 11-20.
10. Pluse, J.M. Human Resources: Time to Take Stock? Competencies for Public Librarians // Public Library Journal 14.2 (1999): 40-1.
11. Stoica, Ion. Criza în structurile infodocumentare. Sensuri și semnificații.- Ex Ponto. -2001.- p.
12. Stoica, Ion. Structuri și relații informaționale în dezvoltarea învățământului și a cercetării românești. - B. - 1997. - 143 p.
13. Thorhauge, J. New demand - old skills. A strategy for bridging the competence gap. Building competencies in a daily working context. - IFLA 70, - 2004: <http://www.ifla.org/IV/ifla70/prog04.htm>
14. Creative and Cultural Skills Sector Council: <http://www.ccskills.org.uk>
15. Lifelong Learning Skills Sector Council: <http://www.ssda.org.uk>

Lidia Kulikowski

Articol publicat în nr. 1/2005

Extinderea serviciilor electronice: reconsiderări în servirea utilizatorilor bibliotecii

Procesele de informatizare a societății au schimbat natura cererii utilizatorului serviciilor infodocumentare. Necesitățile informaționale ale utilizatorilor sunt influențate și de factorii ce țin de reformarea sistemului de învățământ. Acest sistem determină cererea pentru servicii de asigurare informațională a proceselor de instruire. Unde observăm schimbarea nevoilor informaționale ale utilizatorului bibliotecii universitare? Ce noi necesități înregistrăm în ultimii ani? Chiar dacă cererea are specificul său pentru deferite tipuri de biblioteci și pentru o bibliotecă concretă, putem evidenția schimbări caracteristice pentru toate bibliotecile.

Dacă încercăm o analiză a beneficiarilor, observăm că utilizatorul ca și înainte vine în bibliotecă pentru a consulta și împrumuta cărți, reviste, ziare, a beneficia de servicii de fotocopiere. Dar tot mai frecvent cititorul solicită o casetă, un CD-ROM sau o copie a documentelor pe dischetă. Bibliotecile ca și altă dată oferă asistența bibliografică, dar putem constata că a crescut cererea pentru referințe tematice și factice. În toate bibliotecile a crescut cererea pentru informația din sferele de economie, drept, business. Biblioteca nu mai poate răspunde la acest volum de cereri bazându-se pe produsele informaționale proprii (tradiționale sau electronice) fără utilizarea bazelor de date full text. Un sprijin considerabil în asigurarea informațională a beneficiarilor îl constituie CD-ROM-ul și accesul on-line la baze de date.

Necesități specifice au și noile categorii de beneficiari care vin astăzi în bibliotecă: deputați, administrația publică locală, antreprenori, fermieri, șomeri etc.

În toate bibliotecile crește numărul utilizatorilor - studenți. Situația actuală este caracterizată de apariția noilor instituții de învățământ privat fără biblioteci bine asigurate. Aprecierea de ansamblu asupra activității bibliotecii universitare se poate face numai în funcție de modul în care colecția de publicații se integrează în procesele lecturii și informării în instituție. Bibliotecarii acționează ca mediatori între resursele bibliotecii și beneficiar încercând să stabilească echilibrul necesar între colecții și circulația lor. Colecțiile bibliotecii au valoare doar în măsura în care sunt introduse în circuitul informațional, în sfera de atenție și activitate a beneficiarilor.

Regimul de lucru al bibliotecilor universitare nu este comod pentru utilizatori și ei pledează pentru biblioteca publică, care este deschisă până la ora 20.00. Majoritatea celor care nu sunt satisfăcuți propun ca programul să fie extins cel puțin în perioada sesiunilor.

Cele mai solicitate teme sunt: business, democrație, istorie, underground, filosofia, etica, sociologia, ecologia, limbile străine. Interesele pentru istoria și cultura unor popoare stimulează cererea pentru literatura în limbile minorităților naționale.

Tehnologiile informaționale schimbă modul de utilizare a serviciilor bibliotecare. Pe lângă faptul că beneficiarul se află fizic în sfera reală a servirii bibliotecare, biblioteca este accesată prin rețelele locale sau Internet. Bibliotecarul nu-l cunoaște pe acest utilizator virtual, având doar datele de adresă pe serverele proprii. Dar, totodată, putem afirma că acest utilizator virtual nu mai este o noutate pentru majoritatea bibliotecilor din capitală.

Astăzi observăm tendința creșterii numărului utilizatorilor îndepărtați de bibliotecă, care recurg la serviciile virtuale ale bibliotecii (informare, împrumut, livrarea electronică de documente), ca urmare se lărgiște accesul la informația stocată în bibliotecă.

O particularitate caracteristică a acestei categorii de utilizatori este cultura informațională înaltă, ceea ce demonstrează noile posibilități în relațiile bibliotecă-utilizator.

Modul în care biblioteca reacționează la schimbarea nevoilor utilizatorilor este introducerea noilor servicii însoțită de schimbările tehnologice, schimbările în structura și organizarea servirii, schimbările în mediul intern al bibliotecii.

Deciziile manageriale cu privire la specializarea servirii trebuie să se conformeze dinamicii schimbărilor și volumului de cereri: odată cu scăderea numărului lor pot fi reduse și punctele de servire, să fie schimbată structura de servire. O reacție rapidă a bibliotecilor la schimbarea mediului asigură sectoarele de marketing care se creează la momentul actual în mai multe biblioteci.

Deciziile manageriale sunt influențate și de caracterul relațiilor bibliotecii cu utilizatorul (real și potențial). În legătură cu faptul că mulți utilizatori se vor adresa bibliotecilor prin canalele de telecomunicații de acasă,

de la serviciu putem adopta două abordări manageriale. În primul caz, biblioteca se va orienta în mod prioritar nu la propriile resurse, ci la primirea informației din alte biblioteci prin canalele de legătură și va păstra numai torențele specializate de documente. A doua abordare presupune îmbinarea dezvoltării resurselor informaționale proprii cu utilizarea posibilităților de recepționare a informației prin canalele de telecomunicații.

În ultima perioadă bibliotecarii nu se mai limitează la observarea și constituirea, modificarea cererilor, ci recurg tot mai des la cercetarea de marketing. Se cercetează opinia publicului despre serviciile prestate, refuzurile, nivelul de confort, regimul de lucru, cerințe pentru bibliotecar totodată studiindu-se piața informațională în totalitate. Deci, în acest fel, biblioteca capătă mecanismul schimbării permanente.

În baza acestor cercetări biblioteca determină noi servicii posibile, legate de tehnologii informaționale și nivelului tehnic contemporan. Bibliotecile propun utilizatorului catalogul electronic, bazele de date (bibliografie, referative, full-text), livrează copii direct pe calculatorul clientului, realizează copii pe dischetă sau CD, copii audio - video, scanare, servicii Internet etc. Internet-ul oferă posibilitatea de a folosi tehnologiile multimedia care ne propune organizarea tridimensională a informațiilor (vizuală, verbală, animație).

Se lărgiște spectrul serviciilor informaționale care sunt efective numai atunci când se folosesc tehnologiile computerizate. Este vorba de servicii factive, analitice, de traducere cu ajutorul Internet-ului. Totodată, realizând aceste servicii, activitatea bibliotecarului capătă un nivel intelectual ridicat.

Unele biblioteci încheie contracte pentru servirea complexă informațională a organizațiilor și instituțiilor. Se introduc servicii de instruire: cursuri, seminare privind utilizarea Internetului, cultura informațională, studierea limbilor etc. Altele realizează servicii editoriale (indici bibliografici, digest-uri, cărți de vizită, avize, formulare etc.). Tot mai frecvent bibliotecarii recurg la prestarea unor servicii contra plată.

Evoluția necesităților informaționale a influențat și schimbările de structură în sistemul servirii bibliotecare. În legătură cu creșterea cererii pentru informație juridică, economică, business multe biblioteci au format structuri noi: centre de informații de afaceri, biblioteca de drept, biblioteca de economie, biblioteca APL, biblioteca pentru persoanele dezavantajate, centre cu servicii de instruire, săli multimedia, Internet-clase, săli specializate în limbi moderne.

Noile tehnologii facilitează colaborarea între biblioteci pentru folosirea în comun a unor documente, publicații electronice, cataloagele comune, completare în coordonare. Biblioteca tradițională a format un tip autoritar de relații cu utilizatorul. Biblioteca contemporană trebuie să asigure accesul beneficiarului la informație, fără a diminua funcțiile de păstrare a patrimoniului tipărit.

Noile relații cu utilizatorul ne obligă la schimbări organizaționale: accesul liber, apropierea și comoditatea de acces pentru utilizator, organizarea sălilor specializate prin adaptarea spațiilor existente. Biblioteca trebuie să devină flexibilă ca spațiu, transparentă ca informație. Noile tehnologii informaționale produc schimbări esențiale în procesul tehnologic al utilizării lucrărilor specifice pentru bibliotecă.

Procesul de servire devine invizibil pentru utilizatori (putem spune virtual). Într-o măsură oarecare acest proces tehnologic depersonalizează procesul servirii (mai puțin depinde de calitățile personale al bibliotecarului). Constatăm că utilizatorul serviciilor bibliotecare optează pentru autoservire.

Informatizarea este procesul cel mai important care a schimbat profesia de bibliotecar. Este evident că bibliotecarul astăzi este un specialist în tehnologii informaționale. Analiza activității serviciilor angajate în servirea publică impune următoarele: existența unui personal specializat și eficient, receptiv la nevoile

beneficiarului și organizarea logică și clară a accesului la informație în bibliotecă.

Sub impactul schimbărilor tehnologice din ultimii ani, fenomenul lecturii înregistrează schimbări de esență. Diversificarea cerințelor de informare impune o cercetare serioasă a nevoilor informaționale ale publicului cititor. În acest sens, biblioteca are obligația de a răspunde tuturor solicitărilor. Pentru atingerea acestor obiective bibliotecarii au nevoie de informații exhaustive despre publicul țintă. Datele obținute din statistici, rapoarte, anchete sociologice le vor permite să prefigureze tendințele principale ale lecturii. Rezultatele obținute ne obligă să diversificăm serviciile prestate în bibliotecă, precum și să ridicăm nivelul de servire a utilizatorilor. Nevoia de informare și documentare, atât de stringentă la ora actuală, face ca să fie realizat un dublu efort: înțelegerea utilizatorilor serviți și adaptarea informației la nevoile exprimate, și mai mult chiar, la nevoile potențiale.

Dacă încercăm să determinăm servirea bibliotecară contemporană putem spune că ea este caracterizată de: tehnicizare, tehnologizare, transparență, dezvoltare pe orizontală, creștere a nivelului profesional al bibliotecarului, schimbare, management, marketing, democratizare.

Toate succesele în viitor depind de capacitățile noastre de a ne raporta rapid la schimbările ce se produc pe piața serviciilor info-documentare. Eforturile noastre în continuare trebuie să sprijine ameliorarea activității de servire a utilizatorilor. Această interacțiune a dezvoltării bibliotecii cu schimbările în stilul de muncă al beneficiarilor săi implică o nouă perspectivă responsabililor de servicii de bibliotecă.

Nelly Turcan, Natalia Cheradi

Articol publicat în nr. 1/2006

Științele informării și comunicării în contextul societății de azi

Dezvoltarea exponențială a tehnologiilor de comunicație face lumea din ce în ce mai interdependentă. Ne îndreptăm oare spre o realitate artificială, rece, dominată de lipsa de afectivitate, afectivitate caracteristică relațiilor (comunicării) interumane? Ce se va întâmpla cu comunicarea la nivel instituțional? Informație sau un management al cunoașterii? Iată întrebări la care Științele Comunicării și Informării vor trebui să dea răspunsuri viabile, în contextul unei societăți informaționale.

Informația, suverană în societatea contemporană, este studiată științific, pornindu-se de la următoarele considerente¹:

- dezvoltarea producției și nevoilor de informare (dezvoltarea activităților științifice, a unei culturi științifice și tehnice de masă, cererea de informare);

- apariția unui sector industrial al industriilor de informare (producători și servere de bănci de date, satelit și rețele de telecomunicație, telematică, mari muzee și biblioteci, turism cultural);

- invazia tehnicilor electronice (analogice sau digitale) și fotonice de informare (microordinate, borne interactive, discuri laser, fibre optice, dispozitive multimedia, videodiscuri, informatica de gestiune a colecțiilor etc.).

Din problematica strâns legată de informație au derivat însă și teme fundamentale, cuprinse de relația informație-individ-societate²:

- psihologice (comportamente de comunicare, procese euristice, reprezentări ale cunoașterii etc.);

- lingvistice (semiotice, reformulare, paratexte, morfosintaxe etc.);

- sociologice (sociologia științelor, comunitățile științifice, productivitate științifică, valoare etc.);

- matematice, logice, statistice (algoritmi, distribuții nongausiene, logica booleană, procese markoviene etc.);

- economice, politice și juridice (piața de informație, dreptul creațiilor imateriale, industriei de informație, societatea informației etc.);

- electronica și telecomunicațiile (rețele, videotext etc.);
- filozofice, epistemologice, istorice.

Pornind de la aceste necesități de cercetare, profesorul Yves F. Le Coadic consideră că, „dintr-o practică de organizare, Știința Informării a devenit o știință socială riguroasă care se sprijină pe o tehnologie la fel de riguroasă. Ea are ca obiect de studiu proprietățile generale ale informației (natură, genă, efecte), adică, mai precis: analiza proceselor de construcție, comunicare și utilizare a informației, conceperea produselor și sistemelor care permit

construcția, comunicarea, stocarea și utilizarea sa”.

Ca o necesitate obiectivă, Științele Informării și-au regăsit aplicabilitatea alături de Științele Comunicării, formând un corpus cu o mare rază de cercetare. Conform literaturii de specialitate⁴, domeniile Științelor Informării și Comunicării sunt următoarele:

- Noile Tehnologii ale Informării și Comunicării (NTIC);
- Comunicarea de masă;
- Comunicarea de tip publicitar (comunicarea socială și comunicarea politică);
- Comunicarea organizațională.

În opinia lui Alex Mucchielli⁵, NTIC sunt considerate a forma „un domeniu privilegiat de studiu, o preocupare pentru toți actorii vieții sociale”, transformând continuu: accesul la informații (presa electronică și multimedia online vor detrona mediile tradiționale?);

Însușirea cunoștințelor (formarea la distanță și învățarea cu ajutorul calculatorului vor revoluționa școala și vor face să dispară universitățile?); participarea la dezbaterile din societate sau din întreprindere (schimburile de idei prin forumuri de discuții on-line, luarea de informații de pe Internet, votul electronic al cetățenilor vor schimba oare modalitățile de participare a indivizilor?); modalitățile de cumpărare

(cumpărăturile on-line, după publicitatea on-line și încercările virtuale ale produselor vor revoluționa producția, vânzarea?); timpul liber (alegerea posibilă a numeroase activități pe Internet: jocuri, filme, vizite virtuale etc. va transforma industria timpului liber?); munca („telemunca” va permite revitalizarea zonelor rurale, iar utilizarea calculatoarelor în munca colectivă va anula structurile organizaționale?).

Precară la început, colaborarea dintre cercetătorii din domeniul tehnologiei și cei din domeniul socio-uman a început să dea rezultate, o condiție, considerăm noi, a unei dezvoltări echilibrate a binomului „tehnologie-social”. În rezumat, putem afirma că: „Științele Informării și Comunicării (SIC) au la bază toate domeniile noi legate de conceperea și producția de multimedia. Ele studiază fenomenele sociale și culturale legate de difuzarea și utilizarea de multimedia. Rețelele de informatizare și comunicare reprezintă, de asemenea, o temă fundamentală de cercetare a SIC. Începem practic să trăim într-o lume în care este esențială comunicarea la distanță prin intermediul calculatoarelor și a infrastructurilor de telecomunicații. Tot ce este legat de acest spațiu, de această complexă lume virtuală constituie obiectul de studiu al Noilor Tehnologii ale Informării și Comunicării (NTIC): comunicarea om-cal-

culator sau calculator-calculator; noile limbaje și noile competențe de lucru și comunicare specifice diferitelor sectoare și activități din societatea contemporană; construirea «societății informației» prin informare-documentare și cercetare electronică; învățământul și activitățile formative legate de NTIC; schimbările psihologice și sociale legate de NTIC»⁶.

În societatea contemporană asistăm la o schimbare rapidă a unor paradigme: societate industrială - societate informațională - societate a cunoașterii. Se pune pregnant problema existenței unei contradicții între informație și cunoaștere? Desigur că nu, cunoașterea reprezentând un concept mult mai larg, care include și informația. Trebuie spus că o „societate a cunoașterii” a existat dintotdeauna: „Ceea ce este nou acum este viteza cu care cunoașterea crește și se înnoiește. Volumul cunoașterii pe care îl avem la dispoziție se dublează în prezent la fiecare 5 ani”⁷. În prezent, cantitatea de informație, care crește excepțional, poate fi controlată numai printr-un proces de cunoaștere, printr-un management al cunoașterii: „Cunoașterea nu mai este doar o componentă a economiei moderne, ci devine un principiu organizațional de bază al existenței noastre. Trăim într-o societate a cunoașterii pentru că ne organizăm realitatea socială pe baza cunoașterii de care dispunem”⁸.

Cercetătorii și observatorii domeniului analizează atent efectele trecerii de la o societate industrială la o societate a cunoașterii, subliniind faptul că educația, creativitatea și competența, printr-un management al cunoașterii, nu mai sunt suficiente pentru întreaga carieră profesională, individul trebuind să învețe permanent pentru a putea să se adapteze rapid la noile provocări. Deci informația, informarea nu mai sunt suficiente, cunoașterea fiind apanajul unui management de profil - managementul cunoașterii. Astfel de probleme, legate de necesitatea gestionării informației, în sens social, au suscitată și lansarea, la 14 decembrie 2004, de către Google a celui mai important motor de căutare a informațiilor pe Internet (în prezent, 75% dintre căutări se realizează prin intermediul acestui instrument). Proiectul Google Print, prin care se operează digitizarea, într-o primă fază, a circa 15 milioane de lucrări (aproximativ 4,5 miliarde de pagini), are scopul de a le pune la dispoziție online, cu acces liber. Pentru realizarea acestuia, Google a încheiat contracte de colaborare cu cinci biblioteci reprezentative din spațiul anglofon: o bibliotecă publică (New York Public Library) și patru biblioteci universitare (Stanford, Michigan, Harvard și Oxford). B.U. Stanford și Universitatea din Michigan vor pune la dispoziție integral colecțiile lor (8 milioane, respectiv 7 milioane de lucrări), Biblioteca Publică din New York va oferi acces la documente fragile și care nu se află sub incidența copyright-ului, biblioteca universitară Oxford - la o selecție dintre lucrările publicate în secolul al XIX-lea, iar biblioteca universitară Harvard se va limita deocamdată la o selecție de 40.000 de documente dintre cele 15 milioane pe care le deține. Investiția Google în acest proiect a fost estimată la 150-200 milioane de dolari.⁹ Dincolo de aspectele politice și culturale (proiectul este acuzat că va duce la un monopol american în ceea ce privește informația, fiind practic un atac la cultura europeană), proiectul lansat de Google este incriminat pe latura selecției și organizării informației digitizate. Astfel, președintele Asociației Bibliotecilor Americane (ALA), Michael Gorman, fiind circumspect în ceea ce privește calitatea serviciilor pe care le- ar furniza un asemenea proiect, declara: „Ca și în

cazul fast-food-urilor, gunoaiele sunt tot gunoaie, indiferent cât de rapid sunt livrate”¹⁰. Ceea ce este foarte important în această luare de poziție este faptul că subliniază confuzia care se face între informație (date, fapte, imagini, citate și texte scurte care pot fi folosite în afara contextului) și cunoștințele înregistrate: „Când e vorba de informații, un extras de la pagina 142 ar putea fi util. Când e vorba de cunoștințe înregistrate, un extras de la pagina 142 trebuie să fie înțeles în lumina paginilor de la 1 la 141; în caz contrar, textul n-a meritat de la bun început să fie scris și publicat”¹¹. Este evident că, la nivel global, proiectul lansat de Google este de salutat, dar el nu poate, nici pe departe, să satisfacă interesele și necesitățile tuturor utilizatorilor. Aparenta contradicție dintre informație și cunoaștere (ca nou tip de comunicare) poate fi eliminată printr-o atenție din ce în ce mai mare acordată culturii informației, care ar permite fiecărui utilizator să-și construiască propriul sistem productiv de evaluare și selecție.

Concluzionăm afirmând că toate noile descoperiri ale domeniului (tiparul, fotografia, filmul, înregistrarea mecanică, electromagnetică a sunetului, imaginii, telefonul, radiodifuziunea, televiziunea, calculatoarele etc.) au dus în timp la dezvoltarea în varii spații a informațiilor, care au contribuit rapid la progresul societății umane, devenind pe zi ce trece un factor de putere al acesteia, cu consecințe majore de ordin public, economic, social. Sociologul Bruno Wurtz afirma că: „Situția fundamentală a teoriei informației este puțină alegerii, din infinit de multe variante, a celei care duce la scopul urmărit. Cine deține informația, deține această puțință. Cine posedă informația are putere asupra viitorului”¹².

NOTE

1. LE COADIC, Yves E, *Știința Informării*, București, Editura Sigma, 2000, p. 19.
2. TĂRZIMAN, Elena, „Științele informării și comunicării - domeniu de cercetare”, în *Biblioteca*, revistă de bibliologie și știința informării, București, nr. 9/2005, p. 272.
3. LE COADIC, Yves F., *op. cit.*, p. 25.
4. TĂRZIMAN, Elena, *op. cit.*, p. 272.
5. MUCCHIELLI, Alex, *Les Sciences de l'Information et de la Communication*, Paris, Ed. Hachette, 2001, pp. 13-14; cf. Tărziman, Elena, *op. cit.*, pp. 272-273.
6. TĂRZIMAN, Elena, *op. cit.*, p. 273.
7. PORUMBEANU, Octavia-Luciana, „Managementul cunoașterii: o disciplină pentru bibliotecari și specialiști în informare (I)”, în *Biblioteca*, revistă de bibliologie și știința informării, București, nr. 8/2005, p. 237.
8. SABĂU, Gabriela L., *Societatea cunoașterii. O perspectivă românească*, București, Editura Economică, 2001, p. 143.
9. CORAVU, Robert, „To Google or not to Google?”, în *Biblioteca*, revistă de bibliologie și știința informării, București, nr. 8/2005, p. 239.
10. GORMAN, Michael, „Revenge of the Blog People!”, în *Library Journal*, vol. 130, nr. 3, 15 februarie 2005, p. 44; cf. CORAVU, Robert, *op. cit.*, pp. 239-240.
11. GORMAN, Michael, „Google and God's Mind: the problem is, information isn't knowledge”, în *Los Angeles Times*, 17 decembrie 2004; cf. CORAVU, Robert, *op. cit.*, p. 240.
12. WURTZ, Bruno, *Confruntări contemporane pe tema viitorului*, Timișoara, Editura Facla, 1990, p. 116.

Octavian Mihail Sachelarie;
Victor Petrescu

Articol publicat în nr. 2/2006

Zile de sărbătoare

Conferința Generală a UNESCO ținută în 1995 la Paris a stabilit ca ziua de 23 aprilie să fie proclamată drept ziua mondială a cărții și a Drepturilor de Autor.

Această zi de aprilie nu a fost aleasă întâmplător, de vreme ce, prin uimitoarea lucrare a destinului, Shakespeare și Cervantes au murit în aceeași zi de 23 aprilie 1616. Cartea, acest străvechi depozitar de cultură și cunoaștere, merită cu adevărat să aibă o zi a ei, care să-i marcheze uriașa importanță în dezvoltarea omenirii.

În România, această zi a dobândit o semnificație în plus începând cu anul 1999 când ziua de 23 aprilie a fost proclamată Ziua Bibliotecarului, serbată în cadrul Săptămânii Naționale a Bibliotecilor.

Cu această ocazie, scriitori, editori, bibliotecari, librari, oameni care ceas de ceas respiră aerul tare al cărții, aduc un omagiu în plus muncii lor.

Anul acesta Biblioteca Județeană „Ion Heliade Rădulescu” din Târgoviște a sărbătorit Săptămâna Națională a Bibliotecilor și Ziua Bibliotecarului în cadrul Zilelor Bibliotecii printr-un program dens și atractiv (prin mai multe manifestări).

Sub genericul *Săptămâna cărții spaniole* s-a organizat o expoziție de carte spaniolă donată de Biblioteca „Luis Rosales” a Institutului Cervantes, cu ajutorul doamnei Maria Petrescu care a făcut o prezentare a cărții spaniole și totodată a unor filme documentare: *Spania văzută de sus* și *Orașe spaniole în patrimoniul cultural universal* - care au rămas în biblioteca noastră timp de o lună, la dispoziția tuturor celor interesați. Legătura între Spania, cartea spaniolă și autorii români născuți pe plaiurile dâmbovițene a fost făcută de domnul Ștefan Ion Ghilimescu de la Direcția de Cultură Dâmbovița, prin lansarea cărții „România exilată: George și Alexandru Ciorănescu”. Această carte, premiată anul acesta de Uniunea Scriitorilor, a fost prezentată de domnul Nicolae Florescu, director la revista „Jurnalul Literar” și de doamna Ileana Corbea de la Radio România Cultural.

Cea de a doua zi a fost dedicată patronului spiritual al bibliotecii noastre, ctitor al culturii românești I. H. Rădulescu prin organizarea unui simpozion ce-i poartă numele. Cinstim memoria celui ce a făcut din Târgoviște „Simbolul înălțării și gloriei românești” la 180 de ani de la apariția primului ziar în Țara Românească - „Curierul românesc”.

Despre semnificația și importanța acestui eveniment în presa din spațiul european ne-au vorbit prof. dr. Victor Petrescu (fostul director al Bibliotecii „Ion Heliade Rădulescu”), prof. Dobrin Pârvan (director la Direcția Județeană Dâmbovița a Arhivelor Naționale), dr. George Coandă (membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști), prof.

Mircea Petrescu și colegul nostru Alexandru Ștefănescu.

Evenimentul a fost completat de eseu „Mitul folcloric al zburătorului reflectat în balada lui Ion Heliade Rădulescu” prezentat de elevii Liceului „Ion Heliade Rădulescu” din Târgoviște, coordonați de prof. Laura Enache, o microexpoziție cu ediții bibliofile „Ion Heliade Rădulescu” din colecțiile bibliotecii și un moment muzical susținut de elevii Liceului de Arte „Bălașa Doamna” din Târgoviște.

În aceeași zi, biblioteca a acordat diplome colaboratorilor din presă și media, cu ajutorul cărora ducem mai departe dorința de înnoire și progres a celui ce a urmat cu perseverență împlinirea testamentului lui Ienăchiță Văcărescu privind „creșterea limbei românești ș’a patriei cinstire” a lui I.H. Rădulescu.

La finele zilei ne-am relaxat în compania Studioului de teatru al bibliotecii care ne-a prezentat piesa „La judecată” după schița „Justiție” a I.L. Caragiale în regia d-nului Ștefan Ștefănescu de la Teatrul „Mihai Popescu” din Târgoviște.

A treia zi a fost dedicată bibliotecarilor din județ care au participat la Cercul metodic cu tema „Biblioteca publică - centru cultural de informare pentru comunitate”, coordonat de metodistul bibliotecii d-nul Vlăduț Andreescu.

Noile tendințe în bibliotecă și programul Biblionet au fost anunțate de către directorul bibliotecii.

Am participat cu interes alături de oaspeții noștri la vernisajul expoziției de carte dedicată Zilei Mondiale a cărții.

Aceste zile de sărbătoare s-au finalizat cu o masă rotundă cu tema „20 de ani de la căderea comunismului” realizată cu sprijinul colegilor noștri de la Centrul Europe Direct - Loredana Spînu și Vlăduț Andreescu, la care au fost invitați conf. univ. dr. Mihai Andreescu - Universitatea București, conf. univ. dr. Silviu Miloiu - Universitatea „Valahia” Târgoviște cât și voluntarii bibliotecii (Denisa Pașalan și Cristian Moise) ce au realizat o comparație între perioada comunistă și cea democratică într-un scurt metraj.

„Libertatea de creație și comunicare după 1989” a fost genericul simpozionului la care au participat membri ai Societății Scriitorilor Târgovișteni cât și reprezentanți ai Societății civile, d-nul Valentin Grigore de la Fundația pentru Tineret Dâmbovița și d-na Ana Popescu de la Fundația Sutter.

După o zi în care dezbaterile ne-au „activat circulația”, ne-au stimulat interesul pentru comunicare, am inaugurat expoziția „Amintiri din epoca de aur”.

Au fost zile pline pentru noi, în care ne-am bucurat de prezența prietenilor, a colaboratorilor și partenerilor în acest spațiu de cultură pe care îl numim Casa noastră - Biblioteca Județeană „Ion Heliade Rădulescu”.

Carmen Vădan

Articol publicat în nr. 2/2009

Nerva Hodoș 140 de ani de la nașterea bibliologului și bibliografului român

Anul acesta se împlinesc 140 de ani de la nașterea lui Nerva Hodoș, principalul colaborator al bibliologului Ioan Bianu. Născut în Baia de Criș, la 20 noiembrie 1869, Nerva Hodoș provine dintr-o familie de cărturari și luptători transilvăneni „în al cărui mediu înaintașii au împlântat dârzenia, iubirea de neam și de carte, sacrificiul de sine”¹.

Tatăl său, Iosif Hodoș, a fost una din personalitățile centrale ale vieții politice și culturale din Transilvania, numele său, împreună cu cel al lui Alexandru Papiu Ilarian, vărul acestuia, împletindu-se cu toate marile acțiuni ale timpului, începând de la revoluția din 1848, el fiind unul din secretarii marii adunări istorice de pe Câmpia Libertății. Bunicul din partea mamei a fost protopopol Simeon Balint, luptător și apropiat al lui Avram Iancu. Dintre frați s-au remarcat scriitorii Enea Hodoș și Alexandru Hodoș (Ion Gorun). Alături de fiii doctorului Davila, Nerva Hodoș s-a format în atmosfera spirituală a casei Goleștilor.

A plecat de tânăr în București unde a urmat liceul și Facultatea de Litere și Filozofie fiind îndrumat de profesori străluciți precum Hasdeu și Iorga. Încă din studenție, la 1 aprilie 1891, este angajat la Biblioteca Academiei Române în calitate de „scrietor”, cum se numeau pe atunci bibliotecarii începători ai acestei instituții. În noiembrie 1891 a fost numit ajutor de bibliotecar iar mai târziu a devenit prim ajutor de bibliotecar. Priceperea și pasiunea sa pentru ceea ce el însuși numea „acea muncă ingrată care nu-și găsește răsplata decât în conștiința împăcată a celui care o desăvârșește”², l-au impus devenind șef al serviciului cataloagelor de imprimate la Biblioteca Academiei³, într-o perioadă de reorganizare a fondurilor și a sistemului de evidență a acestora. A desfășurat o intensă activitate de modernizare a vastelor colecții ale Bibliotecii Academiei Române. Între 1904-1905 s-au realizat o serie de lucrări de

mari proporții la Biblioteca Academiei: întocmirea noilor cataloage pe fișe de format internațional (un catalog alfabetic și altul pe materii după sistemul Otto Hartwig), separarea fondului de periodice de cel de cărți, așezarea materialului în rafturi pe formate, întocmirea cataloagelor topografice pentru cărți și periodice.⁴ Cabinetul de Manuscrise-Carte Rară al Bibliotecii Academiei Române păstrează o schiță aparținând lui Hodoș care cuprinde reguli privind înregistrarea cărților, inventarierea acestora. Hodoș a făcut muncă de adevărată pedagogie în domeniul biblioteconomiei. Unele din instrucțiunile sale se pot urmări chiar în sistemul actual de catalogare al Bibliotecii Academiei Române.

A fost preocupat de organizarea Bibliotecii Adunării Deputaților, dorind să ofere parlamentarilor instrumente comparabile cu ceea ce exista pe plan internațional. La Cabinetul de Manuscrise-Carte Rară al Bibliotecii Academiei Române, se află copia unei scrisori adresate directorului Bibliotecii Parlamentului, în care Hodoș atrage atenția asupra necesității de „a se da o organizare definitivă bibliotecii”, pentru „a o ridica la înălțimea altor biblioteci similare de pe lângă parlamentele străine”, ceea ce se poate face „fără de aproape, nici o cheltuială”.⁵ În opinia sa, Biblioteca Adunării Deputaților trebuia să fie nu numai o bibliotecă legislativă și politică, ci să reprezinte fondul național, pentru a-i determina, probabil, în acest fel pe deputați, să se apropie de cultura țării. Hodoș pune problema unui fișier tematic care să cuprindă bibliografia diferitelor probleme, ceea ce reprezintă o idee înaintată pentru acea vreme. Modelul pentru această bibliotecă l-a reprezentat Biblioteca Reichstagului din Berlin. Activitatea lui Hodoș nu s-a mărginit la atât. El a alcătuit rezumate în limba franceză pentru toate legile votate de Adunare⁶, destinate schimbului de documente parlamentare cu alte țări, fiind în același timp un instrument de

lucru foarte util și pentru membrii Adunării.

Orizontul său larg și râvna pentru „progresul științific în genere și pentru educația morală și intelectuală a poporului”⁷, îl fac să înainteze în 1906 Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice un memoriu pentru crearea unui număr de biblioteci publice pe lângă școlile secundare din țară.⁸ Hodoș prezintă necesitatea și însemnătatea bibliotecilor publice, prin care înțelege „nu numai biblioteci savante, adică cele alipite pe lângă universități sau societăți științifice”, ci „toate bibliotecile, de toate categoriile, începând cu primele și până la modestele cabinete de lectură și depozite de cărți (Bucherhallen)”⁹. El crede că statul este cel care trebuie să aibă inițiativa argumentându-și expunerea cu exemple din Occident, unde mai întâi inițiativa privată, apoi autoritatea superioară a statului au făcut sacrificii mari în această direcție.

Hodoș este de părere că dacă la noi în țară statul ar lua inițiativa în privința bibliotecilor publice ar putea atrage mai apoi și inițiativa particulară în această direcție.

„Sâmburele pentru viitoarele biblioteci publice se găsește în bibliotecile existente pe lângă școlile noastre secundare, dintre care unele sunt în plină prosperitate iar altele nu așteaptă decât un impuls pentru a se desvolta”¹⁰.

După examinarea stării bibliotecilor de pe lângă școlile secundare, arătând numărul de volume pe orașe, proveniența lor, Hodoș alcătuiește un regulament de funcționare al acestor biblioteci cu referiri asupra categoriilor de utilizatori, destinației împrumutului, programului bibliotecii, conducerii și personalului bibliotecii etc. Hodoș are viziunea modernă a unei rețele de biblioteci publice, controlate și dirijate de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice.

Nerva Hodoș a fost unul din donatorii de seamă ai Bibliotecii Academiei, dăruind în 1891, din partea familiei sale, peste 600 de documente, în mare parte originale. În activitatea sa multilaterală se înscriu și cursurile de limba și literatura română pe care le-a ținut timp de doi ani la Școala Superioară de Război.

Activitatea bibliografică a lui Nerva Hodoș reprezintă o parte foarte valoroasă a operei sale.

Concepția sa bibliografică, pe care nu a expus-o niciodată în ansamblu, apare în metoda sa de lucru, în scurte teoretizări, în prefețele unor lucrări sau în polemici, în însemnările rămase manuscrise, în propunerile pentru organizarea bibliotecilor, în abordarea a numeroase și variate lucrări de bibliografie: Bibliografia românească veche (în

colaborare cu Ioan Bianu), Publicațiunile periodice românești (ziare, gazete, reviste) (în colaborare cu Al. Sădi Ionescu), Revista bibliografică, prima publicație de specialitate de la noi din țară, în notițele bibliografice din Revista noastră, cronicile literare din Tribuna poporului, din L'indépendance roumaine. Opera care îi pune în evidență talentul și pregătirea științifică este Bibliografia românească veche. 1508-1830, în două volume (1903- 1910), la al treilea volum, apărut postum (1936), el având o importantă contribuție. Putem stabili cu precizie textele care au rezultat din gândirea sa prin claritatea și bogăția informațiilor. Rolul lui Ioan Bianu a fost mai ales de inițiator și organizator, întocmirea efectivă a bibliografiei revenindu-i în cea mai mare parte lui Hodoș care s-a dovedit a fi foarte stăpân pe metoda cercetării analitice. Nerva Hodoș și Alexandru Sădi Ionescu au publicat în 1913, o lucrare admirabilă, mai puțin monumentală ca Bibliografia românească veche dar nu mai puțin prețioasă prin conținut, Publicațiunile periodice românești (ziare, gazete, reviste) cu o introducere de Ioan Bianu. Din această bibliografie nu a apărut decât Tomul I. Revista bibliografică (1903-1904) se impune ca fiind prima publicație bibliografică alcătuită pe baze științifice. În introducerea primului număr al Revistei (ianuarie - februarie 1903), Hodoș face o incursiune în publicistica bibliografică de la noi dar și din Europa. Tot aici precizează și tipurile de bibliografie, arătând cu exactitate sensul termenilor. Revista prezintă, în ordine alfabetică, 3541 de publicații, în 1903 înregistrând 1759 de cărți și periodice iar în anul următor, 1782. Pe lângă descriere, unele cărți mai importante beneficiază de recenzii și dări de seamă, purtând semnături prestigioase precum cele ale lui Ilarie Chendi, Nicolae Iorga, Ovid Densusianu, Vasile Pârvan.

Între 1902 și 1907, Hodoș a publicat o serie de cronici literare, dramatice și artistice.¹¹ În foiletoanele ziarului L'indépendance roumaine a făcut cu succes critică literară. A fost preocupat și de istoria tiparului românesc. Într-un articol intitulat Începuturile tipografiei în Țara Românească¹² dovedește că nu este exclusă posibilitatea ca încă de la începutul secolului al XVI-lea, și anume între 1508-1512, să fi funcționat o tipografie în Țara Românească, fără a mai vorbi de anii 1545-1547, când existența acesteia este pe deplin dovedită.

Hodoș a fost atras și de problema ortografiei române, într-un articol apărut în 1906, afirmă că deosebirea de ortografie a dezbinat multă vreme pe români. Analizând cele două sisteme ortografice importante aplicate în țara noastră, cel

fonetic și cel etimologic, el susține necesitatea adoptării de către toți românii a noii ortografii a Academiei Române.¹³

Hodoș a desfășurat și o intensă activitate de editor de texte. A fost unul din primii editori ai poeziei postume a lui Eminescu. După ediția lui Titu Maiorescu (1884), care cuprindea, în esență, poeziile lui Eminescu apărute în Convorbiri literare, Hodoș a publicat în 1902 volumul M. Eminescu - Poezii postume (Ed. Minerva, București). În prefață, editorul menționează că poeziile sunt extrase din manuscrisele lui Eminescu, datorite Academiei Române de Titu Maiorescu și justifică titlul dat volumului, exprimând totodată și regretul că aceste poezii nu au putut fi publicate de Eminescu: „*Le-am dat numele de Poezii postume, pentru ca să fie bine înțeles că s-au tipărit după moartea poetului, adică fără ca el să le fi putut revedea, pentru a le da forma pe care el însuși ar fi putut-o socoti definitivă*”.¹⁴ Împreună cu Ilarie Chendi, a început pregătirea pentru tipar a unui ciclu de Opere complete, din care a fost tipărit numai primul volum, Literatura populară (1902). În 1903, Hodoș a publicat Un fragment din Molitvenicul Diaconului Coresi (1564), care apăruse, alături de alte 15 lucrări, în volumul Prinosis lui D. A. Sturdza la împlinirea celor șaptezeci de ani (București, 1903). În introducere, Hodoș face considerații interesante asupra unor tipărituri românești din secolul al XVI-lea. Introducerea cuprinde și comentarii asupra limbii și textului Molitvenicului.

În aceeași serie a editării de texte se înscrie și *Le voyage en Moldavie du Comte de Moriollès* (1809), publicat cu o introducere par Nerva Hodoș, Bucharest, 1903.

Hodoș a reeditat și scrierea lui Dinicu Golescu, însemnare a călătoriei mele, Constantin Radovici din Golești, făcută în anul 1824, 1825, 1826 (Buda, 1826). Ediția îngrijită de Hodoș apare în 1910, cu o substanțială și originală prefață, cuprinzând genealogia Goleștilor, o biografie a autorului și prezentarea lucrării.

De numele său este legată și elaborarea volumelor XVI, XVII și XVIII din Documentele Hurmuzaki (1912-1916). Volumul XVIII a fost tipărit după moartea sa, cu participarea lui Nicolae Iorga, care, după ce Nerva Hodoș s-a îmbolnăvit, s-a oferit să continue pregătirea documentelor completând volumul început de acesta.¹⁵

În 1913, Nerva Hodoș a publicat două documente (francez și spaniol) referitoare la Vitejiile lui Mihai-Vodă apreciate în Apus. 1595-1599, cu o prefață în versuri închinată luptei de la Gorăslău

de Nicolae Iorga. În același an, Hodoș a publicat, după un manuscris al fratelui său, Enea Hodoș, Simeon Balint. Vieața și luptele lui în Munții Apuseni ai Ardealului la 1848-1849.

Multe din inițiativele sale au fost curmate brusc în septembrie 1913 când inteligența sa sclipitoare a început să se întunece, iar după două luni, la 9 noiembrie, s-a stins din viață într-un spital din Sibiu, având numai 44 de ani. Întreaga sa viață și-a dedicat-o scrisului și muncii de bibliotecă. A avut o „viață grea și modestă, de cărturar harnic, dezinteresat”.¹⁶

Nerva Hodoș este unul din fondatorii bibliografiei științifice românești. Personalitate cu orizont larg, având preocupări în aproape toate compartimentele culturii umaniste, de la istorie și istoriografie literară până la cronica vieții de zi, fie literară, fie teatrală, cercetător pasionat, cu o putere impresionantă de muncă, călător pentru a descoperi cărți și manuscrise vechi, spirit devotat ridicării societății noastre prin intermediul cărții, Nerva Hodoș rămâne o figură remarcabilă a culturii noastre.

NOTE

1. Barbu Theodorescu, Istoria bibliografiei române, Editura Enciclopedică Română, București, 1972, p. 99
2. Nerva Hodoș, Biblioteci publice libere. O propunere, București, 1906, p. 12
3. I. Lupu, Alexandru Sădi Ionescu, în Călăuza bibliotecarului, nr. 12, 1959, p. 42
4. Ibidem, p. 41-42
5. Biblioteca Academiei Române, ms. rom. 5101, f. 1
6. Ibidem, ms. rom. 5101, f. 11
7. Nerva Hodoș, Biblioteci publice române. O propunere, în Convorbiri literare, 40, nr. 10, 1906, p. 937
8. Rapoarte asupra învățământului public, București, 1907
9. Nerva Hodoș, Biblioteci publice române. O propunere, în Convorbiri literare, 40, nr. 10, 1906, p. 937
10. Ibidem.
11. L'indépendance roumaine, 1902-1904; Revista noastră, 1, 1907
12. Nerva Hodoș, începuturile tipografiei în țara noastră, în Convorbiri literare, XXXVI, nr. 11, 1902, p. 1051-1055
13. Nerva Hodoș, Ortografia română, în Revista politică și literară, I, nr. 1, 1906, p. 5-6
14. M. Eminescu, Poezii postume, Editura Minerva, București, 1902, p. 1
15. Arhiva Academiei Române, dos. 1910, A-13, f. 19
16. Barbu Theodorescu, op. cit., p. 100

Loredana Spînu

Articol publicat în nr. 2/2009

Bibliografia – sursă de informare esențială în procesul cunoașterii

În perimetrul științific al disciplinelor bibliologice conceptele de spațiu și timp se regăsesc în mod firesc, constant, cu preponderență în bibliografiile universale și naționale.

Coordonatele spațiale se reflectă în tipologia bazată pe criteriile taxonomice de spațiu geografic în *bibliografiile universale, naționale și locale*, iar cele temporale impun tipologia *bibliografiilor curente și retrospective*.

Marcați în mod permanent, inevitabil, de spațialitatea evoluțiilor conceptuale, dar și de scurgerea timpului, asistăm uneori dezorientați, alteori neputincioși la fenomene „logice”, dar la care posibilitățile noastre profesionale sau limitele umane sunt într-o perpetuu stare de echilibru instabil.

„Indubitabil, comunicarea, receptarea și acumularea informațiilor bibliografice contribuie la circulația valorilor, stabilește punți de legătură între diferite culturi și religii și determină o conectare la memoria umanității.”¹

În prezent, explozia informațională, privită în primul rând ca o acumulare de date, nu pare să îngrijoreze omenirea pe cât o face ajungerea rapidă la informația deja produsă, regăsirea facilă a acesteia ca rod al sistematizării.

Inițial listă de cărți, bibliografia își precizează identitatea modernă la sfârșitul secolului al XIX-lea, epoca lucrărilor erudite și a ideii de *bibliografie universală*, „marea carte universală” de care vorbea Paul Otlet.²

În 1895, s-a înființat, la Bruxelles, Institutul Internațional de Bibliografie, la inițiativa avocaților belgieni Paul Otlet și Henri Lafontaine, institut subvenționat de guvernul belgian. Organism central al unei vaste federații, al instituțiilor, asociațiilor științifice și al serviciilor publice, a fost destinat ca sediu pentru redactarea unui repertoriu pe fișe, de tot ce a fost tipărit din sec. al XV-lea, cu privire la toate materiile și în toate țările, bibliografie gândită ca folosindu-se de clasificarea Dewey.

La acea vreme însă nu fuseseră încă elaborate standarde pentru descrierea bibliografică, neexistând nici măcar norme internaționale în vigoare pentru uniformizarea descrierilor bibliografice și a principiilor de clasificare.

În ciuda acestui impediment ca și a posibilităților limitate de comunicare și a lipsei unei evidențe exhaustive a publicațiilor la nivel internațional, deși părea utopic, planul s-a concretizat prin însumarea, la Institutul Internațional de Bibliografie, între anii 1895-1900, a 17000000 de fișe. Prin acumularea acestor milioane de fișe, obținute din bibliografii și din cataloagele tipărite sau prin cumularea informațiilor provenite din diverse

institute, reflectarea conceptului spațial este evidentă.

Cu această ocazie s-a demarat noul sistem al clasificării zecimale universale, după ce, cu acceptul lui Dewey, cei doi avocați belgieni s-au inspirat din clasificarea acestuia. În aceeași perioadă, a început să se contureze și ideea stabilirii unor norme catalografice.

Un prim exemplu pentru evoluția ideii de bibliografie universală receptată în spațiul românesc a fost **Alexandru Sadi Ionescu** (1873-1926). Bibliotecar la Biblioteca Academiei Române, acesta a întreținut legături cu Paul Otlet și Henri Lafontaine, realizând prima traducere în limba română a tabelelor zecimale universale precum și mai multe bibliografii și contribuții la *Repertoriul bibliografic universal*, fiind un colaborator activ la această grandioasă lucrare bibliografică.

Doar câțiva ani mai târziu, tot la noi, profesorul **Ioachim Crăciun** considera ca fiind absolut necesar să se constituie o mișcare bibliografică, începutul fiind reprezentat prin realizarea unei metodologii unitare și înscrierea într-un cumul de norme internaționale a descrierii bibliografice.

În 1932, el afirma³ că Georg Schneider a remarcat absența unei *bibliografii românești curente* dar și aceea a unei *bibliografii retrospective complete pe specialități*, a unei bibliografii a scriitorilor români din toate timpurile și nu în ultimul rând *absența unei bibliografii de bibliografii după modelul lui Petzholdt sau Stein*.

De menționat că, pe plan internațional, după 1914, bibliografia de specialitate a cunoscut un avânt fără precedent. Asociațiile savante care au creat-o în secolul al XIX-lea au fost depășite de abundența lucrărilor și, începând cu 1930 au fost înlocuite cu oficiile de documentare de specialitate care s-au înmulțit foarte repede în toate țările, au organizat servicii de informare, au întocmit buletine de documentare și s-au afiliat uniunilor naționale și internaționale de profil.⁴

Subliniind observația lui Schneider, **Ioachim Crăciun** s-a simțit dator să precizeze faptul că, în 1933, existau totuși 3 bibliografii de bibliografii românești pe care le enumeră în ordinea cronologică a apariției lor: „Ioachim Crăciun. *Bibliografia la români. O încercare de bibliografie a bibliografiilor românești*. București: Cartea Românească, 1928; Gheorghe Cardaș. *Tratat de bibliografie*. București: Tipografia Bucovina, 1931 (conținând la sfârșit o listă de bibliografii românești); Nicolae Georgescu-Tistu, *Bibliografia literară română*. București: Academia Română, 1932 (cu o informație foarte bogată). Dar nici una dintre cele trei lucrări nu a fost realizată după modelul lui

Petzholdt și Stein și nu cuprind bibliografiile din toate specialitățile apărute până în 1933 în România.”⁵

În privința profesorului **Nicolae Georgescu - Tistu**, acesta afirma că, limitându-ne la bibliografie, idealul ar fi ca în fiecare domeniu de cercetare să existe o publicație care să țină la curent pe cercetători cu bibliografia domeniului respectiv. Mai mult: „este nevoie de stabilirea unei tehnici comune, pe cât posibil, în bibliografie, pentru ca să se realizeze transmiterea ușoară, practică, a informației științifice de la un cerc la altul, de la o publicație la alta, îndeosebi între disciplinele vecine, fără de colaborarea cărora problemele științifice mai dificile nu-și pot găsi dezlegarea”.

Polemizând cu Ioachim Crăciun „în probleme de metodologie bibliografică, ...întrucât aceste probleme sunt de un interes deosebit în țara noastră”, **Nicolae Georgescu - Tistu** sublinia necesitatea unor procedee generale care să permită comunicarea științifică pe plan internațional, dar sublinia și obligația de a nu se exagera până la amănunte prea dificil de urmat și, în primul rând, de a nu se desprinde de practica unitară a activității de bibliotecă: „tendința nu este atât să se suprime inițiativele și particularismele naționale, chiar personale, cât să se stabilească un cod de procedee generale, cu ajutorul căruia să se poată face ușor corespondența între lucrările bibliografice din orice parte a lumii. Redactarea fișei bibliografice, care urmează de aproape pe aceea a fișei din cataloagele din bibliotecă, seamănă mult de la țară la țară în părțile ei principale: autor, titlu, locul și data apariției, formatul, paginația.”

După cum preciza, însă, **Ioachim Crăciun**, „Publicațiile acestea ale altora ne vor interesa numai întrucât formează lucrări fundamentale ca informație și ca manifestări proeminente ale bibliografiei. (...)

Intenția noastră nu este să stabilim o metodologie bibliografică specială pentru România, contribuind astfel la lărgirea haosului, și nu vom imita nici metodologia incertă din cutare țară europeană sau americană, ci vom încerca să stabilim pe cât posibil, pe baza experiențelor altora, o metodologie bibliografică unitară, care să ducă, eventual, la întocmirea unor reguli bibliografice uniforme”.

La nivel internațional, drept urmare a preocupărilor de prelucrare uniformă a documentelor, Comitetul de catalogare al IFLA a organizat două conferințe de o însemnătate deosebită, concretizate în „etape ale procesului de standardizare internațională: Conferința internațională asupra principiilor de catalogare (Paris, 1961), care a enunțat principiile ce trebuie aplicate la alegerea și forma vedetelor și Reuniunea internațională de experți în domeniul catalogării (Copenhaga, 1969), care a examinat posibilitatea realizării descrierii bibliografice internaționale standard (ISBD) pentru diferitele tipuri de publicații.”⁹

La inițiativa UNESCO în cooperare cu IFLA, a luat ființă, în 1971, în cadrul Muzeului Britanic, Serviciul Controlului Bibliografic Universal. În 1987, el a devenit Controlul Bibliografic Universal și MARC Internațional (UBCIM), unul din programele fundamentale ale IFLA cu sediul la Biblioteca Germană din Frankfurt, ca o urmare firească a dorinței de realizare a unui control bibliografic universal real, având în vedere și informatizarea bibliotecilor, factor relevant, de altfel, pentru activitatea bibliografică ulterioară. Astfel, devine o chestiune vitală

organizarea de structuri, sisteme și rețele în vederea folosirii avantajului procesării automate a informațiilor pentru a avansa obiective naționale și internaționale.

Unul dintre cele mai importante obiective ale Controlului Bibliografic Universal, definit într-un raport scris de Dorothy Anderson, este „promovarea unui sistem de control și schimb bibliografic în toată lumea. Scopul sistemului este să pună la dispoziție cu promptitudine datele bibliografice din toate țările”. În acest sens, punctul de plecare îl constituie implementarea unui **control bibliografic național** privind depozitarea publicațiilor, ca pe o necesitate legală, și înființarea unei **agenții bibliografice naționale** pentru a crea, publica și distribui documente cu privire la publicațiile naționale. Schimbul unor asemenea înregistrări naționale între agențiile bibliografice naționale ar fi realizat, la nivel internațional, prin existența **Controlului Bibliografic Universal**.

În România, spre exemplu, Biblioteca Națională, deținătoare a depozitului legal național, este și Agenție bibliografică națională.

La nivel internațional, cele dintâi forme de bibliografie națională au fost cataloagele de biblioteci, cataloagele de librării, cataloagele de tipografii, cataloagele de edituri și dicționarele. Aceste lucrări aveau rolul de a reflecta în conținutul lor colecțiile de publicații care valorificau patrimoniul documentar; cataloagele de librării sau de edituri mai aveau și rolul de a oferi informații despre cărțile apărute sau care vor apărea.

Cele mai vechi bibliografii naționale au fost: cea realizată în Marea Britanie de John Bale, în 1548, intitulată *Illustrium majoris Britanniae scriptorum summarium* și, apoi, două lucrări franceze; cea a lui Frederic la Croix du Maine, din 1584, apărută la Paris și intitulată *Bibliothèque française*, și cealaltă a lui A. du Verdier, apărută un an mai târziu, la Lyon, purtând același titlu. În Germania, a apărut, în 1546 la Frankfurt pe Main și în 1594 la Leipzig, lucrarea *Messkataloge*.

Bibliografia națională se clasifică după criteriul temporal **în:** bibliografii naționale retrospective și bibliografii naționale curente.

Bibliografia națională retrospectivă a apărut în momentul în care bibliografia națională curentă, prin prisma timpului, în 5, 10 sau chiar mai mulți ani, își pierde actualitatea informațiilor, pentru că apăreau alte lucrări noi, care trebuiau incluse în noi instrumente de referință. Astfel, cei care dețineau cunoștințe în domeniu și aveau posibilități de realizare a bibliografiilor naționale au început să cerceteze lucrările apărute cu sute de ani în urmă, pentru a realiza bibliografii naționale retrospective, în care să evidențieze și să valorifice conținutul informațional al acelor lucrări, făcându-l astfel cunoscut, nu numai țării din care proveneau, ci și străinilor care erau interesați.

Bibliografia națională retrospectivă prezintă operele apărute cu mult timp înaintea publicării respectivei bibliografii. Ea este „păstrătoare de bogății culturale ale țărilor care le-au produs, păstrează urmă pentru continuatori”¹¹, permite vizualizarea acelor vremuri cu moravurile și obiceiurile lor.

Având mai mult un caracter de inventar, **bibliografiile naționale retrospective** au forme de dicționare alfabetic, signaletice, de autori și titluri anonime, cronologice și rareori sistematice.

În spațiul românesc, *Planul bibliografic al lui Ioan Bianu*, întocmit în 1895, a fost conceput ca o lucrare de proporții uriașe, de **cercetare retrospectivă** a culturii românești, vizând documentele (manuscrisele, cărțile și periodicele). El nu a fost realizat în întregime. După anul 1900 au fost elaborate câteva lucrări importante din acest plan, cea dintâi și cea mai cunoscută lucrare fiind *Bibliografia românească veche: 1508-1830*, care a apărut între anii 1903-1944 și rămâne opera fundamentală a bibliografiei românești ce a suscitată și interesul a numeroși cercetători străini. Realizarea parțială a planului bibliografic al Academiei Române se datorează, în primul rând, celor trei bibliografi care au dat dovadă de o dăruire deosebită: I. Bianu, N. Hodoș și Al. Sadi Ionescu, dar și sprijinului moral și material de care au beneficiat din partea Academiei, prin reprezentanții săi: Odobescu, Hașdeu, Tocilescu, Sturdza. Astfel, operele esențiale din acest proiect au apărut între 1900-1920, după care întocmirea unor mari **repertorii ale bibliografiei naționale retrospective** a fost reluată abia după anii 1950-1960.¹²

Bibliografia națională curentă s-a realizat cu foarte mult efort datorită cercetărilor care trebuiau făcute, pentru că bibliograful care realiza o asemenea lucrare trebuia să fie la curent cu toată producția de carte din vremea sa.

Pentru spațiul românesc, după 1948, Biblioteca Academiei Române și-a păstrat îndatorirea de a întocmi și publica în continuare **bibliografia națională retrospectivă**¹³ ce cuprinde: *Bibliografia românească veche: 1508-1830*; *Bibliografia românească modernă: 1831-1918* și *Bibliografia românească contemporană: 1919-1952*, **bibliografia națională curentă** fiind încredințată spre elaborare Camerei Cărții a R.P.R., aici elaborându-se următoarele repertorii de bibliografie națională curentă: *Bibliografia R.P.R. Cărți, Albume, Hărți, Note muzicale*, cu apariție lunară din 1952; *Bibliografia R.P.R. Articole din publicații periodice și seriale*, apărută din 1953; *Anuarul cărții din Republica Populară Română*, 1952-1954. Din anul 1955, *Bibliografia națională curentă* a fost realizată de către Biblioteca Centrală de Stat, în prezent Biblioteca Națională a României.

După 1990, seriile **Bibliografiei Naționale a României** au cunoscut o evoluție firească în context internațional, înregistrând, alături de alte noi serii și *Seria Românică* în care sunt menționate lucrările publicate în străinătate de români sau despre aspecte privitoare la aceștia sau la România, indiferent de limba în care s-au publicat.

Rolul bibliografiei naționale curente, în comun acord cu practica internațională, „este acela de a identifica și înregistra, pe măsura apariției lor, publicațiile editate pe teritoriul național, precum și cele apărute în afara granițelor naționale, dacă sunt semnate de autori naționali sau se referă la realitățile naționale, ori sunt scrise în limba țării despre a cărei bibliografie națională este vorba.”¹⁴

Însă, **bibliografia națională curentă** nu mai reprezintă, în zilele noastre, singurul instrument de referință pentru înregistrarea documentelor naționale, pentru că există numeroși furnizori neoficiali de bibliografii (băncile de date ale editorilor, vânzătorilor de

cărți, serviciile web), unele biblioteci oferind chiar servicii bazate pe înregistrări CIP (Library of Congress).

Demne de menționat și de urmat sunt **recomandările** Conferinței internaționale asupra Serviciilor Bibliografice Naționale, care a avut loc la Copenhaga în perioada 25-27 noiembrie 1998. Aceasta a aprobat conceptul **Controlului Bibliografic Universal** ca program pe termen lung de dezvoltare a unui sistem mondial pentru controlul și schimbul de informații bibliografice, a subliniat necesitatea întăririi **Controlului Bibliografic Național** ca o condiție prealabilă pentru **Controlul Bibliografic Universal**, a recunoscut importanța bibliografiei naționale ca instrument major de asigurare a unei înregistrări complete a patrimoniului național publicat și de realizare a unui control bibliografic eficient, a afirmat că bibliotecile naționale și agențiile bibliografice naționale pot lucra în cooperare cu alte agenții, dar că responsabilitatea generală de coordonare și aplicare a standardelor trebuie să revină Agenției Bibliografice Naționale și a reafirmat valoarea depozitului legal ca mijloc de asigurare a conservării patrimoniului cultural și intelectual și a diversității lingvistice, făcându-le accesibile utilizatorilor actuali și viitori.

Conferința a făcut unele recomandări, printre acestea numărându-se și unele cu privire la legea depozitului legal care ar trebui să includă tipurile de documente existente și altele care pot fi dezvoltate dar și măsuri menite de a da forță respectării legii. Altele au fost referitoare la acoperirea bibliografiei naționale, prezentarea și modul de apariție a bibliografiei naționale, standardele internaționale folosite și au anticipat unele probleme ce vor apărea.

Recomandările cu privire la acoperirea bibliografiei naționale menționează faptul că aceasta trebuie să includă producția națională actuală și, unde este posibil, să asigure și acoperirea retrospectivă, iar în cazul în care este necesară, totuși, o selecție a materialului agenția bibliografică națională trebuie să definească și să publice criteriile de selecție, specificând în același timp și faptul că bibliografia națională trebuie să înregistreze documentele din toate limbile și / sau tipurile de alfabet în care acestea apar într-o anumită țară, iar în măsura în care este posibil, notițele ar trebui să fie produse în toate limbile și / sau tipurile de alfabet ale documentelor.

Aceste recomandări făcute țărilor participante pentru **bibliografiile naționale** pot fi asimilate la nivel regional pentru **bibliografiile locale**, acestea fiind, de fapt, complementare bibliografiilor naționale¹⁵

În comparație cu **bibliografia națională**, **bibliografia locală** poate fi considerată o bază de date pe suport tradițional ce se subordonează criteriului geografic și de conținut. Ea presupune o colaborare permanentă între biblioteca județeană și biblioteca națională, dar și o stare de vigilență în acțiunea de elaborare a unei bibliografii. Prin bibliografia locală nu se realizează numai o evidență și valorificare a materialelor din trecut și prezent, ci se stabilește un flux informațional ce conturează tendințele culturale, sociale, economice, politice ale zonei.

Este esențial faptul că **bibliografia locală** nu se suprapune pe cea **națională** ci o completează pe aceasta, fiind deosebit de utilă.

În mod firesc, se conturează câteva concluzii.

O bibliografie națională curentă trebuie să îndeplinească anumite funcții majore:¹⁶

- să ofere informații despre publicațiile curente; pentru că apar tot timpul altele, Agenția Bibliografică Națională trebuie să fie mereu la curent cu producția de documente din acea țară, în acea limbă și despre acea țară și poporul ei;

- să înregistreze producția națională de publicații, să realizeze în timp cât mai scurt posibil notițe bibliografice pentru ca utilizatorii să știe cât mai repede ce documente le sunt necesare;

- să creeze un produs vandabil, prin editarea unei lucrări bibliografice sau realizarea unui CD-ROM sau a unei baze de date cu înregistrări bibliografice;

- să ofere informații la zi despre producția națională de publicații;

- să servească drept instrument de referință pentru achiziții, pentru ca structurile infodocumentare să-și completeze fondurile sau colecțiile cu documente despre care au aflat din bibliografia națională;

- să refolesească înregistrările din bibliografia națională în cataloage locale pentru a populariza producția de publicații a țării și pe plan internațional;

- să refolesească înregistrările în fondul bibliografic comun internațional pentru a face producția de publicații naționale mai bine cunoscută în străinătate, pentru a da posibilitatea altor popoare să se informeze cu mai multă ușurință despre lucrările dintr-o altă țară.

Bibliografia națională **trebuie să respecte anumite caracteristici**¹⁷: să apară cu regularitate și la date fixe; să fie asigurată și garantată de instituții bibliotecare de mare prestigiu; să fie completă; să fie prezentată în forme descriptiv-bibliografice științifice.

Realizarea ei este îngreunată și de apariția documentelor pe suporturi moderne - documente electronice, publicate atât pe INTERNET, cât și pe CD-ROM - oricine putând avea acces la acel document doar prin conectarea la INTERNET, iar urmărirea documentului fiind foarte sinuoasă pentru că există o multitudine de astfel de documente.

Structurate sistematic, bibliografiile naționale curente cuprind toate domeniile de cunoaștere, evidențiind nivelul cultural al țării, făcându-le mai utile și mai practice pentru fiecare profesie.

„Bibliografia națională rămâne principalul document de înregistrare a producției publicate a unei țări.”¹⁸

În prezent, bibliografia a cunoscut o schimbare majoră, apărând și bibliografii pe suport modern, în rețele online, cele mai utilizate suporturi pentru bibliografiile naționale rămânând încă hârtia și CD-ROM-urile.

O **bibliografie națională curentă** pe INTERNET presupune și unele *avantaje*:¹ - evitarea costurilor de tipărire și de expediere prin poștă pentru versiunea tipărită;

- menținerea unei frecvențe curente care micșorează timpul între publicarea unui material și disponibilitatea înregistrării bibliografice;

- arhivarea bibliografiei naționale retrospective pe CD-ROM;

- o căutare mai eficientă a documentelor datorită regăsirii mult mai flexibile;

- creșterea eficienței controlului bibliografic universal, înregistrările fiind încărcate în format MARC sau pe

INTERNET, după conversia automată.

Bibliografiile naționale online au, totuși, *un dezavantaj*: ele nu pot fi păstrate și conservate pe termen lung, de aceea este important să se păstreze și sub formă tipărită.

Există unele agenții naționale bibliografice care fac disponibile bibliografiile naționale online, înregistrările făcându-se în format MARC, apoi fiind trecute în formatul web și încărcate pe INTERNET: Bibliotecile Naționale ale Canadei, Austriei, Kenyei și Iranului, cea din urmă dispunând de o bibliografie națională cu o interfață și în alfabetul latin și în cel persan. Biblioteca Națională a Germaniei și cea a Elveției au făcut și ele încercări și chiar au realizat bibliografiile naționale online.

Marcelle Beaudiquez, de la Biblioteca Națională a Franței, în lucrarea *Perenitatea bibliografiilor electronice naționale în noul mediu virtual al informației*, pune în discuție posibilitatea de a aplica site-urilor web principiile Controlului Bibliografic Universal, cu scopul de a le include în bibliografiile naționale.

Din perspectiva autoarei, aceste site-uri sunt „elemente ale memoriei naționale”²⁰, așa încât, pentru păstrarea acestei „memorii”, se impune o structurare, pe baza funcțiilor bibliografiei naționale.

Bazându-se pe anumite discuții din cadrul Bibliotecii Naționale a Franței, cercetătoarea pune chiar problema unui depozit legal Internet, susținând că resursele există și că unele biblioteci au experimentat, deja, această propunere.

Pentru necesitatea bibliografiilor naționale electronice pledează și Maja Zumer, din Slovenia, venind cu primul exemplu de ghid pentru aceste bibliografii. Este vorba de un program european început în 1993, *National Libraries Project on CD-ROM*, care, însă, nu mai satisface, astăzi, nevoile utilizatorilor.

Juha Nakala, reprezentantul Bibliotecii Naționale a Finlandei, analizează impactul pe care îl va avea schimbarea formatului bibliografiilor naționale și disponibilitatea acestora exclusiv prin Internet, în lucrarea *Rolul viitor al bibliografiilor naționale (electronice)*. Autorul ia ca exemplu cazul Finlandei, care, de la sfârșitul anului 2003, a renunțat și la formatul CD-ROM pentru bibliografia națională, din 2004, aceasta rămânând disponibilă exclusiv pe Internet.

În mod similar, Bibliografia Națională a României va fi disponibilă online începând din anul 2012.

În cadrul IFLA se vorbește adesea, în ultima vreme, de o bibliografie a resurselor electronice, a site-urilor Internet și chiar despre un depozit legal Internet, în timp ce, în țări mai puțin dezvoltate, se pune problema alfabetizării. Această neuniformitate evidentă nu va duce, cu siguranță, la înfăptuirea mult discutatului Control Bibliografic Universal.

În cazul României, de exemplu, realizarea unei Bibliografii Naționale Curente a Publicațiilor Seriale sau a unui Catalog Național Partajat ridică probleme uriașe și discuții interminabile.

Ar fi însă extrem de util dacă s-ar ajunge la aplicarea *Programului Internațional de Utilizare Comună a Resurselor Bibliografice pentru îmbunătățirea Accesului la Informație* care a fost mediatizat de IFLA și în România, prin *Manifestul Internet IFLA* și prin *Declarația de la Glasgow* privind Bibliotecile, Serviciile de Informare și Libertatea Intelectuală, traduse și în limba română.

Consider că, în societatea informatizată în care trăim și având dreptul la informare garantat prin Constituție, un program internațional prin care resursele bibliografice să devină unice și disponibile oriunde în lume este iminent. Pentru noi, astăzi, a avea acces la publicațiile din alte țări nu mai este o simplă dorință, ci o necesitate, astfel încât, în epoca tuturor posibilităților, bibliotecile se află, într-adevăr, la o răscruce. Problema se pune, în principiu, destul de simplu: viitorul serviciilor de bibliotecă și de informare, ca parte sine qua non a procesului de formare culturală, depinde de adaptarea sau neadaptarea acestora la noile condiții impuse de dezvoltarea societății și de progresul informațional.

Convins fiind că informația este ca un narcotic, Constantin Noica demonstrează concludent: „sensul adânc de informare se leagă în conștiința europeană, de perspectiva filozofică a lui Aristotel.”¹

Dar, în evoluția sa, informația, parcurgând diferite etape, își îmbogățește sensul, pierzând unele nuanțe ale accepțiunii originare. Astfel, „de la informare, a da formă - care putea însemna, în latinește și a închipui o formă, a plăsmui - s-a ajuns la ideea de modelare a sufletelor, de educare. A da formă avea și sensul acesta frumos de a instrui.”

NOTE

1. NICULESCU, Zenovia. Bibliografii speciale: curs universitar. București: A.B.B.P.R., 1999, p.5.
2. BULUȚA, Gheorghe. Începuturile bibliografiei românești. În: *Civilizația bibliotecilor*. București: Editura Enciclopedică, 1998, p.153.
3. CRĂCIUN, Ioachim. O știință nouă, Bibliologia în învățământul universitar din România: lecție de deschidere ținută la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din Cluj în ziua de 12 noiembrie 1932. Cluj: Tipografia „Cartea Românească”, 1933, p. 18.
4. MALCLES, Louise-Noelle. *Manuel de bibliographie*. 2e ed. Paris: P.U.F., 1969, p. 24.
5. CRĂCIUN, Ioachim. *Op. cit.*, p. 18.
6. GEORGESCU - TISTU, Nicolae. Bibliografia publicațiilor privitoare la cultura românească veche. În: *Cercetări literare*. București, 1934, p. 122.
7. BĂLĂEȚ, Dumitru. N. Georgescu - Tistu și zăbava cărților. În: *Cartea și bibliotecile: studii de bibliologie*. București: Editura Științifică, 1972, p. 28.
8. CRĂCIUN, Ioachim. O știință nouă, Bibliologia în învățământul universitar din România: lecție de deschidere ținută la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din Cluj în ziua de 12 noiembrie 1932. Cluj: Tipografia „Cartea Românească”, 1933, p. 17.
9. REGNEALĂ, Mircea. UNESCO și accesul mondial la documente și informații. București: I.N.I.D., 1996, p. 201.
10. ANDERSON, Dorothy. Universal bibliographic control. A long term policy. A plan for action. În: *Controlul Bibliografic Universal*. București: Biblioteca Națională, 1993, p.2.
11. MALCLES, Louise-Noelle. *Manuel de bibliographie*. Paris: PUF, 1969, p. 84.
12. THEODORESCU, Barbu. *Istoria bibliografiei române*. București: Editura Enciclopedică Română, 1972, p. 75.
13. MOLDOVEANU, Valeriu. *Biblioteca Academiei și Bibliografia Națională*. În: *Studii și cercetări de bibliologie*. Serie nouă. 11. București: Editura Academiei R.S.R., 1969, p. 227-229.

14. ȘTEFANCU, Mircea. Bibliografia Națională Română Curentă: scurtă prezentare. În: *Revista Bibliotecii Naționale*. An I, Nr.1, 1995, p.23;
15. Recomandările finale ale Conferinței Internaționale asupra Serviciilor Bibliografice Naționale: Copenhaga, 25-27 noiembrie 1998. În *Revista Bibliotecii Naționale a României*, 1999, Nr. 1-2, p. 67-68.
16. BEAUDIQUEZ, Marcelle. What will be the Usefulness of National Bibliographies in the Future? În: *IFLA Journal*, nr. 1, 2002, p. 28.
17. SIMONESCU, Dan. *Curs de teorie a bibliografiei*. București, 1976, p. 138.
18. BEHREN, Shirley; MCKINLEY, Cynthia; ROBISON, Peter. Viitorul bibliografiilor naționale. În: *Biblioteconomie: culegere de texte prelucrate*, 35, nr.2, 1999, p. 5-9.
19. BEAUDIQUEZ, Marcelle. *Op. cit.*, p. 29.
20. <http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/142f-Beaudiquez.pdf>²¹²

BIBLIOGRAFIE

- ANDERSON, Dorothy. *Universal bibliographic control. A long term policy. A plan for action*. În: *Controlul Bibliografic Universal*. București: Biblioteca Națională, 1993, p.2.
- BEAUDIQUEZ, Marcelle. *What will be the Usefulness of National Bibliographies in the Future?* În: *IFLA Journal*, 2002, nr. 1, p. 28.
- BULUȚĂ, Gheorghe. *Civilizația bibliotecilor*. București: Editura Enciclopedică, 1998. 368 p.
- CRĂCIUN, Ioachim. *O știință nouă, bibliologia, în învățământul universitar din România: lecție de deschidere ținută la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din Cluj în ziua de 12 noiembrie 1932*. Cluj: Tipografia „Cartea Românească”, 1932, 25 p.
- BEHREN, Shirley; MCKINLEY, Cynthia; ROBISON, Peter. *Viitorul bibliografiilor naționale*. În: *Biblioteconomie: culegere de texte prelucrate*, 35, 1999, nr. 2, p. 5-9.
- GEORGESCU - TISTU, Nicolae. *Cartea și bibliotecile: studii de bibliologie*. București: Editura Științifică, 1972, 360 p.
- MALCLES, Louise-Noelle. *Manuel de bibliographie*. 2 ed. Paris: P.U.F., 1969. 386 p.
- MOLDOVEANU, Valeriu. *Biblioteca Academiei și Bibliografia Națională*. În: *Studii și cercetări de bibliologie*. Serie nouă. 11. București: Editura Academiei R.S.R., 1969, p. 227-229.
- NICULESCU, Zenovia. *Bibliografii speciale: curs universitar*. București: A.B.B.P.R., 1999. 158 p.
- NOICA, Constantin. *Eseuri de duminică*. București: Humanitas, 1992. 175 p.
- Recomandările finale ale Conferinței Internaționale asupra Serviciilor Bibliografice Naționale: Copenhaga, 25-27 noiembrie 1998. În: *Revista Bibliotecii Naționale a României*, 1999, nr. 1-2, p. 67-68.
- REGNEALĂ, Mircea. *UNESCO și accesul mondial la documente și informații*. București: I.N.I.D., 1996. 255p.
- SIMONESCU, Dan. *Curs de teorie a bibliografiei*. București, 1976. 184 p.
- ȘTEFANCU, Mircea. *Bibliografia Națională Română Curentă: scurtă prezentare*. În: *Revista Bibliotecii Naționale a României*, 1, 1995, nr. 1, p. 23.
- THEODORESCU, Barbu. *Istoria bibliografiei române*. București: Editura Enciclopedică Română, 1972. 432 p.

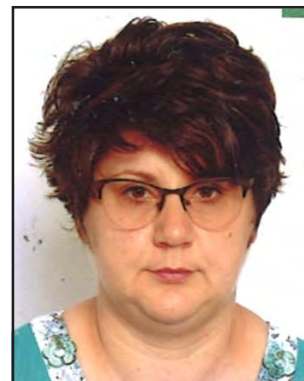
Cristina Popescu

Articol publicat în nr. 1-1/2012

Biblioteca publică – spațiu al educației permanente

„Biblioteca este templul învățării, iar învățătura a eliberat mai mulți oameni decât toate războaiele istoriei”
Carl Thomas Rowan

Biblioteca, locul cu rafturi și cărți „reprezintă un concept, nu un loc fizic, o activitate și nu o clădire”, scria Sheldon Brook, iar Maurice Line, considera că „important este ca circuitele comunicării să funcționeze, informația să ajungă la utilizator în locul și momentul potrivit...”.

Ne punem întrebarea: care este rolul bibliotecilor publice în era informațională, în societatea mereu în schimbare?

Este clar că biblioteca publică nu mai este doar locul unde mergeam să împrumutăm o carte, așa cum o știam când eram elevi. Ea a evoluat foarte mult în ultimii ani, a trebuit să țină pasul cu noile tehnologii informaționale și să-și dezvolte noi servicii pentru a putea atrage noi categorii de utilizatori.

Profesia de bibliotecar încet, încet, își recăpătă importanța de altădată, pentru că bibliotecarii sunt mult mai importanți decât colecția de documente a instituției pe care o conduc, ei fiind cei care oferă asistența necesară și acordă cel mai important ajutor în alegerea corespunzătoare a unui document din imensitatea de documente existente.

O sarcină a bibliotecarilor, în societatea informațională, este transmiterea de competențe utilizatorilor săi privind manipularea informațiilor. Acest lucru face referire atât la capacitatea de utilizare a motoarelor de căutare, cât și la deprinderea și stimularea copiilor, adolescenților de a citi. Sunt deja multe biblioteci, din țară și din județul nostru, care oferă servicii de inițiere în utilizarea Internetului și a tehnologiei moderne, dar aceasta reprezintă decât o mică parte din multe alte sarcini, dintre care am aminti: învățarea pe tot parcursul vieții, promovarea lecturii, promovarea și păstrarea valorilor culturale.

Astăzi, când chat-ul/facebook-ul se folosește mai des ca loc de întâlnire și comunicare între oameni, biblioteca valorează enorm pentru contracararea fenomenului de izolare. Astfel, într-o lume a comunicării virtuale biblioteca devine un loc al posibilelor contacte reale dintre oameni.

Loc al schimburilor de idei, al întâlnirilor cultural-literare, biblioteca trebuie să facă programele de activități: atractive, relaxante, distractive și cu un conținut de calitate. Bibliotecile publice trebuie să rezolve aceste probleme, pentru a putea face față schimbărilor continue ale nevoilor societății.

Cea mai mare oportunitate pentru bibliotecile publice din România a constituit-o intrarea acestora în Programul „Biblionet” al cărui obiectiv principal este - facilitarea accesului publicului larg la informație, prin folosirea Internetului și a echipamentelor IT din bibliotecile publice, în mod gratuit. Astfel, a fost creată o mare rețea de „CIP-uri” - *Calculatoare cu Internet pentru Public*: 1475 de biblioteci publice echipate cu 6461 calculatoare pentru acces public la Internet, dar și cu proiector, imprimantă, scanner și echipamente de rețea, software.

Au fost înființate 41 de centre de formare în cadrul bibliotecilor județene. Acestea au fost dotate cu 11 laptop-uri, imprimantă, scanner, video-proiector, echipamente de rețea și software-ul corespunzător.

Doi bibliotecari din fiecare bibliotecă județeană au trecut printr-un proces de dezvoltare profesională în domeniul instruirii adulților, au parcurs un curs de TOT și au devenit trainer/formatori. Ei au instruit bibliotecarii din bibliotecile locale, au ținut cursuri de formare care să-i ajute pe bibliotecari să devină experți în adaptarea noilor tehnologii la nevoile comunităților și să descopere / introducă noi servicii în biblioteci.

Multă lume a fost sceptică în privința reușitei acestui program. Însă rezultatele s-au văzut mai târziu, după ce au fost parcurse etapele implementării programului. Beneficiile nu au fost atât de evidente în cazul bibliotecilor județene; în schimb, la cele locale rezultatele au depășit așteptările.

Dacă înainte de intrarea în programul Biblionet, pentru mulți cetățeni nu erau disponibile beneficiile economice și sociale ale accesului la Internet, acum oamenii din comunitățile locale pot utiliza serviciile de e-administrație, servicii bancare și de administrare on-line a afacerilor, își pot căuta un loc de muncă, informații din domeniul sănătății sau pot comunica cu rudele din străinătate.

Tehnologia este în continuă ascensiune și toți ar trebui să ținem pasul cu ea. Bibliotecarii dâmbovițeni au înțeles acest lucru și au participat/participă cu încântare la cursurile organizate de Centrul de formare al Bibliotecii Județene „Ion Heliade Rădulescu” Dâmbovița: curs de Tehnologia informației și administrarea calculatoarelor cu internet pentru public în biblioteci și cursul Bazele serviciilor noi de bibliotecă.

Bibliotecarii au venit cu emoții și curiozitate la cursurile de utilizare a calculatorului, dar sunt foarte optimiști că vor învăța repede și se vor descurca cu noua tehnologie. O dată instruiți, ei vor deveni „formatori” pentru membrii comunității lor - îi vor iniția în utilizarea calculatorului.

În 2012 - anul european al îmbătrânirii active și al solidarității între generații, biblioteca publică vorbește și despre incluziunea digitală a seniorilor. În acest sens Biblioteca Județeană Dâmbovița a organizat cursul de „Povestiri digitale” pentru seniorii din localitate. „Seniorii” au învățat să-și trimită mesaje prin poșta electronică, au îmbinat arta de a povesti cu instrumentele digitale și multimedia, pentru a crea povești digitale.

Astfel, pentru a satisface nevoia utilizatorilor de a fi on-line, bibliotecile publice devin spații adecvate pentru activități de învățare pe tot parcursul vieții.

Ileana Faur; Florina Rotaru

Articol publicat în nr. 1-2/2012

Conservarea – restaurarea colecțiilor de bibliotecă în societatea guvernată de cunoaștere

Bibliotecile din învățământul superior sunt structuri cultural - științifice puse în serviciul studenților și al cadrelor didactice din universități. Din această categorie fac parte bibliotecile centrale universitare care se află sub tutela administrativă și financiară a Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului și bibliotecile universităților care, spre deosebire de cele dintâi, sunt servicii de specialitate în structura instituțiilor universitare ce le patronează.

Cu un trecut încărcat de istorie, renăscând din propria-i cenușă, demnă, Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” din București are meritul deschiderii reale către noile tehnologii și, nu în ultimul rând, pe acela al promovării profesionale prin sprijinirea pregătirii biblioteconomice, reatribuindu-i-se acesteia binemeritul rang de știință.

Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” din București și-a reunit, în anul 2000, colecțiile, dispersate anterior în trei sedii, în cadrul Complexului B.C.U. din Piața Revoluției. Colecțiile bibliotecii numără la ora actuală 700 000 cărți și 11000 titluri periodice, aceste tipuri de documente având ponderea cea mai importantă.

Biblioteca oferă astăzi un număr de 385 locuri în 7 săli de lectură organizate pe criteriul tematic, unde cititorul are și acces liber la unele documente de referință grupate pe domenii.

Noua clădire a B.C.U. a fost construită ținându-se seama de standardele moderne în materie de bibliotecă, folosindu-se materiale adecvate acestui scop.

Activitatea de conservare se desfășoară în baza unui program modern de conservare a colecțiilor adaptat unei bibliotecii universitare și colecției acesteia, ținând cont de ritmul evoluției purtătorilor de informație.

Scopul acestui program este acela de:

- a expune liniile directoare ale B.C.U. în domeniul conservării colecțiilor;

- a ghida personalul bibliotecii și a defini responsabilitățile acestuia în materie de conservare;

- a aduce la cunoștința utilizatorilor bibliotecii principiile care stau la baza unei bune conservări a fondului documentar al bibliotecii.

Conform IFLA, conservarea presupune ansamblul de măsuri care asigură longevitatea unui suport fizic sau a conținutului colecțiilor.

Conceptul de conservare include prezervarea și tratamentele de conservare.

Cea dintâi, prezervarea, este ansamblul de măsuri preventive care privesc protejarea documentelor și a conținutului lor, fără a le supune vreunui tratament fizic sau chimic. Aceste măsuri preventive împiedică sau întrerup procesul de deteriorare.

În cadrul bibliotecii noastre, aceste măsuri se reflectă prin norme care trebuie avute în vedere la achiziționarea și prelucrarea documentelor, având în vedere condițiile de depozitare, condițiile de utilizare, crearea de documente de substituție, sensibilizarea personalului și a utilizatorilor în probleme de prezervare și planul de măsuri de urgență în caz de calamitate.

Celelalte tratamente de conservare reprezintă ansamblul de măsuri curative care privesc prelungirea vieții unui document. În cadrul bibliotecii noastre, acestea se realizează prin intermediul Atelierului de legătorie și a Laboratorului de restaurare.

Punerea în practică a strategiei de conservare a colecțiilor Bibliotecii Centrale Universitare din București a presupus elaborarea unor reguli și reglementări după cum urmează:

- *Reglementări privind achiziționarea documentelor* (din punct de vedere al cerințelor de prezervare). Aceste reglementări se referă la recepția documentelor și inspecția lor fizică

din punctul de vedere al nevoilor de conservare. Se realizează într-un spațiu special amenajat, punându-se accentul pe integritatea fizică și funcțională a documentelor, pentru a preîntâmpina chiar și intrarea în colecții a unor documente afectate de insecte și microorganisme papiricole.

- Reguli privind mânăuirea purtătorilor de informații în cadrul procesului de prelucrare, modul și mijloacele de intervenție asupra documentelor (ștampilă, barcod, fir magnetic etc.)

Circulația documentelor între spațiul de recepție și birourile de prelucrare se realizează în plan orizontal și vertical astfel:

- în plan orizontal, documentele sunt transportate folosind cărucioare metalice special confecționate;

- în plan vertical, transportul documentelor se realizează cu lifuri pentru cărți, folosind lădițe din plastic adaptate formatului și naturii documentelor;

- ziarele și revistele curente se transportă în mape special confecționate pentru formatul fiecărei publicații.

Bibliotecarii implicați în activitățile de achiziție, evidență, catalogare a documentelor au fost instruiți cu privire la factorii potențiali de degradare a documentelor și modalitățile de prevenire prin respectarea unor reguli simple de manevrare și prelucrare a acestora.

Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” din București deține 15 depozite care adăpostesc 850 000 volume cărți și periodice. Aceste spații de depozitare au fost proiectate și construite în conformitate cu cele mai noi reglementări în domeniul construcțiilor, astfel:

- toate depozitele au uși metalice, pereții sunt acoperiți cu un material ignifug, podeaua acoperită cu un material rezistent la foc și trape pentru fum;

- depozitele, sălile de lectură și spațiile destinate prelucrării documentelor sunt prevăzute cu sisteme de sesizare și alarmare în caz de incendiu;

- în depozite există sisteme tip spikler de stingere a incendiului cu apă;

- având în vedere valoarea foarte mare a colecției de carte veche, depozitul care adăpostește această colecție este dotat cu o instalație cu gaz inert pentru stingerea incendiului.

Rafturile din depozite sunt metalice, vopsite în câmp electrostatic, cu polițe reglabile, prevăzute fiecare cu opritoare. Pentru o gestionare judicioasă a spațiului, depozitele B.C.U. sunt organizate pe formate.

Tot din cadrul strategiei de conservare fac parte și *reglementările atribuțiilor personalului administrativ și ale bibliotecarilor din depozite* cu privire la întreținerea curățeniei și a supravegherii microclimatului. Aceste reglementări prevăd cine, cum și cu ce se ocupă de curățenie în spațiile de depozitare, lectură și prelucrare.

Condițiile ambientale și modalitățile de depozitare au o mare influență asupra conservării documentelor. Prin urmare, controlul ambientului și punerea în practică a unor bune condiții de depozitare au fost cele mai importante măsuri preventive luate pentru sănătatea colecțiilor bibliotecii noastre.

Buna cunoaștere a condițiilor climatice existente în clădirea bibliotecii în cursul unui an ne-a permis:

- să determinăm inerția termică a clădirii;

- să selectăm depozitele în funcție de stabilitatea climatului;

- să găsim soluții eficiente pentru remedierea deficiențelor.

Din cauza costurilor foarte mari de proiectare, echipamente, întreținere, B.C.U. „Carol I” nu are un sistem de climatizare centrală în cele 14 depozite, acesta rămânând un deziderat.

În spațiile de interogare a catalogului informatizat și în sălile de lectură, însă, există un sistem de climatizare centrală.

Conform legii 182 / 2000 cu privire la protejarea patrimoniului mobil, depozitul care va adăposti colecția de carte rară, veche și bibliofilă a fost dotat cu un sistem de condiționare a aerului, special proiectat, capabil să mențină parametrii mediului la valorile dorite.

Cunoașterea condițiilor de mediu ambiental din depozite și săli de lectură necesită în mod imperativ realizarea de măsurători care să permită cuantificarea fenomenelor, măsurători ale nivelului iluminării (luxmetru), măsurarea prezenței radiațiilor UV în sursele de lumină (UV- metru), măsurători permanente ale temperaturii și umidității relative a aerului U.R. cu termohigrometrul și termohigrograf. Se pot adăuga și măsurători ale poluării atmosferice și ale nivelului de contaminare biologică.

Bibliotecarii din sălile de lectură cunosc tehnicile utilizării corecte a documentelor și monitorizează activitatea cititorilor, oferind acestora sfaturi cu privire la consultarea optimă a purtătorilor de informație. În aceleași spații sunt afișate, la loc vizibil, regulile care trebuie respectate pentru a scădea riscul deteriorării colecțiilor.

Ca o măsură de prevenire a sustragerii documentelor din colecțiile noastre, cărțile aflate în acces liber au introdus în structura lor câte un fir magnetic ce este sesizat de către porțile magnetice aflate la ieșirea din bibliotecă, declanșând alarma în cazul infracțiunilor.

Fotocopierea este una dintre cele mai populare metode de reproducere a documentelor tradiționale, fiind rapidă și relativ ieftină.

Utilizarea copiatoarelor ridică totuși probleme serioase de conservare. Folosită incorect, fotocopierea poate cauza grave leziuni în structura unei cărți sau a unui document, dar folosirea cu atenție a acestei metode poate ridica doar în unele situații anumite probleme.

Este esențial ca orice bibliotecă să își formuleze o politică de controlare a fotocopierii colecțiilor, ca parte a unei politici de conservare, deoarece principalul obiectiv ar trebui să fie protejarea originalului. Pentru aceasta sunt necesare următoarele măsuri:

- bibliotecile trebuie să ofere utilizatorilor o varietate de servicii de copiere, dar numai acolo unde nu este amenințată conservarea documentelor;

- trebuie folosite numai aparate „prietenoase” cu documentele;

- orice refuz de fotocopiere a unor documente trebuie argumentat foarte clar;

- instrucțiunile procesului de fotocopiere trebuie să se afle întotdeauna la îndemâna utilizatorilor acestui serviciu.

Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” din București realizează, la solicitarea utilizatorilor, servicii de copiere doar pentru anumite documente, prin intermediul unei firme specializate.

Definirea unei politici de transfer pe alt suport (microfilmare, digitizare) a documentelor deteriorate (periodice, manuscrise valoroase), pentru o bună valorificare a acestora, constituie o altă măsură de prezervare a documentelor. În cadrul B.C.U. București s-a realizat scanarea unor documente de mică întindere precum și a colecției de ex-librisuri a bibliotecii. Toate acestea vor putea fi consultate pe site-ul bibliotecii.

Pentru lucrări de mare amploare cu privire la digitizarea colecțiilor sunt necesare eforturi cumulate financiar și organizatoric ale mai multor biblioteci în vederea achiziționării unui sistem informatic profesional precum și gestionarea documentelor electronice obținute. În țara noastră există inițiative, încă izolate, din păcate, cu privire la transferul unor colecții de periodice sau

documente vechi.

Bibliotecile universitare cât și cele publice ar trebui să realizeze parteneriate cu privire la transferul în format electronic al documentelor ce le dețin și care definesc cultura română.

Tratamentele de conservare în cadrul Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I” din București se realizează prin două segmente distincte:

- activitatea de legătorie curentă realizată în cadrul Atelierului de legătorie care are drept scop relegarea documentelor deteriorate de o consultare intensă sau din cauza numeroaselor fotocopieri. Tehnologia folosită în cadrul atelierului de legătorie a fost revizuită, astfel încât documentul relegat poate fi supus unui număr mare de consultări. Materialele folosite sunt materiale cu o rezistență sporită și care nu induc degradări documentelor în timp.

Activitatea de restaurare pentru documentele vechi, rare și bibliofile se realizează în cadrul Laboratorului de restaurare, care a fost special proiectat și amenajat în acest scop, având o suprafață totală funcțională de 71,1 m², fiind structurat în patru încăperi cu destinații clar definite. În cadrul Laboratorului de restaurare își desfășoară activitatea 4 restauratori carte veche, document atestat de Ministerul Culturii și Cultelor. Laboratorul realizează lucrări de restaurare a colecției de carte veche și rară a Bibliotecii Centrale Universitare din București „Carol I”, precum și lucrări de restaurare pentru alte instituții contra cost, în urma semnării unor contracte cu acestea. Exigențele conservării și necesitățile politicilor coerente aplicate în acest domeniu rămân, mai mult ca niciodată, la ordinea zilei la nivelul Bibliotecii Naționale, dar nu în ultimul rând în bibliotecile centrale universitare și specializate, adesea trecute sub tăcere.

Însă, pentru a măsura utilitatea și limitele, este necesar să situăm în prealabil conservarea în contextul funcționării unei instituții precum o bibliotecă universitară deținătoare de colecții de patrimoniu semnificative, fiind bine înțeles că fondurile curente nu trebuie să se găsească a priori excluse dintr-o politică de conservare globală.

Problema, de acum înainte, nu mai este doar aceea de a conserva documentele potențiale de patrimoniu, acele documente susceptibile de a intra într-o zi sau alta în sfera „conservabilului”, ci și de a constitui patrimoniul de mâine.

Aurelian Cătălin Popescu

Articol publicat în nr. 1-2/2012

Biblioteca „Târgoviște” de la Chișinău. Realizări și perspective

Biblioteca „Târgoviște” a fost fondată la 31 august 1995. Actul de colaborare a fost semnat de către Lidia Kulikovski, director general al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” și directorul Bibliotecii Județene „Ion Heliade Rădulescu”, Victor Petrescu. Este amplasată în centrul sectorului Buiucani al municipiului Chișinău și constituie o instituție publică de cultură cu profil științific, enciclopedic și informativ.

Biblioteca „Târgoviște” constituie colecții care reflectă diversitatea intereselor culturale și lingvistice, întreține și educă dragostea, gustul pentru lectură prin oferirea unui spectru larg de titluri de documente, capodopere ale culturii literare, naționale și mondiale, contribuie la îmbunătățirea educației cetățenilor, extinde varietatea de suporturi și formate care includ CD, DVD, audio format etc.

Principalele surse de informare despre noutățile editoriale sunt: editurile, librăriile, cataloagele editoriale, saloanele și târgurile de carte, semnalările din presă, colaborarea directă cu autorii, emisiunile culturale radio-TV, firme particulare de difuzare a cărții, autori particulari, utilizatori.

Achiziția documentelor se bazează pe *Politica de dezvoltare a colecțiilor, Politica de achiziții, Regulamentul cu privire la grupul de lucru pentru achiziția resurselor documentare și informaționale* care au scopul de a asigura rentabilitatea, obiectivitatea, transparența și eficiența procedurii de achiziție a resurselor documentare și informaționale pentru necesitățile comunității chișinăuene conform criteriilor de selectare.

Biblioteca „Târgoviște” asigură o structură optimă a achizițiilor de documente pe diferit suport, garantând cererea și oferta intereselor de lectură și studiu a comunității chișinăuene. În acest scop s-au luat în considerație un șir de alți factori specifici, cum ar fi: structura socio-profesională și de vârstă a utilizatorilor; gradul de utilizare a serviciilor de bibliotecă; diversitatea multiculturală și lingvistică a utilizatorilor; nevoi speciale cum ar fi persoanele cu dizabilități sau cele în vârstă; accesul la informație on-line.

Pe parcursul anilor 2008-2012 la Biblioteca „Târgoviște” colecția de documente a fost completată cu **12306** documente și **6770** titluri. Cele mai multe publicații au fost achiziționate din domeniul beletristicii. Promovarea unui management al dezvoltării colecțiilor a minimalizat numărul cererilor neonorate. Structura colecției a înregistrat modificări neesențiale după tipul de documente. S-a extins numărul de documente electronice în această perioadă (de la 29 până la 482 documente). Structura fondului de carte după conținut nu a înregistrat schimbări semnificative (deși ponderea materialelor din domeniul științelor naturii a crescut puțin, iar cel din domeniul tehnicii și artei s-a micșorat).

Pentru toată perioada de existență a Bibliotecii colecția se constituie astfel: total documente - 37192, ediții periodice - 628; documente electronice - 482; titluri total - 22922; titluri de ediții periodice 41; colecție în limba română 34227.

Biblioteca „Târgoviște”, pe parcursul a 18 ani de existență, are o colaborare fructuoasă cu Biblioteca Județeană „Ion Heliade Rădulescu” din Târgoviște, își aduce o mare contribuție la popularizarea literaturii române și universale, pune la dispoziția publicului cititor o bogată colecție de cărți și periodice. Tot în această perioadă de activitate a bibliotecii, s-a reușit să se constituie o bogată colecție de documente (crescând pe parcurs de la **5489** la **19998** documente) donate de instituțiile din municipiul Târgoviște. Fonduri reprezentative au fost primite de la Biblioteca Universității „Valahia”, de la Editura Bibliotheca, și Centrul pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale.

Donațiile partenerilor din municipiul Târgoviște sunt valoroase, cu caracter enciclopedic și inedită pentru comunitatea orașului Chișinău (aproximativ 49% din colecția de carte ce ne aparține este din Târgoviște).

Avem și o colecție de cărți cu autografe ale scriitorilor târgovișteni. Amintim câțiva dintre ei: Mihai Gabriel Popescu, George Coandă, Victor Petrescu, Corin Bianu, Mihai Stan, Alexandrina Dinu, Ion Mărculescu, Emil Stănescu, Florea Turiac, Toma George Veseliu, Ștefan Ion Ghilimescu, Grigore Grigore și mulți alții.

Biblioteca „Târgoviște” furnizează resurse pentru a răspunde la necesitățile individuale și de grup, la necesitățile de informare, dezvoltare personală, odihnă și recreare, contribuie la dezvoltarea și menținerea libertății intelectuale și sprijină protejarea valorilor democratice și a drepturilor civile universale; este deschisă tuturor membrilor comunității chișinăuene și nu numai. Utilizatorii apelează la serviciile acestei instituții social-culturale, având diverse scopuri: instructive, educative, de cercetare, informare, recreere etc.

Chiar de la data fondării, Biblioteca s-a străduit ca produsele și serviciile oferite să contribuie la dezvoltarea și menținerea libertății intelectuale și a sprijinit protejarea valorilor democratice și a drepturilor civile. Ca expresie a dinamicii vieții sociale și a regândirii valorilor comunității, publicul cititor s-a diversificat, iar exigențele acestuia sunt complexe. Reprezentând un element al democrației, Biblioteca are o politică de acces viabilă - deschisă către toți rezidenții municipiului Chișinău, fără diferență de rasă, sex, religie, naționalitate, limbă, vârstă ori statutul social.

Annual de serviciile și ofertele Bibliotecii beneficiază peste 4600 utilizatori activi cu o frecvență de 68.000. Biblioteca prin activitatea sa de bază, ce relevă

deprinderea utilizatorului la informații, relevanță corectă și la subiect, se străduie să atragă cât mai mulți utilizatori. Rezultatele obținute ne dau dreptul să afirmăm că lectura rămâne pentru chișinăueni instrumentul prioritar în formarea inițială și profesională, în modelarea și formarea aptitudinilor. Sfera de cuprindere a serviciilor prestate de bibliotecă și ritmul de creștere a indicilor de activitate, determină contribuția pe care instituția noastră o aduce locuitorilor municipiului Chișinău.

Comunitatea de utilizatori se distinge prin diverse grupuri sociale. Ponderea le revine studenților și elevilor - grupuri ale căror nevoi de informare sunt ușor de identificat. Un alt motiv prin care se explică prevalarea acestor grupuri de utilizatori este faptul că Biblioteca dispune de colecții de documente de calitate și oferă beneficiarilor săi servicii superioare.

În categoria „vârstă” avem în structură utilizatori de la preșcolari și până la vârsta a treia. O atenție prioritară acordându-se adolescenților. Urmează categoria celor de 16-25 ani. Politica Bibliotecii este orientată spre satisfacerea și sincronizarea intereselor de lectură și informație a utilizatorului prin prisma fluxului informațional modern, care înregistrează mari cantități de informație pe suporturi variate.

Rolul pe care îl are lectura în viața oamenilor, în formarea și modelarea conștiinței, în dezvoltarea spirituală, este prioritar. De aceea, studiul intereselor, motivației, opțiunilor de lectură ale utilizatorilor au fost componente vitale ale activității noastre. Lectura rămâne a fi o constantă permanentă a utilizatorilor. Această afirmație este confirmată de peste 174000 mii de împrumuturi anuale. Pentru aceștia cea mai accesibilă și mai eficientă sursă de informare rămâne cartea tipărită, iar cea electronică crește treptat. Auditul lecturii ne permite să afirmăm că sunt mai solicitate domeniile *Literatura universală*; *Literatura română*; *Generalități*, *Critica literară română*; *Colecția de referințe*.

Motivația și opțiunile de lectură diferă în funcție de categoriile socio-profesionale ale utilizatorilor. Tineretul studios apelează la diferite domenii în conform intereselor sale. Pentru studiu utilizează documente cerute de programele didactice și cel mai des din domeniile: beletristică, critică literară, științe sociale. Pentru loisir el apelează la documentele cu caracter de divertisment, sportiv, turistic. Pensionarii și casnicile împrumută mai des documente din gospodărie casnică, beletristică; medicină (în special medicina populară), acte normative. Șomerii consultă documente din clasa 331 - *Angajarea în câmpul muncii* - disponibile pe site-uri speciale. Analizând împrumutul documentelor din punct de vedere al limbii în care sunt scrise, constatăm că cele în limba română sunt mai solicitate. Accesul liber la colecții facilitează împrumutul și consultarea acestora. Pentru promovarea colecțiilor se organizează activități pentru public: expoziții, programe culturale, se elaborează materiale promoționale.

Activitatea de cercetare este axată pe valorificarea personalităților din sectorul Buiucani. Pe parcursul acestor ani a fost elaborată o bibliografie și s-a editat un volum cu ocazia aniversării a 15 ani de la fondarea bibliotecii: *Popas în lumea cuvintelor*, Larisa Ungureanu (2012); *Târgoviște* sub semnul aniversării: 1995-2010 (2010).

În cadrul bibliotecii s-au organizat și activează Clubul ecologic *Terra - planeta noastră*; Clubul cu tematică istorică *Să ne iubim țara*; Clubul temelor pentru acasă *Studiem împreună*; Clubul de lectură și instruire *E bine să știm*; Clubul cu tematică medicală *Sănătate pentru toți*; Clubul de creație literar-artistică *Tinerii la bibliotecă*; Cluburile de lectură pentru copii *Micii Europeni* și *Curioșii*;

Cenaclul literar „*La Târgoviște*”. În cadrul lor au loc colocvii, discuții/dezbateri, lansări și prezentări de carte, spectacole, întâlniri cu scriitorii, expoziții de pictură. Anual sunt susținute programele de lectură: Chișinău! citește o carte; Copii Chișinăului citesc o carte; Lecturile verii; Ora poveștii.

Tradiționale sunt simpoziunile, duplex-urile profesionale, colocviile și atelierile profesionale Chișinău-Târgoviște cu lansări și prezentări de carte profesională, mese rotunde, cu participarea scriitorilor din Chișinău și Târgoviște. Anual, la bibliotecă are loc activitatea complexă „*Zilele Bibliotecii*” ca un util schimb de experiență între bibliotecari, cititori, scriitori, artiști, editori din cele două citadele ale istoriei și culturii noastre naționale. De fiecare dată avem în vizită reprezentanți ai diferitor instituții din județul Dâmbovița: Direcția de Cultură, Primăria Municipiului Târgoviște, Centrul pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Dâmbovița, Biblioteca Universității Valahia, edituri târgoviștene.

Colaborăm cu instituții din comunitate și în special cu cele din sectorul Buiucani: Pretura sectorului Buiucani, Centrele comunitare pentru copii și tineri *Eurica*, *Vatra*, *Scântea*, Centrul SIDA, Mișcarea Ecologică din Moldova, Asociația *Pro Familia*, Institutul de Integrare Europeană și Științe Politice a AȘM, Institutul de Cercetări Enciclopedice a AȘM, Institutul de Biologie a AȘM, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Biserica Sf. Petru și Pavel.

Cenaclul literar „*La Târgoviște*” atrage mai ales profesioniști din domeniile culturii și nu numai: Uniunea Scriitorilor din Moldova; Uniunea Cineaștilor din Moldova; Uniunea Teatrală din Moldova; Uniunea Jurnaliștilor din Moldova; Uniunea Epigrafiștilor din Moldova.

Din anul 2011 Cenaclul literar „*La Târgoviște*” condus de scriitorul Ion Cuzuioc activează în parteneriat cu Cenaclul literar „*Ideal*” de la Biblioteca Națională, condus de scriitorul Vasile Căpățână, unde se organizează lansări și prezentări de carte, seri de creație, aniversări ale scriitorilor și altor personalități, fiind monitorizate prin articole în ziarul *Literatura și Arta*. Realizarea unor asemenea activități în comun au scopul de a promova acțiunile culturale, astfel ca să contribuie la formarea, educarea și dezvoltarea comunității chișinăuene și a societății noastre pentru viitor.

În perioada anilor 2008-2012 Biblioteca *Târgoviște* și-a creat un *blog* și s-a înregistrat pe rețelele de socializare *Facebook* și *Youtube*. Analizând statistica accesărilor blogului *Filiala Târgoviște*, pagina WEB a filialei *Târgoviște*, *Facebook*, *Youtube* am fost vizitați virtual de 15599 ori. Blogul *Filiala Târgoviște* a fost accesat de utilizatori, acumulând 11289 vizualizări cu 302 postări a activităților organizate.

În acest an a fost completată pagina WEB a filialei *Târgoviște* la următoarele rubrici: informații despre echipa filialei, prioritățile anului, publicațiile filialei, informații, structura, servicii oferite de bibliotecă, colecțiile, parteneriat, diversitate culturală, feed-back, adrese utile.

Timp de peste 18 ani Biblioteca *Târgoviște* a funcționat ca un centru cultural, informativ și educativ pentru utilizatorii cartierului Buiucani din municipiul Chișinău. A oferit beneficiarilor acces liber la informare, studiu, documentare, fără restricții de sex, vârstă, limbă promovând valorile naționale și universale. Vom depune eforturi sporite pentru a onora această misiune nobilă și utilă comunității.

Ludmila Gajos

Articol publicat în nr. 2/2013

Biblioteca și școala

Biblioteca Județeană „I.H. Rădulescu” Dâmbovița a desfășurat de-a lungul timpului numeroase activități ce vin în întâmpinarea nevoilor culturale și spirituale ale comunității dâmbovițene, adresându-se tuturor categoriilor de vârstă. Aceste activități s-au desfășurat atât în cadrul instituției, cât și în teren.

La începutul fiecărui an școlar instituțiile de învățământ solicită ajutorul Bibliotecii Județene pentru activitățile pe care urmează să le desfășoare pe parcursul anului. În prezent, bibliotecarii nu mai sunt doar simplii „șoricești de bibliotecă” cu misiunea precisă de a da și de a primi cartea, ci au devenit adevărați oratori, capabili să susțină activități cu sute de persoane, sunt tot mai informați în toate domeniile solicitate, aducând material atât pe suport de hârtie cât și pe suport electronic, căci tehnica modernă a pătruns și în sanctuarul cărții.

Recunoașteți povestea, recunoașteți personajul este una dintre activitățile desfășurate în cadrul programului *Școala altfel. Să știi mai multe, să fii mai bun*, program implementat la nivel național, care a debutat în anul 2012, în perioada 2 - 6 aprilie. S-a menținut cu succes pe parcursul timpului și a inițiat acțiuni multiple pentru toate categoriile de vârstă. Activitatea *Recunoașteți povestea, recunoașteți personajul* a avut mult succes pentru preșcolari și chiar școlarii mai mici, s-a desfășurat la sediul bibliotecii, în sala de conferințe, unde copiii s-au simțit în largul lor și au participat cu entuziasm. Felul cum bibliotecarul responsabil cu această activitate a știut să-i atragă în caruselul poveștilor a fost remarcat și apreciat de profesorii însoțitori. S-a folosit cu acest prilej material pe suport video, cu imagini viu colorate. Înscrierile pentru participare s-au făcut cu programări, ajungându-se totuși la 100 de copii pe serie. Activitatea a fost evidențiată și în mass-media.

O altă activitate de succes susținută de Biblioteca Județeană, de data aceasta solicitată în calitate de partener de către Biblioteca orașenească „Gh. N. Costescu”, a fost *Educație Juridică cu și despre Tineri* desfășurată în data de 09.04.2014. Pentru că a fost o activitate de amploare la care au participat elevii Școlii Gimnaziale „Mihai Viteazul” - Pucioasa, clasele a VII-a și a VIII-a, s-a ținut la „Centrul Cultural” al orașului

Pucioasa. Alte persoane invitate au fost: D-na Catană Elena de la Serviciul de Evidență a Persoanelor Pucioasa și Dl. Maier Ion, Col. în rezervă, Șef al Poliției Comunitare Pucioasa. Activitatea a fost interactivă, elevii având diverse intervenții, necesare pentru înțelegerea anumitor aspecte prezentate. Au făcut cunoștință cu tipurile de documente de identitate utilizate de cetățenii români și au aflat cum trebuie să se comporte în cadrul școlii și în societate, respectând legile țării. Alături de aceste informații, reprezentantul bibliotecii a prezentat *Medierea ca modalitate de rezolvare a conflictelor*. Această nouă formă de rezolvare a conflictelor, nou implementată în spațiul juridic românesc, a stârnit uimire și interes, atât din partea elevilor cât și din partea cadrelor didactice prezente la eveniment. A fost distribuit de către Consiliul de Mediere România material de specialitate pentru informare aprofundată. La activitate au fost prezenți 135 de elevi.

Anul acesta, biblioteca județeană a considerat că este nevoie de o variație, pentru ca interesul să rămână același. În acest scop, pentru a se adresa mai multor categorii de vârstă, s-a trecut la o variantă mai avansată a activității *Recunoașteți povestea, recunoașteți personajul și anume Carte versus film*. Această nouă activitate a urmărit să verifice cunoștințele elevilor mai mari, pe baza programei școlare. Verificarea s-a făcut utilizând fragmente din filme celebre: *Saltimbancii*, care are la bază volumul *Fram ursul polar* al lui Cezar Petrescu, *Dumbrava minunată* după lucrarea cu același titlu a lui Mihail Sadoveanu, *Toate pânzele sus*, film cu același titlu ca și romanul lui Radu Tudoran, *Neamul Șoimăreștilor* și *Frații Jderi* - romanele lui Sadoveanu etc.

Interesul a fost la fel de mare ca și în cazul desenelor, elevii participând cu interes. Obiectivul urmărit a fost atins din nou. Profesionalismul oamenilor de bibliotecă a fost clar și de necontestat. Probabil că anul ce urmează Biblioteca Județeană va avea alte activități, la fel de bine pregătite și aceeași oameni devotați.

Alina Cojanu

Articol publicat în nr. 1/2015

Secția periodice-legislație „Elena Văcărescu” a bibliotecii județene „I. H. Rădulescu” Dâmbovița

Una dintre secțiile cu un profil aparte din cadrul Bibliotecii Județene „Ion Heliade Rădulescu” Dâmbovița este secția Periodice. Situată la etajul întâi al bibliotecii, Secția Periodice deținea la începutul anului 2015 un număr de 17550 u.b pe diferite suporturi, care pot fi oferite celor interesați, de la tradiționalele documente pe hârtie până la cele electronice, în limba română, franceză, engleză, rusă ș.a., începând cu anul 1968 și până în prezent. Anual achiziționăm mai mult de 35 de titluri de reviste și ziare din domeniile științelor economice, juridice și socio-umane, învățământ, educație, științe reale, cultură, sănătate etc.

Periodicele din această bibliotecă au parcurs drumul sinuos de la înregistrarea în cataloagele pe fișe scrise de mână sau de mașină, pentru a ajunge astăzi la catalogul on-line. Necesitățile de prelucrare modernă au determinat în timp, constituirea serviciului Periodice, când s-a trecut la prelucrarea profesionistă a acestora: inventariere sistematică, cotarea pe formate, catalogarea în sistem informatizat (programul ISIS, TINLIB, Liberty 5), legarea în volume etc.

Publicațiile periodice reprezintă o importantă sursă de informare și documentare pentru toate categoriile de utilizatori. Ele conțin, în general, informația cea mai nouă dintr-un domeniu și sunt foarte utile mai ales comunității științifice și au pe lângă rolul de a disemina informațiile pentru publicul larg, de prezentare a progresului economico-științific al societății precum și rolul de a oferi date și informații actuale, atractive pentru cititori. Noutatea este dată de frecvența actualizării informațiilor.

Indiferent că solicitarea vine din necesitatea de studiu sau cercetare, de calificare sau perfecționare profesională, de pregătire școlară sau din alte preocupări, am constatat că, în ultima perioadă, au început să fie consultate destul de des ziare și reviste vechi (perioada anilor 1970-1980) și

amintesc aici câteva titluri: *România liberă*, *Scânteia tineretului*, *Gazeta sporturilor*, *România literară*, *Contemporanul*, *Cutezătorii*, *Șoimii patriei* și lista ar putea continua.

Am observat, de asemenea, în ultima perioadă o oarecare creștere a numărului de cititori adulți ai Secției periodice, datorită schimbărilor socioeconomice apărute, care au modificat oarecum sfera interesului de lectură a acestora. Solicitățile efective arată că cei mai mulți cititori au împrumutat până la sfârșitul anului 2014, pentru studiu la sală, 1105 publicații periodice, 2339 u.b din domeniul Generalității; 2069 - Științe Sociale; 1554 - Economie. Științe Economice; iar cei mai mulți, 2610 - Drept. Jurisprudență. Legislație.

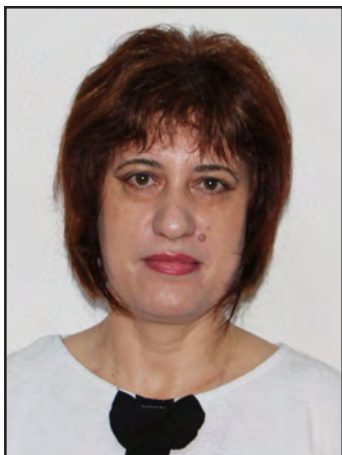
Biblioteca, prin gratuitatea serviciilor sale, atrage cititorii cu venituri mici, dornici de a citi. Utilizatorii cu pregătire superioară solicită Serviciul Periodice numai în situații speciale: grade, doctorate, concursuri etc.

Lectura adultului, ca lectură degajată de constrângeri, este deseori asociată petrecerii timpului liber. Mai puțini sunt cititorii care citesc din rațiuni profesionale, ca și cei care își eșalonează motivat lecturile.

Biblioteca publică, fiind instituția care polarizează o multitudine de interese intelectuale ale diverselor structuri ale colectivității, datorită colecțiilor sale și mai ales a caracterului enciclopedic al acestora, are obligația educării cititorilor pentru informare, pentru folosirea corectă a informației, în mod eficient. Capacitatea secției de a atrage și de a-și forma cititori fideli se poate realiza numai prin calitatea serviciilor oferite. Cunoașterea și satisfacerea cerințelor acestora trebuie să ne preocupe în mod deosebit, în vederea realizării funcției sociale și culturale a bibliotecii.

Cristina Papoe

Articol publicat în nr. 1/2015

Cartea – obiect de patrimoniu sau destin al bibliotecii secolului XXI

„Cartea este o comoară mai scumpă decât toate comorile pământești, căci comoara aceasta înfrumusețează sufletul omului”
Psaltirea slavonă

Pornind de la acest citat ne întrebăm din ce în ce mai des care este rostul cărții astăzi în orizontul cultural al omenirii. Recunoaștem, ce-i drept, o mare parte dintre noi iubim textul citit din cărți, ne place să vorbim și să împărtășim și altora plăcerea noastră, gândind că doar așa ne putem debarasa din când în când de firescul cotidian. Astăzi, când totul în jur abundă de informații stocate electronic, poate Biblioteca prin rostul său firesc - Cartea, să se ridice și să-și croiască drum spre mintea și inima cititorului? De-a lungul timpului, milioane de oameni au fost fascinați de mirajul cărților. O carte este înainte de toate o operă gândită și muncită de minți sclipitoare și de multe ori neînțelese la timpul potrivit. Cartea este citită și înțeleasă de persoanele care recunosc cu sinceritate că textul tipărit le alungă starea de angoasă, îi transpune într-o stare de meditație, consolidându-le mintea cu informații folositoare. Dacă sunt citite cum se cuvine, cărțile vorbesc fără ocolișuri despre viața altora, dar și despre a noastră. În ziua de azi este un privilegiu să scrii cărți (care să fie citite) și este o onoare să fii cititorul unei cărți. Citește și fă ce vrei! - sună legea fundamentală a lecturii. Citește pentru a-ți deștepta mintea cu ideile, teoriile, cugetările și operele marilor personalități ale culturii universale. Lectura poate fi percepută ca un act de mântuire într-o lume pângărită de nepăsarea tot mai apăsătoare față de cultura scrisă. Cărțile pot fi asemănată cu „cei mai credincioși amici ai sufletului, care ne sprijină în singurătate, ne ajută să uităm asprimea oamenilor și a lucrurilor, ne potolesc patimile și grijile și adorm în noi plictiseala”(Jeremy Collier). Drumul parcurs prin marea istorie a culturii se face doar cu o carte mână. Tot ceea ce este omenesc și firesc se găsește doar în cărți - înțelepciunea, tristețea, bucuria, adevărul vieții de zi cu zi. Cărțile te provoacă să gândești deschizându-ți calea spre experiențe sufletești pe care nici nu bănuiai că le poți avea. Din cele mai vechi timpuri, cartea i-a scos pe oameni din negura ignoranței. Relația oamenilor cu cartea are o istorie îndelungată. Lectura a fost și va rămâne o activitate de îmbogățire cognitivă și spirituală. Fiecare întâlnire dintre om și carte necesită o pregătire

prealabilă. Cititorul va căuta locul și timpul potrivit pentru a gusta pe deplin un text literar, renunțând pentru o clipă la problemele sale lumești, pentru a explora lumea interioară a celui care scrie sau a celui despre care scrie. Atunci când citim realizăm un act al lecturii irepetabil și profund cultural. Lectura se produce prin intermediul unor canale de receptare speciale, șlefuite în timp, prin educație și prin parcurgerea permanentă a paginilor unor cărți. În urma unor procese de lectură consecventă și selectivă se așează valorile literare, se remarcă operele scrise, care au atins nivelul desăvârșirii artistice sau intelectuale. Nefiind un act gratuit, lectura produce îmbogățirea sinelui cu o nouă cunoaștere, cu o modalitate absolut nouă, de receptare a lumii interioare și exterioare. Chiar dacă trăim într-o lume puternic informatizată suntem datori să ne întrebăm cât instinct literar a mai rămas în noi? Ne întrebăm în ce măsură mai sunt cărțile personajele principale ale universului bibliotecăresc? Cu toate acestea, pledez pentru faptul că o lectură adevărată înseamnă existența bibliotecilor - lăcașe de cultură unice prin vechimea și trăinicia lor, unde răsfoirea cărților se realizează în liniște ca într-o taină doar de cititori știută. „O bibliotecă - scrie Lubblock - este un ținut vrăjit, un palat cu desfătări, un adăpost în care te poți adăposti împotriva furtunilor. Oricine va avea cheia de aur care deschide ușa tăcută a bibliotecilor, va găsi în ele încurajare și mângâiere, odihnă și fericire.” Bibliotecile au fost și vor rămâne instituții cu ușile permanent deschise. Cartea nu este doar obiectul primordial din cadrul unei biblioteci, ci reprezintă destinul de neclintit al ei. Un destin care i-a guvernat trecutul și care îi influențează permanent prezentul. Biblioteca prin intermediul cărții a produs și va continua să producă noi universuri având ca principală misiune permanentă revigorarea a interesului cititorului pentru carte și lectură. În ceea ce privește atât prezentul cât și viitorul, totul depinde numai de noi, de obligația și nevoia de a permite cărților să-și manifeste eficiența contribuind la opera culturală a umanității.

Daniela Iordache

Articol publicat în nr. 1/2015

Biblioteca vie – o șansă să cunoști și să te cunoști

„Un străin este un prieten pe care încă nu-l cunoști”

Acest slogan antirasist este unul foarte simplu dar și foarte complex. Aduce în atenție dialogul cu cei pe care îi considerăm „străini”. Suntem pregătiți sau nu să vorbim cu lejeritate și sinceritate în fața necunoscutului?

Biblioteca Vie propune oportunitatea de a discuta la nivel personal cu cineva considerat „străin”, într-un mod structurat, protejat, fără angajamente, însă într-un timp limitat. Funcționează ca o bibliotecă obișnuită: îți întocmești un permis de intrare și pășești într-un spațiu cald, primitor unde te întâmpină cu un zâmbet încurajator bibliotecari, ce-ți pun la dispoziție un catalog cu cărți, cărți pe care tu alegi să le răsfoiești.

Trebuie să lași la ușă prejudecățile, stereotipurile și să accepți să intri într-un dialog sincer cu cartea aleasă sau recomandată.

Cu ce vine nou această metodă non-formală *Biblioteca Vie*?

Simplul fapt că pe rafturi găsești oameni... cărțile sunt de fapt oameni... oameni simpli, deschiși, motivați poate să-ți împărtășească din experiența lor plăcută sau mai puțin plăcută.

Acești oameni pot reprezenta grupuri care se confruntă sau se pot confrunta cu prejudecăți, stereotipuri (de gen, vârstă, educație, meserie, etnie, religie, rasă etc) și care au fost sau ar putea fi victime ale discriminării sau excluderii sociale. Dar pot fi și oameni cu povești din care cititorul să descopere o experiență unică de învățare în domeniul diversității.

Cărțile au titluri diferite și atractive: șomer, corporatist, blondă, musulman, deținut, pensionar, polițist, vegetarian, plângăcioasă, barman, studentă însărcinată, timid, blogger, homosexual/ lesbiană, psiholog, fost deținut, imigrant, artist, asistent medical în penitenciar etc.

Din aceste cărți poți descoperi lucruri știute sau neștiute, poți vedea lumea, fie și pentru puțin timp, cu alți ochi, te poți descoperi pe tine, altfel de cum te știai și chiar poți să-ți dorești să spui propria poveste. Poți afla că viața e compusă din poveștile noastre, ale tuturor, și că de noi depinde dacă le facem cunoscute sau nu.

De fapt acesta este rolul organizării și promovării unui astfel de eveniment: înțelegerea respectului pentru drepturile omului și demnitatea umană, acceptarea diversității în toate formele ei, stimularea dialogului între oameni.

Am avut ocazia să particip la astfel de programe de educație non-formală de două ori, fiind atât carte cât și cititor. Experiența este unică!

Titlul cărții „asumate” s-a numit „PLÂNGĂCIOASA” - pentru că m-am luptat cu această titulatură toată copilăria mea. M-a afectat în relațiile cu cei din jur, mai ales la școală, această etichetă, pusă de alții, dar m-a și mobilizat să-mi susțin punctele de vedere (fie și cu lacrimi pe obraz) și m-a făcut să înțeleg că a fi sensibil nu este chiar un defect sau o slăbiciune, ci un sentiment nobil pe care puținii îl trăiesc în zilele noastre.

Pentru a intra în rolul de carte trebuie să fii autentic, să fii înșuși, cinstit și deschis, să vorbești dar să și ascuți. Nu trebuie să inventezi roluri sau caracteristici, pentru că cititorul își va da seama și tu îți vei pierde credibilitatea.

În data de 26 iunie 2015, Penitenciarul Mărgineni a organizat la Biblioteca Județeană „I. H. Rădulescu” Dâmbovița, evenimentul *Biblioteca Vie* sub sloganul „Citește, cunoaște și judecă singur - citește, nu pune etichete!”, eveniment la care am participat în calitate de cititor și am împrumutat cartea „ASISTENT MEDICAL ÎN PENITENCIAR”. Am „citat” 40 de minute (timp alocat pentru lectura unei cărți) și tot au rămas lucruri nespuse. Oricine știe ce este un asistent medical și cu ce se ocupă, dar nu mi închipuiam cu ce se poate confrunta un asistent medical care lucrează într-un penitenciar o „clientelă” lipsită de cultura igienei de viață, care provine, de regulă, din medii subculturale și marginale, ceea ce poate determina o expunere periculoasă la diferite boli transmisibile și nu numai, dar și la diferite efecte ale violenței.

Însă, cu respect, cu impunere a limitelor, cu sinceritate și încredere poți face această meserie 40 de ani în același loc.

De aceea cred că trebuie să reflectăm fiecare la propriile prejudecăți. Le avem și ne este greu să le recunoaștem în anumite contexte sau poate uneori nu le identificăm.

Participarea la un astfel de eveniment - *Biblioteca Vie* - este benefic pentru toți: aflăm lucruri noi și interesante, povestim deschis despre experiențe proprii, înțelegem că nu trebuie să ne grăbim să punem etichete și acceptăm diversitatea. Diferențele dintre oameni trebuie valorificate ca resurse.

Mai trebuie înțelese unele aspecte ce țin de această metodă creativă și inovatoare, metodă care a prins oriunde a fost organizată: biblioteca vie nu trebuie să reprezinte un spațiu de expunere pentru oameni celebri și meserii celebre, pentru că scopul organizării ei nu este de a promova anumite meserii sau a ghida tinerii spre anumite cariere. Cărțile nu se plătesc, serviciile fiind gratuite într-o bibliotecă vie, iar intrarea este liberă. De asemenea, nu se pun întrebări indecente cărților, nu se acceptă un limbaj nepotrivit sau atitudini ostile.

Cărțile trebuie să fie persoane stabile, din punct de vedere emoțional, echilibrate și capabile să comunice cu o diversitate de cititori, cu personalități și interese diferite.

În cadrul unei biblioteci, cărțile nu doar vorbesc, ci răspund la întrebări, ele însele putând pune întrebări astfel încât experiența de învățare să se producă în ambele sensuri.

„*Biblioteca Vie* nu este un exercițiu de relații publice care caută titluri spectaculoase, nu este o expoziție de exponate rare și mai ales nu este o agenție de recrutare pentru oameni celebri. Biblioteca Vie este un instrument de dialog care aduce oamenii mai aproape unul de celălalt pentru a promova respectul pentru demnitatea umană și identitatea fiecăruia.” (Ronni Abergel)

Claudia Chebac

Articol publicat în nr. 2/2015

Creativitatea și inovația puse în slujba bibliotecii județene prin proiectul Ineli-Balkans

Inovația este cuvântul de ordine în bibliotecile moderne. Biblioteca nu mai trebuie privită doar ca un loc de unde se pot împrumuta cărți. Pentru a atrage cât mai mulți utilizatori, instituția trebuie să ofere cetățenilor servicii și atracții noi în permanență, dar și să investească în pregătirea oamenilor care oferă aceste servicii. Este imperios necesar ca bibliotecarii moderni să fie cât mai bine pregătiți, gata oricând să vină în sprijinul utilizatorilor de toate vârstele și din toate categoriile socio-profesionale, oricare ar fi serviciul pe care doresc să-l acceseze.

Este știut faptul că în unele țări europene nu se acordă importanța necesară bibliotecilor și aici nu se investesc suficiente resurse. Problema este sesizabilă în special în statele balcanice, mai slab dezvoltate sau care nu fac parte din Uniunea Europeană. Pentru a sprijini dezvoltarea acestor biblioteci, organizația Future Library a creat, cu sprijinul financiar al Fundației Bill & Melinda Gates un program ambițios denumit INELI-Balkans (International Network of Emerging Library Innovators in the Balkans Region), destinat bibliotecilor din țările Peninsulei Balcanice.

Programul își propune să dezvolte o rețea internațională de bibliotecari inovatori provenind din biblioteci din 11 țări europene în scopul cooperării, al schimbului de idei inovative și o platformă de tip e-learning pentru dobândirea cunoștințelor necesare punerii în practică a acestor idei. Beneficiari ai programului sunt bibliotecari selectați din 11 țări: Albania, Bosnia & Herzegovina, Bulgaria, Croația, Macedonia, Grecia, Kosovo, Muntenegru, România, Serbia și Slovenia. Scopul Rețelei Internaționale de Bibliotecari

Inovatori în Balcani (INELI-Balkans) este dezvoltarea capacității bibliotecilor din țările menționate de a implementa proiecte prin care locul lor de muncă să devină un loc unde oameni de toate vârstele găsesc informațiile de care au nevoie și unde pot participa la evenimente deosebite.

Programul are drept obiective principale dezvoltarea abilităților de leadership ale bibliotecarilor reprezentanți

ai celor 11 țări, dezvoltarea unor noi servicii în bibliotecă și dezvoltarea rețelei de inovatori care să pună în aplicare cele învățate în țara de origine. Fiecare dintre cele 11 țări are câțiva reprezentanți de seamă selectați în urma unui apel național făcut public în primăvara anului 2015. Județul Dâmbovița este reprezentat de Vlăduț Andreescu, metodist al Bibliotecii Județene *Ion Heliade Rădulescu* Târgoviște.

Programul de formare se desfășoară în perioada 2015-2017. Inovatorii se vor reuni în cadrul a trei sesiuni de formare desfășurate în Grecia și Bulgaria și vor participa la o perioadă de training online pentru a-și dezvolta aptitudinile, abilitățile și cunoștințele din domeniul managementului de proiect și pentru a discuta asupra ideilor pe care le pot pune în practică împreună. Fiecare întâlnire înseamnă și schimburi de experiență și vizite la biblioteci importante care au implementat proiecte de succes. Prima reuniune a grupului a avut loc în perioada 26-29 noiembrie 2015 la Thessaloniki în Grecia. Cu această ocazie, participanții s-au cunoscut și au împărtășit cu colegii ideile pe care le au pentru dezvoltarea de noi servicii, ce ar dori ei să aducă nou în bibliotecile pe care le reprezintă. Aceste idei vor fi dezvoltate în cadrul trainingului online care a început în luna decembrie și va dura până la sfârșitul lunii iunie 2016. Următoarea reuniune a rețelei va fi organizată pentru a analiza impactul proiectului, atât la nivel local, cât și la nivel național și internațional și avea loc în noiembrie 2016 în Bulgaria. Concluziile vor fi prezentate în cadrul întâlnirii de final organizată în Grecia în noiembrie 2017.

La nivel local, finalitatea programului va fi implementarea unui serviciu nou în Biblioteca Județeană *Ion Heliade Rădulescu*. INELI-Balkans va aduce însă oportunități noi de colaborare cu actori din celelalte state participante, idei noi, propuneri de proiecte îndrăznețe și inedite.

Vlăduț Andreescu

Articol publicat în nr. 1/2016

Despre seara de carte

De ceva vreme am ajuns să fiu un fel de coordonator al evenimentului *Seara de Carte*. Am preluat această „funcție” de la o bună colegă, Manina

Leașu, care și ea, după câte am înțeles, a pus în practică acest eveniment care își are „sucursale” cam peste tot în România, radiind de undeva din Brașov. Mi-a plăcut nespun ideea, mai ales că am avut o idee asemănătoare cândva pe care doream să o pun în practică și eu. Nu mai era necesar, deoarece „conceptul” era deja pus în practică. Ce este această *Seară de Carte*?

O dată la două săptămâni, în general joia de la ora 17, ne întâlnim mai mulți cititori la Biblioteca Județeană „Ion-Heliade Rădulescu” din Târgoviște - au fost și vor mai fi excepții în care schimbăm locul în funcție de anumite idei ce ne bântuie la un moment dat - și discutăm despre o carte pe care ne-o fixăm pentru acest interval de două săptămâni. Cine vine? Avem pasionați care au vârste cuprinse între zece și șaptezeci de ani. Sunt persoane care vin din direcții profesionale extrem de eterogene. Cam acesta este cadrul general. Colaborăm cu Librăria *Fragilistic* și cu *Centrul de Cercetări în Științe Politice și Comunicare* din cadrul Universității „Valahia” din Târgoviște.

Dar esențialul, conținutul, rămâne tot cartea. Este vorba despre cartea care ne „doare”, care ne place, care ne obligă, care ne aruncă cu adevărat în lume. Este cartea care ne rupe de *facebook* și de comunicarea prin intermediari tehnologici. Este cea care ne aduce la o masă și ne oferă și un ceai - din când în când, mai ales iarna. Este cartea care ne face să ne privim în ochi, să vorbim în jurul unei teme, să ne antrenăm vreo abilitate sau alta - de la a dialoga la a „socializa”, acest ultim termen fiind unul atât de la modă încât nu prea mai înțeleg nici eu de unde până unde i se întinde sfera semantică. Ne contrazicem? Da, uneori puternic. Avem pasionați autentici? Da! Chiar persoane care pot să treacă, în opinia mea, drept împătimitiți, adică sunt persoane ale căror vieți au și un ritm dictat de anumite cărți sau de anumiți autori. Nu pot să nu îl amintesc aici pe domnul care are drept autor preferat pe Soljenițin. Sau prietenii care au o plăcere din a citi opere întregi de autori. Ce se petrece mai exact aici? Se prezintă cartea săptămânii, anunțată mereu la „ședința” precedentă, și lumea o citește... sau nu. Unii nu au timp, alții sunt refractari la autor sau la carte, alții o citesc din datorie, alții o iau ca pe o penitență, ca pe o provocare... Alții abia așteaptă să vină pentru a ști dacă respectiva carte merită mai apoi citită, așteptând păreriile celorlalți, alții pleacă ferm convingși că nu merită investit vreun efort în lecturarea respectivă. Sau nu merită investit în lectură în general! Aceștia sunt mai rari, dar există. Există pentru câteva ședințe, apoi se retrag și nu îi mai

vedem niciodată. Sunt confiscați de viață, de alte căi. Dar cei mai mulți trec cu bucurie la următorul autor. Sau se întrebă: „cum să fac să citesc mereu?!”

Ei, dar cum stau lucrurile și cum am dori să stea? Se citește, așadar, sau se recitește - căci cărțile sunt făcute nu pentru a fi citite, ci pentru a fi recitite, nu? - iar în ziua „performanței” ne apucăm să o transformăm într-un dialog. Noica spunea că o carte trebuie atacată, atacată sub idei. Pusă la lucru. Nu este doar un bun de consum și doar atât. Trebuie să o treci în viață cumva. Uneori cartea devine pretext pentru a o comenta, pentru a o duce mai departe în teme pe care le-ar presupune. Alteori dialogul se fixează într-o singură situație, considerată importantă, a cărții respective. Este bine? Este rău a proceda astfel? Nu știu. Mie personal îmi place acest joc până la un punct. Nu este constrângător, nu sperie și nu ar trebui să sperie, mai ales pe tinerii care se apropie cu un băț în mână de cărți, testându-le de la distanță dacă mușcă au ba. Nu se intervine cu rigori academice, cu „metodă” școlărească. Dacă școala poate să provoace - sau mai degrabă să contribuie la un anumit blocaj față de carte - atunci *Seara de Carte* încearcă să pună *altfel* lucrurile. Eu consider că în realitate școala încearcă cu disperare să resuscite pasiunea pentru carte, dar din păcate „pacienții” sunt destul de fugiți în lume pentru a da atenție disperării școlii. În această disperare se ajunge la un fel de constrângere, „pacientul” fiind ușor speriat de vocea școlii.

Recunosc, apoi, că mi-ar plăcea ca acest „antrenament” să se desfășoare după o anumită metodă și să respecte anumite exigențe, pentru a nu cădea în sporovăială. Mi s-a spus cândva, din partea unei persoane venind dinspre o disciplină mai exactă, că nu prea suportă atmosfera care îl zăpăcește prin „lipsa de concluzii”. Da, la *Seara de Carte* nu se trag concluzii. Cărțile rămân deschise, discuțiile rămân deschise. Sunt doar seri de antrenament. Sala de forță este biblioteca sau alt mediu propice lecturii și discuțiilor. Sacul de box este de fiecare dată schimbat. Caloriile scad în funcție de cât efort depune fiecare în dialogul susținut pe banda de alergat. Bucuria și ușurătatea ființei transpirate reies din savurarea lumilor întâlnite în acești saci de box. Setea crește după efort și se cere o nouă doză de hrană de „digerat”. Puturoșii trișează, mănâncă pe furie lucruri care duc la îngroșarea lenei, la lăncezirea neuronului. Cei virtuoși - ca să folosesc un termen plăcut antichității - strâng din dinți sau sunt trup și suflet furati de mirajul acestui joc-antrenament. Așa că... pe locuri, fiți gata, start! Puteți spune fără pregătiri prea mari: de mâine mă apuc să citesc o carte la două săptămâni. Asta înseamnă în jur de 26 de cărți pe an. Și când ne gândim că un „jucător” de performanță ajunge la cel puțin o sută, eu zic că nu e rău pentru un simplu antrenament. Nu-i așa?

Pompiliu Alexandru

Articol publicat în nr. 2/2016

Dialog între actualii și viitori dascăli: Programul „Pedagogia – de la clasici la contemporani”

În mai multe țări, așa numita Ziuă a profesorului este ziua specială de apreciere a cadrelor didactice. În unele dintre statele lumii, ziua este sărbătorită la sfârșitul primei săptămâni din luna octombrie, în timp ce în altele este celebrată într-o zi lucrătoare. Din anul 1994, UNESCO a stabilit ca Ziua Internațională a Profesorului / Educației să fie sărbătorită în fiecare an pe 5 octombrie.

Intrată de câțiva ani în calendarul de activități al Bibliotecii Județene „I.H. Rădulescu” Dâmbovița, Ziua Internațională a Educației a fost marcată, începând din 2016, cu un program deosebit prin complexitatea momentelor, la care au contribuit Inspectoratul Școlar Județean Dâmbovița, Colegiul Național „Constantin Cantacuzino” și Liceul de Arte „Bălașa Doamna” din Târgoviște.

La originea acestui program a stat inițiativa Inspectoratului Școlar Județean Dâmbovița și a Bibliotecii Județene „I. H. Rădulescu” Dâmbovița de a organiza, cu ocazia Zilei Educației, un concurs dedicat în exclusivitate elevilor de liceu ce se pregătesc pentru cariera de cadru didactic.

Astfel, alături de Colegiul Național „Constantin Cantacuzino” din Târgoviște, singura instituție de învățământ dâmbovițeană cu clase de profil pedagogic, s-a decis organizarea unui concurs de cunoștințe și abilități, în care zece echipe mixte de doi elevi (unul de clasa a IX-a, celălalt de clasa a X-a), selectați dintre cei cu performanțe deosebite, să-și demonstreze cunoștințele acumulate prin studiu, dar și abilitatea de a răspunde prompt și eficient, în contextul apariției unor situații dificile, în activitatea la clasă.

Succesul acestei inițiative în 2016, a determinat organizarea unei a doua ediții la 5 octombrie 2017, păstrându-se genericul „Pedagogia - de la clasici la contemporani” și partenerii din mediul educațional.

Această a doua ediție s-a bucurat de prezența reprezentanților autorităților locale, printre care și președintele Consiliului Județean Dâmbovița, Alexandru

Oprea, care a ținut să evidențieze recunoștința pe care o poartă profesorilor săi: „Personal, azi vreau să vă mărturisesc faptul că le sunt dator și recunoscător oamenilor care mi-au deschis drumul către cunoaștere. Nu voi uita niciodată că datorită lor am devenit mai bun, mai încrezător, mai responsabil.”

O surpriza a constituit prezența sopranei de renume internațional Felicia Filip, ea însăși cadru didactic universitar, care, pe lângă frumoasele cuvinte adresate în deschiderea evenimentului, a purtat un dialog interesant cu numeroșii elevi prezenți în sala de conferințe a bibliotecii județene.

Punctul central al programului a fost, ca și în anul trecut, concursul în care și-au demonstrat cunoștințele și abilitățile cele mai bune eleve ale claselor cu specializarea pedagogic ale Colegiului Național „Constantin Cantacuzino”, pregătite de profesorii Florentina Radu, Cristina Marin, Lavinia Râpeanu și Alexandru Ștefănescu. Toate participantele au fost premiate cu lucrări de

specialitate, utile în pregătirea lor, achiziționate prin fondul asigurat de către Primăria Municipiului Târgoviște.

În paralel, s-a desfășurat un dialog susținut între cadrele didactice (printre care și conducerea Inspectoratului Școlar Județean Dâmbovița) și elevii prezenți în sala de conferințe, centrată pe propunerile de îmbunătățire a sistemului de învățământ românesc.

Momentele de dialog și concurs au fost completate cu o prezentare susținută de Raluca Stan, elevă a Colegiului Național „Constantin Cantacuzino” - „Istoria școlii dâmbovițene”, dar și cu momente muzicale în interpretarea elevilor Liceului de Arte „Bălașa Doamna” din Târgoviște, coordonați de profesoara Oana Preda.

Alexandru Ștefănescu

Articol publicat în nr. 2/2017

Rolul bibliotecii în educația nonformală

În ultimele decenii se observă orientarea bibliotecii spre utilizator, spre satisfacerea cerințelor socioculturale și a nevoilor sale de informare, documentare, lectură, învățare permanentă, creându-se un schimb între cei doi parteneri, o cooperare mutuală.¹ În contextul actual se pune un accent deosebit pe amplificarea valorii educației europene în lume, fapt care implică acțiuni și investiții specifice.² Aceasta presupune ca sistemele de educație să devină mai deschise, mai flexibile, adaptate nevoilor celui care învață și potențialului real al acestuia. Este recunoscut faptul că, un număr mare din experiențele de învățare s-au desfășurat în afara sistemului de educație formală, și anume în biblioteci, muzee, la locul de muncă, în diferite organizații, în familie. În prezent, bibliotecile și-au însușit noile tehnologii de informare și comunicare oferind utilizatorilor servicii cu valoare adăugată care decurg din cultura informației. Bibliotecile publice au înțeles că trebuie să-și revizuiască rolul tradițional și să își extindă sfera de influență asupra aspectelor legate de educație, instrucție, oferind oportunități în vederea dezvoltării de abilități necesare în formarea continuă.

În funcție de gradul de organizare și oficializarea formelor educației, se disting trei tipuri:

- *educația formală*: o activitate oficială, planificată, care se desfășoară într-un cadru instituțional, fiind un sistem educațional structurat care urmărește dobândirea de competențe profesionale și cunoștințe specializate;

- *educația nonformală*: o activitate extrașcolară, organizată sau semiorganizată, care are drept scop îmbunătățirea anumitor abilități și competențe în afara sistemului școlar;

- *educația informală*: o activitate spontană, neplanificată și care reprezintă un proces continuu de învățare, în cursul căruia se dobândesc competențe și cunoștințe în funcție de resursele educaționale existente în propriul mediu de dezvoltare³.

- Primele două reprezintă forme de organizare instituționalizate iar cea de-a treia este o formă

neinstituționalizată. În ceea ce privește curriculum-ul, există diferențieri: în educația formală, curriculum-ul este impus; în educația nonformală este un curriculum negociat; iar în educația informală nu există un curriculum impus.

Educația nonformală își are originile încă de la începuturile fondării educației. A început să prindă contur în jurul anilor '60-'70 fiind asociată conceptului de învățare pe tot parcursul vieții (life long learning).

Scopul era acela al maximalizării învățării și cunoașterii din sistemul formal.⁴ Din punct de vedere conceptual, educația nonformală se referă la ansamblul activităților care se desfășoară într-un cadru instituționalizat, în mod organizat, dar în afara școlii, constituind o punte de legătură între instruirea formală și cea informală.

Între educația nonformală și cea formală există un raport de complementaritate, atât în ceea ce privește conținutul cât și formele și modalitățile de realizare, în primul caz conținutul fiind organizat pe arii de interes. Educația nonformală presupune asumarea responsabilităților fiind recomandabil ca în programele de educație beneficiul personal să fie clar conturat și să justifice efortul de implicare solicitat. Procesul educațional cuprinde nu doar dobândirea de cunoștințe, priceperi și deprinderi, ci mai ales dezvoltarea aptitudinilor, a creativității și formarea de competențe care să-i fie beneficiarului utile în viața de zi cu zi, în dezvoltarea personală și socială. În prezent educația formală tinde să devină tot mai flexibilă, mai adaptată nevoilor și motivațiilor utilizatorilor, în timp ce educația non-formală tinde să se organizează tot mai bine, urmărind asigurarea unei anumite calități și folosirea unor metode deja probate și recunoscute de specialiști.

În ceea ce privește accesul tuturor cetățenilor la informația corectă, un rol important le revine instituțiilor publice (școli, biblioteci, instituții culturale), mass-mediei și oamenilor de cultură. Deși numărul inițiativelor în domeniul învățării nonformale a tinerilor au crescut și s-

au acumulat importante experiențe, metode și inițiative, totuși, chiar în Europa se consideră că această formă de instruire și educare este încă insuficient cunoscută și teoretizată, având un potențial insuficient utilizat.

Referitor la domeniul educației, *Strategia educației și formării profesionale din România: 2016-2020*⁵ urmărește, printre altele creșterea participării și facilitarea accesului la programele de formare profesională. Acest obiectiv definește modul în care sistemul de formare profesională se adresează beneficiarilor direcți, fie prin formare inițială, fie prin formare continuă, prin răspunsuri adecvate la nevoile persoanelor, angajatorilor și comunităților. Pentru îndeplinirea acestui obiectiv strategic, sunt prevăzute următoarele direcții de acțiune:

- Dezvoltarea marketingului programelor de formare profesională și al rezultatelor învățării dobândite în context nonformal și informal

- Îmbunătățirea orientării profesionale și a consilierii în carieră

- Consolidarea și flexibilizarea mecanismelor de recunoaștere și validare a rezultatelor învățării dobândite în context nonformal și informal

- Facilitarea accesului la programele de formare profesională din sistemul de învățământ pentru tineri, cu accent pe cei din grupuri vulnerabile

Instituțiile care se pot implica în desfășurarea de activități non formale sunt: instituții de învățământ preuniversitar și universitar, firme, organizații neguvernamentale, muzee, teatre, centre culturale, biblioteci, cinematografe, case de cultură, asociații profesionale, syndicate, biserica etc. Direcțiile care pot fi abordate în cadrul educației nonformale de către aceste instituții sunt:

- Dezvoltarea de activități de comerț, agricultură, industrie etc.;

- Dezvoltarea profesională sau schimbarea rutei profesionale;

- Educația pentru sănătate;

- Alfabetizarea digitală etc.

Beneficiarii acestor activități pot fi persoane de toate vârstele și din toate categoriile socio-profesionale, care vor să se dezvolte din punct de vedere personal, să-și dezvolte anumite competențe și abilități în afara matricii educației formale.

Educația nu se poate limita doar la școală, ci trebuie să cuprindă toate dimensiunile existenței, să contribuie la dezvoltarea personalității fiecărui individ pentru a-l ajuta să-și înțeleagă locul în societate. Învățarea nu se realizează exclusiv în instituții formale (școli, colegii și universități), un rol important avându-l instituțiile de învățământ nonformal și informal.

Educația nonformală constituie o dimensiune fundamentală a procesului instructiv-educativ și o componentă esențială a învățării permanente, din care biblioteca nu poate să lipsească. Pe lângă accesul la

informație, lectură, loisir, în ultimele decenii, bibliotecile au început să își orienteze activitățile spre diferite tipuri de învățare, reprezentând o resursă extrem de valoroasă și larg accesibilă pentru învățarea pe tot parcursul vieții.

Bibliotecile publice promovează obiectivele naționale și europene care au ca scop construirea Societății bazate pe cunoaștere. Acest lucru înseamnă dobândirea la locul de muncă de noi abilități bazate pe cunoaștere, cunoașterea limbilor străine, deținerea de noțiuni de e-guvernare pentru cetățenii alfabetizați digital, integrarea indivizilor din diferite medii sociale, păstrarea identității culturale în contextul globalizării, educația prin intermediul noilor tehnologii de informare și comunicaționale. Observăm că bibliotecile reprezintă instituții importante în cadrul comunităților locale și din această cauză politicile guvernamentale naționale ar trebui să dezvolte din ce în ce mai mult un context favorabil acestora, de a fi acceptate ca instituții care furnizează strategii de învățare permanentă. Un rol important în promovarea acestui sector de activitate revine asociațiilor profesionale.⁶

Bibliotecile publice pot juca un rol important în furnizarea serviciilor de învățare accesibile tuturor cetățenilor. Pentru ca acest lucru să poată fi realizat este necesar ca personalul bibliotecii să fie instruit suplimentar; politicile de recrutare să fie mai flexibile, presupunând un set de abilități necesare pentru a-i susține pe cei care învață și pentru a crea un climat favorabil învățării, să fie dezvoltate noi modele de management al resurselor umane iar programul de lucru cu publicul să se modifice în funcție de nevoile utilizatorilor.

În majoritatea țărilor europene, în bibliotecile publice, sunt organizate cursuri care contribuie la educația vocațională sau la dobândirea anumitor calificări. Altele sunt în strânsă legătură cu programa de învățământ și sunt susținute de asociații sau organizații active în domeniul respectiv: literatură, patrimoniu, astronomie, climă etc. De asemenea, pe toată durata verii se pot organiza activități și ateliere de creație literară, pictură, lucru manual și alte îndeletniciri artistice destinate în special copiilor și celor de vârsta a treia. Multe biblioteci publice vin în ajutorul elevilor la efectuarea temelor pentru acasă, oferă acces la baze de date, pun la dispoziție instrumente de referință și cabinete de studiu pentru elevi și studenți. Toate aceste activități se pot desfășura în spații amenajate informal, gen cafenea (homework cafe) în care copiii și tinerii să-și efectueze temele îndrumați și supravegheați de personal calificat din cadrul bibliotecilor, care oferă ajutor în deprinderea unor competențe tehnologice și digitale, căutare de informații, filtrare de date, evaluare corectă a informațiilor.

Fiind furnizoare de servicii de informare publică bibliotecile trebuie să vină în sprijinul persoanelor cu nevoi speciale și a grupurilor excluse social, atrăgându-i în procesul de învățare sau ajutându-i să-și petreacă

timpul liber în mod benefic, îmbunătățindu-le astfel calitatea vieții. De asemenea, prin intermediul unor servicii web pot să creeze medii de învățare virtuală personalizate. Furnizarea unor astfel de servicii presupune, desigur, costuri suplimentare iar obținerea de fonduri publice constituie adesea adevărate provocări pentru bibliotecile publice care vor să-și extindă serviciile de învățare.

Pe de altă parte, serviciile de instruire și educație permanentă furnizate de bibliotecile publice sunt adesea considerate în afara politicilor oficiale de educație permanentă, nefiind întotdeauna recunoscute ca fiind servicii de bază într-o bibliotecă. Prin urmare, cooperarea și parteneriatele bibliotecilor cu autoritățile locale și naționale și cu alte organizații (școli, primării, instituții de învățământ inclusiv cele la distanță, agenții guvernamentale de instruire și de dezvoltare regională, ONG-uri etc.) sunt esențiale pentru obținerea finanțării necesare nevoilor lor strategice.

În societatea informațională, biblioteca își redefinește misiunea și responsabilitățile, se reinventează astfel încât, pe lângă serviciile tradiționale, utilizatorii să dispună de informații de calitate și servicii nou adaptate nevoilor comunității, suport pentru instruire și educație permanentă. Prin satisfacerea dorințelor și intereselor de cunoaștere ale tinerilor, biblioteca devine un centru resursă de dezvoltare a comunității locale.

Biblioteca Județeană Dâmbovița a conștientizat că organizarea unor activități de învățare non formală ar atrage mult mai mult spre lectură utilizatorii mai mici sau mai mari. Astfel, în cadrul programului *Școala Altfel* sunt organizate evenimente special create pentru micii utilizatori: *Căsuța cu personaje de poveste* - prin care aceștia sunt incitați să recunoască eroii din poveștile citite; *Cartea de 5 stele* - recomandările de lectură ale bibliotecii pentru elevii claselor I-VIII; *Educație financiară*; *Vizionare de filme documentare*; *Cu și despre adolescenți* - dialog liber în care diverși specialiști răspund întrebărilor adolescenților. O altă activitate de succes a fost *Biblioteca Vie*, un proiect care își propune să atragă atenția asupra acceptării diversității în societate. Cărțile din biblioteca vie sunt persoane care se confruntă cu prejudecăți sau stereotipuri legate de gen, vârstă, educație, meserie, etnie, rasă, religie etc. și care sunt victime ale discriminării sau excluderii sociale. *Biblioteca Vie* își propune să promoveze respectul pentru drepturile omului și demnitatea umană, să atragă atenția asupra diversității în toate formele ei, să stimuleze dialogul între oameni.⁷

Un proiect important derulat în cadrul Bibliotecii Județene Dâmbovița a fost cel referitor la constituirea unei *Rețele de centre de educație nonformală pentru viață în mediul rural din Dâmbovița*. Obiectivul principal a fost crearea unei rețele de centre de educație nonformală alcătuită din 10 ONG-uri și 70 de biblioteci

publice din Dâmbovița și oferirea de servicii educaționale precum dezvoltarea abilităților pentru viață în rândul a 1400 de copii de 10-15 ani aflați în situații de risc din zonele rurale ale județului. Alte obiective au fost formarea a 10 ONG-uri și 70 de bibliotecari ai bibliotecilor publice în domeniile Formator și Metode de educație nonformală și transformarea lor în persoane resursă pentru comunitate.

Biblioteca județeană a fost partener în cadrul unui alt proiect, Irresistible - Including Responsible Research and Innovation in Cutting Edge Science and Inquiry-based Science Education to Improve Teacher's Ability of Bridging Learning Environments. *Proiectul s-a bazat pe colaborarea între parteneri din mediul educațional (școli, licee, universitate), cercetare, cultură (bibliotecă, muzee) și mediul economic, care și-au propus să lucreze împreună în încercarea de a face tinerii să conștientizeze problemele specifice Cercetării și Inovării Responsabile. În cadrul parteneriatului, universitățile, Biblioteca și muzeele au cooperat valorificând expertiza și experiența pe care o au în activități de învățare formală și non-formală.*

După cum se poate lesne observa, bibliotecile publice joacă un rol vital în comunitățile pe care le deservește, devenind principala instituție care oferă informații și servicii de documentare în diferite formate și în diverse contexte.

NOTE

1. Mihaela Zecheru. *Biblioteca publică în sistemul cunoașterii: Percepție și expectanță*. București: Editura Cartea Universitară, 2005, p. 13.
2. *Investiția eficientă în educație și formare* [online]. Available at: http://publications.europa.eu/resource/cellar/e3251886-07d2-4078-bc60-4a9970733d6d.0014.02/DOC_2 Accessed: 26.02.2019.
3. Octavia Costea; Matei Cerkez; Ligia Sariva... *Educația nonformală și informală: realități și perspective în școala românească* [on line]. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2009, p. 10. Available at: http://www.tinact.ro/files_docs/educatia-nonformala-si-informala.pdf Accessed: 07.02.2019.
4. *Ibidem*, p. 9.
5. *Strategia educației și formării profesionale din România: 2016-2020* [on line] Available at: https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Minister/2016/strategii/Strategia_VET%2027%2004%202016.pdf Accessed: 03.05.2019.
6. *Strategii, politici și consilieri pentru bibliotecile publice și educația permanentă* [on line]. Available at: http://www.bjc.ro/new/files/ghidurile-entitle/entitle_guideline_2_romanian.pdf. Accessed: 27.03.2019
7. *Biblioteca Vie* [on line]. Available at: http://www.tinact.ro/files_forms/biblioteca-vie.pdf Accessed: 10.04.2019

Agnes Erich

Articol publicat în nr. 1/2019

TABLETE DE SCRITOR

Târgul Târgoviștei în Țara Lilipușilor

Tatăl meu, bucureștean prin formare, frecventând asiduu prin anii treizeci mediile boeme (o vreme s-a mișcat în apropierea lui Nichifor Crainic), moștenind, cum știu astăzi cu certitudine, ceva din fadoarea orientală a Ghilinelor, dar și rigoarea severă a Verusilor - ramura revoluționară a familiei, afirmată la 1848, părintele meu avea obiceiul pe vremea copilăriei mele să ne ia de mână, pe mine și pe fratele meu, cu rândul, și să ne ducă la oraș. Printr-o minunată lentiță fumurie, cu ochii buimaci de gânanganie am privit nu o dată furnicarul negustorilor lipscani, minunându-mă de limbajul lor ceremonios - asiduu. Bucureștiul copilăriei mele nu poate fi despărțit de fantoma uriașului schelet de mamut ca o corabie, navigând în Muzeul de Științele Naturii și nici de grupul statuilor „de fier” din fața Universității. Însă Circul ne atrăgea și pe mine și pe fratele meu cu puterea unui magnet, fiindcă acolo în permanență un clown, îmbrăcat într-un pantalon cu un singur crac, ne oferea floricele și cumpăra de la țigani pisici pentru *Șarpele Boa*. În Grădina Cișmegeiu, plină de pansele multicolore, ajungeam totdeauna trecând pe la Rotonda Scriitorilor. Tăcerea tainică a ilustrelor figuri mă speria, cum

și aerul meditativ, din altă lume parcă, al părintelui meu. Casa Aristide Miclescu, astăzi bibliotecă publică, mi se părea în mod straniu că plutește pe lac. Adaug și amănuntul că marele avocat, după cum îmi spunea tata, îl apărase pe bunicul într-un proces de pomină „cu cereale”. Gambriusul, Carul cu Bere ori Hipodromul din groapa cărămidarilor cred că le-am „descoperit” un pic mai târziu....

Era prin '56, când domnul Buijoiu - așa îi spuneau tatălui meu amicii - ne-a anunțat că în vara aceea intenționează să ne arate Târgoviștea !!! Ca să mă „pregătească” mi-a pus în mână, fără o vorbă, o terfeloagă lăptoasă... Erau, neîndoios, apreciez astăzi, „legende” despre Vlad Țepeș, într-o ediție popularii Cartea etala pe prima pagină celebrul portret al domnitorului, purtând la cucă câteva „țepi” miniaturale strânse în nestemate și, pe la mijloc, unde se deschidea mereu, o panoramă desenată naiv a orașului medieval. Mi-am închipuit, privind îndelung acea ilustrație, că de frica lui Țepeș, Târgoviștea va fi rămas un oraș locuit de pitici ciudați și nostimi. Acolo, la Târgoviște, dară trebuie să descopăr Țara Lilipușilor condusă de un Guliver care se intitula Țepeș. Cât eram de nerăbdător să-i văd la ei acasă ! Când am îndrăznit să-i comunic părintelui meu fierbintea mea dorință, a râs în hohote, schimbând câteva vorbe în șoaptă cu mama care i-a pus un deget pe buze...

La Târgoviște am ajuns în plină vară cu un tren purtat de o locomotivă cu aburi vopsită violent în roșu. Trenul nu avea mai mult de trei vagoane. În gară - o imensă hală cu geamlâc - nici urmă de pitici. Un furnicar de oameni ca toți oamenii roia din toate părțile. Aproape

toți aveau pe cap „panamale” imense de paie. Am fost tare dezamăgit ; orașul piticilor mei nu se arăta de nicăieri. Lacrimi mari îmi șiroiau pe obraz iar tata probabil mă credea bolnav, fiindcă nicăieri altundeva pe unde mă mai purtase în peregrinările sale nu mă mai purtasem astfel. În pantaloni scurți (până la genunchi) și sandale romane, „ghidat” cu mână forte de domniasa, domnul Buijoiu, am ieșit cu chiu cu vai din gară și am apucat-o pe o străduță (!) marginală Bulevardului Ferdinand, care ne-a scos, printre căsuțe de țară vâruite în ocru, cu muscate roșii la ferestre, direct în plin târg... Ce sărbătoare va fi fost nu-mi mai amintesc. Căldura mare ! Lume luminată ! Mulțime de căruțe cu boi dejugați și

țărani în cămăși albe încinși cu brăie roșii de lână, târând cu fote, cu „fluturași”, cu poale albe dantelate prinse în brâu. Orașeni spilcuiți, domni cu lavalieră și baston care parcă se purtau pe sus printre oalele de pământ și tuciurile țiganilor. Din butoaie mari așezate pe paturi din lați de salcie necojită se vindea vin și braga. La fiecare pas te împiedicai de olarii care expuneau pe așternuturi de paie ulcioare pântecoase și străchini, cum n-am mai văzut, smălțuite cu verde.

Rudarii își definitivau direct în târg, cu barda, albiile și copăile de plop. Mirosea tare a pastramă, gogoși și floricele de porumb ciucantîn. Târgoveți și țărani, de-a valma te îmbiau să cumperi câte în lună și în soare. Mi-aduc bine aminte că m-am ales din târg cu un fel de ocarină din lut negru în care se turna apă și când suflai scotea niște sunete tare ciudate. Un fel de tril de cintează sau presură, cine știe? În apropiere băteau clopotele Mitropoliei, o construcție impunătoare acoperită cu țigla verde de pe care nu mi-am putut lua multă vreme ochii. Mitropolia era deosebită cu totul față de toate bisericile pe care le văzusem eu până alunei într-o „prăvălie” „hiuioiul” și-a cumpărat o pălărie moale de fetru pe care negustorul i-a aranjat-o cu dichis într-o cutie mare de carton pe care scria cu litere aurii în chenar roșu „London”. Tata a avut grijă să poarte cutia cu monograma firmei ascunsă sub braț... Pentru mama părintele meu a cumpărat un tulpă din mătase de Cașmir, pe care cred că îl mai ține printre „relicvele” ei și astăzi.

Zodia a făcut dară să mă întâlnesc cu Târgoviștea în zi de sărbătoare și târg. Poate de aceea nici astăzi, după ce am citit atâtea încercări de explicare a etimologiei numelui vechiului oraș, care mai de care mai docte și mai fanteziste, nici astăzi nu pot să admit că numele orașului nu se trage de la o îndeletnicire atât de proprie spiritului său, cum este aceea de spațiu deschis negustoriei, adică de târg.

Stefan Ion Ghilimescu

Articol publicat în nr. 1/1999

Excurs sentimental târgoviștean

Spre a ști cine suntem și către ce năzuim a ne îndrepta, avem neapărată nevoie să cunoaștem începuturile, care ascund, așa cum sămânța conține întreaga plantă viitoare, calitățile ce ne definesc și tăria voinței de viață capabilă să lege întâmplări, obiceiuri, coincidențe, manifestări recurente în desfășurări lineare foarte distincte, conturând un sens și, cu vremea, un destin. Din fericire, avem destule mărturii - materiale și spirituale - ce înlătură decis, ideea ineptă a unora care nu ne cunosc (sau n-au vrut să ne cunoască) după care istoria noastră n-ar fi altceva decât străduința unui popor de a supraviețui pur și simplu, chipurile la întâmplare, după cum bat vânturile.

E de-ajuns să te așezi pe puntea Dealului, în vecinătatea Mănăstirii, și să privești de sus întinderea nesfârșită dintre parapetul munților și câmpia odinioară străbătută de fluviul verde al Codrului Vlăsiei, ca să înțelegi cu ce “doctă” intuiție, transformată în înțelepciune și experiență, au lucrat întemeietorii când au așezat Târgoviștea la egală distanță de marile cursuri de apă lalomița și Dâmbovița, la întretăierea drumurilor străvechi ce duc, spre nord-vest, la Câmpulung și în lesniciosul pas la Branului, prin care se face legătura cu Ardealul, la sud spre București (80 de kilometri) și Giurgiu, cu hotarul de neclintit al Dunării, la est spre bogatele ocnite și văi ale Prahovei. Treabă gospodărească de geometru, care i-ar da multă bătaie de cap chiar unui cibemetician al zilelor noastre, înarmat cu instrumentele modeme potrivite să pună în ecuație atât avantajele strategice, cât și pe acelea, greu cuantificabile, ale bazinelor de aprovizionare cu cereale, sare, lemn, piatră, fructe, miere, petrol, etc. Această poziție geografică cu totul excepțională explică marea putere de regenerare a târgului după atâtea încercări pustiitoare,

rațiunea pentru care așezarea a fost aleasă reședință voievodală, și înainte de-a fi cetate de scaun dar și după mutarea domnitorilor pe Dâmbovița în jos, la București.

De asemenea, e suficient să întorci privirea către interiorul curții mănăstirii ca, admirând silueta impunătoarei biserici Sfântul Nicolae „din vii” (ctitorită în 1499 de Radu cel Mare), să înțelegi cât de nobilă și complexă, bine constituită, era concepția constructorilor acelor vremuri asupra legăturii intime dintre opera de arhitectură și spațiul geografic pe care era chemată să-l mobilizeze. Sunt câteva decenii de când cercetătorii artei din Țara Românească nu conțin să învedereze trăsăturile originale rezultate din combinarea fericită a elementelor de proveniență bizantină cu cele occidentale, care aveau să conducă mai târziu la sinteze de felul stilului brâncovenesc. Un asemenea monument, de o rară frumusețe, ivit pe culmea unui muncel dominând Târgoviștea, confirmă ideea că n-avem a face cu o creație condamnată la izolare, extravagantă, împrumut întâmplător al unor valori și dexterități aduse de aiurea de meșteri itineranți (venețieni, dalmați, georgieni, armeni, etc.); avem de a face cu un mod anume - al locului - de a interpreta poziția, funcțiile, particularitățile așezării, deschizându-i și spiritual, deși în piatră, căile de comunicație cu cele patru orizonturi ale ținuturilor locuite de același neam.

Gândită ca necropolă voievodală, Mănăstirea Dealu era parcă predestinată să primească în 1601 și să adăpostească peste veacuri capul fără de trup al primului întregitor de țară, Mihai Viteazul, pe care îl simțim veghind la neclintirea fruntariilor.

Mircea Horia Simionescu

Articol publicat în nr. 2/1996

Visând, la Târgoviște

Aici, în urbea cu nume de târg, mi-a fost dat să mă nasc și să trăiesc cea mai mare parte a vieții mele. Și să visez.

Fiindcă în copilărie și în adolescență, la maturitate și acum, la vârsta senectuții, cunat am fost cu visarea (cum, mi se pare, că am zis metaforic, într-o poezie a mea, ivită tot într-un moment de visare).

Dar nu numai vise în care se plăsmuiau perspective de viață ale mele, ale celui care mă lăsam furat de iluziile visării.

Au fost și vise în care se derula un film de cinematograful miraculos ce prezenta scene din viața fostei Cetăți de Scaun, cu voievozi, cu domnițe și cu oșteni porniți să lupte pentru apărarea unei țărișoare așezate de Istorie la răspântie de drumuri și de destine, precum și din viața unui orașel liniștit de provincie, ale cărui străzi păstrează amprenta vechilor case negustorești de la întretăierea celor două secole, al XIX-lea și al XX-lea, ori stilul potolit neoclasic al clasei de mijloc ce s-a ridicat aici în acea perioadă de timp.

Un vis frumos, cu amintiri din vremuri demult ascunse, pe care mulți dintre actualii locuitori ai Târgoviștei nu le-au apucat și de care știu prea puțin.

Iar acum, când scriu aceste rânduri, pregătindu-mă să intru într-un somn în care nu se știe dacă și ce voi visa, dar oricum e sigur că nu voi mai putea să povestesc eventualele vise din acest somn, mă străduiesc să visez, încă, viitorul Târgoviștei la care, indiferent de câte neîmpliniri mi-au fost scoase în cale de-a lungul vieții petrecute pe aceste meleaguri, eu țin foarte mult și visez un viitor mult mai luminos decât îl întrevăd unii, acum.

La începutul anului 1990 prevedeam și visam două căi de dezvoltare a orașului în vremea ce se desena atunci la orizont: crearea unui centru universitar și activarea impetuoasă a turismului.

Prima dorință exprimată de mine atunci, a prins contur în ultima vreme luând ființă, 1a Târgoviște, Universitatea de stat „Valachia”. Vom vedea cum se va dezvolta cu timpul acest focar de cultură, nucleu de prestigiu al învățământului universitar.

Sper ca edilii noștri să reflecteze mai mult și să facă ceea ce trebuie spre a crea condiții ca Târgoviștea să devină un oraș turistic, spre împlinirea și a celui de-al doilea deziderat al meu.

De la Complexul muzeal Curtea Domnească și până la o serie de locuri istorice, străzi și case pot forma obiective atractive pentru vizitatorii din țară și străinătate, orașul nostru putând să devină un centru turistic important, mai ales că e așezat aproape de capitala țării, dar și de pitoreștile regiuni montane, ale Văii Ialomiței, spre Sinaia și Predeal.

Visând, așadar, la Târgoviște, mă aflu acum cu fața spre trecutul plin de amintiri și spre viitorul plin de speranțe.

Și fiindcă a venit vorba de amintiri, voi mărturisii gânduri despre trecutul cultural al urbei, de care sunt

legat prin fibre indestructibile încă de pe vremea când fiind adolescent am fost martor la multe manifestări culturale despre care cei de azi, în special tinerii, știu prea puțin sau mai nimic. Și ar trebui să știe mai multe...

Să știe nu numai că Heliade Rădulescu și Grigore Alexandrescu s-au născut la Târgoviște, că Vasile Cârlova a cântat ruinurile Târgoviștei, că Brătescu-Voinești a locuit în acest oraș și a scris despre el, că mulți scriitori de seamă ai neamului nostru au pomenit în operele lor despre Târgoviște, că în ultimele decenii a luat naștere binecunoscuta „Școala de la Târgoviște” (cu Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu și Costache Olăreanu, toți trei foști elevi ai liceului „Ienăchiță Văcărescu”), pe care istoria literaturii române i-a înregistrat definitiv și la loc de cinste; dar să știe târgoviștenii de astăzi că, în perioada interbelică în acest oraș aveau loc la Sala de Arme (singura pe atunci sală de spectacole) neuitate șezători literare, la care participau, vorbeau și recitau din operele lor scriitori de talia lui Liviu Rebreanu, Ionel Teodoreanu, Gala Galaction și mulți

alții, printre care și dâmbovițeanul I.C. Vissarion și târgovișteanul Ion Calboreanu; că pe acea scenă a concertat George Enescu și au jucat teatru mari actori ca Ion Manolescu și G. Storin, iar Radu Beligan a apărut într-o piesă pe când era foarte tânăr, împreună cu Puiu Iancovescu că - așadar - la Târgoviște a fost, cu ani în urmă, o viață culturală remarcabilă, la care contribuiau profesorii și elevii liceului din localitate (unde și autorul acestor rânduri a învățat).

Iată, așadar, că amintirile mele vin acum să îndeplinească realitatea cu visul - fapte, evenimente, oameni care au fost și sentimentul că toate acestea erau un vis frumos, iar trecutul și visările de atunci se leagă de viitor și de visele lui.

Nu îndrăznesc să spun asemeni lui Calderon de la Barca: La vida es viso! căci viața nu e chiar un vis, dar nici nu pot să uit catrenul unui francez inspirat care zicea așa: La vie est breve/ Un peu de reve/ Un peu d'amor/ Et puis... bonjours! și, fiindcă viața e, într-adevăr, scurtă, să nu uităm că ea e un pic de vis și un pic de iubire. Iar din vis și din iubire se nasc marile fapte: din visul cel exprimat prin cuvintele „pohta ce am pohtit”, rostite de marele voievod al cărui cap odihnește lângă Târgoviște, sus, la Mănăstirea din Deal, s-a pornit făptuirea unificării celor trei țărișoare, dintr-un vis să pornim și noi târgoviștenii, la făurirea unei cetăți noi cu care să se mândrească urmașii voștri și urmașii urmașilor voștri. Și, pentru asta, cunoașteți-vă trecutul, visați, visați la viitorul unei Târgoviște, demnă să privească istoria din tumul înalt al Chindiei, spre îndeplinirea obligației testamentare a Văcăreștilor.

Theodor Nicolin

Articol publicat în nr. 2/1996

După o jumătate de veac

Puțini dintre cei care mă văd venind în fiecare an în Cetatea Târgoviștei, unde petrec vai! doar câteva zile, mai mult în cadrul unor „manifestații” culturale, la care sunt invitat ca un bineștiut iubitor al orașului și al scriitorilor de aici, cunosc împrejurările în care, demult, am făcut primul meu popas mai lung. Era în 1947-49, când am ajuns sub dealurile dinspre Răzvad, deoarece eram la un pas de moarte, aveam o afecțiune pulmonară și, în starea de mizerie în care se afla pe atunci țara (secetă, foamete, molime, ocupație străină), singura mea speranță fusese „schimbarea aerului” și un regim alimentar mai concentrat. Pesemne că le-am găsit aici, din moment ce m-am însănătoșit, dar îndelungile răgazuri melancolice, gândul la Vasile Cârlova, care dispăruse așa de tânăr, sensibilitatea mea de bolnav ar fi trebuit să mă ducă la o resemnare poetică, o încercare de a găsi consonanțe în acest sens.

Dar, dimpotrivă; orașul era departe de descrierile dezolante ale vechilor cântăreți. Nu era urbanistic foarte dezvoltat și nici locuitori mulți nu avea, poseda însă o densă populație intelectuală, alcătuită mai ales din profesori care predau la numeroasele licee din cuprinsul său. (Aici la „Enăchiță Văcărescu”, am trecut și eu o clasă, în anul când am venit bolnav și a trebuit să întrerup școlaritatea mea în Capitală). Am trecut zilnic pe lângă ruinurile Cetății Domnești, dar și printre cele ale orașului; toate acestea mi se păreau un cadru firesc, un decor istoric al unei anumite lumi care azi a dispărut; o societate distinsă, cu un anume stil de viață care nu se poate improviza,

de oameni subțiri, sustrași agitațiilor și pornirilor năvalnice, specifice centrelor de dizarmonie socială, care îmbie la răsturnări și revoluții. Regăseam o atmosferă destul de rar întâlnită altundeva, în care o pedală surdinizantă atenua stridențele și cacofoniile, în acord cu frumusețea peisajului.

Tocmai peste toate acestea s-a abătut calamitatea comunismului, producând dizlocări, distrugeri, frângeri de destin; urbea a fost abia târziu reînsuflețită, după criterii străine de trecutul ei, a fost transformată într-o citadelă a industrialismului socialist și a gigantismului păgubos care a falimentat spectacular în 1989-90, fără ca asta să se datoreze vreunei invazii a turcilor sau a vreunui principe prădalnic de peste munți. Noile ruine se mențin și se vor mai menține, dar cred că viața orașului a țâșnit irepresibil printre ele.

Cetatea Târgoviștei nu mi se pare un loc al melancoliilor inspirate și al sentimentalismului teatral. Istoria înseamnă un duh, adică o formă a vieții pe care o regăsești acum la tot pasul. Să mai spun că acest loc al pământului este pentru mine unul de stimulente, de confruntări și dialoguri inteligente, în care recunosc în fiecare clipă altceva decât ce se poate stabili prin programe și aștepta de la niște ordine drastice de sus. Orașul a intrat în zodia libertății, adică în singurul regim prielnic creației. E cu totul altceva decât umbra neclintită a zidurilor moarte. În același decor istoric, viața își impune drepturile ei.

Alexandru George

Articol publicat în nr. 1/1997

Târgoviștea

Istoria, zice Elias Regnault, nu ne-a păstrat numele fondatorului Târgoviștei; știm numai că această veche capitală a fost locuința celor mai străluciți dintre cei dintâi domni naționali: Vladislav, Mircea, Vlad Dracul, Țepeș, Mihai Viteazul.... și deși Târgoviștea și-a serbat 600 de ani, se pare că și anul 1240 este un punct de referință, fiindcă în Țara Românească, la răsărit de Olt, se afla atunci un principat român cu capitala în Târgoviște, peste care domnea voevodul Seneslau...

Corect este să ne amintim de datele sigure...

Cartierul Suseni și împrejurimile, o mică boemă a orașului cu bisericile Sfântul Dimitrie, cu pictura brâncovenească refăcută de pictorul Vasile Blendea, Sfântul Gheorghe, Crețulescu, Biserica Catolică, locuința pictorului Gheorghe Petrașcu, casele scriitorilor Radu Petrescu (vis a vis de fosta pușcărie a orașului), Mircea Horia Simionescu, a lui Traian Geagu Marinescu, eroul neamului în lupta contra comunismului, casa preotului profesor și scriitor Nițescu, apoi a preotului catolic Francisc Augustin, ce a devenit paroh al Catedralei din București (Sf. Iosif).

Ce mult a trecut. Anul 1940, primul an de școală cu învățătorul Ghiță Ionescu, la școala evreiască (acum o anexă a Poliției Municipale), fiindcă școala numărul unu de băieți (actuala Școală Populară de Artă) a fost avariata la cutremur. Anii următori numai cu doamne învățătoare, fiindcă războiul începuse la Răsărit. Liceul „Văcărescu”, cu profesorii de neuitat: Costică Constantinescu de franceză, Cezar Ivănescu de matematică, cu domnul Pătru la română, cu H. (cu H mare) Năstase la istorie, cu Vasile Blendea la desen, cu Babor la germană, cu „tăiere” Ionescu la limba latină, cu colonelul

Cemescu la științele naturii, azi biologia, liceu ce funcționa la școala generală de peste drum, alături de casa actorului, elev atunci, Silviu Stănculescu, nepot al profesorului de geografie Marineanu, fiindcă în clădirea Văcărescului în anii 1941-1942 era Spitalul Militar, existând în fiecare laborator câte o morgă.

Apoi, plimbările la Curtea Domnească când totul era ruine - nu începuse refacerea -, dar parcă mai pline de frumuseți și visuri atunci când tinerii care credeau că pot schimba ei (ce năstrușnice speranțe) tirania comunistă, deci atunci când a luat ființă prima organizație de luptă clandestină contra regimului ilegal instalat, organizație ce ființa la Liceul Văcărescu, cu elevii Baravache, fiul profesorului de matematică, Mărgulescu, mai târziu Iliescu, Miclescu, Trifu și mulți alții, pe care securitatea și pușcăriile comuniste nu i-a ocolit..., aspect pe care cei de azi de la Liceul Văcărescu nu cred de cuviință să amintească. Ei, vechii dascăli ai școlii sunt ținuți minte cu stimă și azi. Cei de azi... ar fi bine să pășească unii pe urmele celebrilor înaintași.

Cartierul Suseni. Invadat în '44 de hoardele staliniste, cu căruțe și cai aproape sălbăticiți, cu nelegiuirile lor, dar care s-au izbit din primele zile de rezistența câtorva inimoși, mai mult decât patrioți. Revin la Traian Geagu Marinescu, prins apoi în munți, torturat la securitatea din acest oraș (în actuala casă de vis a vis de Liceul auto) și la Pitești, împușcat în anul 1950 la Izvoare, Dâmbovița, de același ofițer călău ce l-a asasinat și pe colonelul târgoviștean Stănescu....

Ei...amintiri. Câteva amintiri.

Lucian Penescu

Articol publicat în nr. 1/1997

Târgoviștea – o floare a darurilor

Târgoviștea a rămas partea ființei mele, o dragoste și un dor. E orașul în care mi s-au cristalizat ambițiile, orașul în care mi-am început o instrucție

intelectuală ce nu se va sfârși niciodată, oraș care m-a protejat în momentele grele ale vieții și căruia i-am rămas dator. Oamenii? Am să scriu cândva despre ei. În primul rând despre minunații lor dascăli: ajuns la București, în 1952, pentru a urma Școala de Literatură, mă uimeam constatând că mulți învățători târgovișteni depășeau nivelul unor universitari din capitală. Voi scrie apoi despre ziarul local (numit prin timp „Chemarea”, „Uzina și ogorul”, mai nou, cu îndreptățire și fală „Dâmbovița”), ziar care a fost pentru mine un izvor de vitalitate și inspirație. Încă elev (alături de prietenul Daniel Drăgan) am avut satisfacția de a fi acceptat de către redactori ca un mic tovarăș de-al lor. Aveam un sertar, al meu, în lunga masă de ședințe a redacției, eram inclus în planurile redacționale, certat și lăudat și, mai ales, eram luat în „documentare” în satele raionului, în fabrici, pe șantiere. În 1951, ziarul m-a trimis, ca delegat, la un congres al corespondenților de presă. Eram cel mai tânăr partici-

pant, dar m-am numărat printre avântații vorbitori. Și, înainte de a mă crede scriitor, știu că sunt jurnalist.

Am scris zeci de volume și mi-ar fi greu să consider că unul dintre aceste zeci m-ar reprezenta cel mai bine. Câteva nu au apărut chiar așa cum fuseseră concepute inițial, câteva au ajuns cu prea mare grabă la tipar, câteva sunt simple experimente. Șansa mea e doar o culegere selectivă (selecția nu trebuie să o fac neapărat eu), o carte propunând o biografie lirică, dar și o „geografie” a drumurilor mele. Cartea despre Târgoviște a fost scrisă dintr-un puternic impuls sentimental. A fost prima, dedicată după război, magnificului oraș al adolescenței, mele. Am scris-o greu, fiindcă pe atunci nu apăruseră lucrări științifice „la zi” și documentația se limita la puține titluri. Apărută într-un tiraj uriaș, „Târgoviștea” mea s-a bucurat de succes, s-a epuizat rapid și a furnizat unor critici posibilitatea de a mă onora, onorând memoria eternei capitale românești, cetatea nemuritoare a gloriilor militare, dar și a cernelii tipograficești.

Gheorghe Tomozei

Articol publicat în nr. 1/1997

Târgoviște – destin românesc

Dacă este adevărat, din punct de vedere mitologic, că orașele sunt stele împământenite, Târgoviștea cu istoria lui culturală ar trebui asemuită unui astru. Căci numai astrul are o strălucire proprie și o capacitate de a constela, de a aduna alte stele la un loc, într-un sistem bine articulat.

Curte Domnească și Cetate de Cultură, Târgoviște ne-a dat personalități remarcabile și fenomene ale culturii care au marcat adânc mișcarea noastră în istorie și - mai cu seamă - în *ciuda* istoriei și a terorii ei, după cum zicea Mircea Eliade: Văcăreștii, Ion Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Școala de proză târgovișteană...

Ceea ce mă impresionează în mod deosebit în chipul spiritual (nu cel fiziologic sau pur arhitectural) al Târgoviștei este *vechimea* ca dat antologic fundamental.

Or, *vechimea*, presupune *organicism* și certitudine de a fi. Târgoviștea beneficiază din plin de acest har a lui *este*, a lui a *fi* în deplinul înțeles al verbului ființial românesc.

Târgoviștea se pune mereu, în istoria de ieri și de azi, sub semnul *plinului*. Ea are toate cele trei dimensiuni temporale: trecut, prezent și viitor. Le are fiindcă reprezintă *un destin*. Destinul acesta îi este de asemenea întrutotul românesc căci, ca în mitul manolin, ea s-a ridicat mereu din „ruinuri”, a ars etape, s-a reînființat ca pasărea Phoenix, a supraviețuit prin valori, prin cultură.

Ca om de cultură român din Basarabia înstrăinată aș mai adăuga că sufletului meu îi sună ca titlu de imperative atât sublimul îndemn „Creșterea limbii românești / Și a Patriei cinstire” cât și epitalamul lui Grigore Alexandrescu: „Vreme multă ziua-aceasta/ Va trăi în pomenire,/ Și al tău îngeresc nume/ Veacurile îl vor ști/ Între două țări vecine/ Objeț pacinic de unire/ A nădejdei stea plăcută/ Rumâniei tu vei fi...”

Mihai Cimpoi

Articol publicat în nr. 2/1997

Eseu sentimental

Despre un loc anume nu ajunge doar să auzi. E musai să și vezi. Pentru că zvonul (zvonurile!) legat (legate!) de colțul acela de lume multiplică știrile, lățește repere, lungește distanțe și te trezești, deodată, cu o alcătuire mai mult fantezistă decât reală. E ca și când, absent la o partidă de vânatoare ori de pescuit, afli despre trofee atât de microbolante încât simți nevoia să te întrebi: cât de departe e plăsmuirea de adevărul adevărat și împărți, în consecință, la cincii, la zece căci ce depășește valoarea obiectivă e, neîndoielnic, legendă.

Amintirile mele cele mai vârstnice despre orașul, fost capitală de principat, datează de la vârsta de 5 ani când am traversat de la sud spre nord venind dinspre Comișanii patriarhali spre Doiceștii oleacă industriali, oleacă istorici unde tata, subofițer de jandarmi, fusese numit șef de post.

Catrafusele (puține!) câte aveam încăpuseră într-o camionetă bătrână ca mama mare, zdranca! zdranca! făcea ea, aceea, străbătând, la pas, străzile cam cu hârtoape ale Târgoviștei „plină de voievozi” (zicerea tatălui nostru cel de toate zilele!) și eu stau cu nasul lipit de gemulețul din dreapta al mașinii minunându-mă, căci ce altceva decât minune este descoperirea din aproape în aproape a inefabilului?

Așa am văzut, trecând prin preajmă, liceul Ienăchiță Văcărescu, Sala de arme și mai cu seamă turnul „ciobit” al Chindiei, „ciobit, ciobit dar câtă prestanță, câtă mândrie orgolioasă!” (zicerea stăpânului nostru Gheorghe).

Am plecat la cătănia liceală după ce am trecut concursul de admitere în sesiunea din vară pe locul întâi, chiar întâi (îngăduie-mi-se trufia!) și, conform disciplinei militare a tatei am fost înscris la internatul Liceului Văcărescu al cărui director era proful de gimnastică Vasile Torje căruia, plutonierul de jandarmi m-a predat cu acte în regulă dar și cu indicația expresă: „dacă vă face probleme, altoiți-!”

Nu m-am scâncit, n-am plâns, n-am stors măcar o jumătate de lacrimă când am fost abandonat (așa vedeam eu!) „biet pui de cuc părăsit în cuibul ciorii” în sala de meditație a așezământului școlar cu pricina pentru că mi-am zis, filosoficește: „ori Cezar, ori nimic”, iar eu mă socoteam un Cezar în devenire.

Am rămas la liceul târgoviștean doar un an. Războiul se întetise peste măsură, știrile de pe front erau tot mai înspăimântătoare, orașul devenise ținta bombardamentelor americane și plenul familiei a decis, în consecință, mutarea mea și a fratelui Florin - Florentin la Găești - urbea nepândită de asemenea primejdii. Iată de ce, în răstimpul prea scurt „în raport cu istoria” petrecut în fosta cetate de scaun mi-a fost dat să descopăr prea puține din relicvele sale. În orice caz, eu m-am străduit din răpuzeri, am parcurs, dus și întors, în nenumărate rânduri Calea Domnească (fostă, inițial, Ulița Coconilor), am tremurat de emoție călcând mozaicul Bisericii Albe, am vibrat din toate simțurile pătrunzând în pronaosul bisericii Stelea, m-am mândrit „valahicește” hoinărind printre ruinurile Curții Domnești și am încercat să pătrund tainele misterioase lăcătuite în zidurile bisericii sașilor și ale mănăstirii franciscanilor din Târgul de Sus. Ajungea? Da de unde! Eu am rămas, însă, cu zicerea valabilă și astăzi: „de necrezut sunt, Doamne, minunile tale!”

Peripatetizând îngândurat și singur prin marginile orașului cu o mie de străzi și străduțe am constatat, spre uimirea mea, că cele mai multe dintre ele purtau nume de flori, de arbori și de păsări ca, de pildă: strada romanițelor, a crizantemelor, a lămâiței, a crinului, a lăcrămioarelor, a ghiocelilor, a panselilor, a trandafirilor, a alunului, a socului, a salcânilor, a duzilor, a castanilor, a cocorilor, a porumbeilor, a rândunelelor, și încă, și încă iar amănuntul acesta sublinia vocația poetică a locului și a edililor (de la întemeierea așezării presupun). Slavă Domnului și slavă domniilor lor, zic !

După aproape o jumătate de secol de la descălecatul meu în orașul atât de drag mie, mă aflu, într-o amiază molcomă și portocalie de septembrie, plimbându-mă agale prin parc. Nu iau seama la nimic, mă deplasez, doar, cu mâinile la spate și târăsc, după mine, ca o umbră concretă, deceniul de singurătate demult apus. E bine, e frumos, e rememorativ și nu știu de ce îmi trece prin minte, tocmai acum, deviza lui Pico de La Miranda: „de multe știind și încă ceva pe deasupra...”

Toma Biolan

Articol publicat în nr. 2/1997

Târgoviștea, în octombrie

N-am putut rezista ispitei de a revedea orașul unei bune părți a copilăriei mele, deși starea sănătății nu era prea favorabilă unei asemenea deplasări. În prima zi a plouat și a fost urât afară, în celelalte zile însă un soare generos ne-a făcut pe toți să uităm torențele din ajun și să ne bucurăm de o vreme împăratească.

Am mai fost la Târgoviște și în ceilalți ani, când s-au ținut festivalul și concursul „Moștenirea Văcăreștilor”, ajunse la a XXXI-ediție, după știința mea cea mai longevivă manifestare de acest gen din țară. Dacă la începuturile lor, festivalul și concursul strâneau poeți și prozatori din toată țara, fără alegere, care participau la acțiunile respective după un tipic prea bine cunoscut și care făcea ca toate manifestările să fie, indiferent de locul de desfășurare, ca trase la indigo, după 1989, schimbându-se vremurile, s-au schimbat și „actorii”. A intrat pe fir, iertată fie-mi expresia, datorită și prestației de excepție a lui Ștefan Ion Ghilimescu, de la Inspectoratul pentru Cultură, „Școala de la Târgoviște”, astfel încât, dacă ar fi să ne luăm după demonstrațiile lui Mircea Cărtărescu din ultima sa carte, „Moștenirea Văcăreștilor” riscă să devină nu numai o arenă, dar și un stindard al postmodernismului românesc. Lăsând gluma deoparte, trebuie să spun că la nici o altă manifestare de acest gen nu mă simt mai acasă și mai în largul meu ca la Târgoviște. Poate sunt de vină oamenii, locurile, amintirile care mă năpădesc. În mod sigur, compania în care mă aflu de fiecare dată mă face fericit: pe lângă „colegii” de școală, Mircea Horia Simionescu și Alexandru George, au fost sau sunt în continuare fervenți participanți regretații Cornel Regman și Cezar Baltag, apoi Barbu Cioculescu (văzut de Radu Petrescu drept membru de drept al Școlii), Ileana Mălăncioiu (care a și luat, acum câțiva ani, cea dintâi, premiul pentru literatură al orașului Târgoviște), Teodor Vârgolici, Tudor Țopa, Mihai Șora, Henri Zalis și mulți alții, personalități cărora le cer iertare dacă nu le menționez aici numele, neavând la îndemână un catalog al tuturor prezențelor. Dar și fără acest catalog pot adevări că toți cei ce au trecut pe la „Moștenirea Văcăreștilor” s-au simțit bine și au considerat șederea lor acolo ca plină de foloase pentru ei.

Juriul, din care am onoarea să fac parte împreună cu ceilalți colegi (președinte fiind, pe bună dreptate, cel mai târgoviștean dintre noi toți, adică Mircea Horia Simionescu), are în fiecare an probleme cu selecționarea concurenților. Să vă dau un exemplu: la poezie s-au prezentat anul acesta vreo 140 de concurenți, față de vreo 40 la proză, cifră aiuritoare dacă

avem în vedere existentul de poeți (deja tipăriți) pe țară (pe metru pătrat sau la suta de mii de locuitori). Malițioșii ar spune că avem prea mulți feneanți, tineri cu capul în nori. Optimiștii ar putea socoti însă această inflație și ca un semn bun de nepierdere încă a speranței, de credință în puterea cuvântului. Depinde cu ce ochi privești lucrurile și ce parti pris ai. Dacă e adevărat că „cerul e un acvariu pe care ni-l pune în cap Dumnezeu în fiecare dimineață” și înțeleg, ca iubitor de animale, că poți să fii bolnav „de moartea unui pisoi hăcuit de mașini”, cum sună niște versuri ale talentatei Grațiana Popescu, mai puțin înțeleg galimatias-ul în care se complac alții, amestecând, fără har, mecanici poetice dintre cele mai diverse, de la Nichita Stănescu la Mircea Cărtărescu, idolul lor de astăzi. Mă rog, poate că asta probează că în vremuri atât de tulburi, ca cele prin care trecem cu toții, postmodernismul, departe de a fi doar obiect de glumă, e și o soluție pentru începuturile multora dintre literaturii noștri de mâine.

Dar să trec mai departe și să spun că existența, în același timp, a unei bogate retrospective Petrașcu ne-a umplut de fericire, eu având și avantajul unui ghidaj inspirat, făcut de prietenul meu din copilărie, Timotei Constantin, pictor de meserie. Deși născut la Tecuci, cu studii la Paris și multe expoziții în străinătate și la București, Petrașcu a căutat un loc de liniște la Târgoviște, cumpărându-și aici o casă, pe strada Bărăției, câteva case mai sus de cea în care am locuit și eu în anii 1939- 1945. Am avut astfel ocazia să dau peste câteva pânze cu interioare și peisaje de la Viforâta și Târgoviște, care mi-au readus în memorie configurația vechilor străzi și arhitecturi de nori plasate magnific pe bătrânele ruine ale cetății.

Încoronarea lui Barbu Cioculescu, în finalul manifestărilor, cu Premiul pentru literatură al orașului Târgoviște, i-a dat prietenului nostru prilejul unei alocuțiuni inspirate, în care am recunoscut, pe lângă ecurile unei istorii încă vii, bătăile unei inimi pline de speranțe pentru urbea lui Cârlova și a lui Grigore Alexandrescu. Evocarea plimbărilor cu trăsura prin oraș și pe drumurile județului m-au întors cu gândul la anii propriei copilării când, cocoțat pe capra vreunei birje, înfruntam, cu brațele deschise, aerul tare al unui alt octombrie, un octombrie de demult, dar nepieritor.

Costache Olăreanu

Articol publicat în nr. 1/1999

Confesiune

Târgoviștea, orașul meu de cântec și de destin, am purtat-o și o port mereu cu mine, oriunde m-aș găsi, până la trecerea în cealaltă lume. Poate chiar și după aceea, dacă va fi cu puțință și Dumnezeu îmi va înțelege rugămintea. Pentru că ea, Târgoviștea, pentru mine, înseamnă întoarcerea peste timp la copilărie, la adolescență, la tinerețe, în spațiul sufletului meu. Aici am văzut, pentru prima oară, lumina zilei într-un perimetru fericit, lângă ruinele Palatului Domnesc și ale Turnului Chindia, pe vechea Cale Domnească, la Spitalul Județean, unde mama era soră medicală.

Anii copilăriei mele s-au înșirat pe răbojul vieții, ca pe o cale lactee nedeslușită, aspră, colțuroasă, dar însoțită, între fascinanta lume necăjită și cuminte a satului Butoiu de Sus, locul natal al mamei - și capitala Țării Românești, Târgoviște, unde nu m-am săturat niciodată să visez și unde mi-a înflorit adolescența într-o stare poetică ce mă însoțește și azi. Poate de aceea, în rarele incursiuni făcute pe meleagurile natale, mai târziu, am simțit senzația că sunt fără vârstă. Pentru că aici începe și tot aici se sfârșește lumea sentimentelor mele nemuritoare. Indiferent unde mă găsesc, în orice parte a țării, lumea aceasta mă urmărește cu uimire, ca o umbră luminoasă, tulburătoare. Pentru că, poate

chiar fără să vreau, acel inefabil specific, inconfundabil al meleagurilor natale s-a fixat pentru totdeauna în memoria mea afectivă, ca o clipă de veșnicie între pământ și cerul neprihănit al adolescenței, al tinereții...

Ruinele Palatului Domnesc, Cârlova, Ion Heliade Rădulescu, poezii Văcărești, Grigore Alexandrescu, râul Ialomița cu toate morile lui, Mănăstirea Dealu, Mitropolia, Biserica Stelea, ctitorie a lui Vasile Lupu, al Moldovei, unde am fost botezat, primind numele de Alexandru, sunt existențe de care nu pot fi separat decât numai atunci când voi intra în veșnicia cuminte și firească a țărâniei. Și nici atunci ! Pentru că, toate acestea sunt coordonatele patriei mele de suflet, unica patrie, indivizibilă și de neînlocuit, Târgoviște, pe care niciodată nu am uitat-o, chiar dacă, de multe ori - poate chiar de prea multe ori - i-am rămas dator, ca un copil hoinar față de mama sa...

Iată de ce, cu un infinit de guri aș striga, dacă mi-ar fi în putere, pe toate drumurile, această confesiune de suflet până la trecerea mea în veșnicie, confesiune pe care o întăresc fără nici-un fel de reticență cu umila mea semnătură, drept garanție.

Alexandru Mircescu

Articol publicat în nr. 1/2000

Târgoviștea – între ieri și azi

Probabil mă aflam într-o profundă eroare, datorată lipsei de informație, dar mie nu mi-a plăcut, multă vreme, Târgoviștea. E drept că am cunoscut orașul târziu, după absolvirea facultății, în 1970. Venisem dintr-un București modern și i fremătător, pe care nu voi înțelege niciodată de ce l-am părăsit, și aveam de rezolvat niște formalități la Inspectoratul Școlar, în vederea instalării ca profesor în Găești. Orașul mi s-a părut sărăcăcios și pustiu, mort sub căldura sfârșitului de august. Clădirea în care se afla instituția amintită, una dintre puținele care se mai păstrează din vechiul „Lipscani”, era insalubră, cu holuri înguste și birouri sordide, cu podele scârțâitoare care-ți dădeau permanent senzația

că se vor prăbuși sub tine. Mie, care cunoșteam bine adevărații Lipscani, străduța îngustă, plină de maghernițe în care se înghesuiau magazine cu de toate, mi se părea meschină și ridicolă ca orice imitație. Știu că unii au deplâns-o (și o mai deplâng, fără să-și dea seama că sunt prizonierii unui sentimentalism păgubos și vetust)

dispariția. Eu personal eram îngrozit la idea (care se mai vehicula) că relicva aceea grotescă și lipsită de confort se va păstra printre clădirile zvelte care făceau să se ghidească un alt oraș.

Sigur, nu mă lasă rece „ruinurile” și mă umplu și eu de un complicat fior când urc scările întortocheate ale Turnului Chindiei, când îmi închipui trăirile celor de odinioară. M-a tulburat și mă va tulbura totdeauna aventura umană prin timp. Am fost la Sarmizegetusa Regia, am frecat în palme boabe de grâu carbonizate în urmă cu aproape două mii de ani, am trăit neputința de a mă închipui în același timp dacul care se apăra și romanul care ataca. Am scris cândva despre asta. Aici, la Târgoviște, trecutul îmi este mult mai familiar, dar uneori apropierea prea mare orbește și nu mai observăm tainele ori frumusețile de lângă noi. Deși mai vizitasem Complexul Muzeal de la Curtea Domnească, am redescoperit, în urmă cu câțiva ani, totul cu o privire nouă, conducându-mi acolo niște rude din Transilvania. Propriu-zis am revăzut totul cu privirea lor proaspătă.

Dar eu iubesc totuși Târgoviștea nouă.

Da, mă pierd și eu din când în când prin sălile Muzeului Tiparului și al Cărții Vechi Românești, umplându-mă de boarea trecutului și de aroma de smirnă și tămâie a cărților vechi. Urc uneori la Dealu și mă reculeg în tăcerea peisajului și în austeritatea vieții monahale. Dar mie îmi place Târgoviștea de azi, cu arhitectura ei care a găsit un echilibru între vechi și nou, cu spații largi dintre clădirile din centru, poate cu prea multă piatră și cu prea puțină verdeață și apă - dar acestea sunt lucruri care se pot corecta. Inima mea bate cu orașul de astăzi, cu marile sale întreprinderi

care poate vor redeveni, cu Universitatea ei tânără, o instituție de învățământ care, dacă și-ar spori cu adevărat prestigiul, ar schimba spiritualicește localitatea, cu marea ei bibliotecă unde cele două dimensiuni temporale - trecutul și prezentul - fuzionează în tinerețea măcar spirituală a cititorilor. Altfel, mi s-a părut întotdeauna că târgoviștenii trăiesc, mai ales în plan

cultural, prea mult cu fața întoarsă spre trecut, într-o adorație perpetuă și smerită. Sunt prea smeriți, și aceasta pentru că smerenia e mai comodă decât o „despărțire creatoare”. Dar eu iubesc Târgoviștea de astăzi, orașul în care-mi regăsesc periodic confracții întru scris și visare. Confracții pe care, de câte ori am ocazia (și iată că o am și aici), încerc să-i smulg din reveriile paseiste, întorcându-i cu privirile către prezent și chiar către viitor. Ruinurile sunt frumoase, dar eu iubesc clădirile care stau în picioare și freamătă de viață. Trăiesc acest sentiment fiind convins că trecutul nu poate fi slujit cu adevărat (și el trebuie slujit, căci ne trebuie ceva mai mult decât înscrisuri „pe boabe de mei, de porumb și de grâu care nu ni s-au păstrat”, cum zicea echivoc un poet) decât slujind prezentul. Altfel trecutul, oricât de prestigios, devine o „gaură neagră”, **black hole** în care suntem sorbiți fără să lăsăm nici o urmă.

Tudor Cristea

Articol publicat în nr. 1/2000

Târgoviștea – a doua capitală a locurilor mele natale...

Obişnuiesc nespuse de mult să mă uit în urmă. Merg ce merg și mă uit în urmă. Tot mi se pare ca am pierdut ceva. Tot mi se pare ca am pierdut-o pe mama..., că mama a rămas în urmă.

Și tot privind în urma mea, alături de mama stă tot trecutul acestui oraș în aerul proaspăt al Bucegilor, îmbogățit cu mireasma florilor de măr și al florilor de salcâm, mireasmă pe care o aduceam, venind cu mama de mână, din satul meu Mânjina, sat așezat pe valea dulce a apelor Râului -Alb.

Și, ca-ntr-o curgere perpetuă, o mamă, nu contează care, dar o mamă cu copilul ei de mână, poate povesti, dar întotdeauna poate povesti și altora, cât de necesară a fost și este Târgoviștea mea, orașul meu străvechi, în viața celor de aici și-n viața celor din jur până dincolo de piatra înălțată a Carpaților.

Și tot uitându-mă în urmă aș vrea să călătoresc peste munții cei înalți și peste ape, să văd și eu Florența, să stau pe o bancă, într-un parc, și să cumpănesc cu gândul meu dacă mai este un loc așa de drag inimii mele cum este Târgoviștea.

Mircea Horia Simionescu exclamă: „Târgoviștea mea e o Florență valahă!”. O fi! exclamă și eu. Dar a mea, nu? De ce numai a lui și a mea, nu?

Aș da glas primelor emoții, primelor sentimente, dar mă rușinez în fața măreției, a magnificului Turn al Chindiei, și-n fața depozitărilor de timp, de soare roditor și de ploii care sunt ruinurile. Căci ce pot fi aceste ruini decât capodoperele de artă ale timpului, ale soarelui și ale ploilor, iar cântecul meu, mângâietor și cald ca o mătăse a sufletului, adie și foșnește la poalele domoale ale Dealului.

Între cele două hotare de neclintit, cel al lalomiței și cel al Dâmboviței, stă copilăria mea de om sărman, o reședință a țaranului liber, strâns legat cu invizibile fire de pământul care adăpostește de veacuri pe moșii și strămoșii mei.

M-am oprit de mână cu mama, în fața meșterului tipograf Macarie, apoi în fața lui Coresi, meșter și el, tipograf, Coresie din Cucuteni, pentru că și ei au găsit în acest oraș o capitală, o a doua capitală a renașterii locului natal.

Neagoe Basarab, vulturul Basarabilor, și-a întins aripile sale ocrotitoare și peste acest pământ, peste cronici și istorii, și în clipele de răgaz cărturăresc și-a așternut sufletul lui Basarab, de român, pe pajiștea viitorului Vasile Cârlova, și pe livejuri și-a înălțat turla noii capitale, o cupolă istorică de talie europeană.

De-a lungul strămtelor ulicioare ale Târgoviștei de altădată, în umbra scumpelor ruini, casă lângă casă și biserică lângă biserică, între albastrele dealuri care închideau între culmile lor istoria seculară a orașului meu, era prezentă marea familie a Văcăreștilor.

Serpentinele șoselei care urcă spre Mănăstirea Dealu parcă, picătură cu picătură, curg din sufletul meu și acolo, sus, în cuibul de vultur al luceafărului, stau ochii Viteazului ca doi pui care așteaptă, așteaptă. generațiile care vin, orașul întreg și colinele nordice ale Târgoviștei cu satele lor care poartă nume dintre cele mai frumoase, adevărate icoane

sonore coborâte din cărțile de odinioară și iar înălțându-se până la așezările din stele și din veacuri nenumărate.

De cele mai multe ori nu pot să-mi închipui cu ce unelte au lucrat înaintașii noștri târgovișteni pentru a ne lăsa nouă moștenire aceste mărturii legate de puntea de veacuri a Dealului peste care trec zilnic care încărcate cu amintiri, cu frunze și ploii străvechi de dragoste și de dor față de acest pământ umezit de lacrimile atâtor mame, câte au fost, și cred că vor mai fi, să nască oameni de talia lui Mihai Viteazul, Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș, Vlad Înecatul sau de talia doamnălor de taină care au vegheat zi și noapte la leagănul pruncilor lor, să nu le fure nimeni crucea și spada, de pe alte meleaguri.

În anul 1499, Radul cel Mare întărea legătura dintre cei din cer, cei mai vii locuitori ai veșniciei noastre, și cei de pe pământ, adică cei vii, dând la iveală silueta creștină a bisericii Sfântului Nicolae, loc sfânt de mănăstire, o concurență de stiluri îngemănate într-un specific aparte, toate ducând la zidirea unui nou stil, cel brâncovenesc. Această siluetă de arhitectură creștină avea să se înobileze cu silueta unui cap fără de trup, capul de unire Mihai Viteazul, pe la anul 1601 mi se pare...

În sfânta încăpere a acestui univers, a capului fără de trup, stă un neam întreg de daci și de romani, de geto-daci, de traco-daci, un neam de munți, de dealuri și de câmpii care ne-a fost și încă ne va fi pe această parte a planetei, dar și poporul meu cel din viitor care coboară pe coloana fără de sfârșit a ființei noastre, în prezent, cu gândul că trecutul îi dă iar o stare de viitor. Capul voievodului este și trecutul, și prezentul, și viitorul, pentru că în acest cap, ca-ntr-o sămânță, stă imaginea noastră, dar și fotografia cerească a viitorului.

Destule mărturii materiale și spirituale zac sub oglinda veșnică a lalomiței și cu reflexele apelor sale vorbește în fiecare zi soarelui, iar soarele ne vorbește nouă, de parcă am fi nu copiii lui, ci urmașii urmașilor lui.

Trecând peste lalomița, drumul spre Mănăstire, ca o domoală verticalitate șerpuită de unduirile veșnice ale spiritului nostru național duce, clipă de clipă, și anotimp după anotimp, adolescența soarelui răsărind spre azurul ceres al ochilor celui care încă nu și-a găsit nici în moarte odihna cea veșnică.

Pentru că acești ochi sunt încă o poartă de intrare a oștirilor române către mândra și curata Grădină a Maicii Domnului, unde tronează Triunghiul de Aur al Românilor; triunghiul spațiului mioritic: Țara Românească, Moldova și Ardealul.

În fiecare zi aerul Târgoviștei mă răsfață ca pe un copil, de mână cu mama lui.

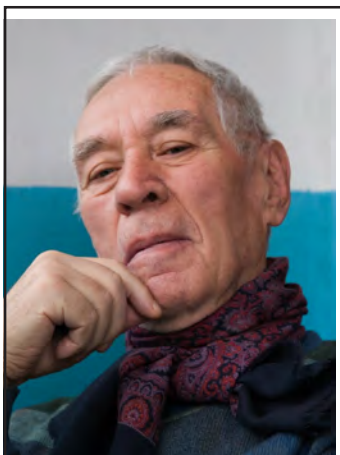
Privesc mereu în urmă să n-o pierd pe mama. Pe mama mea, Maria satului natal, prima capitală a ființei mele.

În clopote simfonia spațiilor depărtate prinde contur și bronzul începe să curgă pe umerii de iarbă ai Dealului.

Aici muzica sferelor are cel mai odihnitor sens. Aici cred că m-am născut și eu, în cea de-a doua capitală a locurilor mele natale.

Constantin Voicu

Articol publicat în nr. 1/2001

Târgoviște, dragostea mea

Datorăm, este bine știut, înțeleptului Hui Nang din cetatea cu chiparoși visători Heng Yang inscripția aforistică potrivit căreia „ceea ce poate fi arătat nu poate fi spus”. Eu măsoar cu șchioapa, cu cotul, cu stângenul, duios, tulpure și subaltern zicerea filosofului de la Soare Răsare și mi se pare pândit de o criză a autorității, însă îmi spun, „ceea ce creatura omenească lasă nedesăvârșit, nu desăvârșește nici întâmplarea”. Dar ce, Dumnezeule Mare, ar fi de arătat (și nu de spus) ca primordial între atâtea repere istorice (pentru că amintirile sunt ca biografiile, ulterioare) câte au jalonat (și jalonează încă) parcursul milenar al dulcii Târgoviște - cetate medievală situată la intersecția a patru drumuri esențiale marcate de tot atâtea hanuri de popas „aținând” calea diligenților de poștă cu cai de schimb, călăreți de schimb și obraze neguțătorești înfloritoare? Multe... Multe și nu mărunte... Dar despre asta puțin mai încolo, după cântatul cocoșilor de ziuă, când spiritul devine poveste.

Rememorăm diferit amănunte minore și fapte extraordinare (așa se potrivesc în cronică) însă nescrise în letopiseți ele se șterg din memorie ca fumul: încet dar sigur. Cum se spunea în vechime: învățul înțelepciunii începe cu „zicerea în doi peri”.

Una din promisiunile făcute omului a fost capacitatea de a-și depăși limitele elementare, de a dobândi claritatea superioară dincolo de care e „înțelegerea unei alte lumi”. Eu sunt pelerinul îmbătrânit de drumuri, îmbolnăvit, peste noapte, de dureri de picioare...

Mă trezesc, în acest septembrie răcoros și portocaliu, la prima clipire a dimineții, la cel din urmă sclipăt al luceafărului de ziuă pentru că bătrânețea cheltuiește-risipind somnul între două brume al vânătorilor în devremele cocoșilor de munte. Ci eu îmi rezerv desfătarea mișcării printre trecătorii îngândurați și tulburi, singur totuși, asemeni constelației Sirius și merg, și merg... Mă întorc, astfel, după mai bine de o jumătate de secol, la poarta Liceului „Ienăchiță Văcărescu” situat pe „Calea Domnească” la intersecția cu drumul ce duce la „Valea Voievozilor” și mă cuprinde, a câta oară, senzația că datorez acestei instituții înclinația poetică asemănătoare cu cea a patronului trăitor, în aceste

locuri, prin vitrege vremi. Pe mine mă mișcă din rădăcini asemenea chestii fiindcă există o ordine în toate iar această echilibricească acaparatoare se află dincolo de interogații și mai cu seamă dincolo de ce poate fi arătat dar nu și spus. Îmi amintesc, dintr-o întoarcere la esențe, tot rulând pe asfaltul perfectibil al „Căii Domnești”, că aceasta s-a numit inițial „Ulița coconilor” după numele fostei case a feciorilor lui Constantin Brâncoveanu așezată „den jos de biserica «Sfânta Vineri»” și mie mi se pare incorectă numirea „ca la început”: reprezentabilitatea feților e incomparabilă cu cea a părinților voievozi.

Simt, în aerul pur al dimineții de început de toamnă vibrațiile (abia) ale clopotelor bisericii „Stelea”, menționată de călătorul Paul din Alep, cu încântare căci „mirarea este emanația omenescului din oameni”.

Am trecut pe la „Muzeul Tiparului și al Cărții Românești Vechi” și m-au lăsat pe gânduri plăcile de la Tărtăria, inscripțiile dacice pe ceramică precum și călimările de brâu și inelele sigilare, m-a apucat o stare de mândrie supremă și am iubit Târgoviștea o dală mai mult. Caut ceva care să exprime sublimul dar vorbele mi se par sărace. Nu întotdeauna, știu bine, fantasticul se contopește cu realitatea concretă dar această stare de disarmonie, dacă ne este permis să observăm, nu operează nociv oricât ne-am strădui să susținem contrariul. Ce vreau să spun cu asta? Ei bine, aș vrea să spun, amintindu-mi o „zicere gânditoare” a Anei-Reli că „privilegiul moare la lumina zilei”.

Se face de amiază, se face de oboseală, se face de foame și de sete iar eu mă preumblu, încă, stăruitor, prin „Muzeul Scriitorilor Dâmbovițeni”, prin casa- atelier a lui Gheorghe Petrașcu și casa natală Tony Bulandra și găsesc „peisajul” trist, înghețat, parcă oleacă vetust și stereotip. „Badaling” aș striga pe limba scriitorului de pe meterezul Marelui Zid, agățat de cingătoarea Zeului zeilor încercând să obțin răspuns la întrebarea capitală „de ce”?, iar El nu-mi răspunde fiindcă „de unde atâtea răspunsuri”?...

Nicolae Neagu

Articol publicat în nr. 1/2001

Târgoviștea, așa cum am cunoscut-o

Nu am nici un fel de rude la Târgoviște și n-am cunoscut orașul până când un interes profesional m-a chemat aici, cu multă vreme în

urmă: îmi luasem o teză de doctorat care presupunea discuția mai multor scriitori din acest oraș și, cum am crezut totdeauna că există o relație oarecare între oameni și locurile de care sunt legați, am vrut să cunosc orașul cel mai celebru al romantismului românesc înainte de a scrie despre poezia lui Cârlova, Heliade Rădulescu și Gr. Alexandrescu. Am ajuns aici la sfârșitul anilor șaizeci sau cel mult prin 1970, cred; eram pe acea vreme secretar științific al Societății de Științe Istorice și Filologice, fapt care mi-a ușurat călătoria și contactul cu profesorii din partea locului. Atunci l-am cunoscut pe profesorul Gioglovan și fără îndoială și pe alți intelectuali care se ocupaseră de istoria culturală a orașului și așa cred că am ajuns la Muzeul Scriitorilor Târgovișteni, instalat - atunci ca și acum - în casa scriitorului Ioan Al. Brătescu- Voinești, în mijlocul unui parc superb, precum și la biblioteca orașului, care se afla pe atunci într-o casă veche cu etaj, în apropierea Curții Domnești. Am vizitat orașul pe îndelete.

În orice caz, atunci centrul avea încă vechea sa înfățișare, blocurile și piața centrală nu existau și această parte semăna mai mult cu un labirint, agreabil de altfel, cu case specifice unui asemenea târg, ca la Râmnicu Vâlcea de pildă, cu oarecare ștaif, deși umilite de trecerea timpului și de neîngrijire: un labirint verde, cu grădini și pomi care îndulceau aspectul de oraș de câmpie, surprinzător pentru mine, care știam, din poezii respectivi, că se află într-o zonă de dealuri, că munții îi străjuiesc maiestuoși orizontul și că așezarea lui era în sine pitorească și poetică. Dacă sub acest raport călătoria a fost oarecum un eșec, pentru că n-am identificat (cum aș fi putut!) nici unul dintre posibilele peisaje caracteristice, ea a fost rodnică sub alt aspect: mi-a deschis puțin orizontul asupra trăsăturilor proprii unui astfel de oraș, cu un trecut istoric important dar căzut în oarecare uitare, fără mare industrie (care s-a instalat ulterior) și de aceea care a păstrat în mare parte trăsăturile urbanistice și stilul de viață care mai aducea aminte, cât de cât, de târgurile începutului de secol al XIX-lea. Nu vreau să spun că l-am imaginat pe Heliade fugind de la școală pe ulița care-i poartă astăzi numele („plecam dimineața să merg la școală, dar mă întorceam pe altă uliță...”) sau pe boier Andronescu răsturnat pe pernele rădvanului de Viena, trecând în treapădul cailor, ca într-un roman de D.V. Barnoschi, nu; nici nu s-ar putea imagina prea multe pentru că vechea casă în care

s-a născut și și- a trăit copilăria Heliade Rădulescu, lângă biserica Sf. Voievozi, nu mai există demult, iar înfățișarea casei lui Grigore Alexandrescu sau a bisericii Stelea, unde au învățat să silabisească poezii respectivi, s-a schimbat mult de atunci, în renovări repetate. Vreau să spun însă că urbanistica mărunță, felul caselor, grădina care le înconjoară, tipul de uluci sau cotiturile ulițelor, ca și alte o mie și unul de detalii insignifiante dar remanente, dau o imagine globală, difuză dar nu fără personalitate, a unei scene pe care s-au desfășurat atât fapte de viață, cât și fapte de cultură. Cunoașterea lor nu se poate fructifica și identifica în nici un detaliu concret al vreunei cercetări de mai târziu, dar ea dă cercetătorului o anumită siguranță în navigația împrevizibilă prin meandrele unei lumi care nu mai este.

Din această perspectivă, punerea în paralelă a unor texte poetice și a realității locului nu este fără învățăminte. Curtea Domnească de pildă, apare în poezia lui Heliade sub o lumină pe care vizitatorul de astăzi n-o poate recompune decât cu efort mental. Cadrul general era atunci mai larg, mai deschis, pentru că de pe ruine se putea vedea în zare dealul cu mânăstirea respectivă: „P-a dealului sprânceană, pe fruntea-i cea râpoasă / O cetățuie veche, lăcaș religios...”. Ruinele castelului, care se aflau și atunci în oraș, fără nici o îndoială, par însă abandonate în mijlocul unui pustiu, năpădit de ierburi înalte („Mușchiul acesta verde ce vremea-l grămădește / Aste ierburi sălbatici ce în pustiuri cresc”) și locuit de cucuvele: „Dar ce glas întrerupe astă tăcere sfântă? / E glasul cucuvaii ce plânge al său dor” etc. Târgul pare mai degrabă un mare sat, în care se aude „vâjâitul morii” iar vitele trec agale spre apă, într-o atmosferă de un bucolic învecinat cu al celui din balada *Zburătorul*: „Turme, cai, dobitoace la apă se coboară, / Clopote bat, se scutur...”.

Până astăzi stăruie peste oraș o vagă impresie de pașnică și domoală existență, care ascultă de ritmuri ancestrale și mai puțin de imperatiile modernității, dau o impresie de vechime, de stil, care nu se poate contraface; Târgoviștea arată a ceea ce este: un oraș vechi, de al cărui trecut e conștient dar fără exces, cu o populație mai intelectuală decât media altor locuri (noblese oblige!), care se reflectă în librării, în muzee și biblioteci și într-o detașare politicoasă cu care localnicul se mișcă, răspunde, intră în contact cu o lume despre care pare că știe mai multe pentru că aici s-a făcut istorie. Este o amprentă pe care o poartă, fie că vor, fie că nu, toți locuitorii orașelor marcate de un trecut imperial, într-un fel sau altul, al politicii, al războiului, al culturii; Târgoviștea le-a cunoscut pe toate.

Mircea Anghelescu

Articol publicat în nr. 1/2002

Târgoviștea de ieri și de azi

E aproape un miracol că orașelul meu de acum 60 de ani, locuit cam de vreo 20000 de persoane, a ajuns astăzi la aproape 100000 de suflete. Timpul a schimbat radical fața acestui oraș. Dacă intri în Târgoviște dinspre București, după Ulmi, începi să vezi o serie de blocuri pe care noi nici nu le visam. Aceleași construcții le întâlnești unde era regimentul de tancuri, prin spatele vechiului obor, pe terenurile școlii de cavalerie și pe Tudor Vladimirescu, mai ales în partea care duce către Sârbi.

Toate aceste blocuri au fost făcute ca să-i adăpostească pe cei veniți de la țară după industrializarea orașului. Această industrializare, care pune în pericol, spre exemplu, acum douăzeci de ani, existența cimitirului din spatele Gării, care trebuia să fie mutat în Suseni, fiindcă acolo se construia o fabrică, a avut efecte pozitive și negative.

Pe vremea copilăriei mele, se gătea cu cărbune sau cu lemne, astăzi se folosesc gazul și electricitatea. Iarna ne încălzeam cu lemne, la sobe de teracotă și mai puneam și câte o buturugă, care să mențină focul cât mai târziu. Astăzi, toată lumea are în apartamente calorifere. E adevărat că mijloacele pe care le întrebuițăm acum ca să gătim și să ne încălzim sunt mult mai comode, dar cunosc mulți oameni care se simt fericiți atunci când ies din iarnă și consideră că s-au născut din nou, din pricina prețului de întreținere foarte piperat pentru majoritatea târgoviștenilor.

Pe vremuri, când veneai de la gară, în piața Mitropoliei, unde începea centrul, vedeai un mic bloc al lui Petre Popescu tipograful, fost primar al orașului. Astfel de construcții puteau fi numărate pe degete în orașul nostru. Aproape toată lumea avea casă cu poartă la stradă și o grădină în fața sau în spatele casei. Mulți dintre locuitorii mai aveau și ceva păsări sau animale domestice. Azi e greu să ai un câine la apartament sau chiar o pisică.

Pe stradă, toată lumea se cunoștea, cei mai tineri îi salutau pe cei bătrâni, iar domnii își scoteau pălăria în fața doamnelor, spunând: „sărut-mâna, doamnă!”. Astăzi, din pricina individualismului, dacă cineva e singur și bolnav în apartamentul lui de la bloc, unde, de multe ori, nici nu îți cunoști vecinii, poți să mori fără ca nimeni să știe, fără ca nimeni să afle, până când cadavrul tău va mirosi a putrefacție.

Până au apărut frigiderele, păstram la rece, în pivniță, tot ce era nevoie și tot acolo, toamna, puneam butoiul de murături și legumele ce se păstrau în timpul iernii. Mă delectam cu cireșe, caise, mere și pere, iar astăzi, prin toate târgurile găsești banane, portocale și ananas. La restaurant începeam cu o țuică, apoi continuam cu o bere la halbă sau la țap, Azuga sau Bragadiru, nu era moda să ceri o vodcă Absolut sau Smimoff, sau o bere Carlsberg sau Tuborg. Fanta și Coca Cola nu existau, eram fericiți cu o limonadă sau cu un suc natural de fructe.

Cam așa stăteau lucrurile în epoca aceea romantică, atunci când nu găseai ca acum, peste tot, un non stop, un supermarket, un exchange, când nu cereai o ice-cream, ci o banală înghețată pe băț sau la comet, încât acum toate par să fie OK. Am constatat, în ultimii ani, că nu doar oamenii și arhitectura locurilor s-au schimbat, ci și limbajul, mult mai pestriț și foarte departe de limba pe care am învățat-o noi la școală. Foarte multe împrumuturi din alte limbi, multe după ureche, o gramatică aproximativă sunt semne de îmbolnăvire a limbii române și școala trebuie să fie prima care intervine.

După Revoluție am revenit la Târgoviște de cel puțin 20 de ori, câteodată chiar de două ori pe an. Am regăsit aceeași gară, același bulevard cu castani și Turnul Chindiei era mereu la locul său. Trebuie să fiu obiectiv și să recunosc că acest oraș este aproape în întregime asfaltat, cu o bună canalizare, cu destulă lumină electrică noaptea, cu trotuare decente și cu multe taxiuri. E mai curat decât Bucureștiul și nu are decât foarte rar câini vagabonzi pe stradă. Orașul e împărțit după niște reguli ale căror rațiuni nu le înțeleg, pentru că eram obișnuit cu împărțirea dinainte, în care dacă întrebai pe cineva unde locuiește, îți răspundea spre Suseni, către Sârbi, spre gară, pe Costescu Comăneanu, pe la obor, etc.

Am vizitat recent parcul orașului, care are și o grădină zoologică foarte frumoasă. Spre deosebire de grădinile particulare ale orașului, din perioada interbelică, printre care cea a lui Polizu Dragomirescu, târgoviștenii pot acum să se plimbe și să ia aer într-un spațiu mult mai întins, propice și manifestărilor artistice și culturale. Terenul de la Sala de Arme, care s-a inaugurat cam la plecarea mea, este astăzi un stadion frumos și e păcat că nu mai avem echipă de fotbal în prima divizie. Cam la vreo trei ani de la Revoluție, m-am întâlnit cu Radu Urziceanu la București și am venit cu el la Târgoviște, unde s-a organizat pe acest teren un turneu de fotbal feminin, căruia i s-a dat o cupă cu numele meu. Au participat vreo cinci echipe și eu le-am dat premii în bani fiecărei echipe participante. Mi-am amintit de timpurile mele de sportiv și bineînțeles că am văzut apoi și o partidă a Chindiei.

M-am schimbat, desigur, și nu puțin, în cei 60 de ani de când am părăsit orașul. Târgoviștea s-a schimbat și ea, la rândul ei. Dacă mă întrebați dacă acest lucru e spre bine sau spre rău, cred din toată inima că schimbarea este pozitivă. Și în felul în care arată orașul, și în mentalitatea locuitorilor săi. Nu trebuie să fim doar nostalgici, progresul este esențial în viața unui oraș.

Bineînțeles că aceste pagini sunt efectul nostalgiei, o privire melancolică și duioasă asupra Târgoviștei de altădată. E înscris în natura umană ca frumusețea să aparțină mai degrabă trecutului.

Corneliu Popescu

Articol publicat în nr. 2/2004

Orașul crizantemelor de aur

Îmi mai plăcea acolo la Târgoviște în perioada aceea de început faptul că nenica Ion, vărul meu, feciorul lui Taica Matei, fratele cel mai mare al lui tata, făcea de vreo trei ani o școală de lăcătuși mecanici, pedinte de Corporație. El cunoștea toate coclaurile și împrejurimile orașului. Era flăcău versat, uns cu toate alifile, mă luase în grijă din proprie inițiativă și mă proteja ca pe un frate mai mic. Se îngrijea de mine să fac un duș fierbinte în toată săptămâna cu el acolo la Corporație, să-mi schimbe cu regularitate lenjeria de corp, mă pune să-mi fac bocancii cu cremă la el în vestiarul școlii. Venea și mă lua la scaldat atunci când știa că aș fi liber, nu la lazul Morilor unde mă duceam câte odată cu băieții, ci la râul lalomiței undeva într-o bulboană de sub Podul Mihai Bravul unde apa era foarte adâncă. El mă învăța s-o calc, calm, așa fel ca să nu existe vreun risc că mă duc la fund, doamne ferește. În orice caz era tot timpul cu ochii pe mine, pentru că era conștient că în materie de înot, mă pricepeam cam tot atât cât se pricepea un topor fără coadă. După o baie zdravănă, din cea care te seacă, nenica Ion avea grijă, la întoarcere să ne facem drum printre grădinile sârbilor de pe Valea Voievozilor. Și în timp ce eu făceam de « șase », el scotea de undeva dintr-un buzunar secret o tașcă foarte economicos împăturită pe care o îndesa bine de tot cu ceapă verde, cu roșiile cele mai arătoase, cu câțiva castraveți cornișoni din cei cu țepi, și cunoscând bine terenul, după cum vedeam eu avea grijă să nu fie nici prea mici, nici prea mari, iar în final mai adăuga și câțiva ardei grași, cei mai frumoși din grădina sârbului.

Și mai aveam încă un motiv foarte serios să-mi placă la meditație la domnul Butăroiu. Cum ne aflam în plin sezon estival, cum ziua încă era foarte lungă, după orele programului de după amiază, așa cam pe la ora cinci, dacă volumul temelor primite pentru acasă, simțeam noi că nu era îngrijorător de mare, plecam în expediție sus la Mănăstire. Prima dată nu ne-am dus singuri, a fost cu noi și nenica Ion. De fapt el a fost șeful echipajului din care mai făceau parte Vasile Calomfirescu, Petrică Popa de la Vulcana Pândeale și bineînțeles eu. După atacul pieptiș asupra coastei ce duce din șoseaua Târgoviște-Ploiești la Răzvad, cale de vreo jumătate de oră numai pe poteca pe care nu prea multă vreme mai în urmă, se vedea că ar fi circulat un granic într-o pantă de cel puțin 45 de grade, ajungeam pe platoul campusului renumitului Liceu Militar. Din întregul ansamblu arhitectonic făceau parte atât pavilioanele liceului cât și ansamblul Mănăstirii Dealu, despre care aflam că fusese menționată documentar încă din 1431, sub numele de «Sfântul Nicolae din Deal». Ea a fost construită apoi din zid în anii 1499-1501 de Radu cel Mare (1495-1508), lucrările fiindu-i completate de fratele său Vlad cel Tânăr - Vlăduț (1510-1512), făcând parte dintre cele mai valoroase realizări ale arhitecturii medievale românești. La momentul în care ne-am urcat pentru prima oară acolo la Mănăstirea Dealu, am găsit numai jale și ruină. Aproape totul fusese dărâmat de cutremurul de acum aproape trei ani. Cel puțin clădirea mănăstirii avea acoperișul căzut înăuntru, nimeni în cei trei ani nu ridicase de acolo o

bucătică de moloz. Cineva apucase să împrejmuiască locurile de acces în clădire cu o plasă de sârmă ghimpată, decum ruginită, în intenția de a mai proteja ceea ce mai era de protejat până ce se vor liniști lucrurile după războiul acesta interminabil, ca să fie totul pus la loc așa cum merită istoria acestui neam. Cred că singura intervenție a autorităților în urma sinistrului din '40, a fost aceea de a recupera craniul marelui domnitor Mihai Viteazul, care cică mai întâi ar fi fost îngropat creștinește aci în toamna anului decesului, 1601, pe piatra tombală specificându-se de către prietenii săi ce s-au îngrijit de aceasta, Radu Buzescu și jupânița Preda că «cinstitul trup zace în Câmpia Turdei și când l-au ucis nemții, ani au fost 7109, în luna av(gust), 8 zile ». Am mai aflat că la jumătatea veacului al XIX-lea, în perioada lucrărilor comandate de Bibescu și Știrbei, capul Viteazului a fost așezat într-o raclă de sticlă, înlocuită în 1904 cu un relicvariu din bronz. Din inițiativa Ligii Culturale, din 1904 și, respectiv, 1912, sarcofagele de marmură - opere ale lui Frederic Stork - pentru Radu cel Mare și Mihai Viteazul, au fost amplasate în pronaos, de o parte și alta a intrării în naos.

Ca să vedem cum arată înăuntru ceea ce se mai putea observa în Sfânta Mănăstire ne-am urcat pe niște grămezi exterioare de moloz, de era să alunecăm și să ne rupem gâtul. Cât eram atunci de tânăr, abia împlinisem unsprezece ani, n-am putut să nu mă revolt pe miile de indivizi ce trecuseră mai înaintea noastră pe acolo și avuseseră grijă și lipsa bunului simț ca să întineze toate locurile de pe pereți, pe unde au putut ajunge, cu grafii în cărbune, creion chimic sau zgâriate cu vârfuri de cuie

care să ateste trecerea lor pe aici. Nu eram conștient atunci că urcați pe mormanul acela de moloz, aveam sub noi de fapt, un morman de istorie. Mult mai târziu, după decenii întregi, aveam să-mi dau seama că cioburile de frescă pe care mă urcasem ca să văd sarcofagele acelea de marmură ale lui Radu cel Mare și Mihai Viteazul fuseseră cândva suportul zugrăvelilor lui Dobromir Bătrânul, același care cândva pictase și Mănăstirea Argeșului, și una și alta din porunca unuia și aceluiași mare domnitor, ctitor de țară, Neagoe Basarab, mai bine de trei sferturi de veac înainte de drama Viteazului Mihai. Dar ar fi multe de comentat, lucruri care la vremea aspirației mele de licean prea puțin mă interesau.

Dincolo de mănăstire, după cum veniserăm noi pe linia puternic înclinată a granicului, ni se deschidea priveliștea clădirilor afectate de marele cutremur pe care-l trăisem și eu prin clasa a II-a primară acolo la noi la Gheboiaia. De departe pavilioanele arătau încă bine, dar dacă le luai seama, observai că erau crăpate pe de-a rândul. Am reușit totuși să ne uităm prin geamul uneia dintre uși, încuiate, dar de nimeni păzite ca să ne delectăm privirile cu chipul înrămat al Marelui Voievod Mihai de Alba Iulia, la vremea când era elev al acestui liceu.

Costache R. Ilie

Articol publicat în nr. 2/2004

Monăstirea Dealului

Este ceasul când lumenele cerești se aprind și patimile omenești se sting sub oboseala vieții.

Noaptea își ridică transparentele ferestrelor sale și privește omenirea somnoroasă, cum cască de urâtul și munca zilelor. Omenirea își lasă, deasupra chipului său, transparentele uitării și se culcă. Lumea doarme, noaptea veghează.

De la monăstirea Dealului trompetele se aud sunând ceasurile somnului, iar somnul, la glasurile lor, vine să-și ia împărăția sa de doliu. În valea Ialomiții, apa cântă încet povestea vremii, și scriindu-și numele încet pe fiecare piatră, se duce să moară veselă în altă apă. Pe marginile sale câțiva pomi tineri stau plecați deasupra undei, și par, în înclinarea lor, că vor să surprinză misterul acestui murmur povestitor, poezia acestor voci necunoscute, care vorbind de când e lumea, sunt vecinie neînțelese. Se pare că, din când în când, taina aceasta spune ceva unor suflete de toamnă, care se duc pe drumul vieții, misterioase ca și apa, tremurătoare ca și dânsa și ca și dânsa, fără alt scop decât de a muri. Adesea vezi pe marginea podului, vizători privind unda trecătoare și aruncând încet câte o pietricică, a cărei atingere cu apa îi face să tresară, în contemplațiunea lor, par a fi curioși să cunoască fundul acestui element atât de asemănat cu dânsii; par a voi să-l întrebe unde merge și pentru ce trăește; par a aștepta aceste răspunsuri, ca prin ele să-și explice enigma propriei lor vieți. Desigur că apa le răspunde, căci ei se întorc și mai triști, să trăiască fiindcă s-au născut.

Cunoașteți monăstirea Dealului?

Astăzi e un nemărginit palat, așezat pe vârful colinei care înconjoară Târgoviștea, răsunând de sunetele trompetelor și de sgomotul săbiilor. Zidit pe marginea coastei, el pare că privește în lume cu o uitătură nesfârșită, și în măreața sa liniște citești mândria cu care-și poartă vârsta. E vechiu palat, dar pe umerile sale, veacurile s-au rezemat fără a-l clătina; iernile l-au înfășurat în troianurile lor fără a-1 putea îmbătrâni.

Vijeliile i-au bătut coastele fără a le șterge lustrul și timpul, puternicul timp, s-a oprit la porțile lui și a bătut înainte de a intra. Desigur nu totdeauna i s-a deschis, căci pustiul pe care-1 lasă în urma sa acest sălbatic, la monăstirea Dealului nu se vede.

Altă dată monăstirea era un sfânt adăpost, în care rătăciții cu sufletul veneau să caute pace. În săptămânile mari și la denii, când clopotul din turla de la poartă cheamă la rugăciuni, schimnicii, acele ființe desbrăcate de sdreanța vieții noastre, se vedeau strecurându-se pe sub umbra zidurilor, mergând să-și închine cugetarea unei ficțiuni sublime, unui Dumnezeu. Atunci ca și astăzi, era lună pe cer, dar razele sale căzând pe zidurile galbene ale monăstirii, aveau niște reflexuri străine, ca din altă lume; lumina se împărășea părănd că vrea să

zugrăvească pe fiecare piatră tristul tablou al Golgothei.

Când umbli astăzi prin prejurul bisericii, când pasu-ți profan calcă cu indiferență lespeda sfințită de oameni și consfințită de timp, când nepăsător îți porți ființa prin chiliile întunecoase, atingând pragul pe care s-au scuturat de pe pulberea vieții generațiile a patru veacuri, când îmbrățișezi cu mintea totul, trecut și prezent, lucruri și oameni, fapte și cugetări - ajungi un moment în care te sperii de goliciunea pe care o însemnează omul în sine, te îngrozești de deșertăciunea care încheie toate acțiunile, toate vorbele, toate gândurile noastre. Schimnicii au murit, călugării au murit, norodul a murit, sfinții s-au șters; cei mari s-au stins, cei buni s-au stins, cei răi s-au stins, pietrele s-au ros. Și atunci... care e menirea noastră, oameni și lucruri?

În mijlocul curții a doua este biserica.

Întreaga zidire a acestui sfânt locaș este o minune: construită numai în piatră, are pe pereții din dreapta și din stânga intrării câte-o inscripțiune înconjurată în niște arabescuri de o finețe și exactitate extraordinară. Deasupra ușii, porticul formează un fel de boltă, compusă din lespezi roșii și vinete, care sunt îmbucate cu atâta măiestrie și formează un contur atât de corect, încât ți se par că în adevăr sunt desenate. Turlele au împrejurul ferestrelor niște rozete demne de a încadra rundele capelei Sixtine¹. Stilul bisericii este o amestecătură de stil bizantin cu stil gotic, cam aceeași arhitectură pe care o descrie Castelar², când vorbește de palatele Veneției; ceea ce te face să presupui că meșterii au fost Genovezi sau Venețieni.

Asupra veacului în care a fost zidită biserica sunt mai multe versiuni: unii susțin că ar fi înălțată de Negru Vodă cu parte din materialul rămas dela Curtea de Argeș; Cezar Bolliac spune că e zidită cu 18 ani înaintea Curții de Argeș. Ori cum ar fi, asemănarea între Catedrala Argeșului și biserica Dealului este mare.

Nu departe de această mănăstire, într-o vale, se află mănăstirea Viforâta. Tradițiunea spune că acolo poetul Cârlova ar fi iubit pe maica Elisabeta, un vis de înger schimbat în femeie; una din acele creațiuni ale firei, care se nasc spre a încânta o generație de oameni, spre a încălzi ca soarele, o lume de cugetători, de poeți, de nebuni; una din acele femei, care, îmbrăcate în rasă, își pun împrejurul capului o aureolă de raze sfinte, și împrejurul inimii un cerc de nesimțire. Cu toate astea ea l-a iubit, se spune, și l-a iubit mult.

NOTE

1. Capela renumită a Vaticanului construită de papa Sixt IV-lea.
2. Om politic și literat de origine spaniol; a trăit în sec. XIX.

Duiliu Zamfirescu

Articol publicat în nr. 1-2/2005

Pentru că există Târgoviște

Dacă este adevărat că există predestinare, înseamnă că de undeva, de acolo de sus, Cineva, într-un ceas de grație, sunt convins de asta, mi-a îndrumat pașii către Târgoviște, cetatea

voievodală despre care citisem atâtea și atâtea, îndeosebi în cărțile de istorie ale bunicului și străbunicului meu, găsite în casă, într-o ladă de campanie... Nu pot uita că era în 1976, pe când aveam doar 12 ani și eram în clasa a VI-a a școlii generale din comuna mea natală din nord-vestul Teleormanului. Tabăra aceea, căci într-o tabără pionierească venisem, a durat două săptămâni, dar s-a întâmplat să fie cea mai frumoasă dintre toate taberele de gen în care fusesem sau urma să mai plec, și nu pentru altceva ci pentru simplul motiv că sa nimerit să ne regăsim aici patru băieți din clasă, toți unul și unul, începând cu David al lui Role - repetent vreo doi ani, plus că fusese luat la școală la vârsta de șapte ani, nu ca noi, la șase și, deci, acesta îi bătea pe toți șmecherii, la o adică, inclusiv pe cei de clasa a VIII-a! -, cu Sorin al lui Colivaru (azi subofițer de tancuri) și Viorel al lui Florea lui Jărăgai (trecut prea devreme la cele veșnice, sârmanul!),ăștia doi din urmă fiind premianții clasei. Așa că, vreme de două săptămâni, nu ne-a mai suflat nimeni în ciorbă, noi făceam legea atât în dormitor, la sala cu mese cât și pe terenul de sport. Că în materie de excursii, apoi, cu respectiva ocazie, am vizitat una-alta prin împrejurimi, de la inevitabilul Turn al Chindiei până la întreprinderea de textile „Trainica”, de la Pucioasa, ceva muzee, magazine și mai nu știu ce, asta este de acum o problemă banală, fiindcă întâmplarea care-mi va stăruii decenii la rând pe retina memoriei este legată de coada lacului din Parcul Chindia, înconjurată pe atunci de niște tufărișuri destul de dense, nu ca azi, crescute și imediat în apropiere, deci numai bune pentru mascare, astfel că, în vreme ce instructorii și îndrumătorii s-au tras la umbră ori, cei mai mulți, au urcat în turn, noi, cei patru, cum se întâmpla să fie o vară coclită, ochind coada lacului, oarecum ferită și așa de restul peisajului, am făcut ce am făcut și ne-am pierdut de grup, plănuiind că, până terminau ceilalți de vizitat vestigiile istorice, numai bine că ne mai răcoream ca la noi, la Didești, în locurile anume parcă răsărite pentru așa ceva numite cine știe de cine și când La Gropan, La Motoare, La Vâltoare ș.a.m.d. Fiind o hotărâre luată ad-hoc, firește că nimeni nu avea la el costumul de baie, ci, precum țăranii, de cum ne-am dat pantalonul jos, ne-am pomenit toți patru, ca și când am fi fost vorbiți, în niște chiloți din aceia tipici, cu mânecută, din bumbac, de culoare neagră, care s-ar fi uscat, la o adică, în vreo două ceasuri, așa că, după ce am tras cu ochiul să vedem dacă se binoclează cineva, convinși că nu ne vede nimeni, ne-am debarasat urgent și de restul echipamentului și bândăbâc, unul după altul, în lac, mărâind precum hipopotamii de plăcere, gândul inițial fiind că nu vom sta decât trei minute maximum, cât să ne relaxăm, ca băieții, plus că trebuia să fim și cu ochii în patru, nu cumva să aflu vreun instructor, întrucât

eram preavizați că nu avem voie să mișcăm nimic fără aprobarea acestora. Cât de cu ochii în patru am fost, avea să se vadă imediat mai apoi când, grijulii nevoie mare să nu ne surprindă mai ales vreo trecătoare ocazională în costumul lui Adam, că deh, eram băieți mari de acum, ne mijeau tulelele, pășind într-un final pe mal, ca să ne recuperăm hainele din tufișuri, unde le puseserăm bine, Viorel al lui Florea al lui Jărăgai a început să urle că lui i-au dispărut banii din buzunarul de la spate al pantalonului, nu prea mulți, dar absolut toți pe care-i mai avea, inclusiv cei opt lei puși deoparte, că atâta costa un bilet la autobuzul de la Roșiori de Vede, unde ne lăsa trenul la înapoiere, și până în Dideștii noștri. Și-a mai revenit din supărare când a auzit că nici noi nu stăteam mai bine, cu excepția lui David al lui Role care, neavând alți bani decât cei opt lei pentru autobuz, îi lăsase la tabără, bine ascunși în geamantănașul lui de carton. Astfel că scăldatul acela pe furate, din coada lacului artificial, cu debarcader, amenajat la baza Turnului Chindia, ne-a costat fix o zi de stat prin autogara Roșiorilor la înapoiere, până s-a dus David al lui Role cu primul autobuz, cel de dimineață, acasă, și cu cel de după-amiază s-a prezentat degrabă, cu bani pentru toți trei, ceilalți, Colivaru al bătrân, că noi eram atât de cufuriți încât nu aveam curaj nici să le cerem câțiva lei cu împrumut eventualilor călători care mai mergeau la Didești, că asta ar fi însemnat să dăm explicații, ceea ce ar fi echivalat cu o catastrofă, riscând să aflu tot satul despre pățania noastră, pe când așa, cu David al lui Role era mai simplu, că pe lângă faptul că se legase cu jurământ față de noi că nu va scoate o vorbă, legenda fiind că toți banii s-au dus pe de-ale gurii, mâncarea în tabără fiind foarte proastă, ne legaserăm și noi față de el că în clasa a VII-a, care începea imediat în toamna aceea, nu ne vom mai lăsa rugați să-l ajutăm, care cum vom putea, să nu mai ajungă în pragul repetenției, cum îi era obiceiul. Și vreau să spun că David al lui Role a absolvit clasa a VIII-a o dată cu noi și, cred că dacă școala generală ar fi avut nu opt, ca pe atunci, ci vreo 12 clase, ar fi ajuns chiar premiant, dar scăldatul acela pe furate din Parcul Chindia nu aveam să-l uităm niciodată, și ce mai înjuram când ne aduceam aminte, însă neștiind pe cine anume să blagoslovim, blagosloveam Târgoviștea cu toate ale ei, începând cu lacul acela și terminând locuitorii orașului, pe care-i uram nu fiindcă unul dintre ei, sau poate că mai mulți, ne lăsaseră lefteri, cât că ne fraieriseră pe noi, care până atunci ne consideraserăm cei mai șmecheri dintre muritori.

Ei, dar anii au trecut, și aproape că uitasem de Târgoviște când, exact la un deceniu de la „botezul” acela de pomină în Iordanul de sub Turnul Chindiei despre care tocmai am vorbit, aflându-mă în pragul absolvirii școlii militare de ofițeri, când problema repartițiilor începuse să se pună cu tot mai acută insistență pe holurile stabilimentului din Râmnicu Vâlcea, dintr-o dată, pe nepusă masă, s-a auzit iarăși despre fosta Cetate de Scaun. De prisos să mai spun că în toți cei trei ani cât duraseră cursurile școlii de ofițeri numai la Târgoviște nu-mi fusese gândul întrucât, ca ofițer de căi ferate, nu puteam primi repartiție decât într-una din cele trei mari și late garnizoane ale respectivei arme,

adică la Aiud, Brașov sau Chitila, în ultima perioadă mai vehiculându-se și Focșanii unde, într-adevăr, peste nu mută vreme, avea să se mai înființeze încă un batalion de poduri de căi ferate. Or, noi toți cei din Oltenia și Muntenia trăgeam nădejde - iar bucureștenii trăgeau mai ales sfori - să prindem repartiție la Chitila, care echivala cu capitala țării, la fel cum ardelenii trăgeau pentru Aiud, iar moldovenii se scăldau în două ape: Brașov sau Chitila. Și când vine vorba despre absolvire, de fiecare dată îmi vine în minte amănuntul că în România comunistă, și mai ales în școala de ofițeri de la Rm. Vâlcea, numai în funcție de media de absolvire nu se făcea repartiția absolvenților, iar dacă nu insist asupra acestei probleme aici este pentru că, în parte, am tratat-o deja în romanul *Diribiștii* și, în plus, am de gând s-o detaliez într-o altă scriere cu caracter memorialistic, momentan în fază de proiect. Cert este că, deși absolvisem al treilea în promoție, am primit repartiție la fel ca și primul din coada promoției, adică la Batalionul 195 Drumuri și Poduri din Târgoviște, unitate tipică de geniu, armă care, cam din perioada interbelică începând, nu prea mai avea nici în clin nici în mână, să zic așa, cu arma căi ferate, atâta doar că, în urma ultimelor reorganizări, unitatea din Târgoviște fusese inclusă în organica Brigăzii 38 Căi Ferate de la București, noi fiind aruncați la drumuri și poduri pe ideea că, până când lua ființă batalionul de căi ferate de la Focșani, adică maximum un an, să ne facem mâna de viitori mari comandanți cu soldații instruiți aici. Așa că, din totalul de 21 de absolvenți ai promoției mele, nu mai puțin de un sfert, cinci locotenenti adică, ne-am trezit la Târgoviște, alături de alți patru locotenenti de geniu și de doi subofițeri, unul de intențență și celălalt genist. Și parcă mă văd într-un septembrie calm, către apusul soarelui, coborând în gara din capătul Bulevardului Castanilor, cum îi spunea pe atunci, cu ditamai geamantanul, echipat ca de la stoc, obosit de drum și de zăpușeala de peste zi și cam rătutit, că habar nu aveam pe unde este unitatea, taxiuri în gară nu erau, iar primii doi trecători întâlniți în cale și pe care am apucat să-i chestionez au dat din umeri, toată lumea știind doar despre „unitatea de la gară” unde, ulterior, avea să fie împușcat Nicolae Ceaușescu. Firește, tot această unitate - azi devenită amintire, ca și batalionul de drumuri - a fost punctul de plecare, militarii de aici, de la punctul de control, știind foarte bine ce caut, numai că, între timp, apărând la orizont - fuseseră în același tren, nu știu cum de nu-i remarcasem! - încă doi dintre colegi, cum până a doua zi dimineată, când scria pe ordinul de serviciu că trebuie să ne prezentăm în fața noului comandant, am apucat-o către Restaurantul Bulevard, din capătul străzii, azi transformat în bancă de credit, după care amintirile aveau să se adune cu duimul că așa putea umple o carte, drept pentru care nici nu mai insist. Trebuie să spun însă că am regăsit o Târgoviște liniștită și grațioasă, deși vag prăfuită, cu baruri și cârciumi nu prea multe comparativ cu ce este azi însă celebre („Cina”, „Casa Dâmbovițeană”, „Bucegi”, „Mondial”, nu mai spun de „Valahia” și „Dâmbovița”), dar și cu cofetării renumite - prima în care am intrat, condus de un „cunoscător”, dâmbovițean din Cojasca, pe care-l strigam Gion, a fost „Casata”, și ea pe lista interminabilă a amintirilor la ora de față -, o „cetate” încă, în adevăratul sens al cuvântului, cu mult deasupra Roșiorilor mei de pe Vedea, orașul cel mai îndrăgit de până în momentul acela, net inferior însă Constanței, unde absolvisem liceul militar, și doar cu greu egal orașelului de pe Oltul Mijlociu unde îmi obținusem steluțele de locotenent. O „cetate” însă de care, nu aveam de unde anticipa atunci, în 1986, mă voi trezi

legat pentru toată viața, întrucât aici mă voi forma ca ofițer și cetățean, ca scriitor și chiar ca pictor, aici mă voi căsători (inclusiv religios și public, nu conspirativ, cu martorii și tam-tamul de rigoare adică, în capela Mănăstirii Dealu, în octombrie 1989, cu regretul că nu am putut-o face în biserica unde veghează capul domnitorului unificator Mihai Viteazul întrucât se afla în plină renovare, în vreme ce camarazii mei ofițeri nu numai că, membri de partid fiind, nici nu îndrăzneau să mediteze la așa ceva, darămite să mai și immortalizeze evenimentul cu camera video!), aici voi avea prima mea casă - proprietate și aici mi se vor naște ambii copii. Nu mai spun că tot aici voi vernisa primele expoziții de pictură - ca invitat al pictorului Ion Crăciun -, la Club Petrol, în 1995, 1996 etc., nu în ultimul rând aici voi publica primele și cele mai de preț cărți ale mele, care mi-au deschis porțile afirmării pe un tărâm măsurabil în zeci și sute de kilometri dincolo de porțile Cetății, ulterior, începând cu plachetele de „elegii” și, mai ales, cu romanul *Diribiștii*, acesta din urmă deschizându-mi porțile fascinantei meserii de jurnalist, episod crucial în viața mea, care mă va și smulge, de altminteri, pe neobservate, din umbra Turnului Chindiei, aruncându-mă progresiv într-o lume care-mi va cere sacrificii după sacrificii mai apoi, pe care le-am făcut fără regret, întrucât știam deja că altfel nu am încotro. Iar unul dintre cele mai însemnate este și acela că, pe zi ce trece și se petrece, mă regăsesc tot mai departe de duhul locurilor pe unde parcă mai ieri au călcat cei mai viteji dintre voievozii valahi, cum spun târgoviștenii, azi nemuriți în bronz și piatră pe aleile din parcurile orașului, unde Vladimirescu și Ceaușescu (singurul care încă nu are statuie în orașul pe care și-l dorea a doua capitală) și-au rostit ultimele dorințe și, poate, blesteme de pe lumea aceasta, încât mă face să mă și întreb, uneori, în clipe de incerte îndoieli, dacă nu cumva soarta mea ar fi fost net mai benefică în cazul că atunci, în 1986, la absolvirea școlii militare de ofițeri, aş fi primit repartiție în oricare altă garnizoană a țării. Ca să realizez imediat că, dacă din punct de vedere al carierei poate că aş fi găsit o împlinire net superioară, deși viceversa rămâne la fel de valabilă, în niciun caz - exceptând poezia, cu care cochetam de copil, primele versuri fiindu-mi publicate la Constanța -, nu aş fi atins împlinirea spirituală pe care o consider aproape integral datorată Târgoviștei, fiindcă aici, cum spuneam, au venit pe lume fetele mele, cele mai frumoase dintre toate cele pe care mi le putea dăruî Dumnezeu, aici l-am întâlnit pe soldatul Adrian Olteanu, din Buzău, care fusese recrutat pentru batalionul de drumuri și de la care am deprins tainele artei plastice, iar mai apoi pe Ion Crăciun, care m-a scos în lumea expozițiilor, și datorită lui pe George Coandă - care mi-a dedicat primul articol -, pe Jozseph Pildner (care mi-a publicat cel dintâi roman fără să-mi pretindă nimic), pe generalul Andrei Kemenici (care mi-a acordat cel mai frumos interviu despre evenimentele de la 1989, abia acum apărând în volum), apoi pe alții și alții, nu în ultimul rând pe Mihai Stan care, dincolo de faptul că m-a invitat să-mi provoc amintirile pentru acest cotlon de „Curier”, are meritul incontestabil de a menține pe linie de plutire cuirasatul Societății Scriitorilor Târgovișteni din al cărui echipaj de început fac și eu parte, ceea ce nu numai aici, în colbul binecuvântat de galopul celor cu copite de fum ai sublocotenenților Cârlova și Grigore Alexandrescu, poeți militari ca și mine azi, era scris să fie posibil.

Dan Giju

Articol publicat în nr. 2/2014

Poezia ruinelor Târgoviștei

Târgoviștea, vestita cetate de scaun domnesc, la rostirea numelui căreia simțim tresărind în noi gânduri de dincolo de veacuri, păstrează în ruinele și monumentele ei o întregă comoară de amintiri istorice și ne apare învăluită într-o atmosferă de romantică poezie a trecutului.

Pretutindeni, unde calcă piciorul în aceste locuri, se pășește ca pe pagini de istorie și orice ungher ascunde urme ce trezesc nume strălucite de altădată. Un zid surpat, o hrubă tainică, o clopotniță bătrână ce stă să se prăvale, o piatră de mormânt înnegrită de vreme, o icoană ce deabia își mai descifrează contururile, o carte din ale cărei file îngălbenite se desprinde o rece mireasmă de sfințenie, toate vorbesc despre cele petrecute odată pe aici și închid în ele sufletul celor care au fost, un mister al altei vieți a unor înaintași mai credincioși și mai viteji parcă.

Vederea lor ne impresionează mult mai puternic decât lectura istoriei, în care sunt înscrise faptele oamenilor legați cu trup și suflet de aceste locuri, iar în inimi ni se trezesc sentimente de melancolie după vremurile trecute, dar și de încredere în virtuțile neamului, care, străbătând atâtea primejdii și înfruntând atâtea dureri, și-a

păstrat tare și neștirbită ființa națională.

Târgoviștea, cu trecutul ei mândru de veche capitală, cu mănăstirea din Deal, păstrătoare a oaselor unui întreg șir de domnitori, între care ale Voevodului Viteaz, care în „străfulgerarea unei clipe de noroc” arătase Românilor pentru veșnicie drumul destinului lor întreg, cu larga câmpie din jur a luptelor și biruințelor ostășești, cu turnurile nenumărate peste care se înalță din începuturi crucea datinei creștine, dar mai ales cu ruinele elocvente ale Curții Domnești, cu zidurile surpate ale cetății și Turnul Chindiei, a avut la mijlocul secolului trecut un strălucit rol în marea mișcare de renaștere națională și politica românească. Ea devenise simbolul puterii și libertății, cetatea mântuirii neamului, în vatra căreia arsesse nestins focul credinței neatinse și al demnității neînfrântă. Numele ei răspundea unei înalte chemări a vremii aceleia, de îndrumare a neamului spre o soartă nouă, de răscolire a forțelor amorțite, sub vitregia stăpânilor streine, și de câștigare a unor drepturi uzurpate.

Ion Negoescu

Articol publicat în nr. 1/2014

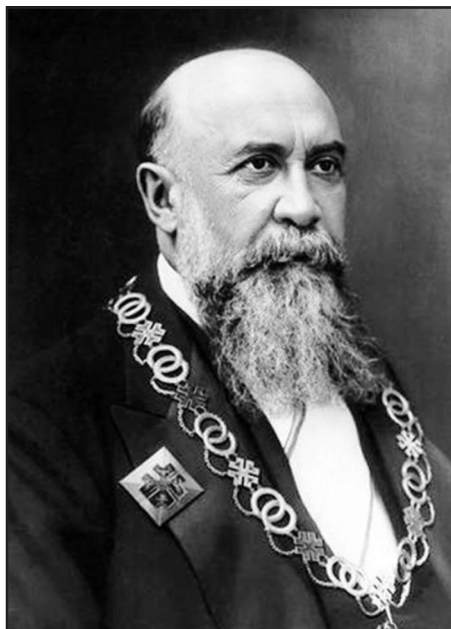

Nicolae Iorga despre Târgoviște

Iarăși o vârcă de arbori în jurul înălțimilor. Ea nu pierde însă înaintea vederii, pripite de mersul trenului. După micile căsuțe, vine un turn de biserică mare, apoi altul și altul. Ele se grămădesc în sfârșit, împreună, la un loc cu clădiri orășenești învălmășite. E Târgoviștea, fosta capitală pe care o acopere giulgiul de aur învechit al amintirilor, e Suceava Țerii Românești, dormind în umbra bisericilor sale, care-i sunt strălucite monumente funerare.

Când te cobori însă de la gară, în mijlocul multor călători între care cu deosebire țerani, pe care-i aduce trenul de dimineață, n-ai crede că te afli pe pragul mausoleului. Un bulevard lung drept, bine pavat, peste care atârnă, între stâlpi, lămpi moderne, - iar, deoparte și alta, vaste locuri goale, grădini, livezi bine împrejmuite, vile foarte cochete. S-ar părea că această stradă curățică inaugurează un oraș nou al viitorului.

Strada duce mai departe între clădiri cu două rânduri, unele noi, altele refăcute: câteva case arată limpede un trecut care e însă cel de alaltăieri abia. Aici sunt prăvălii, aproape numai românești, câteva berării. Mai încolo, pe lângă o mare școală, ajungi într-un cartier de oameni bogați, cu case care au o bună înfățișare; întocmai precum Calea Victoriei, comercială în cea mai mare parte, se mântue cu vilele boierești dintre Calea Griviței și Șosea.

Acesta e însă numai salonul de primire actual, locul de primblare, sediul autorităților: o Primărie, o Prefectură, un Tribunal, care ar șede bine ori unde, - și taraba negustorilor de astăzi. Ori unde te-ai uita însă, în dreapta ori în stânga, vezi rămășițele, umile sau glorioase, întregi sau ruinate, ale vechii cetăți.

În dreapta urmele sunt mai rare și mai puțin însemnate. Vezi totuși biserici din al XVII-lea veac cu turnuri de zid, ale căror ferești înguste, tivite cu brâne săpate, arată o înrudire cu minunea de la Curtea de Argeș, sau cu aceea, mai puțin scumpă, dar nu mai puțin frumoasă, care se află aici, în vecinătate. Casele parohienilor de altă dată ai acestor biserici au rămas pe alocurea în picioare. Coperămintele țuguiate, de veche șindrillă neagră, se reazimă pe stâlpii supțiratici ai pridvoarelor umbroase, pe când o prelungire ca un sfârșit de coif ocrotește camera și bucătăria.

În dreapta, încă din vecinătatea gării, răsare, în haina strălucitoare a unei reparații, trandafirie și albă, Mitropolia Târgoviștei, cu pridvorul ei așezat pe șase stâlpi, cu turnul gingaș ridicat pe o temelie înaltă. În față, e un turnuleț stricat, și o poartă de lemn, pecetluită cu numărul unui ordin al Ministerului, închide intrarea prin vechiul zid de cărămidă. Un arsenal e în coasta bisericii, a cărei reparație e oprită în loc de lipsa de bani și de lipsa, mai puțin scuzabilă, de socoteală. În față se

desfășură, mărginită de mici prăvălii urâte, o piață nespuse de murdară.

*

Iată, într-o strădiță transversală, armonia simplă în proporții vaste, a bisericii Stelea, pe care Vasile Lupu a înălțat-o, în ceasul împăcării, pe pământul Capitalei muntene, unde nădăjduise atâta vreme să intre ca dușman biruitor. Pe acest loc trebuie să fi fost însă înainte o clădire mai veche, căci la o parte lângă zidul turnului masiv, străbătut de două ferești de pază, văd o piatră care pare să fie de sub Radu Vodă Șerban (1601, 1611), și ruinele de case ce se ridică din pajiștea cimitirului, sunt, după tradiție, rămășița locuinții celor mai vechi Vlădici târgovișteni. Dar biserica de astăzi e întregă a lui Vasile Vodă și a isteților săi meșteri moldoveni, care au făcut stâlpii, liniile șerpuitoare și îndrăsnețe ale brânelor de podoabă din fațadă, care au încunjurat turnurile de cingătoare cu boabe de smarald a frumosului smalt verde.

*

Mai departe, după desfășurarea Stradei Domnești, curată și cu casele cuviincioase, apare, Biserica Domnească, o clădire adeseori arsă și prefăcută, puțin schimbată pe dinafară, în această ultimă înfățișare a ei și încununată cu trei turnuri mari ce se îndeasă unul în altul. Apoi, chiar lângă dansa cuprinsă parte în curtea bisericii, parte în a noului spital, Curtea Veche.

Acum se văd, din acest rar monument al arhitecturii noastre laice, încăpătoare, trainice și modeste, - după însăși firea poporului nostru -, numai pivniți adânci, unde, în puterea unui contract cu primăria, bragagii sârbi și-au făcut ghețăriile, odăi mari și mici, care n-au niciodată mai mult de trei pereți și cărora li sa spulberat de multă vreme acoperișul și li s-a năruit fruntea pereților; apoi o culme prin care se

crapă două ferești moarte. Un mare turn, rotund al Chindiei, de unde se pândește focul, arată în mijloc zidurile- i prefăcute în veacul trecut. Iar în dreapta și în stânga, despărțind curți, intrând în case mai nouă, cu sau fără spoiala varului, boltindu-se peste strade urâte, strâmte, noroioase sau plângând în singurătatea pustie, acele ziduri de cărămidă trainică, puse în lung și în lat, îmbinată cu bolovani, înaintea cărora Seimenii turbați de belșug au oprit pe bătrânul patriarh Matei, stăpânul lor și Domnul Țării.

*

Dar iată că sosește Domnia de bielșug și strălucire a lui Constantin Brâncoveanu. Pompa stăpânirii se întoarce iarăși în odăile cu totul prefăcute.

Sunt din nou sfaturi, sărbători, muzici, cu toate că, în vremea de înjosire și supunere, zidurile, ajunse zădarnice, nu se mai apără. În toamna anului 1713 vin încă la Târgoviște, în vremea culesului viilor din deal, bătrânul Voevod, Doamna, coconii, nurorile și micii nepoței, împreună cu obișnuitul alaiu. Dar, la Paști, aceiași oaspeți veseli pornesc, cu cenușa pe cap, spre temnițele și piețele de ucidere ale Constantinopolei.

Curțile domnești se înmormântară iarăși și an de an încheieturile lor de piatră se desfăcură. Spiritul plecase de pretutindeni și nu mai era nici o nulă pentru amintiri. Poeți romantici veniră numai, la începutul regenerației noastre, să cheme umbra prin cântecele lor și, pentru dânșii, glasuri tainice, răsunetele durerilor și bucuriilor, șoptiră prin spațiile goale. Bibescu Vodă, căruia-i plăcea să se îmbrace ca Mihai Viteazul, dură din nou Chindia, întru pomenirea trecutului și pentru locuința pompierilor. Și apoi iarăși geniul distrugerii se puse la lucru, îngropând răbdător, casele celor ce s-au îngropat.

Victor Petrescu, Mihai Stan

Articol publicat în nr. 1/2017

